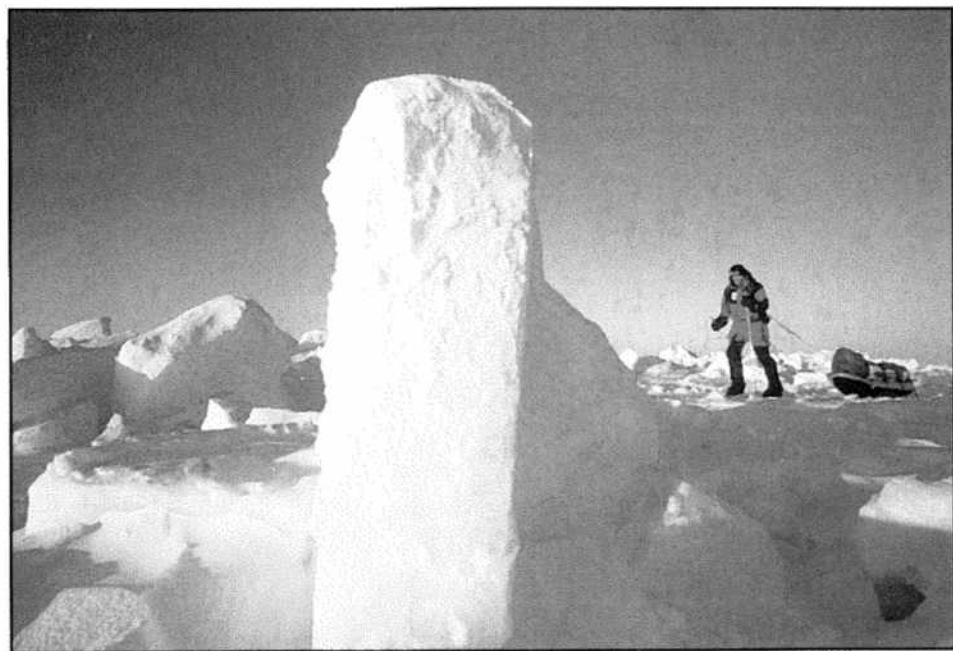

POLAR BOKEN

2001 – 2002

POLARBOKEN

2001 – 2002

Utgitt av
NORSK POLARKLUBB
*Med bidrag fra Komiteen til Bevarelse av
Polarskipet «Fram».*

OSLO 2002

Redaksjonskomité:

ANNEMOR BREKKE
FRIDTJOF MEHLUM
ODD LØNØ

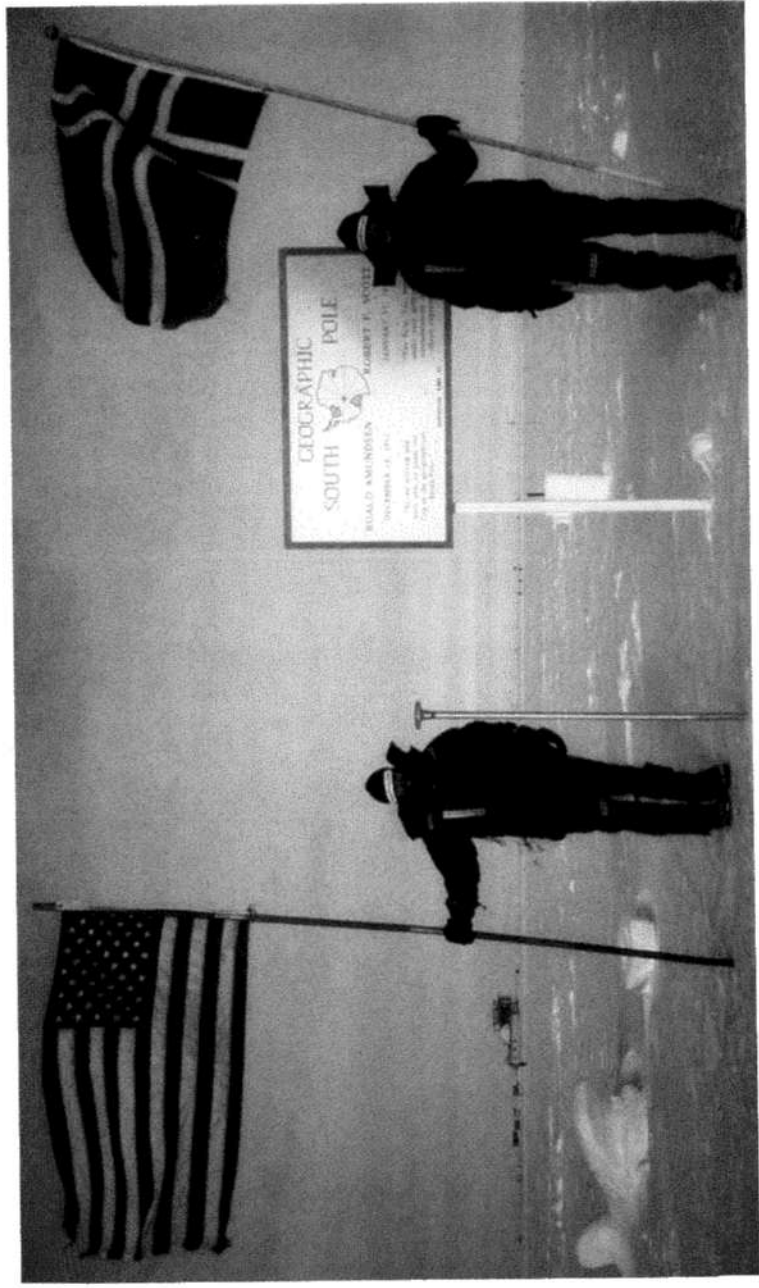
Omslagsbildet:

Børge Ousland på vei over Polhavet.

ISSN 0332-7620 Polarboken
Trykk: Kristiansen & Berg ANS, Oslo

Innhold

Helge Ingstad: Sne vil falde	5
Liv Arnesen: Tvers over Antarktis	7
Børge Ousland: Alene over Nordpolen	11
Ole Petter Rekvig: Hjalmar Dale. En livsekspedisjon fra Dale til Florence Lake	19
Ingvald Wahl: Litt om den norske hvithvalfangsten	33
Fridtjof Mehlum: Baron Eduard von Toll – en stor polarpioner ...	41
Guldborg Søvik og Lars R. Hole: I Otto Sverdrups kjølvann	49
Ian Gjertz & Torbjørn Severinsen: Alfred Svendsen, fangstmann og fotograf	60
Dagny Ziegler: Longyear City Hospital. Del 9: Legefrue på Svalbard 1946-47	65
Jan Erling Haugland: På store vinger til Dronning Maud Land (DML)	72
Odd Lønø: Norske fangstmenns overvintringer. Del 7, 1925-1930	77
Gunnar Jensen og Odd Lønø: Ekspedisjoner som har krysset eller forsøkt å krysse Grønlands innlandsis 1999-2000	161
Fra Polarfronten	187
Norsk Polarklubb	204

Ann Bancroft og Liv Amesen fotografert på Sydpolen som de nådde 64 dager etter start fra Dronning Maud Land.

Helge Ingstad

døde 28. mars 2001, 101 år gammel. I Polarboken 1999-2000 er det skrevet om hans arbeid i forbindelse med hans 100-årsdag.

I september 2002 ble Ingstads etterlatte dikt «*Spor i sneen*» utgitt på Gyldendal Norsk Forlag. Det er dikt han skrev i sitt lange og opplevelselsesrike liv. Vi gjengir her det siste dikt i samlingen:

Sne vil falde

Et avskjedsdikt

Ingen kranser på min grav.
En gang vil det hende
at det dypt i meg vil varsle
at den tid jeg fikk er omme.

Og den siste
veien inn til det som ligger bakom
er en del av livet.
Jeg vil spende mine hunder for min slede,
kjøre til en vindblåst, knudret bjerk
ved viddens kant,
til et tre jeg kjenner vel.

Jeg vil sette meg ved det,
stryke over den ru bark,
være nær et annet liv
som i tett og flinthead vekst
kjemper for å leve
som vi,
i trass mot iskald vind.

Og for siste gang
vil jeg se mot tundraen
hvor villrein skraper i sne
og strekker myke muler
mot blåhvit reinmose,
hvor langbente kalver
kaster seg omkring i keitet ynde.

Jeg vil løsne mine hunder,
mine vilde venner
og de vil styrte som et uvær
over tundraen
med duft av vildt i neseborene,
være fri.

Og det blir natt.
Stjernehimmelen kommer,
mit gamle tak
fra år i sneen.

Forunderlige hvelving
av myldrende kloder
skapt av den som skapte mig.

Så hviler jeg mitt hode
mot det gamle tre
med takk for det gode liv jeg fikk.
Sne vil falde.

Illustrasjoner av Ulf Aas.

Tvers over Antarktis

Bancroft Arnesen Expedition Antarctica 2000-2001

Av Liv Arnesen

For å fortelle om sin tur sammen med Ann Bancroft tvers over Antarktis, har Liv Arnesen her gjengitt tre kapitler fra boken *Kan Jeg? Fra drøm til virkelighet*. Denne utga hun våren 2002 sammen med Jon Gangdal.

Ikke langt fra himmel til helvete

«Fint lys over breene der borte», sier jeg til Ann. Vi befinner oss i et område vi har døpt *Hell*, eller *Helvete* på godt norsk. Egentlig har jeg mest lyst til å grine. Vi har satt oss fast i et område på Shackletonbreen.

Hun nikker og sier: «Det ser ut som om himmelen ligger rett der borte. Visste ikke at himmelen var så nær helvete . . .»

Vårt håp denne dagen har vært at isen vil være roligere nærmere morenen, men det motsatte er tilfelle. Vi har slitt i blåis, bresprekker og dype hull. Pulkene oppførte seg som ville hester bak oss. Det har vært et blodslit.

Nå har vi så vidt greid å sette opp teltet ved hjelp av de fire isskruene vi har med, lagt stein, tau og annet utstyr i teltet for å unngå at kulingen får tak og kontroll på teltet. Vi må snu og gå tilbake samme veien i morgen. Begge vet det, men ordene er ennå ikke sagt. Jeg føler at det er mitt ansvar. Det er som vi venter på et under.

Ann og jeg hadde satt oss et svært ambisiøst mål ved å skulle krysse Antarktiskontinentet fra Dronning Maud Land via Sydpolen og ut til McMurdo på Ross-shelfen, en tur på 3700 km hvor vind var nøkkelen for å lykkes. Vind på verdens mest vindfulle kontinent burde ikke være noe problem, men vi hadde opplevd til sammen nesten en måned uten vind. Til tider trodde vi knapt vi var der vi var. Vi skulle i tillegg være i et av de tørreste områdene i verden. I stedet var det jevnt snøvær, mildvær og tett skodde.

To av ekspedisjonens fire mål var at vi skulle være venner også på den andre siden av kontinentet, og at vi skulle ha det gøy. Det var først

og fremst disse to målene som til nå hadde gjort oss til et team der vi begge tenkte oss om før vi tillot irritasjon og frustrasjon å få utløp.

Vi er slitne og frustrerte, og nesten i mål. Tiden er i ferd med å renne ut. Så må vi gå et langt stykke tilbake.

Isen knaker og smeller under oss. Teltet smeller i kulingen. Det blir en natt med lite søvn. Tenker Ann på at det var jeg som sa at isen vanligvis blir roligere nærmere morener? Det vises iallfall ikke.

Vi ledet hverandre – og oss selv

Ann Bancroft og jeg møttes høsten 1998. Vi gledet oss begge over å ha møtt en søstersjel. Vi hadde begge en masse erfaring, og det naturlige ble å velge delt lederskap under vår travers av Antarktiskontinentet 2000-01.

Vi startet samarbeidet med å utveksle erfaringer, både positive, negative – og tabber – for så å finne den optimale løsning på alle plan på vår ekspedisjon. Kort sagt: Ann skulle gjøre meg best mulig. Jeg skulle gjøre Ann best mulig. Da vi endelig kom oss ut på tur gikk samarbeidet automatisk. En slik planlegging er naturlig og logisk foran en ekstrem ekspedisjon, men tenk om det hadde vært slik i alle organisasjoner!

Det morsomme med Ann og meg var at vi begge på hver vår side av Atlanteren hadde vært fascinert av eventyreren Ernest Shackleton. Der Roald Amundsen var den store planlegger, var Shackleton den store leder. I motsetning til Robert F. Scott som tapte kappløpet til Sydpolen for Amundsen, og som ble helt til tross for mangelfull planlegging og svakt lederskap, noe som førte til at han og hans seks menn omkom.

Shackletons lederskap baserte seg på å ha en visjon og raske seire underveis. Det vil si å aldri miste det endelige målet av syne, men å fokusere på delmålene. Han var også på stadig jakt etter lyspunkter, som å finne noe å feire eller le av. Videre var han en ukuelig optimist uansett hvor desperat situasjonen kunne være. Han innprentet sine menn at det alltid fantes en utvei. En av hans ekspedisjonsmedlemmer, Frank A. Worsley, skildret ham slik i sin bok *Endurance: An Epic of Polar Adventure*:

«Shackleton had a wonderful and rare understanding of the men's attitudes towards one another and towards them as a whole. He appreciated how deeply one man, or a small group of men, could affect the psychology of others. Therefore he almost insisted upon cheeriness and optimism; in fact his attitude was, You've damn well got to be optimistic.»

Shackleton nådde aldri sine mål i Antarktis, ei heller i livet ellers. Han var besatt av Antarktis, men manglet den tålmodighet grundig planlegging krever.

Amundsen, Scott og Shackleton hadde sammen trolig vært et optimalt team om de hadde delt vårt syn på hva teamarbeid er. Alle tre hadde et stort mot i felten.

Men ville de vært modige nok til å tore å samarbeide . . . ?

The mission and vision . . .

Hvis noen for fem år siden hadde fortalt meg at jeg skulle komme til å ha et team på ti medarbeidere i ryggen på mine neste ekspedisjoner, hadde jeg protestert vilt. Jeg var jo vant til å gjøre det meste alene . . .

I dag er jeg ikke desto mindre så heldig å være en del av et team på 12 personer i USA. Og jeg opplever at det er resultatene av et fantastisk lagspill som har gitt – og gir – de siste ekspedisjonene mine mer-verdi.

Selskapet vårt heter *yourexpedition* og er et motivasjonsselskap. Før og under trans-Antarktisekspedisjonen 2000-01 var vi også et utdanningsselskap, et dotcomselskap, en mediebedrift med agenter, meglere og andre medarbeidere som alle bidro til det som må til for å få en ekspedisjon av gårde. Vår visjon og målsetting er: «Å inspirere og promotere at drømmer kan nås.» (To Inspire and Promote the Achievements of Dreams). Det er investert mye penger i selskapet, og målet er at vi skal gå i null i 2002, og så begynne å tjene penger fra 2003.

Den første store oppgaven var Antarktisekspedisjonen. Vår målsetting var: 1) Å bli de første kvinnene som krysset Antarktiskontinentet, og som derved gjennomførte den lengste skitur gått av kvinner. 2) Å lage og gjennomføre det største interaktive undervisningsopplegg via internett. 3) Vi skulle fortsatt være venner når vi nådde McMurdø ved Rosshavet, og 4) Vi skulle ha det gøy.

I etterkant av ekspedisjonen hang både Ann og jeg litt med hodet. Vi var skuffet over at vi ikke hadde rukket å gå hele shelfen (40 meter tykt frosset hav) og over at vi ble tvunget til å fly det siste stykket. De andre på laget mente derimot at vi hadde gjort jobben vår – og vel så det. 95% av målene vi hadde satt opp for ekspedisjonen var nådd. Var det en suksess? Ja! sa teamet, «Nja . . .», sa Ann og jeg. Vi jobber fremdeles for å få fjernet n'en i nja.

Men når jeg nå ser på alle de andre målene vi nådde, så føler jeg at det er lite igjen av n'en: Tre millioner barn i 166 land fulgte oss, vi fikk 2,1 milliarder media-hits. Hva mer kan et lite, nystartet selskap ønske seg for et startprosjekt?

Mer informasjon om ekspedisjonen og undervisningsoppleggene knyttet til den finnes på www.yourexpedition.com

Fakta om turen

Start fra Dronning Maud Land 13. november 2000 sammen med Ann Bancroft. Nådde Sydpolen 16. januar etter 64 dager. Til McMurdobasen kom de frem 18. februar. For å nå frem tidsnok til båten som skulle frakte dem hjem, måtte de fly de siste kilometerne. Fra start til mål var det 2872 km, gått på 94 dager.

Hele turen ble gjennomført på ski og de dro pulker med startvekt på 100 og 110 kg. Skiseil haddè de med, men de ble lite brukt.

Kaldeste målte temperatur var -38°C , ellers lå temperaturen på rundt -25°C .

Merittliste for Liv Arnesen (47):

1992: Krysset Grønland sammen med Julie Maske fra Søndre Strømfjord (Kangerlussuaq) til Isortoq som de første kvinner over innlandsisen.

1994: Til Sydpolen alene. Første kvinne til Sydpolen.

1996: Klatretur til Mount Everest. Var med et lag på ti som måtte snu etter 6800 meter.

2001: Krysset sammen med Ann Bancroft (45) det antarktiske kontinent som de første kvinner.

2002: Padlet sammen med Ann Bancroft fra Grand Portage ved Lake Superior (Øvresjøen) gjennom de store innsjøene i USA til Cornwall ved St. Lawrenceelva.

Alene over Nordpolen

Av Børge Ousland

Jeg hadde planlagt i to år, jeg var toptrent og topp motivert. Jeg skulle gå alene 1750 kilometer fra Sibir til Canada over Nordpolen. På drivende is over verdens kanskje farligste havområde. Tidligere har jeg gått alene til Nordpolen, alene til Sydpolen og alene over Antarktis. Ekspedisjonen over Arktis ble den vanskeligste av dem alle. Fysisk fordi isen i år var et ufremkommelig kaos av skrugarder og råker. Psykisk fordi pulken bokstavelig talt gikk i oppløsning allerede rett etter start. Etter å ha vært underveis i bare en drøy uke var jeg mentalt i fullstendig ubalanse. Jeg følte isen lukket seg rundt meg, stengte meg inne. Jeg måtte bare ut, jeg hadde klaustrofobi, jeg gråt, jeg var redd for å svikte alle som trodde på meg. Men hjelpen var 1000 kilometer unna og mine aller nærmeste, tryggheten og varmen hjemme, var så langt borte at de like gjerne kunne vært på en annen planet.

Cape Arktichesky, Sibir

De første dagene etter at jeg forlot nordspissen av Sibir ble dramatiske. Jordrotasjon, vær og havstrømmer tilfører polisen enorme mengder energi. Derfor er det alltid bevegelse i sonen der den støter mot land, med skruinger og åpne råker. Pulken veide 170 kilo og var altfor tung til at jeg kunne nå ut til trygg is den første dagen. Mørket kom tidlig og hele den første natten skrudde det overalt rundt meg. Jeg lå våken med alle klærne på, klar til å styrte ut for om nødvendig å berge det viktigste. Det var mer enn 40 kuldegrader. Når som helst ventet jeg at isen skulle bryte opp det lille flaket jeg lå på. Enda verre: All isen var salt og det var ingen snø jeg kunne smelte til drikke. Jeg var desperat av tørst og ville ikke klare å gå videre uten vann. Frostrøyken fra råkene hadde imidlertid dannet et tynt rimlag på noen av isblokkene. Jeg festet en pose til en ski og satt den opp i skruisen, som et merke for å finne tilbake til leiren. Etter flere timer hadde jeg så vidt nok rim til en gryte vann, nok til å fortsette.

Pulken sprekker

Isen var nyfrossen og skruingene knivskarpe, knallharde kanter. For pulken var dette en ekstrem belastning, og ingen snø tok av for julingen. Det store sjokket kom da pulken begynte å sprekke, den tålte ikke belastningen. Hele den tredje dagen lå jeg i teltet og reparerte. Med et lite håndbor laget jeg 252 hull, kuttet opp en fuelflaske og brukte den og en ekstra meie som forsterkning da jeg med kevlarine sydde sammen de skadde delene. De så bra ut en dag eller to, og jeg fattet nytt mot. Men så ble det åpenbart at pulken aldri ville klare turen. For hver dag gikk den mer og mer i stykker. Hva skulle jeg gjøre nå? Den enkleste utveien ville vært å gi seg der og da, komme seg hjem og heller bite i seg skuffelsen. Men jeg følte at jeg da ville svikte alle som hadde trodd på meg og ikke minst meg selv. Og så hadde jeg lovet Max, sønnen min, at dette skulle bli min siste store solotur. Jeg ville fortsette, men for å klare det hadde jeg bare ett valg. En ny pulk måtte flys inn.

Ny pulk

Dag 7 kom helikopteret med den nye pulken. Jeg følte meg ustabil og møtet ble en enorm belastning. Den støyende fuglen representerte en dør inn til varmen, hjem til tryggheten. Jeg måtte stålsette meg for ikke å bli med tilbake og det var ingen glad gutt som atter en gang stod alene på isen. Å fortrenge disse følelsene og skuffelsen over at pulken gikk i stykker nyttet ikke. Det gikk noen dager til, før reaksjonen kom for fullt. Jeg våknet med fullstendig klaustrofobi. «Jeg klarer ikke mer, jeg vil hjem», sa jeg til min kone over satellittelefonen. Hodet var et eneste kaos av negative tanker. All motivasjonen var borte og jeg var mentalt i fullstendig ubalanse. Jeg følte isen lukket seg rundt meg, stengte meg inne. Jeg ville bare ut.

Aldri har jeg vært så håpløst langt nede. Samtidig visste jeg innerst inne at det kunne endre seg, at de vonde følelsene kunne snu. Det gjaldt bare å gi seg selv tid. For å gjøre det mulig å komme ovenpå igjen måtte jeg finne frem til harmonien og gleden over fremdeles å være her. Oppskriften ble å gjøre hver dag til en seier, glemme målet om Canada. Jeg måtte konsentrere meg om øyeblikket, det å gi hvert skritt mening.

Dagene gikk. Gradvis fant jeg frem til rytmen og den mentale balansen som er helt nødvendig for å fungere der ute. Slik kom motivasjonen sakte men sikkert tilbake. Det som for kort tid siden føltes umulig var snudd til nytt håp om å lykkes. Først da kunne jeg løfte blikket og kjenne på målet langt der fremme. At jeg maktet å fortsette videre ble min tøffeste kamp og viktigste seier.

To reiser

For å kunne være alene i tre måneder er den indre reisen like viktig som den ytre. Hvis du ikke finner gleden ved det, er det umulig å gjennomføre en slik tur. Panikken kommer, du vil hate isen og til slutt deg selv, og da er det over. Det tok tre-fire uker før tingene falt på plass. Naturen var ikke lenger bare truende og kald, isen og himmelen antok utrolige former og farver. Egentlig gikk jeg gjennom en eneste stor kunstutstilling. Å glemme slitet og se det ble en ny utfordring. Målet var å finne minst ett kunstverk hver dag. Slik tvang jeg meg selv til å lete etter det positive, ikke bare i isen men også i meg selv.

Når disse tingene fungerer føler jeg meg i ett med naturen. Jeg kommer tettere på meg selv når jeg ikke har andre å lene meg mot. Opplevelsene blir mer intense. Sivilisasjonens mange lag blir gradvis skrellet av og jeg finner frem til instinktene, steinaldermannen i meg. Å finne svaret på de store spørsmålene kjennes ikke viktig, å bare være er nok.

Is og bjørn

Helt frem til Nordpolen var skrugardene ofte 7-8 meter høye. Vind og strøm gjør at isen presses sammen til massive vegger av is. Jeg måtte gå lange omveier for å komme videre. Å trekke pulken gjennom slike områder er et umenneskelig slit. Noen ganger var jeg så sliten at jeg hadde problemer med balansen. Kroppen ble mer og mer nedbrutt, skader var uunngåelig og jeg fikk betennelse i begge akillesenene. For hver gang jeg trakk pulken over en skrugard ble senen strukket til smertegrensen. Med deler fra en drivstoffflaske klarte jeg å bygge opp under hælene, med tape strammet jeg opp senen og hver kveld tøyde jeg leggmusklene så godt jeg kunne. Nesten hver dag så jeg spor av isbjørn og jeg var redd for å bli angrepet. I den kompakte isen var det fort gjort å bli overrasket. Jeg gjorde det til en vane å kikke meg over skulderen. Isbjørn frykter ikke mennesket, og alt som rører seg er potensiell mat. Heldigvis fikk jeg øye på en binne og to unger som snek seg innpå meg. De kom utrolig stille og raskt. Et skudd i snøen på 6-7 meter hold var nok til at de trakk seg tilbake. Isbjørnen er et fantastisk dyr. Det var jeg som var inntrengeren, og for å volde minst mulig skade hadde jeg spesiallaget ammunisjon som gjør vondt men ikke dreper. Om natten, i teltet, var sjansen kanskje enda større for å få besøk. Hver kveld rigget jeg opp snublebluss rundt leiren, da slapp jeg i hvert fall å ligge våken og lytte etter polstrede skritt utenfor.

Klimaendringer?

Hver dag målte jeg av istykkelsen på oppdrag fra Norsk Polarinstitutt. Det er en del av forskningen om global oppvarming. Jeg gjorde samme type målinger da jeg gikk alene til Nordpolen i 1994. I år var isen vesentlig tynnere på den samme strekningen. Dette førte til at isen helt opp til 87 grader var svært skrudd. Rundt 89 grader så jeg flere ganger drivved og røtter som stakk opp av isen. En dag fant jeg til og med små skjell og jord. Skyldes alt dette klimaendringer eller endringer i havstrømmene? Hva er grunnen til at så mange isbjørner i år trakk langt ut i drivisen hvor det vanligvis er lite mat? Før Nordpolen så jeg 47 spor etter bjørn, ofte flere på samme dag. I 1994 så jeg to spor på hele turen og ingen bjørn. Det arktiske miljøet er svært sårbart for endringer. Jeg er ingen vitenskapsmann, men mener det er viktig å sette fokus på disse spørsmålene.

Nordpolen

Vi mennesker setter spor flere steder på jorden enn før. Dette ble svært komplisert da jeg kom til Nordpolen. Etter at jeg hadde slått leir, hørte jeg stemmer. Det var mine kolleger Mikael Malakhov og Richard Weber, som var på en kortere tur sammen med fem andre. Jeg ble invitert på en whisky og servert chili con carne. Senere kom en ny gruppe skiløpere, og for å gjøre samlingen komplett landet et helikopter med en arabisk sjeik i tradisjonell drakt. Totalt var det samtidig kanskje 25 mennesker på Nordpolen, en uvirkelig opplevelse. For meg som hadde vært så lenge alene var dette nok en vanskelig overgang. Særlig da alle dro, de skulle hjem, jeg var bare halvveis.

Vann

Snø, vann, luft. Andre ekspedisjoner tenkte kun snø og ski, jeg ønsket å benytte alle elementer for å nå målet. Isbjørnen svømmer over råkene, da måtte vel jeg kunne gjøre det samme? Som isbjørnens læregutt utviklet jeg en tørrdrakt for å forsere råkene. Første gangen jeg prøvde var jeg fryktelig nervøs. I tretti kuldegrader lot jeg meg gli ut i den svarte råken. Da vannet klemte rundt drakten skjøt adrenalinet gjennom kroppen. Men innenfor var det tørt og varmt. Jeg svømte over og dro pulken etter i et tau. Drakten ble min beste venn og jeg døpte den i den første råken: Kaptein Nemo.

Totalt brukte jeg drakten 23 ganger. En gang gikk det hull på den og jeg ble våt, men fikset det med lappesaker. Den største råken jeg svømte var 150 meter bred. Det blåste friskt og bølgene slo over meg, og jeg måtte svømme med pulken på slep.

Vind

Målet var å gjøre vinden også til min venn, så ønsket jeg også å prøve vindseil. Dette var umulig på drivisen med alle skruingene, ble det sagt. Mitt konsept var imidlertid å ha en stabil, regulerbar skjerm som kunne ta vekten av pulken samtidig som jeg beholdt kontrollen. Etter Nordpolen fikk jeg medvind og god nytte av skjermene. Jeg ble den rene trollmannen til å ta meg frem under ulendte isforhold og ofte i fullstendig whiteout. Dette var nok noe av det farligste jeg gjorde. Det er fort å brette et bein, og jeg har ikke tall på alle gangene jeg falt. Da blir du gjerne påkjørt av pulken og seilet ender i kaos av duk og snorer.

Men det var svært effektivt, min beste dagsetappe var på 72 kilometer. Flere ganger klarte jeg mer enn 50 kilometer. Når jeg klarte slike distanser alene med seil, kunne kanskje amerikaneren Robert Peary ha klart 50 kilometer pr. dag på god is med sine hunder? Jeg tror det, og svaret er for meg avgjørende i striden om hvem som var det første mennesket på Nordpolen. I likhet med meg tenkte Peary nytt og var best på det han drev med. Andre som ikke er like gode vil si det er umulig.

Skader

I skarp motvind og med nærmere 40 kuldegrader iser alt ned og ansiktsmasken blir til et kompakt skjold. For ikke å bli nedkjølt må kroppen holdes i gang og pausene være så korte som mulig. Hender og bein er spesielt utsatt. Et øyeblikks uoppmerksomhet kan fort gi store skader. Jeg tenkte ofte på Scott og hans menn når det var så kaldt. De må ha hatt det forferdelig når kulden spiste seg innover i kroppen og de visste det gikk mot slutten. Det viktigste spørsmålet jeg stilte meg under turen var «Er sikkerheten godt nok ivaretatt?» Likevel skjedde det stadig ting jeg ikke hadde kontroll over, og jeg fikk etter hvert alvorlige frostskafer på begge lårene. I to måneder gikk jeg med store sår som ikke ville gro og bare ble verre og verre. Jeg måtte tåle smerten og fortsette videre, dersom jeg skulle lykkes.

Iståken

Når iståken kommer og alt blir hvitt, blir forholdene vanskelige. Skruisen synes bare som blå kuttflater, det er som å gå i blinde. For hver snøskavl er det stopp. Å finne en rute gjennom skruisen blir vanskelig. Fordelen med iståke, som også kalles whiteout, er at åpent vann gjenspeiler seg på himmelen som sorte bånd. I mai åpner isen seg opp. Store råksystemer, mange mil lange og opp til to kilometer brede stengte veien min mot Canada. Så store råker kunne jeg ikke svømme over. Men fordi jeg hadde lært å lese i iståken var det mulig å finne en vei over råkene. Jeg var blitt ekstra nervøs for råker, etter at japaneren Kono hadde druknet i en råk like i nærheten av meg. Dette gikk svært hardt inn på meg. Det er en hårfin balanse mellom liv og død på en slik solotur og jeg tenkte på de gangene jeg selv holdt på å falle i vannet. Tre ganger hadde isen brukket under meg. Bare med nød og neppe klarte jeg å karre meg i sikkerhet. Piggene på stavene var spesielt laget for at jeg skulle kunne dra meg opp igjen, og bak på ryggen hadde jeg en liten redningsvest. Men å gå gjennom isen kunne fort bli det siste jeg gjorde. Etter bare et par minutter i isvannet er det for sent.

Det viktigste i livet

Hver kveld trakk jeg et dikt fra diktposen min. Impulser fra annet en snø og is ga meg noe å grunne på underveis. Hodet trenger også føde. «Hobb iten» av Tolkien leste jeg to ganger. Ofte følte jeg meg selv som en liten hobbit. Det handlet jo mye om det samme, eventyret som lokket og dro, og vanskelighetene som var til for å løses. I dagboken fikk jeg tankene ned på papiret. Da så jeg klarere hva som eventuelt var problemene, og hva som skulle til for løse dem. Bilder av familien og tegninger fra Max hjalp meg til å holde motet oppe. På denne turen hadde han også malt skiene mine, det minnet meg på at det viktigste var ikke å lykkes, men å komme hel hjem igjen. 12. april fylte Max 13 år. Da var det fest og jeg feiret med kake som min kone Wenche hadde bakt.

Lykken

Den siste dagen klarer det opp etter uker med whiteout. Men verden hadde vært fra syd hele natten, og jeg så til min store skrekk at isen drev med god fart nordover. En råk var i ferd med å danne seg inne ved land. Dessuten var isen ekstremt skrudd, knust til tre-fire meter tykke isblokker.

Pulken satte seg fast hele tiden, men skrugardene var fylt med snø og jeg klarte å finne en passasje. Men ville jeg klare å komme meg over den siste råken? Piloten i flyet som var kommet for å hente meg rapporterte om en mulig overgang et stykke mot øst. Etter å ha forsert tre råker og en skrugard i kraftig bevegelse, så jeg flyet og mennesker inne på land. Der sto min kone Wenche og moren min, Ingrid. Etter nesten tre måneder i konstant usikkerhet drev gleden gjennom meg. Jeg tenkte på alt jeg hadde vært igjennom for å stå der og kjenne på denne lykken. En ting kom stadig tilbake, den gang pulken gikk i stykker utenfor kysten av Sibir. Istedenfor nederlag ble det til de viktigste kilometerne jeg har gått. Der ble tap snudd til seier og der definerte jeg hva denne turen egentlig handler om: Ikke gi opp, selv om det ser håpløst ut.

Fakta om turen

Start 3. mars fra Kapp Arctichesky i Sibir. Ankom Nordpolen 23. april. Ankom målet Ward Hunt Island i Canada 23. april etter 82 dager. Avstanden fra start til mål var 1750 km, utgått distanse var 1996 km. Han hadde et vekttap på 17 kg.

Hele turen ble gjennomført på ski med pulk med startvekt på 170 kg. På Nordpolen fikk han en etterforsyning. For å krysse råkene i drivisen hadde han utviklet en varntett drakt. Med den svømte han over 23 råker, også flere ganger da råkene var dekket av tynn is.

Under gunstig vind brukte han skiseil. Den lengste dagsetappen med skiseil var 72 km.

Han møtte fire isbjørner og observerte isbjørnespor 51 ganger, derav 48 fra Sibir til Nordpolen.

Kaldeste temperatur var -41°C , varmeste -3°C og målte middeltemperatur -23°C

Merittliste for Børge Ousland:

- 1986. Krysset Grønland. Med Agnar Berg og Jan Morten Ertsaas.
- 1990. Til Nordpolen fra Canada. Med Geir Randy og Erling Kagge.
- 1993. Gjennom Frans Josef Land. Med Agnar Berg.
- 1994. Til Nordpolen alene fra Kapp Arctichesky i Sibir.
- 1995. Til Sydpolen alene fra Berkner Island.
- 1997. Over Antarktis alene fra Berkner Island til McMurdo.
- 1998. Klatret Huani Potosi, Bolivia. 6200 meter.
- 1998. Klatret Cho Oyo, Tibet. 8200 meter.
- 2001. Over Nordpolen alene fra Sibir til Canada.

Hjalmar Dale

En livsekspedisjon fra Dale til Florence Lake

Av Ole Petter Rekvig

I sin bok *Pelsjeger blant Nord-Canadas indianere* beskriver Helge Ingstad sitt første møte med Hjalmar Dale. Dette skulle bli innledningen til et samvær mellom disse to menn som skulle få særlig betydning for Ingstad i hans senere karriere som fangstmann, etnograf, historiker og arkeolog.

Helge Ingstad døde den 28. mars 2001. Med ham er en epoke i norsk vitenskapsliv og norsk kultur og ekspedisjonshistorie over. Han har, som vår Nansen, eller danskenes Knud Rasmussen, formådd å inspirere mennesker, og særlig de unge, til å se det riket som ligger der ute og venter, enten det er de fysiske utfordringer i naturen eller de teoretiske innenfor kultur og vitenskap.

Hjalmar Dale (fra 1930-tallet)

Hans krav til redelighet og grundighet har gjort ham til en viktig kilde for samtidshistorien. Og han har etterlatt seg bøker om sin samtid av litterær betydning. Historien om Hjalmar Dale i *Pelsjegerliv* er en av dem.

Jeg har gjennom mange år opparbeidet en sterk interesse for arktisk historie, en interesse som også inkluderte norsk arktisk fangsthistorie. Denne interessen førte til at jeg i 1991 oppsøkte Ingstad. Gjennom de neste ti årene samtalte vi regelmessig om temaer knyttet til vår felles interesse:

grunnlaget for norsk arktisk politikk i det 20. århundre, og for enkeltmenneskers motiver og handlinger i arktiske strøk. Ingstad hadde inngående kjennskap til personer som var sentrale aktører i norsk og internasjonal arktisk virksomhet i det 20. århundre. Det var under slike samtaler at vi kom inn på Hjalmar Dale, som jeg oppdaget hadde gjennomlevd et liv med kvaliteter på mange plan for dem som ville se dem. Ingstad fikk meg til å se noen av dem, og han ønsket at jeg skulle skrive om denne mannen. Dette er bakgrunnen for denne skissen om Hjalmar Dales liv.

Hjalmar Dale gjorde en kort visitt i norsk litteratur gjennom Ingstads bok *Pelsjegerliv blant Nord-Canadas indianere* i 1931, for så tilsynelatende å forsvinne sporløst. Denne forsvinningen hadde sin grunn i skiftende identitet, og betydde ikke at han ble uinteressant. Tvert imot, Dale betydde mye for folk nord i Canada, og levde et liv som satte sine spor – både i fortellertradisjonene, og i form av geografiske navn. Reiser man til Norman Wells eller til Fort Norman i Mackenzie-dalen treffer man raskt på mennesker som har historier å fortelle om Hjalmar. Og alle historiene bærer preg av respekt for mannen og hans liv. Aldri i mine samtaler med dem som kjente ham her i Norge eller i Canada hørte jeg noe negativt eller overbærende.

Dales liv er sammensatt, rikt på mangfold, og ikke minst rikt på navn han benyttet på seg selv gjennom sitt liv.

Hjalmar Dale og navneproblemet

I forskjellige lokale og sentrale arkiver i Canada kan man finne spor etter Hjalmar. Men disse sporene var vanskelig å følge inntil jeg fikk oversikt over navnene han benyttet på seg selv gjennom livet.

Hjalmar ble født i 1894, og fikk i dåpen navnet Hjalmar Nilsson Hundhammer. Under navnet Hjalmar Nilsen Hundhammer er han registrert hos emigrantmyndighetene i Bergen i 1913, da han forlot landet den 17. juli 1913 med Den Norsk Amerikalinje. Han dro først til Rochester i Minnesota, hvor han hadde en bror som hadde utvandret tidligere. Sannsynligvis var det allerede her han tok navnet Hjalmar Dale, etter hjemstedet Dale i Bruvik, Hordaland. Under dette navnet kan vi følge Hjalmar fra 1914 da han immigrerte til Canada, helt til han skiller lag med Helge Ingstad øst for Store Slavesjø, sannsynligvis i 1928 da han reiste ned Thelon River til Baker Lake ved Hudson Bay. På den tiden skiftet han navn til Hjalmar Nelson, etter faren Nils, fordi det kom en annen Hjalmar Dale til Canada. Muligens er det Hjalmar August Dale fra Dale i Sundfjord som utvandret på den tiden. Ifølge Ingstad mente Hjalmar at det skulle bare være en

Hjalmar Dale, så vår Hjalmar skiftet derfor navn. Da Ingstad hadde innvendinger mot dette navneskiftet, og argumenterte med at Hjalmar hadde bygget opp et sterkt og godt rykte under navnet Hjalmar Dale, svarte Hjalmar tørt: «I will build up a new reputation on the new name» (Ingstad, 1993). Noen år senere, etter at han var tilbake i Norman Wells-området ved Mackenzie River, skiftet han ennå en gang navn, nå til Hamar Nelson. Hamar er sannsynligvis en engelsk-språklig kortversjon av det opprinnelige Hundhammer. Dette navnet hadde han stort sett resten av livet, men i litt forskjellige former. På hans grav i Norman Wells står det Hamar Nelson, mens det på en minnestøtte på toppen av fjellet som bærer hans navn, Mount Hamar, står Hjalmar Nelson Hamar. Når han skrev i avisene, og det gjorde han ofte, brukte han Hamar som både for- og etternavn. I denne artikkelen velger jeg å bruke Ingstads navneform på Hjalmar, nemlig Hjalmar Dale. Det er jo gjennom dette navnet Ingstad gjorde ham kjent for oss.

Hjalmar Dale – en skisse av et liv

La oss, innenfor rammene for hva som har vært mulig å påvise, ta del i Hjalmars liv fra fødselen i Dalekvam til hans død i en liten primitiv hytte langt nordvest for Normann Wells ved Mackenzie River i Canadas North West Territories.

Hjalmar Nilsson Hundhammer ble født den 14. november 1894 i Dale, Hordaland. Hans far var Nils Steffensen Hundhammer, født 30. april 1859, mor var Signy Jonsdatter Solbjørg, født 19. desember 1860. Disse giftet seg i 1881 i Hosanger kirke, men flyttet til Dale, det som nå heter Dalekvam, omkring 1895, altså etter at Hjalmar var født. Hjalmar var nummer seks i en søskenflokk på ni. Hans far tok arbeid på Dale fabrikk, som da var etablert. Bakgrunnen for denne fabrikkens opprettelse var at konsul P. Jebsen, kjent fra oppbyggingen av en ullvarefabrikk i Ytre Arna, visste at Dale hadde en elv og et fossefall som kunne benyttes til industrireisning. Den 20. november 1873 ble kjøpekontrakt signert, og tinglyst 16. desember samme år¹. Dermed var grunnlaget for Dale fabrikk A/S lagt, internasjonalt kjent i dag for produksjon av gensere og kofter med norske mønstre. Denne etableringen førte til et oppsving for bygda og tiltrakk seg folk fra nabobygdene, også Nils Hundhammer. I bygda rådet på slutten av århundret optimisme og tro på fremtiden, noe som ikke minst var synlig gjennom det huset Nils bygde for seg og sin familie oppunder Skytterplassen i

¹ Vaksdal Bygdebok, volum II, for Dale sokn, side 188-191.

Dale. Dette var et stort hus med mange rom, og med muligheter for utleie. I dette huset trådte Hjalmar sine barnesko. Bygda, som hadde tradisjon som jordbruksbygd med nyetablert industri, hadde mange tilbud for en gutt som Hjalmar. Der var skole, muligheter for arbeid, og rike muligheter for friluftsliv, jakt og fiske. Og Hjalmar benyttet seg av tilbudene. På skolen var han alminnelig flink, og samtidig pliktoppfyllende. Imidlertid var ikke barndommen helt uten problemer for ham. Han fikk barndommen preget av en sykdom som ikke var uvanlig på den tiden, og som enten tok livet av dem som ble smittet, eller invalidiserte dem – poliomyelitt. Hjalmar ble lammet i bena, og kunne i en periode knapt gå. Men her viste han de egenskapene som skulle prege hans senere liv. En sterk vilje, og en betydelig utholdenhet koblet til en praktisk evne til å innrette seg under de rådende forhold.

Han ville lære å gå igjen og trente uavlatelig. Denne historien fortalte Hjalmar til Ingstad under en av de sjeldne periodene da de hvilte ut sammen ved Elgsjøen. Han fortalte at han til å begynne med trakk seg frem etter armene, for så etter hvert å trene på bare å stå på bena. Etter hvert utviklet han alternative muskler i bena som ikke var rammet av sykdommen, og han kunne etter hvert gå igjen – senere uten at noen kunne merke at han hadde vært lammet. Dette var vel første gang at Hjalmar viste det pågangsmot som skulle føre til at han ble en kjent old-timer blant de få hardføre nord i Canada.

Han fullførte skolen i 1908, 14 år gammel. Dermed sluttet hans formelle utdanning. Nå sto livets praktiske utdanning og krav foran han. Det var vel ventet at han skulle starte som arbeider ved Dale fabrikk. Her syntes det, selv om de økonomiske utsikter omkring 1910 generelt i landet ikke var lyse, som om mulighetene for denne lille industri-bygda allikevel var gode. Hjalmar tok arbeid og benyttet fritida til jakt og friluftsliv.

På denne tiden var det blitt alminnelig at en del av de yngre emigrerte til Amerika, og særlig til USA. Barneflokkene var store og det var ikke alltid plass og muligheter for den yngre generasjon. Brødre av Hjalmar hadde allerede emigrert, og i 1913 finner vi Hjalmar oppført i emigrasjonsprotokollen i Bergen, hvor han den 17. juli forlater landet med kurs mot Rochester i Minnesota. Som årsak til emigrasjonen har han oppført mulighetene til bedre fortjeneste. Men Hjalmar reiste ikke alene. Med seg hadde han sin yngre søster Bergljot født i 1899. Hun gråt da Hjalmar skulle reise, og tigget om å få bli med. Hun fikk ønsket sitt oppfylt og reiste i en alder av 13 år gammel med Hjalmar og noen andre ungdommer fra bygda. Bergljots saga ble kort. Hun ble gift der borte, men døde 20 år gammel i barselseng.

Vi hører lite om Hjalmars første år i USA, men i 1914 finner vi ham som immigrant i Canada, nå under navnet Dale. Her fulgte han de mange andre på den tiden, som så store muligheter i Canada. Mange fulgte strømmen mot nord for å finne gull og å leve som farmere og pelsjegere. Med hans bakgrunn i de vestlandske fjell var dette noe som kunne passe. Men han skulle ikke bli lenge i Canada i denne første tiden. I 1914 hadde krigen brutt ut i Europa, og Canada kom med i denne. Immigranten som lot seg verve til den Canadiske hær kunne få tilbud om farmerland når de senere ble dimittert. Hjalmar vervet seg til hæren og kom tilbake til Europa for å slåss mot tyskerne et drøyt år etter at han kom til USA. Lite er kjent om hvor i Europa han var stasjonert, og hvor han kjempet. Etter slutten av krigen reiste han til Dale før han satte kursen mot Canada igjen. Her ble han bl.a. fotografert i Canadas militæruniform. Dette bildet finnes hos slektninger i Dalekvam. Senere besøkte han Norge bare to ganger, i 1932 og i begynnelsen av 1950-årene.

Da Hjalmar kom tilbake til Canada jobbet han en stund som jernbanebygger før han ifølge Ingstad etablerte seg som farmer i British Columbia. I dette ligger bakgrunnen for at Ingstad skrev om Hjalmar som farmer, gullgraver og pelsjeger i en artikkel som ble publisert i Nordmands-Forbundet i 1933².

Imidlertid var det et annen slags liv enn han fikk som gårdbruker som tiltrakk Hjalmar. Han følte en dragnig mot det frie, men krevende livet lenger nord som pelsjeger og eventyrer – og også som gullgraver. Han solgte gården og reiste mot nord, til den mektige Mackenzie-dalen. Han endte i første omgang sin reise ved bredden av Mackenzie River ved Norman Wells, hvor han ville leve pelsjegerens usikre liv. Det hadde forut for Hjalmars reise gått sterke rykter om oljefunn nord for Fort Norman. Disse funn var allikevel ikke av ny dato. Allerede i 1789 hadde Alexander Mackenzie – under hans pionerferd ned elva som nå bærer hans navn – lagt merke til olje på strendene i et område svarende til lokaliseringen for det nåværende Norman Wells^{3,4}. Først i 1914 ble disse kildene gjenoppda-

² Helge Ingstad. En norsk viking i nord-Canadas ødemark. Hjalmar Dale, en jeger, fangstmann og farmer. Nordmands-Forbundet (Oslo) 26: 10-12, 1933.

³ Her er for eksempel Fullerton Waldo, *Down the Mackenzie*. The Macmillian Company, New York, 1923, interessant å lese da denne boka gir et uttrykk av oljeaktivitetene omkring tiden da disse oljekildene ble gjenoppdaget ved Norman Wells.

⁴ Den tidlige oljeutvinning i Norman Wells, og den første oljeledning som førte oljen til kysten er godt beskrevet av S. R. Gave. *A walk on the Canoe road*. Mosaic Press, Oakville-New York-London, 1990.

get, og man ble bevisst deres mulige betydning for fremtiden. Imidlertid kom ikke oljeutvinningen i gang før oppunder den andre verdenskrig, da man ikke fant utvinning lønnsomt. Allikevel, etter første verdenskrig hadde funnet skapt interesse, og det ble skarp konkurranse om å sikre seg såkalte «claims». Og Hjalmar tok del i dette. Han kom til Norman Wells omkring 1920 og tok ut noen claims på vestbredden av Mackenzie River. Han skulle ikke få mye glede av dem. For det første lå hans felt utenfor de rikeste områdene, for det andre bestemte Standard Oil Company, hovedaktøren i Norman Wells, i 1921 at oljen skulle ligge i fred i minst ti år.

De anså ikke drift for å være regningssvarende. Videre ble det stilt strenge krav til arbeidet ved feltene hvis man skulle beholde dem for fremtiden. Dette ble for krevende for en som ville leve et fritt liv, og Hjalmar avsto sine claims – vederlagsfritt. Slik endte mulighetene han hadde til å tjene store penger. Andre som var heldigere med sine claims ble styrtrike, og for noens vedkommende er deres formuer i dag betydelige. Slik ble Hjalmars liv vendt mot et tradisjonelt pelsjeger- og gullgraverliv rikt på slit, frost og savn, men også på livsinnhold. Så kanskje denne vendingen var god for ham. Han uttrykte i alle fall aldri bitterhet eller skuffelse over at han ikke lyktes som oljebaron.

Hjalmar fortsatte sitt fangstmannsliv i området mellom Norman Wells og Store Bjørnesjø. Dette området ble etter hvert Hjalmars nye hjemsted, som han holdt fast ved hele resten av sitt liv, allikevel med flere til dels langvarige avbrekk.

I 1926 var tiden moden for et besøk i sivilisasjonen. Hjalmar fulgte vannveiene sørover til han traff på jernbanen som han så fulgte ned til Edmonton. Her planla han å oppholde seg i 2-3 uker før han satte kursen mot nord igjen.

Dette skulle få stor betydning for en annen med den samme trang til å oppleve villmark, og til å ta utfordringene som de kom – Helge Ingstad. Ingstad var cand.jur. og arbeidet som fullmektig ved Stjørdal og Verdals sorenskriveri før han åpnet advokatforretning i Levanger. Dette var et liv som fungerte bra for Ingstad, men det skapte også kvaler. Han ble redd for å låses fast i en rik tilværelse fattig på liv og utfordringer. I slutten av 1925 valgte han derfor frihet og slit fremfor velstand. Han bestemte seg for å reise ut.

Ingstads mål var et opphold i ødemarken. Han hadde utviklet en uavviselig interesse for de hvite flekkene på kartet, som også omfattet innbyggerne i slike området. Det måtte bli Arktis. Det nordlige Canada var i stor grad kartlagt, men området mellom Store Slavesjø og Hudson Bay var

fremdeles mye av et *terra inkognita*. I dette området fantes det på midten av 1920-tallet fremdeles urbefolkningskulturer som var relativt urørte av «sivilisasjonen». Det var det Ingstad drømte om, og juristen ble friluftsmann og eventyrer.

Ingstad reiste til Canada, og dro vestover og endte i Edmonton. Sommeren 1926 skjedde det altså at både Hjalmar Dale og Helge Ingstad oppholdt seg samtidig i Edmonton, pionerbyen fremfor noen i det nordlige Canada. Ingstad kom i kontakt med en norsk-canadisk jurist i Edmonton som kjente forholdene godt. Han anbefalte ham å søke kontakt med en annen nordmann (Hjalmar Dale forble norsk statsborger hele sitt liv!) som han visste om og som var i byen, nemlig Hjalmar Dale. På denne måten kom Helge Ingstad i kontakt med mannen som skulle bety så mye for hans egen utvikling som fangsmann, etnograf, og som, riktignok indirekte, også skulle gi Ingstad forståelsen for at norrøne beretninger om Vinland kunne ha realismens innhold, en erkjennelse som kom til å bety mye da Ingstad 30 år senere skulle finne Vinland⁵.

Derved er vi kommet frem til det som ble innledningen i Ingstads bok «Pelsjegerliv»: «Hjalmar Dale kom fra Mackenzie-floden, jeg fra skogene lenger mot syd. Vi traff på hverandre i Edmonton». De to slo seg sammen og foretok en serie med dristige og eventyrlige ekspedisjoner. Etter å ha padlet fra Fort Resolution til den nordøstlige enden av Store Slavesjø, trengte de østover inn mot tundraen. For å sikre seg før vinteren slo de leir ved en liten innsjø, som de kalte Elgsjøen. Her bygget de en hytte, og holdt sammen i ett år før de dro hver til sitt.

Her kan det være på sin plass å rydde opp i en usann historie om at vennskapet mellom Ingstad og Dale endte i uvennskap slik det er gjengitt av den kjente forfatter og eventyrer David F. Pelly. I sin bok om Thelon⁶ skriver han på side 68 (forf. oversettelse): «.. en dag Nelson (Dale) kom inn i hytten (ved Engsjøen) han delte med sin kamerat fant han et åpnet brev. Han leste det, selv om det var adressert til Ingstad fra hans familie i Norge. I brevet fortalte de at de hadde undersøkt litt om denne Dale og funnet ut at han ikke var noe passende selskap for sønnen. Nelson pakket umiddelbart sine saker og dro». Dette er en usann ryktespredning om forholdet mellom disse menn, og Ingstad ble sint da jeg viste ham dette i Pelly's bok. Ingstad kunne ikke fatte grunnlaget for slike uttalelser, og mo-

⁵ O. P. Rekvig. Helge Ingstad. En samtidshistorie. Samtiden. Mai, 2000.

⁶ David F. Pelly. Thelon. A river sanctuary. Publisher. Canadian recreational canoeing association. 1996.

tivene for dem. For det første var det ikke tid for Ingstad å skrive hjem om Dale, for så å motta brev tilbake før de forlot sivilisasjonen. For det andre har de begge i ettertid klart gitt uttrykk for gjensidig aktelse, respekt og vennskap. Ingstad har også i flere samtaler beskrevet det gode vennskap som utviklet seg mellom Hjalmar og Ingstads mor som han besøkte da han var i Norge. Det er underlig at David Pelly, som må ha hatt kontakt med Ingstad, ikke sjekket disse ryktene før han publiserte dem. Denne forfatteren hadde ikke brydd seg med å korrigere slike uttalelser dersom ikke mange nordmenn, delvis gjennom Ingstads forfatterskap, hadde utviklet interesse for bl.a. Thelon og anskaffet seg denne boken.

Etter samværet ved Elgsjøen og en periode senere hvor de jaktet sammen med utgangspunkt i Snowdrift, skilte de lag. Ingstad ville oppholde seg ved Store Slavesjø og områdene østenfor hvor han håpet å komme i kontakt med indianerne som ennå levde det frie, primitive liv. Han oppnådde å leve sammen med disse indianerne, et samliv som bl.a. førte til at Ingstad utviklet en dypere innsikt i deres liv og verdier, og i deres *«høyt utviklet og for dem spesialiserte og siviliserte kultur, fint tilpasset de marginale forhold der nord»*. Hjalmar ville på sine side til Hudson Bay for å søke kontakt med eskimoene. Her begynner en serie med eventyrlige ekspedisjoner, som viste hvilken dristighet, men også trygghet og sikkerhet, Hjalmar hadde utviklet.

Hjalmar reiste østover i 1928. Om høsten kom han til Lynx Lake hvor han overvintret alene. Her bygget han om våren en kano av vidjekvister og en duk han hadde med. I denne simple farkostem reiste han ned den synlige kildeeleven til Thelon og videre ned til Baker Lake ved Hudson Bay. Dette var første gang denne ruten ble fulgt. Det er sannsynligvis denne ferden som gjorde at Hjalmar i 1938 ble beåret med å få en større innsjø oppkalt etter seg, Hjalmar Lake, som har tilknytning til den store Nonacho Lake syd for Snowdrift River. Ved Baker Lake levde Hjalmar sammen med noen eskimoer, sannsynligvis som fangstmann, men detaljer fra dette oppholdet er ikke kjent. Etter to år i området startet han ferden tilbake til Normann Wells. Han valgte å gjennomføre hjemreisen via en direkte rute over tundraen gjennom områder som ligger mellom Store Slavesjø og Store Bjørnesjø. Med på reisen hadde han to hunder med hver sin oppakning, en rifle og en boks ammunisjon.

Turen tok to år. Både reisen ned Thelon fra Lynx Lake, og ferden tilbake til Norman Wells fra Hudson Bay er begge beskrevet i arkiver i Yellowknife og Ottawa, og er registrert som pionerferder av betydelige dimensjoner. Det er tilfeldigheter som har gjort disse ferdene kjent, da Hjal-

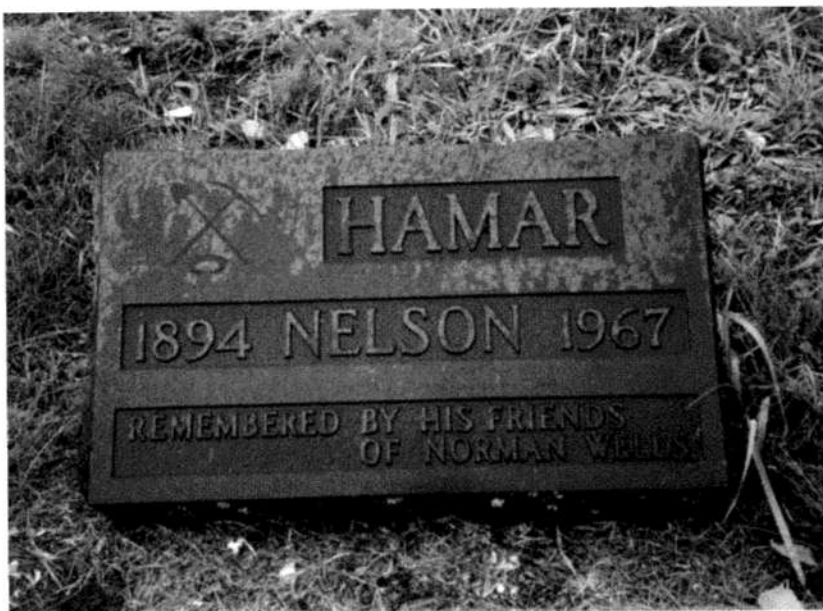
mar aldri fortalte om sine bragder. I dag ville enhver som foretok slike reiser skrevet bøker om det.

Vel tilbake til Normann Wells bygger Hjalmar ut et nett av fangsthytter etter et mønster som er kjent for fangstfolk på Nordøst-Grønland og til dels på Svalbard. Han benyttet to kjerneområder for sine aktiviteter. Det ene, og det som stort sett er kjent, ligger vest for Norman Wells ved foten av Mackenzie Mountains. Her bygget han i alle fall seks hytter med 2-3 miles avstand. Hyttene var meget små og lave og var bygget i klassisk lafteteknikk, med et vindu og en meget lav og smal dør. Dette var Hjalmar's patent for å holde bl.a. bjørnen ute. Det andre området, som han holdt hemmelig for alle, lå ved Store Bjørnesjø. En pilot som regelmessig fraktet Hjalmar inn til området ved Store Bjørnesjø, Lee Wark, forteller i et intervju at han gjentatte ganger prøvde å spore Hjalmar fra luften i et område hvor han måtte befinne seg. Han fant aldri tegn etter ham, noe som viser hvor dyktig han var i å ferdes i villmark uten å etterlate seg spor. Dette må ha vært ferdigheter han lærte av indianerne, som han hadde et fellesskap med i hele sitt liv i Canada.

Det er ikke kjent hva slags aktiviteter Hjalmar hadde i dette området. Imidlertid korresponderte han med en slektning i USA, og i denne brevvekslingen kommer det frem at han gjennom en ung indianer var gjort kjent med en asbest-forekomst ved bredden av Store Bjørnesjø. På den tiden var asbest et verdifullt materiale for industrien som betalte godt for den. Om Hjalmar fikk glede av denne forekomsten er lite sannsynlig. Jeg møtte ikke noen i Fort Norman Wells som hadde hørt om dette funnet.

Hjalmar levde ikke bare inne i villmarken hvor han fangstet og lette etter gull – og etter hvert etter asbest. I perioder arbeidet han ved Imperial Oil Limited som hadde oppnådd rettigheter til oljeutvinning i Normann Wells. Her arbeidet han som vaktmester og deltok i arbeidet med å holde ledningsnettet fritt for bl.a. voks, som denne oljen inneholdt mye av. For dette arbeidet gjorde han seg fortjent til en pensjon, som kom til nytte når han på sine gamle dager kjøpte inn utrustning til nye ekspedisjoner.

Den siste reisen inn i ødemarken startet høsten 1967. Da hadde Hjalmar følt seg syk en tid og hadde sterke magesmerter. Hans venner hadde også bemerket at han hadde tapt vekt. Selv mente han at sykdommen kom av at han hadde kokt maten i aluminiumskjeler. Han mente at aluminium var giftig, men at han kunne helbrede seg selv ved å sulte. Ingstad trodde at han hadde magekreft. Hjalmar hadde tidligere fortalt at flere i hans slekt hadde dødd av kreft. Lee Wark fløy ham inn til hytten ved Florence Lake sammen med utrustningen. Han ble den siste som så Hjalmar i live. I desem-

Hjalmar Dales grav i Norman Wells.

ber fløy Wark over til hytten for å kaste ned post og pakker, men han så ikke tegn til aktivitet eller spor i snøen. Senere overflyvninger viste det samme, og Wark meldte fra til politiet som i mars dro til hytten ved Florence Lake. Der fant de først en hund i live. Den var bundet fast, men hadde tilgang til en hel elg som Hjalmar hadde skutt. Det var ellers ingen tegn til at Hjalmar hadde vært aktiv der. Inne i hytten fant de ham liggende på gulvet. Han hadde da vært død i lengre tid. Rekonstruksjonen som politiet gjorde antydte at Hjalmar kunne ha falt mot ovnen, sannsynligvis fordi han var svekket av kreft. Ovnen veltet og førte til brann i lyngen som dekket gulvet. Dette var forklaringen på brannskadene liket hadde, og som står beskrevet i dødsattesten. På dødsattesten er hans dødsdag fastsatt til 31. oktober 1967.

Hjalmar ble fraktet inn til Norman Wells, og han ble begravet fra kirken der. Gravstedet ligger i utkanten av Norman Wells hvor man har utsikt over til fjellet som bærer hans navn, Mount Hamar. Bare noen hundre meter fra graven går en oljepumpe kontinuerlig og ser man seg rundt får man en oversikt over hele Mackenzie-dalen, med Franklin-fjellene på den ene siden og Mackenzie-fjellene på den andre. Et vakkert sted til å tenke tilbake på

Hjalmars liv og den tid han representerte. På minneplaten som er reist på toppen av Mount Hamar står det: "He loved the north". Dersom jeg skulle samle inntrykkene jeg har fått gjennom studiene av Hjalmars liv kan det ikke uttrykkes bedre.

Hjalmar etterlot seg en rekke gjenstander og papirer. I en erklæring adressert til Helge Ingstad i 1969 angir The Royal Canadian Mounted Police (RCMP) en liste over det Hjalmar etterlot seg. Her beskrives spesielt tre dagbøker og en rekke brev og dokumenter. I henhold til en offisiell erklæring etterlot han seg også verdien av hyttene og noen penger i form av sjekker. Ikke noe av dette ble tatt vare på eller gitt slekten som arv.

Ingstad forteller at han var i Ottawa få år etter at Hjalmar døde. I arkivene til RCMP fant han utdrag av dagbøker og fotografier, hvorav et tatt av Hjalmar liggende i hytten. Ingstad gjorde forsøk på å etterspore verdisakene som var listet opp av politiet, men fant ikke noe. Imidlertid fikk han inntrykk av at noen visste noe. Ingstad forteller: *«Dale var veldig nøye med å holde orden. Og han var flink til å skrive dagbøker. Da han døde, kom RCMP og samlet sammen alle papirene hans. Jeg så en del at dette, men det meste var sendt til administrasjonen i Yellowknife. Jeg har senere erfart at det ikke er kjent noe slikt etter Dale der. Jeg hadde en bestemt følelse at av der er folk som kjente vel til at han hadde lett etter gull og at han også hadde dagbok og mente at de kunne gjøre et kupp der. Det er ikke noe tvil hos meg om dette. Denne mistanken ble styrket etter at jeg var i et selskap i Ottawa en gang. Der var folk fra Yellowknife, og da jeg fortalte om Dale hadde jeg et bestemt inntrykk av at de visste noe. Jeg husker godt at de sisterte fra dagbøkene hvor de fortalte at det var maven han hadde vært syk i. De kunne også fortelle at Hjalmar trodde på nye populærmedisinske helbredelsesmetoder. Blant annet mente han bestemt at hvis man sultet seg så skulle det gå bra. Og nettopp det siterte de i den rapporten som politiet uferdighet. Så det er mitt bestemte inntrykk at bl.a. dagbøkene til Hjalmar er stjålet, sannsynligvis av folk i Yellowknife.»* Her kan jeg legge til at det var en allmenn oppfatning at lokalbefolkningen trodde Hjalmar visste hvor gull kunne finnes. Tross flere forsøk opp gjennom årene er ikke Hjalmars papirer og dagbøker funnet.

Særtrekk ved Hjalmar Dale

Bak denne grove skissen skjuler det seg et rikt menneske. Det er ikke lett å bli kjent med en mann 23 år etter hans død, men gjennom heldige sam-

mentreff og samtaler med en rekke mennesker som kjente ham, og gjennom besøk i hans hytter, føler jeg allikevel at jeg har grepet noe av Hjalmar personlighet. Han var preget av vilje til å se lyst på livet. Ingstad gjenga en gang en uttalelse Hjalmar kom med på vei nordover fra Edmonton: «I dag vil jeg prøve bare å tenke gode tanker.» Dette var noe, i følge Ingstad, som karakteriserte Hjalmar så lenge han kjente ham, og som i enkle ord beskrev mannens karakter. Lokalbefolkningen fremhevet at Hjalmar var uegennyttig og hjelpsom, om enn noe reservert, spesielt ute i villmarka hvor han ønsket å være alene. Når han var i Norman Wells eller i Fort Norman var han alltid rede til å hjelpe. En gang ble han oppdaget tidlig en morgen mens han bygget opp igjen en brygge som elva hadde reist av gårde med, en annen gang søkte han om pensjon for en indianerenke oppe i Fort Norman. Ingen hadde bedt ham utføre slike handlinger. I ledige stunder skrev han innlegg til lokalavisene. Disse kunne gjengi indianske myter han hadde notert ned eller fortalte om livet i ødemarken, og har litterære kvaliteter. Ingstad ble overrasket over hvor godt han skrev, da jeg brakte han noen utklipp. Ellers er det tydelig fra avisreferater at Hjalmar var en sentral personlighet i Norman Wells. Det vises regelmessig i avisene til når han kom eller forlot bygda, og hans oppfatning av vær og føreforhold ble omtalt – spesielt når elva ville bli farbar om våren.

Hjalmar utviklet eneboerens tendens til egne oppfatninger av hva som er sunt og riktig. Hans valg av mat var preget av rytmer. Om sommeren og ut over høsten spiste han mye grønt og noe fisk. Høst og vinter åt han kjøtt, mens våren var preget av vegetarisk føde. Maten skulle tilberedes i jerngryter, ikke i kjeler av aluminium. Han fulgte mer indianernes enn de hvites biologiske rytme. Hermetikk ville han ikke vite av til tross for at dette kunne være viktig nødproviant når jakta slo feil. Han mente også at askese var bra for kroppen, og han sultet seg regelmessig for å holde seg frisk. Dette er vel holdninger som moderne syn på ernæring langt på vei er enig i. Inntil han ble syk for alvor holdt han seg i meget god form, og han tålte kulde godt. Ingstad og fjell-indianeren Mendo fortalte uavhengig av hverandre at han kunne overnatte på sleden i 50 kuldegrader bare iført pesk og tilhørende utstyr. Disse evner og holdninger er vel det som mer en annet karakteriserer det mennesket som ble omtalt som en som hadde villmarka som hjemsted, og som reiste hjemmefra når han skulle besøke sivilisasjonen. Altså et menneske som føler trygghet og trivsel alene i små øde hytter, men som allikevel fører seg med en naturlig verdighet og sikkerhet når han omgås andre mennesker. Denne selvsikkerheten er også synlig på en film jeg kom over av Hjalmar mens han spiller curling i Norman Wells en gang på 1960-tallet.

Hjalmar inkluderte også en tro i sitt liv. Han var en tankens mann, ikke bare handlingens. Det bærer omtalen av ham preg av. Han hadde en sterk tro på en kraft i naturen, og at naturen var underlagt en skaperkraft. Han leste mye, og da jeg besøkte hytten han døde i, lå det flere bøker igjen der – titlene dekker også filosofiske emner. Dette bekrefter en annen uttalelse om mannen: han leste mye og brakte bøker med seg på sine reiser.

Ingstad sier til slutt følgende om mannen: «*Jeg regnet Hjalmar som min personlige venn. Vi hadde opplevet mye sammen og alltid var han vennlig og aldri redd. Det var et virkelig godt vennskap mellom oss. Han var villig til å hjelpe meg når som helst. Jeg kan nesten ikke huske noen gang at vi virkelig var i noen krangel i all denne tid vi var sammen. Og hvis et menneske hadde vanskelige sider så er det jo så mange slags situasjoner vi var oppe i hvor det lett kunne oppstå uenighet. Men de opplevde ikke vi. Hjalmar var i høy grad utadvendt. Når han kom inn til en indianerleir, ble det alltid liv. Han hadde lett for å snakke, ble raskt venn med indianerne og trivdes veldig godt sammen med dem. Når han kom inn i et indianertelt var det straks latter og leven. Han var en mann som gjorde seg gjeldende ved sin personlighet og ved sine synspunkter. Han tenkte ikke bare på konkrete ting som opptok ham i hverdagen, han hadde sine tanker om religiøsitet og filosofi. Dale hadde en fast fot i det nordlige landet: Han var en av dem, en av dem som hadde gjort landet og villmarka til sitt eget.*»

Ved museet I Yellowknife, Prince of Wales Northern Heritage Center, har man produsert en rekke biografiske artikler som er arkivert der. Artikkelen om Hjalmar Dale, arkivert under navnet Hjalmar Nelson Hamar, slutter slik: *Hamar was much more than a man to his friends – he personified a land, an idea, a creed. Born free to live in a land as big as the sky, to follow a dream in spite of every obstacle nature could throw against him. His departure closed a chapter of an age that will never return – an age that will be forgotten unless it be preserved by those that still remember.*

Hjalmar har fått følgende oppkalt etter seg:

Hjalmar Lake (1938) sør for Snowdrift River.

Mount Hamar (1970) rett øst for Norman Wells.

Hjalmar Dale er omtalt i følgende bøker:

Helge Ingstad. Pelsjegerliv blant Nord-Canadas indianere. Gyldendal Norsk Forlag, 1931.

David F Pelly. Thelon. A river sanctuary. Publisher: Canadian recreational canoeing association. 1996.

Bern Will Brown. Arctic Journal. Novalis, Saint Paul University, Ottawa, Canada, 1998.

De som hjalp meg:

Helge Ingstad gjennom en rekke samtaler.

Rosie Norwegian, Mountain Dene i Fort Norman, fikk god hjelp av Hjalmar Dale da hun ble enke.

Mendo, Mountain Dene i Fort Norman, uttalte at alle trodde Hjalmar visste hvor i fjellene gullet var, Hjalmar visste at Mendo visste det – Mendo visste det, men tiet.

John McKay, trapper og altnuligmann. Gikk delvis i fangstlære hos Hjalmar.

Bern Brown, katolsk prest som giftet seg med en fra Dene-folket, kunstmaler og grunnlegger av Dene-samfunnet i Colville Lake. Vil være kjent for sine malerier med motiver fra livet i den canadiske villmark. Han fortalte om reiser han hadde gjort sammen med Hjalmar i villmarka, og opplæringen han hadde fått av ham.

Warren Wright, flyver som fløy meg gratis over store deler av det vestlige North West Territories.

Warren Schmidtke, museumsbestyrer i Norman Wells som selv visste mye, og som introduserte meg for en rekke menesker som hadde noe å fortelle om Hjalmar.

Anna Bergstad, slektning i Dalekvam, som husket at Hjalmar var hjemme i Norge på besøk.

Ole Petter Lien, lærer og lokalhistoriker i Dalekvam, som satte meg i forbindelse med folk som hadde noe å fortelle om Hjalmar Dale og hans tid i Dale.

Litt om den norske hvithvalfangsten

Av Ingvald Wahl

Hvithvalen, eller hvitfiskene, er en arktisk art, og finnes i adskilte stammer i dravisbeltet i omtrent hele det arktiske området. Minst en av disse stammene holder til i Barentshavsområdet. Denne hvalen som mangler ryggfinne, er vernet mot Ishavets kulde ved en 1 cm tykk usedvanlig sterk innerhud og et 7-10 cm tykt spekklag.

De voksne hvithvaloksene er 4,5-5,5 m lange og veier ca. 1500 kg. Enkelte kan bli opp til 6 m lange, mens hunnene er 4-5 m lange med en tilsvarende vekt. Ungene er ved fødselen ca. 1,5 m lange, og følger mora i opptil to år. Ved fødselen er de mørkegrå, men skifter fort over til mer gråblå, for så gradvis ved voksen alder, 8-10 år, å få sin karakteristiske gulhvite farve.

Hvithvalene er typiske flokkdyr som kommuniserer med hverandre gjennom et rikholdig utvalg av plystretoner, triller, kvitter og skjærende skrapelyder. De ble derfor av tidligere tiders hvalfangere ofte kalt *sjøens kanarifugler*.

Vi finner ingen beretning om at de tidligste hvalfangerne og fangstfolkene på Svalbard også fangstet på hvithval på 1600-tallet, men historien forteller oss at russiske fangstfolk – *pomorer* – fra Kvitsjøområdet begynte sin stengenotfangst fra omtrent midten av 1700-årene. Denne fangstmetoden kjente pomorene til fra sine hjemlige trakter, idet hvithvalene stadig streifet langs strendene av Kvitsjøen i sommerhalvåret, og da kunne også noen av disse dyrene bli observert langt oppe i elvene Dvina og Mezen.

Norske fartøyer begynte sin fangstvirksomhet ved Spitsbergen sist på 1700-tallet, og norske fangstfolk må sannsynligvis allerede da ha lært notfangst av hvithval av pomorene. Men denne fangstmetoden synes først ikke å ha vakt noen stor begeistring blant norske fangstmenn, som dette utdraget fra side 51 i bind 1 av *Hammerfest Bys Historie* viser: *Da det ble mindre hvalross, la man seg etter kvithval. Til å begynne med fanget man den med dragnet, men denne fremgangsmåten krevde stort mannskap, og kunne bare foregå på jevne strandsteder. I 1837 oppfant skipper Westin og harpuner Hans Kiil et instrument til å stikke kvitfisk med. Selskapet for Hammerfest Bys Vel tilkjente oppfinnerne hver sin premie, et sølvbeger med inskripsjon. Kjøpmennene i Hammerfest*

søkte også å oppmuntre fangstfolkene til kappelyst, flid og påpasselighet. I 1838 utsatte de en premie på 50 sølvspesier for mannskapet på det fartøyet som gjorde den beste fangst. Premien tilfalt mannskapet på "Prins Carl", skipper Westin. Med en 12 manns besetning gjorde han en fangst på 58 hvalross, 37 kvitfisk, 63 sel, 1 isbjørn og 1 våg dun, til en verdi av 1600 spd.

Fra begynnelsen av 1840-årene synes fangsten av hvithval ved bruk av stikkvåpen å ha stagnert. Men fra midten av 1860-årene ble stengenotfangsten igjen tatt i bruk, og samlet fangstmengde av hvithval økte da sterkt i årene fremover.

Fra bind 1 av *Tromsø Bys Historie*, side 610, tar jeg med dette sitatet: *Under den sterke økningen i ishavsfangsten var bankfisket gått tilbake. Til gjengjeld la stadig flere seg etter kvitfiskfangst i disse årene. Bortsett fra enkelte eksemplarer var 17 kvitfisk, tatt i 1867, den første fangsten av noen betydning. Året etter ble det fanget 285, det følgende året 513, og i 1870 hele 1348 stykker. Verdien var imens steget fra 10 til 18 spd, pr. fisk, så det samlede bruttoutbytte for disse årene var nær 25 000 spd. Blant de ledende i denne nye fangsten var skipper Georg Anton Sørensen, født i Drøbak i 1837. Han fikk i 1868 bygd dampskipet «Fiskeren» i Sverige, flyttet til Tromsø og begynte kvitfiskfangst med den.*

På side 618 i samme bokverk finnes også dette sitatet: *Til kvitfiskfangsten var det i 1879 blitt bygd en ny "Hvidfisk", som visstnok alt i 1880 ble ført av Morten Andreas Ingebrigtsen. Han var født i Malangen i 1848, drev utover i 1880-årene med stort hell kvitfisk- og bottlenosefangst fra Tromsø, og ble siden et av de store navn i kvalfangstens historie.*

Polfareren Helmer Hansen, Tromsø, som var knyttet til Roald Amundsen og hans polferder gjennom en tidsepoke på 18 år, begynte sitt levnetsløp som ishavsmann i 1894 da han mønstret på jakten *Hvidfisken* av Tromsø som da eides og førtes av den kjente ishavsskipperen Ingvald Svendsen.

I sin bok *Gjennom Isbaksen*, fra 1941, skriver Helmer Hansen på side 6 en del om sin tid som fangstmann, bl.a. om sine to fangstsosonger etter bottlenosehval og hvithval som det fortelles om i dette sitatet: *Svendsen hadde vært hos den kjente hvalfanger Morten Ingebrigtsen, hvor han hadde lært fangst på bottlenose og hvitfisk, og det var den fangsten vi skulle drive. Hvitfiskfangsten foregår på Spitsbergen om sommeren med landnot. Denne fangsten foregår inne i de grunne fjordarmene på Spitsbergen. Den krever et svært notbruk. Hvitfisken har den egen-*

skap at den ferdes i flokk og går meget nær land på grunt vann. Så stenger en den inne i en liten bukt med en not som kan være 1 kilometer lang, og stikker den med lense. Hvitfiskfangsten gikk også veldig. Det ble full fangst, og jeg kom hjem igjen i september med en avlønning på omkring 400 kroner på min part. Neste år ble det de samme turene, med full fangst av både bottlenose og hvitfisk.

Skipper Ingvald Svendsen, Tromsø, synes å ha begynt sin hvithvalfangst hos Morten Ingebrigtsen sist i 1880-årene. Noen år senere skaffet han seg både egen stengenot og egen skute. Med vekslende hel holdt han frem med hvithvalfangsten helt opp til sist i 1930-årene.

Han bygde opp sin faste landstasjon ved Ingebrigtsenbukta i munningen av Van Keulenfjorden på Spitsbergen. Her var det vanligvis trekk av hvithval utover sommeren og høsten, og selve stranda var særlig gunstig for utsetting av stengenot. På fangststasjonen var det boplass for seks mann som ble satt i land i løpet av juni måned, mens skuta drev plukkfangst av sel og storkobbe på annet hold. Landfangerne satte ut sin stengenot med åpen dør så snart isforholdene tillot det, og så ble det for disse hvalfangerne å avløse hverandre ved utkikkspostene i et konstant vakthold etter hvithval døgnet rundt. I løpet av sommeren var skuta innom fangststasjonen noen ganger for å hente eventuell fangst når det passet slik. Men ellers kunne det nok for disse karene bli litt av en tålmodighetsprøve å ligge slik i uvisshet i uke etter uke og vente på en hvithvalstim som kanskje ikke kom. I siste del av september ble nota dratt opp og hvithvalfangsten avsluttet.

Hvithvalfangsten var på topp i 1870- og 1880-årene hvor det da årlig deltok fra 14 til 18 skuter. Men fra 1890-årene begynte denne fangsten å avta gradvis, slik at fra 1930-årene og til hvithvalfangsten opphørte i begynnelsen av 1960-årene, var det aldri mer enn to til fire skuter som årlig drev hvithvalfangst med stengenot ved Spitsbergen.

Skipper Peder Langaune, som var født i Verran i Trøndelag i 1890, flyttet omkring 1920 til Sør-Reisa i Troms og begynte sin virksomhet på Ishavet som selfangstskipper. Etter noen års sesonger med selfangst, skiftet han sist i 1920-årene over til hvithvalfangst da han begynte hos Ingvald Svendsen. Han ble der til begynnelsen av 1930-årene. Da hadde han skaffet seg sin egen hvithvalnot og leide skuter inntil han noen år senere skaffet seg sin egen fangstskute. Gjennom mange år drev han sin fangst av hvithval i Lomfjorden i Hinlopenstretet, hvor han hadde sine høvelige fangstplasser for setting av stengenot. I dette området var det også gode muligheter for å kombinere fangsten av hvithval med fangst av storkobbe og isbjørn, og det ble også gjort når det var anledning til det.

Disse hvithvaler ble tatt i et steng i Van Keulenfjorden 1. august 1950.

Alle disse hvithvalene ble tatt i et steng i Van Keulenfjorden i juni 1951. Det var 71 bare voksne hanner.

Langaune holdt fram med sin fangst av hvithval inntil 1960. Gjennom sine siste fangstår begynte han sesongen ved først å ta en selfangsttur i Østisen. Det gjorde han også i 1960, og under vanskelige isforhold, sist i april kom de opp i hard isskruing. Hans skute *Noris* ble skrudd ned, mens han og mannskapet berget seg over til en annen selfangstskute.

Bortsett fra noen hundre hvithval som ble fanget i Varangerfjordområdet i 1902 og 1903, har all norsk stengenotfangst av hvithval foregått på Spitsbergen. Men i 1924 ble det fra norsk side gjort et forsøk på stengenotfangst av hvithval på russisk område. Foranledningen til dette forsøket hadde sitt utspring i at skipperen på *Fram*, Otto Sverdrup, hadde fått et omfattende kjennskap til de stor flokkene av hvithval som trakk langs kysten av Taimyrhalvøya og munningene av elvene Ob og Jenisei. Ved selvsyn var han blitt oppmerksom på Karahavets rike forekomster av hvithval da han i 1914 og 1915 ledet en russisk unnsetningsekspedisjon, og da han i 1920 og 1921 var islos om bord i isbryterne *Krassin* og *Lenin* som brøt vei i isen for britiske handelsskip som trafikkerte elvene Ob og Jenisei.

Sverdrup lot sitt kjennskap til Karahavets mengder av hvithval tilflyte sin venn, disponent Halvdan Bugge i datidens Kristiania, som bl.a. var reder for ishavsskutene *Veslekari* og *Vesleper*. Gjennom sine gode kontakter med russerne oppnådde Bugge å få konsesjon for disse skutene til å fangste hvithval på Sibirskysten. Betingelsene for konsesjonene var bl.a. at under denne fangstturen skulle en russisk vitenskapsmann innskipes ombord i *Veslekari*, og en russisk kontrollør om bord i *Vesleper*.

Sist i juli ankret skutene opp ved radiostasjonen i Port Dickson på Taimyrkysten. Da de hadde ligget der et par dager og ventet på hvithvalen, ankom et russisk oppsynsfartøy som var ute på kartleggingsoppdrag. Sjeffen for oppsynsskipet og *Veslekaris* russiske vitenskapsmann fant da i fellesskap ut at de russiske territorialbestemmelser ikke tillot utlendinger å fiske eller fangste innenfor grensen på 12 nautiske mil fra land. De norske skutenes konsesjonsrettigheter til å fangste hvithval i Karahavet ble ikke bestridd av russerne, men den fangsten måtte i så fall foregå utenfor 12-milsgrensen. Men å fangste hvithval med stengenot ute i åpent hav er en umulighet, så dette satte en stopper for deres stengenotfangst av hvithval på Sibirskysten. Denne kontroversen førte til telegramvekslinger og diplomativ virksomhet gjennom flere dager og endte med et kompromiss.

Den gang hadde Sovjetrussland ennå ikke hevdet sektorprinsippet, prinsippet som to år senere ga dem suverenitet over alle øygruppene nord for Russland og Sibir. Dermed ble diplomatenes løsning på konflikten at nordmennene kunne få satt ut sine stengenoter på Nojava Semljas strender.

Men dette ble en stor skuffelse for nordmennene, for det var Taimyrkysten Sverdrup hadde fremholdt som det sikreste og beste fangstområde for hvithval. Men de hadde ikke noe annet valg, så de hev opp ankrene og stimet vestover gjennom Karaporten, videre nordover langs vestkysten av Novaja Semlja, før de ankret opp ved en samojedleir ved innløpet til Matotsjikinstredet. Også her ved det ca. 60 n.mil lange stredet var det vanligvis trekk av store flokker hvithval, og skutenes to spesialkonstruerte stengenøter ble satt ut med dørene åpne. Så var det for skutenes besetninger på til sammen 35-40 mann å veksle på vaktholdet, mens de ventet på hvithvalen. August måned kom og gikk, det samme gjorde september, men ingen hvithval viste seg i farvannene der omkring.

Et stykke ut i oktober, da det hadde satt inn med frost og sne, var de nødt til å dra opp stengenøtene sine og begynne på hjemturen før polarisen stengte dem inne for vinteren. En uke etter at de forlot Matotsjikinstredet passerte den ene store flokken av hvithval etter den andre gjennom stredet.

Dette forsøket endte altså i en total bomtur. Men til tross for de fatale endringene som oppsto ved Port Dickson når det gjaldt fangstområde, så var de likevel nære på å lykkes med fangsten på Novaja Semlja. Men her som så mange ganger ellers når det gjaldt fangst, så var det lite som skilte mellom gevinst og tap i ishavets lotteri.

Krigsårene fra 1940 til 1945 ble en utilsiktet fredningstid av Ishavets hardt beskattede bestander av isbjørn, sel- og hvalarter. Men fra og med sommeren 1945 ble ishavsfangsten tatt opp igjen. Fra da av og i årene som fulgte frem til og med 1957 var det 2-4 skuter som drev årlig fangst av hvithval med et godt økonomisk utbytte. Men i 1957 kom det et drastisk fall i prisene på hvithvalhuder noe som førte til at denne fangsten nærmest opphørte. Årsaken til prisenfall var de nye syntetiske stoffene nylon og perlon, som overtok hvithvalhudenes marked.

I dette ishavsmiljøet blant datidens sel- og hvithvalfangere kom jeg med da jeg i juni 1947 mønstret på fangstskuta *Drangen* med skipper Peder Langaune, som da lå i Tromsø og var seilklar for fangstfeltene ved Spitsbergen. Som en av Langaunes ti påmønstrede fangstmenn der om bord, ble dette den første av mine 17 fangstturer etter hvithval ved Spitsbergens kyster.

Tre måneder senere var vi tilbake i Tromsø med en skute som var nedlastet med skinn og spekk av hvithval, storkobbe og isbjørn etter en både vellykket, interessant og spennende fangsttur.

I 1949 hadde jeg skaffet meg min egen stengenot, og samme år var jeg

tilbake på fangstfeltene i nord som skipper på leid fartøy. Etter å ha innhentet opplysninger fra flere hold, valgte jeg å gjøre et forsøk på fangst av hvithval i områdene ved Krossfjorden og Kongsfjorden på Spitsbergens nordvestre side. Dette forsøket falt heldig ut, og i årene etter ble det en sterk økning av fangstet kvantum av hvithval i dette området.

Fangstsesongens begynnelse ble fra da av endret fra juni/juli til april/mai, som viste seg å bli de beste fangstmånedene. Endret ble også den gamle fangstmåten med utsetting av stengenot og venting på hvithvalenes ankomst. Nå undersøkte vi først hele området inntil hvithvalene var oppsporet før vi satte ut nota. Det ble også tatt i bruk sprengladninger og kraftigere skytevåpen for å få til en hurtigere og mer effektiv form for avlivning av hvithval

På samme måte som i fangstsesongen i 1949, drev jeg denne gangen med leide fartøyer også i 1950, 1951 og 1952. Men i 1952 kjøpte jeg fangstskuta *m/s Østeris*, og med denne skuta drev jeg så den årlige fangsten av hvithval ved Spitsbergen til endt fangstsesong i 1956. Utpå senhøsten dette året forliste *Østeris*, og dermed måtte jeg igjen ta opp bruken av leide fartøyer for min fortsatte drift av hvithvalfangsten gjennom årene 1957, 1958, 1960 og 1962.

Til hvithvalfangsten i 1951 hadde jeg leid *m/k Nyland* av Hammerfest, skipper og eier Hans Dahl. Det ble to fangstturet det året. Den første turen var meget vellykket økonomisk sett, mens den andre turen så vidt ga et lite overskudd.

Dahl fikk konstruert sin egen stengenot, og i 1952 var han med *Nyland* og sitt mannskap i virksomhet på fangstfeltene ved Spitsbergen, hvor de gjorde en meget god fangst. I de nærmeste årene etter gjorde Dahl med *Nyland* to fangstturet etter hvithval hvor fangstresultatet var preget av et noe vekslende hell.

I 1959 var det ingen skuter ute på fangst etter hvithval. Men i 1960 ble *Nyland*, skipper Hans Dahl, igjen utrustet for en ny fangsttur til Spitsbergen etter hvithval, og jeg ble med som fangstleder. Til tross for en vellykket fangsttur og ei skute så nedlastet med skinn og spekk at dekket lå jevnt med havflata, ble det likevel et heller dårlig økonomisk utbytte av turen. Prisene på hvithvalhudene var ramlet ned til nivået for spekkprisene, og dermed gikk både huder og spekk i kverna for opphakkning og utvinning til olje.

Til tross for de lave prisene på huder og spekk av hvithval fikk jeg likevel i 1962 en forespørsel om å være fangstleder med ei fangstskute som var utrustet for å drive fangst på hvithval med stengenot ved Spitsbergen. Lønn-

somheten ved denne fangstturen var basert på at kjøttet av hvithvalene skulle utgjøre den viktigste delen av fangstutbyttet og skuta hadde derfor med seg ut på feltet 20 tonn spesialbehandlet is for nedising av hvalkjøttet.

Jeg syntes dette var et interessant forsøk og gikk med som fangstleder, men det dro ut med å komme av sted. Først et stykke ut på sommeren var vi oppe ved Spitsbergen. Det meste av isen på fjordene og langs kysten var da borte, og områdene å lete på for å finne hvithval ble for store. Vi fant derfor ingen hvithval og skiftet over til fangst av storkobbe og isbjørn. Dette mislykkede forsøket på fangst av hvithval ble den siste av 1900-årenes fangstturer til Spitsbergen for fangst av hvithval med stengenot.

Gjennom de ca. 200 årene ishavsfangst har vært en næringsvei for norske fangstfolk, har også prisene på Ishavets fangstprodukter svingt opp og ned i takt med produktenes tilgang og etterspørsel. For en fangstmann i 1871 utgjorde en voksen hvithval 54 kr, for så i 1952 å utgjøre ca. 550 kr, og i 1960 ha en verdi på ca. 300 kr, men da er det ikke tatt hensyn til den reelle pengeverdi.

Samlet oversikt av fangstresultatet for de 35 fangstturer som ble utrustet for fangst av hvithval med stengenot ved Spitsbergen og innført hit til landet i tidsperioden fra juli 1945 til oktober 1962 var 3361 dyr. I den samme tidsperioden ble det ved hjelp av andre redskaper fanget i ishavsfarvann og innført til landet 47 hvithval. Den samlede fangstmengden av hvithval gjennom disse årene blir dermed 3408 dyr.

Vi anbefaler også Ingvald Wahls tidligere beretninger om hvithvalfangst i *Polarboken 1969-1970*: 124-129, samt *Polarboken 1977-1978*: 38-54. I tillegg har Christian Lydersen en beretning i *Polarboken 1995-1996*: 84-86 om vitenskapelig fangst av hvithval på Svalbard. (Red.anm.)

Baron Eduard von Toll – en stor polarpioner

Av Fridtjof Mehlum

*Eduard von Toll under studietiden i Tartu
(Foto: Estlands historiske museum).*

I året 2002 er det hundre år siden baron Eduard Vasil'yevich von Toll omkom på Nysibirøyene. Han var leder av Den Russiske Polarekspedisjon 1900-1903. Toll var i dette området for å utforske øyene og spesielt for å finne det ukjente Sannikov Land. Omstendighetene omkring hans død er ikke kjent. Det siste livstegn fra ham var en notis han la igjen 8. november 1902 på Bennettøya, før han og hans tre følgesvenner dro sørover med forsyninger for 2-3 uker.

Sannikov Land

Sannikov Land er oppkalt etter fangstmannen Jakob Sannikov, en jakut som foretok flere turer til Nysibirøyene i perioden 1805-11, de siste årene som deltaker på Matvej Hedenströms kartleggingsekspedisjon til Nysibirøyene. Sannikov hadde under sine reiser på Nysibirøyene sett tre ukjente landområder, og disse ble tegnet inn på Hedenströms kart. Ett område lå nord for Nysibirøya, et annet nord for Faddejevskijøya og et tredje angivelig 80 km nordvest for Kotelnjyøya. Senere har det vist seg at et av disse sannsynligvis var Bennettøya, som ble navngitt av George De Long etter forliset til den amerikanske *Jeannette*-ekspedisjonen i nærheten. Øya ble oppkalt etter ekspedisjonens finansielle støttespiller, Gordon Bennett.

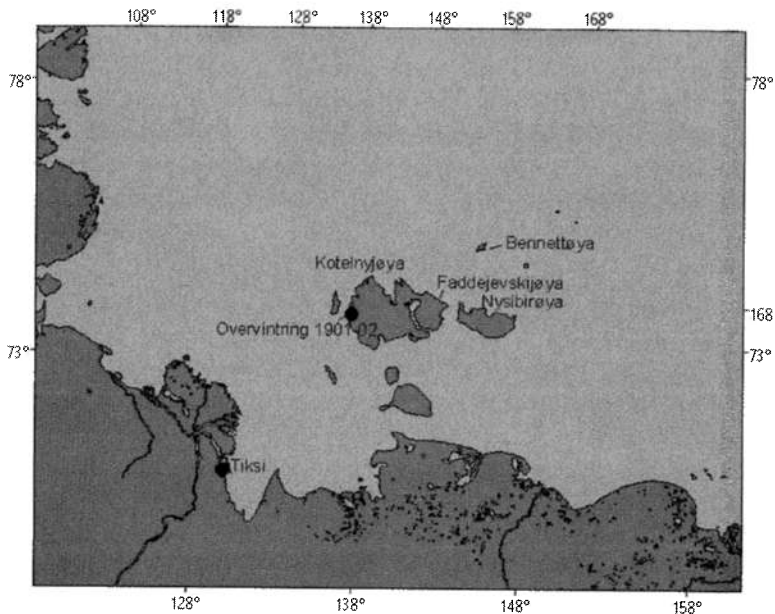
På bakgrunn av Sannikovs observasjoner av mulige nye landområder sendte den russiske regjeringen ut en ekspedisjon for å undersøke forholdene i 1821-22. Ekspedisjonen, som ble ledet av marineøyntnant Pjotr Anjou

fant ikke noe håndfast bevis på at disse landområdene eksisterte. Selve Fridtjof Nansen har avmerket Sannikov Land på kartet over ruten til *Fram* i boken *Fram over Polhavet* (1897), men ekspedisjonen så det ikke da de passerte i nærheten av området i september 1893. Det var for tett tåke til at man kunne oppdage land på lang avstand. Nansen trodde likevel at det kunne være land i nærheten. Han begrunnet dette med at *Fram* hadde møtt mye åpent vann vest og nordvest for Nysibirøyene. Videre hadde han observert påfallende mye vadefugl (trolig fjæreplytt og polarsvømmesnipe) på vei sørover. Mange har lett etter Sannikov Land, men det er aldri blitt funnet. Først på 1940-tallet fastslo russerne endelig at Sannikov Land ikke eksisterer.

Tolls bakgrunn og tidligere ekspedisjoner

Toll var estlending og født i 1858 i Tallin. Slekten kom egentlig fra Holland. Han studerte medisin, zoologi og mineralogi ved Universitetet i Tartu, der han ble uteksaminert som naturviter i 1882. Han ble da ansatt ved det zoologiske institutt ved Universitetet i Tartu. Toll var svært interessert i paleontologi og ble kjent med direktøren for det russiske vitenskapsakademiets geologiske museum i St. Petersburg, F. B. Schmidt. Da Schmidt og hans kolleger planla en ekspedisjon for å utforske Sibir-kysten fra Lena til Kolyma i 1885-86, ble Toll valgt ut som ekspedisjonsdeltaker sammen med lederen Alexander von Bunge, jr., som også var estlending og hadde studert i Tartu. Sistnevnte hadde gjennomført en tidligere ekspedisjon til Sibir-kysten og var allerede regnet som en dyktig polarforsker.

Under ekspedisjonen 1885-86 arbeidet de den første sommeren ved Janafloden nord til Sibir-kysten. I 1886 dro ekspedisjonen over til Nysibirøyene og returnerte til fastlandet i november samme år. Etter ekspedisjonen skrev Bunge og Toll en detaljert beskrivelse av sine oppdagelser (*Beiträge zur Kenntnis des Russischen Reiches und der angrenzenden Länder Asiens*, 1887). De undersøkte frosne mammuter og fant fossile rester etter andre pattedyr samt store trær som tilhører varmt klima og som fantes på øyene i tidligere tider. Toll laget også den første geologiske beskrivelse av øyene. En augustdag i 1886 sto Toll sammen med sin ledsager, jakuten Vassilij Dsjergeli ved kysten på nordvesthjørnet av Kotelnjyøya og så i horisonten mot nordøst konturen av fire fjell som gikk over i et flatt lavland i øst. Toll antok at øya lå 150-200 km fra Kotelnjyøya og besto av basaltklipper. De sto og betraktet øya lenge, men så kom tåka og gjorde den usynlig. For Dsjergeli var dette den sjuende sommeren på Nysibirøyene, og han hadde sett de blå fjellene i nordøst også tidligere. Toll var sikker på

Kart over Nysibirøyene og Sibirkysten med stedsnavn angitt i teksten. Tolls overvintringsleir 1901-02 og Zarjas vinterhavn ved Tiksi 1902-03 er avmerket.

at dette måtte være det ukjente Sannikov Land (selv om Sannikov hadde oppgitt at landet lå i nordvestlig retning). Senere har det vist seg at Toll må ha sett luftspeilinger, for det finnes ikke noe land i dette området.

I 1893 la Troll ut på en ny ekspedisjon til det nordlige Sibir sammen med geodeten J. I. Sjilejko bl.a. for å foreta utgravninger i et område ved Sanga-Yuryakh-elva, der det tidligere var påvist mammuter. Han dro også over til Nysibirøyene og anla tre depoter for Fridtjof Nansens Nordpols-ekspedisjon (se nedenfor). Etter en strabasjos retur fra Nysibirøyene dro Toll med slederein vestover på en imponerende tur helt til Jeneseij, og kom tilbake til St. Petersburg i januar 1894 etter å ha tilbakelagt omkring 25000 km. Tolls neste besøk i Arktis gikk til Svalbard. Han var med på den første turen til Arktis for den nye russiske isbryteren *Jermak* sommeren 1899 og skulle ha ansvar for geologiske og marinbiologiske studier. Nå gikk det slik at isbryteren fikk tekniske problemer utenfor Svalbard og måtte returnere til Newcastle for reparasjon. Etter reparasjon dro isbryteren nordover igjen, men Toll var ikke med for han hadde fått et annet og mer utfordrende oppdrag.

Den Russiske Polarekspedisjonen 1900-1903

Baron Toll hadde etter sin Sibir-ekspedisjon 1893-94 ført en aktiv kampanje for at Russland skulle gjennomføre en ny ekspedisjon for å finne Sannikov Land. Amerikaneren De Long hadde oppdaget ett av landene, og Toll spilte på den nasjonale stolthet og hevdet at Russland hadde de beste forutsetninger for å gjennomføre en slik ekspedisjon med et vellykket resultat pga. russernes tidligere erfaringer i området og pga. øyenes nærhet til Russland. Toll var også på utenlandsreiser og talte varmt for en ny ekspedisjon, og i 1898 og 1899 fremla han detaljerte planer for ekspedisjonen for Det russiske geografiske selskap og Det russiske vitenskapsakademiet. I tillegg til å påvise Sannikov Land planla Toll også å gjennomføre et omfattende forskningsprogram innenfor en rekke naturvitenskapelige disipliner. Planene ble støttet av en rekke kjente polarforskere og vitenskapsmenn, inkludert Fridtjof Nansen. I juli 1899 ble planene godkjent og støttet økonomisk av den russiske regjeringen, og Toll kunne sette i gang med planleggingen av ekspedisjonen. Ekspedisjonsfartøyet skulle etter planen først overvintre på østsiden av Taymyr-halvøya, mens den andre vinteren skulle tilbringes på Sannikov Land. Deretter skulle ekspedisjonen gå videre østover og ut gjennom Beringstredet.

Toll dro til Norge og kjøpte et selfangstskip, *Harald Hårfagre*, som ble omdømt til *Zarja* (Sarja) og ombygd av Colin Archer for å kunne tåle påkjenningen som ekspedisjonsfartøy i Polhavet. Ekspedisjonen, som besto av 20 deltakere, startet fra Kronstadt ved St. Petersburg 21. juni 1900. Underveis til Sibir stoppet skipet bl.a. i Bergen for å ta ombord forsyninger og vitenskapelige instrumenter. Det ble påvist lekkasjer i skroget og det ble derfor installert to ekstra pumper for å holde vannet ute. Skipet var også innom Tromsø for å laste forsyninger og rundet Nordkapp den 23. juli. Etter å ha tatt ombord omkring 60 hunder i Aleksandrovsk på Kolahalvøya, fortsatte de mot Yugorski-halvøya mellom Barentshavet og Karahavet for å møte en kullbåt. Denne var forsinket og Toll bestemte seg for å fortsette videre østover, noe som skulle vise seg å få alvorlige konsekvenser. Ekspedisjonen kom til Middendorff-fjorden den 27. august og ble værende der i tre uker fordi skipet ble stengt inne av sterk vestlig vind og is. De kom seg løs igjen og fortsatte til Nordenskiöld-arkipelet ved Taymyrhalvøya, der de den 26. september fant en ankerplass for vinteren i Colin Archer-bukta. Toll satte opp en forskningsstasjon på en liten øy i nærheten og la ut depoter som forberedelse til sledeturen den kommende våren.

Det viste seg at kullbeholdningen ombord ble faretruende liten, og det

ble besluttet å etablere kulldepoter på Kotelnyjøya og ved Dickson nær Jeneseij-munningen. Kapteinen på *Zarja*, N. N. Kolomeytsev, ble sendt av gårde mot Dudinka ved Jeneseij for å organisere depotene. Han dro etter hvert helt til St. Petersburg og rapporterte om ekspedisjonen så langt. Det virker litt pussig at det var kapteinen som ble sendt av sted, men sannsynligvis var det uoverensstemmelser mellom Kolomeytsev og Toll som var årsaken til dette. Kolomeytsev fikk organisert kulldepotet i Dickson, men først neste vinter fikk Toll beskjed fra St. Petersburg at det ikke ble aktuelt å etablere kulldepoter på Kotelnyjøya og at ekspedisjonen dessuten ikke skulle fortsette videre gjennom Beringstredet etter oppholdet ved Nysibirøyene.

Toll og hans folk utforsket kysten av Taymyr-halvøya og de nærmeste øyene gjennom våren og sommeren 1901, og han fant bl.a. Taymyr-fjordens utløp til Nordishavet. I slutten av august åpnet isen seg rundt *Zarja* og den videre ferd mot Sannikov Land kunne fortsette. *Zarja* gikk nordover på vestsiden av Nysibirøyene, og den 11. september så de Bennettøya bare noen kilometer unna. Det var mye tåke og is, og de klarte derfor ikke å komme seg nærmere øya, som kunne være vinterhavn for skipet. I stedet fortsatte de nordvestover på leting etter Sannikov Land. Den 15. september møtte de fastisen og måtte snu uten resultat på $77^{\circ} 32' N, 142^{\circ} 17' E$. Deretter dro ekspedisjonen sørover til vestsiden av Kotelnyjøya der den fant en egnet bukt, Nepalukhbukta, til overvintring. Her hadde ekspedisjonens støtteparti ledet av K. A. Vollosovich, satt opp en hytte som ledd i et nettverk av depoter på Nysibirøyene. Toll hadde håpet å gjøre et nytt fremstøt mot Bennettøya denne høsten, men isen la seg snart i bukta og han måtte gi opp og i stedet forberede overvintring på Kotelnyjøya. Ekspedisjonen satte opp flere hytter på land og begynte å gjennomføre vitenskapelige observasjoner. Før vinteren satte inn for alvor rakk Toll å gjennomføre en geologisk ekskursjon på øya. Ekspedisjonens lege og zoolog, estlendingen Hermann Walter, var blitt syk og døde i begynnelsen av januar 1902. Dette var et hardt slag for Toll, for han og Walter var nære venner, og i slutten av januar dro han av gårde med to hundespann til fastlandet angivelig for å hente post til ekspedisjonen. Han oppholdt seg i lengre tid i Adzhergajdakh på fastlandet og kom ikke tilbake til *Zarja* før i april.

Den 5. juni 1902 startet Toll fra vinterleiren på Kotelnyjøya mot Bennettøya med tre hundesleder. Han hadde med seg astronomen Fridrikh Seeberg og to jakutere. På sledene hadde de bundet to tomanns-kajaker for å kunne krysse havstrekninger. Turen gikk som planlagt nord om Kotelnyjøya og østover til Nysibirøya og derfra videre nordover til Bennettøya, som

skulle være utgangspunktet for letingen etter Sannikov Land. *Zarja* skulle følge etter til Bennettøya og plukke opp feltpartiet der før vinteren satte inn. Hvis dette ikke lot seg gjøre, planla Toll å ta seg sørover til Nysibirøya før vinteren satte inn og derfra videre til fastlandet i løpet av vinteren.

Etter mislykkede forsøk på å gå nord om Kotelnjyøya pga. vanskelige isforhold gikk *Zarja* på sørsiden opp nordover igjen på østsiden av øya. Dette gikk heller ikke bra, og man gjorde derfor et forsøk på å gå øst om Nysibirøya. Toll hadde avtalt å vente til 3. september på Kapp Emma på Bennettøya. Isforholdene og mangel på kull gjorde det umulig for *Zarja* å nå Bennettøya. Den nye sjefen ombord, løytnant Fedor Mattissen, besluttet derfor å gi opp forsøket og snu den 5. september. *Zarja* gikk da direkte tilbake til fastlandet og fant en passende vinterhavn i nærheten av Tiksi ved munningen av Lena.

Toll og hans feltparti dukket ikke opp i Sibir i løpet av vinteren, og det ble derfor satt i gang en redningsaksjon ledet av løytnant (senere admiral) Aleksander V. Kolchak, som hadde vært med på *Zarja*-ekspedisjonen. Redningsekspedisjonen ankom Bennettøya den 17. august 1903, og dagen etter fant den en varde på Kapp Emma med tre dokumenter etterlatt av Toll. Det første beskrev Tolls ankomst den 3. august 1902, det andre inneholdt kart over øya og angivelse av plasseringen av Tolls hytte på øya, og det tredje var en korreksjon av det andre skrevet av Seeberg. Etter å ha lokalisert hytta fant Kolchak en boks med et brev som var adressert til Storhertug Konstantin som var president i det russiske vitenskapsakademiet. Her rapporterer Toll kortfattet om sitt arbeid på øya og avslutter med at partiet samme dag (8. november 1902) starter på turen sørover med forsyninger for 14-20 dager. Han tilføyer at alle er ved god helse.

Kolchak tok med seg en del av Tolls geologiske prøver som var etterlatt ved leiren og dro sørover. Da vitenskapsakademiet fikk Kolchaks rapport om redningsekspedisjonens resultat, var det gått 15 måneder siden Toll forlot Bennettøya. Det ble derfor avgjort at man ikke skulle sende ut flere ekspedisjoner, selv om det ble utlovet en belønning på 5000 rubler for den som fant Toll og hans feltparti. I desember 1904 sendte vitenskapsakademiet så ut en melding om at alle medlemmene i Tolls feltparti måtte anses som omkommet. Kolchak var av den oppfatning at Toll og hans parti trolig var omkommet på grunn av mangel på mat under turen sørover, selv om de ugunstige isforholdene etter avreisen også gjorde det vanskelig å komme seg til Nysibirøya.

Toll og Nansen

Baron Toll og Fridtjof Nansen var gode venner. De traff hverandre første gang i Jena i Tyskland i 1890, etter at Nansen hadde kommet tilbake fra sin kryssing av Grønland. Nansen gikk da med planer for sin *Fram*-ekspedisjon, og de diskuterte bl.a. isforholdene ved Nysibirøyene, sibirske trekkhunder og andre emner som de begge var opptatt av. Sannsynligvis rådet Toll Nansen til å starte sin drift med *Fram* fra området nordvest for Kotelnjøløya, der han mente det gikk en nordgående strøm. Nansen skrev til Toll og ba ham hjelpe til med å skaffe hunder til *Fram*-ekspedisjonen, Dette gjorde Toll med glede, og det ble avtalt at *Fram* skulle hente hundene ved Khabarovo på Yugorski-halvøya. Toll skrev til Nansen og rådet ham til å ta med et ekstra sett med hunder som Toll kunne få sendt til munningen av Olenek-elva. Han mente det også var nødvendig å legge ut proviantdepoter på Nysibirøyene i tilfelle *Fram* skulle bli skrudd ned av isen, og han sto selv for å etablere disse depotene. Nansen takket da også varmt for Tolls hjelp etter at han kom hjem fra *Fram*-ferden, og Toll fikk dessuten en norsk utmerkelse for sin innsats. Toll dro til Norge ved Nansens hjemkomst i 1896 og hilste ham på vegne av det russiske geografiske selskap.

Nansen viste også stor interesse for Tolls planer om en ekspedisjon for å finne Sannikov Land. Bl.a. talte han varmt for Tolls prosjekt på et møte i det russiske geografiske selskap i april 1898. Nansen hjalp også under forberedelsene til Den Russiske Polarekspedisjon 1900-1903. Det var han som foreslo for Toll å kjøpe *Harald Hårfagre* som ekspedisjonsfartøy. Toll reiste også innom Kristiania for å få råd av Nansen før han gikk ombord i *Zarja* i Bergen den 3. juli 1900. Det var på råd fra Nansen at ekspedisjonen gjorde sin første overvintring i Colin Archer-bukta i år 1900.

Rett før Toll satte ut fra Kotelnjøløya mot Bennettøya fikk han sitt siste brev fra Nansen. Her skriver Nansen (sitat fra Sjparo & Sjumilov 1986): *«Jeg er overbevist om at De har store oppdagelser foran Dem og venter med spenning på at De skal vende tilbake. Mine beste ønsker for fremtiden, at isen ikke går opp under sledene, at Zarja overalt finner isfritt farvann, og at De således etter vellykket tur kan vende hjem uten forsinkelser. Jeg ser frem til å trykke Deres hånd. På gjensyn. Deres hengivne Fridtjof Nansen.»*

Toll og Nansen hadde mange like karaktertrekk, og det var ikke så rart at de likte hverandre. De var begge drivende dyktige vitenskapsmenn og hadde mye å diskutere. De skrev en rekke brev til hverandre, i tillegg til at de møttes ved flere anledninger. Tolls innsats i forbindelse med forberedel-

sen til Nansens *Fram*-ferd er viet et helt kapittel i W.C. Brøgger og N. Rolfsens Nansen-biografi fra 1896. I samme bok skrev også Toll et eget kapittel med tittel *Nysibirien og Nordpolen*, der han beskrev noe av sin forskning og sine teorier.

Tolls dagbok

Eduard Toll førte detaljerte notater under sine ekspedisjoner, og han publiserte en rekke vitenskapelige rapporter fra sine Sibir-turer. Under Den Russiske Polarekspedisjon 1900 - 1903 sendte han beretninger om ekspedisjonens forløp tilbake til sivilisasjonen, og disse ble trykket i flere land. Hans utførlige dagbok fra ekspedisjonen, som han etterlot på *Zarja* før han dro av sted til Bennettøya, ble publisert på tysk av hans kone Emmy von Toll i 1909. Dagboken slutter brått når Toll forlater *Zarja* på Kotelnjyøya i begynnelsen av juni 1902.

Litteratur:

- Barr, W. 1980. Baron Eduard von Tolls last expedition: The Russian Polar Expedition, 1900 - 1903. *Arctic* 34: 201 - 224.
- Brøgger, W. C. & Rolfsen, N. 1896. *Fridtjof Nansen 1861 - 1893*. Det nordiske forlag Bokforlaget Ernst Bojesen. Kjøbenhavn.
- Käbin, I. 1974. *Til Lands och til sjöss*. En studie över estländska läkare. upptäcktsresande. Tulumuld Forlag. Lund.
- Sjiparo, D. & Sjumilov, A. 1986. *Tre arktiske mysterier*. Falken Forlag, Oslo.
- Toll, E. von 1898. Plan einer Expedition nach Sannikov-Land. *Petermanns Mitteilungen* 1898: 125 - 131.
- Toll, E. von. 1902. Russische Polarexpedition unter leitung von Baron Ed. Toll *Petermanns Mitteilungen* 1902: 66-98, 83-88, 179-184.
- Toll, E. von 1909. *Die Russische Polarfarhrt «Sarja» 1900 - 1902. Aus den hinterlassenen Tagebüchern von Baron Eduard von Toll*. Georg Reimer. Berlin.

I Otto Sverdrups kjølvann

Tekst og foto: Guldborg Søvik og Lars R. Hole

Timeglassbukten

Otto Sverdrup begynner sin bok *Nyt Land* med å fortelle om forberedelsene til den annen *Fram*-ferd: «Mine redere, som bestred alle utgifter, hver med sin Tredjepart, gjorde alt mulig for at udruste Expeditionen paa bedste Maade. (...) Da jeg saa kom til aa ymte om, at Forholdene der nord muligvis kunde tvinge mig til at gjøre Afbigelses fra den oprindelig fastsatte Rute, gav rederne mig øieblikkelig frie Hænder; jeg kunde seile, hvor hen jeg vilde.» Med et slig Rederi er det jo næsten bare Moro at gaa paa Polhavsfærd.»

Vårt mandat var noe mer bundet. Da vi seilte av gårde fra *Fram*-museet den 26. juni 1999, var målet for ferden et lite innsmett på nordsiden av Jonessundet. Hourglass Bay, eller Timeglassbukten som vi skulle kalle den. Et bra sted å tilbringe et år av sitt liv. Det fikk så være at Sverdrup ikke en gang hadde verdiget bukten et besøk, langt mindre gitt den et navn. Han hadde bare kastet et blick på den på vei til kjøttdepotet på Bjørneborg og avfeiet den som et «Afskyelig Hul».

Vi hadde studert kart, flyfoto og rutebeskrivelser og funnet at nettopp denne lille havnen på 76° 24' N, 87° 48' W, midt i Otto Sverdrups rike, var det ideelle stedet for vårt stolte ekspedisjonsfartøy *Northanger* å la seg fryse inne for vinteren. Her ville vi være i ly for stormene i Jonessundet, her kunne vi ha utsikt mot sør for å benytte satellitt-telefonen og her ville den 53 fots lange seilbåten være beskyttet mot skruisen. Og ikke minst kunne vi føle oss ganske sikre på at isen ville gå opp etter overvintringen slik at vi kom oss hjem igjen. Vi ville gjerne unngå en gjentakelse av *Fram*-karenes store skuffelse i Gåsefjord sommeren 1901. Isen gikk ikke opp det året, og det ble en vinter til på ekspedisjon, mens uroen økte hos «de kære der hjemme». Timeglassbukten lå ideelt til for utflukter til fjordene og øyene som Sverdrup og mannskapet kartla. Samtidig hadde vi opplysninger som tydet på at bjørnetrekket gikk gjennom Gåsefjord, fjorden rett vest for Timeglassbukten, og at bukten vår ikke i særlig grad var utsatt for besøk av de lodne kjempene. Men sikre på dette kunne vi jo ikke være. I vår tid

kunne vi altså ikke bare finne en vinterhavn på lykke og fromme. De nødvendige tillatelser fra myndighetene i Nunavutterritoret og lokalsamfunnet Grisefjord 12 mil lenger sør måtte være innhentet på forhånd. I tillegg skulle den canadiske kystvakten legge igjen et depot med en prefabrikkert hytte og brensel for vinteren.

Otto Sverdrup Centennial Expedition (OSCE) var på mange måter et psykologisk eksperiment. Her skulle tre ektepar, en liten jente og to grønlandshunder tilbringe et år i den høyarktiske, canadiske ødemarken under trange boforhold. Canadiske Lynda og Graeme Magor som hadde med datteren Keziah på to og et halvt år, var initiativtagerne til prosjektet. Ekspedisjonen var virkeligjørelsen av Graemes drømmer gjennom mer enn ti år. Under gjentatte turer i de canadiske nordområdene hadde han gang på gang støtt på minner etter Sverdrup og *Fram*, og drømmen om en hundreårsekspedisjon hadde tatt form. Lynda og Graeme hadde fått med seg canadiske Keri Pashuk og Greg Landreth fra New Zealand som sammen eier stålketten *Northanger*. Denne ble i 1988-89 den første engelsk-registrerte seilbåt gjennom Nordvestpassasjen, og båten og eierne har en imponerende merittliste bak seg. Vi to fikk gjennom venner høre om prosjektet våren 1998 og kontaktet ekspedisjonsleder Graeme umiddelbart. Noen dager senere var det for sent å snu. Vi var blitt en del av *Centennial Expedition*.

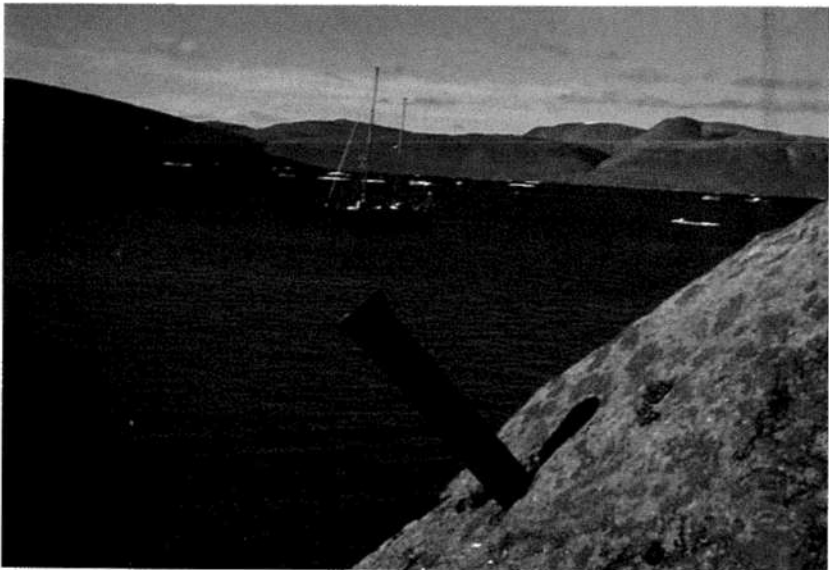
Det psykologiske eksperimentet bestod i at ingen av ekteparene kjente hverandre fra før. Keri og Greg traff vi for første gang fire dager før vi kastet loss og seilte ut Oslofjorden om bord i *Northanger*. Lynda og Graeme var på et ukelangt Norgesbesøk høsten før det hele startet. Selvsagt hadde vi også sendt hverandre hundrevis av e-poster under planleggingen året før vi dro av gårde, så helt fremmed for hverandre var vi ikke, og magefølelsen var den beste.

Seilturen over Atlanteren innebar flere repriser på Sverdrups opplevelser fra sommeren 1898. Motvinden var den samme, og selv om *Northanger* kanskje er en litt større skarpseiler enn *Fram* var, føltet det ikke alltid slik. Vi krysset og krysset mot kulingen, men noen døgn var progresjonen knapt synlig på GPS'en etter et døgn kamp og hardt arbeid. «Paa Mellemdækket gikk Kasser og Kufferter, Zinkbøtter og anden Redskap i Rute fra Luvart til Læ under øredøvende Larm, Rop og Hundehyl, og da vi den 6te Juli gikk ned for at spise Middag, var maten udvandret; vi fandt den igjen i Næstkommanderendes Lugar og delvis rundt omkring langs Salonens Gulv og Vægge.» Vi prøvde å lære av forgjengernes erfaringer og hadde alle pakkenelliker godt surret fast. Bordene i byssen var forsynt med slingre-

duk og slingrekant. Hundene ble flysendt til Canada. Likeså fløy Lynda og Keziah til Nuuk på Grønland for at den yngste deltakeren skulle slippe å være med på den tøffeste delen av seilasen. Utenom båteierne hadde vi andre kun erfaring med kystseilas. Å krysse Nord-Atlanteren fra Norge via Færøyene og Kapp Farvel til Nuuk er noe helt annet. Med et mannskap på fem måtte alle ta sin tørn, sjøsyk eller ikke. Vi som var minst sjøvante, følte på oss at om bare havseilasen gikk bra, ville resten av året, vårens seks ukers skiekspedisjon inkludert, gå som en lek.

Og fra Nuuk gikk det lett en lang stund. Vi hadde enten vindstille eller bris fra akter, og nå midt i august bød ikke isen på problemer over den ellers så skrekkinngytende Mellvillebukten. Nord for Nuuk forsvant også tåken. Grønlands vestkyst bød på store naturopplevelser, men vi var rastløse og måtte videre.

Første landkjenning i Canada ble Coburgøyen ved innløpet til Jonesundet. Her lå vi is- og værfaste i tre døgn mens en storm fra nordvest nesten tømte Jonesundet for de siste rester av dravis. Vi kunne ikke gjøre annet enn å håpe at ankeret ville holde i de utrolige vindkastene på 70 til 80 knop. Så, etter to måneders seilas, og på dagen hundre år etter *Fram*, snirklet vi oss den 24. august gjennom de siste isbeltene i Lady Ann stredet og inn i Jonesundet.

Bolten i Havnefjord, Northanger i bakgrunnen.

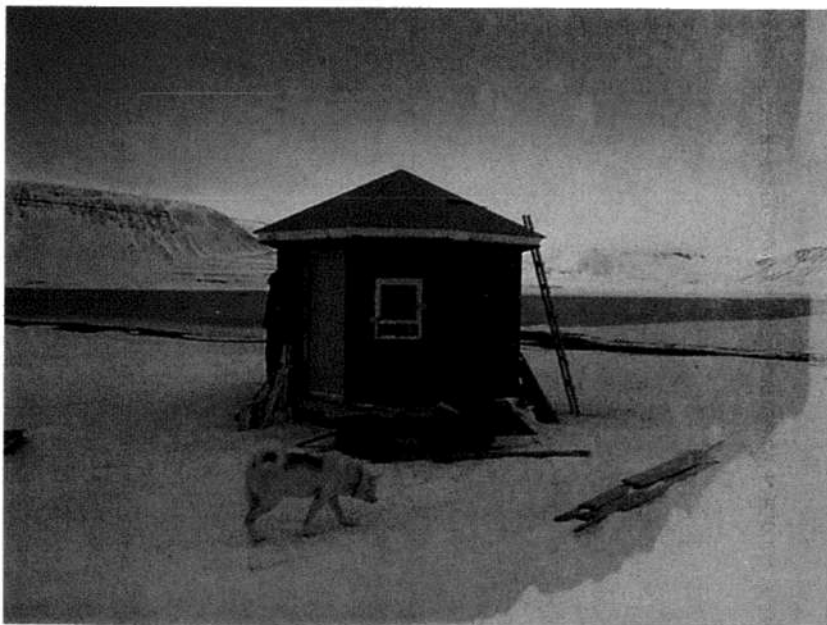
Vi ankom Grise fjord fire timer før grønlandshundene våre, Bamse og Yukon, kom med fly fra Resolute Bay. Så ble de siste postkort sendt, og det ble tid til en iskrem i det fine sensommerværet. Dagen etter besøkte vi Havnefjord, *Frams* vinterkvarter fra 1899 til 1999, og fant fyrbøteren Ove Braskeruds kors, og fortøyningsbolten som smeden Jacob Nødtved hadde satt i en stor stein. Braskerud døde i oktober 1899, trolig av lungebetennelse, men hans mor fikk ikke beskjed om dødsfallet før tre år senere, da ekspedisjonen var vel hjemme igjen. Så fortsatte vi vestover. Vi hadde om lag hundre kilometer igjen til den forgjettede bukt.

Været tetnet mer og mer til, og i stor spenning gled vi over grunnene på 2 til 3 meter i innløpet til Timeglassbukten. Det store spenningsmomentet var nå hvor dyp bukten var lenger inne. Sjøkartene sa lite eller ingenting. Flyfotoene fra femtitallet viste tydelige grunner, men også områder med betryggende svart vann. Og ganske riktig: I det indre av bukten, i toppen av timeglasset, fant *Northanger* gode ankringsforhold på 15 til 20 meters dyp.

OSCE var først og fremst en historisk ekspedisjon. Hovedmålet var å fokusere på den annen *Fram*-ferd og å trekke Otto Sverdrup mer frem i lyset, polarforskeren som har kommet i skyggen av Nansen og Amundsen. Særlig er Graeme og vi to norske store beundrere av Sverdrup. *Nyt Land* var lest fra perm til perm på norsk og engelsk. Vi hadde også med kopier av dagbøkene hans. Måten den annen *Fram*-ferd ble planlagt og gjennomført på, er beundringsverdig. Jordnært og systematisk gikk karene til verks og kartla store landområder. Dette til tross for to dødsfall, brann om bord og vanskelige vær- og boforhold. Sverdrup foraktet latskap, snobberi og motløshet. Etter hvert dannet vi oss også et inntrykk av flere av de andre mennene om bord i *Fram*. Ivar Fosheim, storviltjegeren og Sverdrups ytterst lojale og beskjedne følgesvenn; hurragutten Edvard Bay, den danske zoologen og matmonsens som huserte alene på depotet på Bjørneborg i tre måneder våren 1900; Peder Henriksen fra Tromsø, veteran fra ishavet og den første *Fram*-ferd, en av Sverdrups favoritter og om mulig en enda større gjøgler enn Bay. Og så videre. Gjennom dagbøkene til Sverdrup og Fosheim og *Nyt Land* dannet vi oss et bilde av livet om bord i *Fram*. Noen var nok brautende og noen ganske selvhøytidelige. Andre gjorde seg knapt bemerket gjennom fire år og kom aldri ut på store ekspedisjoner. Noen gikk deprimerte gjennom mørketiden og gjorde lite nytte for seg den tiden, mens andre, som den vidgjetne polarkokken Adolf Henrik Lindstrøm, var gode menneskekjennere og tok seg av karer med hjemlengsel og andre kvaler. Alle bidro de med sitt til at ekspedisjonen ble så vellykket.

Det første snøfallet i begynnelsen av september minnet oss om at vinteren nærmet seg raskt. Vi skulle sette opp vår lille hytte på om lag 25 kvadratmeter, og vi skulle hente parafinen fra depotet lenger nede i bukten. Før snøen dekket landet for vinteren, avla vi Bjørneborg et besøk. Det var bare 3 til 4 km å gå langs vestsiden av bukten. Her hadde Edvard Bay levd gode dager, noe som rustne hermetikkbokser og knuste konjakkflasker vitnet om. Teltduken og plankebiter fra depotkassene lå også igjen hundre år etter. Det er nok ikke mange som har vært innom her på sommerstid og sett disse sporene siden Bay forlot stedet.

De første ukene i Timeglassbukten var stemningen ganske amper til tider. Vi følte alle presset fra alt som skulle gjøres klart til vinteren, og vi var ikke enige om prioriteringene. Før isen la seg følte båten klaustrofobisk siden det var en stor operasjon hver gang vi skulle ikle oss overlevelsesdrakter og kjøre gummibåt 500 meter til land. Det var ofte mye sjøsprøyt, så draktene var nødvendig utstyr. Vi to flyttet i land med bikkjene etter kort tid. Etter noen intense arbeidsuker kom hytten opp, og vi pustet litt lettere. Parafinlageret nede på stranden talte nå atskillige tønner, og vi følte at situasjonen var under kontroll. Det var første gang under ekspedisjonen at

Hytten vi satte opp på land.

Deltagerne. På båten: Keri Pashuk og Greg Landreth. På isen (f.v.): Lynda og Graeme Magor med Keziah, Lars R. Hole (med Yukon) og Guldborg Søvik (med Bamse).

vi følte at ingen store usikkerhetsfaktorer hang over oss. Da hytten ble ferdig flyttet vi inn der. I løpet av vinteren skulle vi rullere med Graeme og Lynda om å bo der. Keri og Greg ville bo i båten, som er deres hjem, hele vinteren. Vi hadde felles middag seks dager i uken, men ellers ble det mye privatliv for dem som bodde i hytten.

Det be raskt kaldere og mørkere. Etter at isen ble trygg tidlig i oktober ble alt mye lettere. Nå kunne vi spasere mellom de to boligkvarterene. Å hente 200 kilos parafinfat i depotet ble en fin treningstur med pulk og bikkjer. Solen forsvant den 31. oktober – på canadisk Halloween og Otto Sverdrups 155. fødselsdag som ble behørig feiret.

Guldborg hadde tidlig på høsten fått tatt sine prøver av plantemateriale og jordbunnsdyr som skulle sendes til forskere i Norge og Canada. Lars startet sine forsøk hvor han målte snødyp og andre snøegenskaper med en akustisk metode. Ellers var vi alle med på en psykologiundersøkelse hver uke. Gloria Leon, en amerikansk psykologiprofessor, leste våre utfylte spørreskjema som ble sendt jevnlig på e-post. Hun er blant annet rådgiver for NASA og skal finne gode kriterier for å velge ut mannskap til fremtidige bemannede Marsferder.

To ganger i uken gikk vi de to kilometerne til vestsiden av bukten hvor kommunikasjonsteltet sto. Fra den lille, forblåste høyden hadde vi utsikt til horisonten i sør, noe som var helt nødvendig for at satellitt-telefonen skulle kunne kommunisere med satellitten over Brasil. Godt hjulpet av primus, varme flasker og et aggregat som tuslet og gikk på utsiden, sendte vi av gårde ferdigskrevne e-poster og lastet ned hilsener hjemmefra. Det skulle holdes kontakt med familie og venner, det skulle skrives artikler til blader og aviser og oppdateringer til hjemmesidene, og vi skulle svare på spørsmål fra skoleelever i Norge og Canada. Vi hadde over 100 000 treff på hjemmesidene våre i januar 2000.

Slik forløp vinteren. Det ble liten eller ingen dramatik. Alle utførte sine begrensede plikter og benyttet ellers tiden til å sove, gå på dagsturer, til litt faglig og mye ikke-faglig lesning, håndarbeid og lange kortkvelder. Deltakerne hadde stor frihet til å bruke tiden slik de ville. Men det ble kanskje ikke så mange dype og filosofiske diskusjoner som vi hadde trodd denne tiden ville bringe. De fleste var nok forsiktige med å bli for personlig og beholdt ektefellen som den eneste virkelig fortrolige underveis. Og kanskje var det dette som gjorde at stemningen ble så bra. En og annen krangel om oppvask og andre prioriteringer var det jo, men vi lærte oss å leve med hverandres nykker, noe annet valg hadde vi jo ikke.

Jul og nyttår ble feiret på minst like behørig vis som om bord på *Fram*, med syv sorter bakst, norsk pinnekjøtt, juleøl og dram, og canadisk frysetørret kalkun. I slutten av januar fikk vi besøk fra Grisefjord, og en tidsregning ble innledet i Timeglassbukten. Dvaletiden var over så alt for fort. Den 11. februar kom solen igjen. De besøkende inuiter ble ført an av den erfarne jegeren Seeglook Akeagok, et svært interessant bekjentskap. Gjestene ble etter hvert så mange at de måtte medbringe telt, og vi fikk en liten inuitlandsby på isen rundt båten. Keziah var fra seg av begeistring over igjen å treffe barn og spradet rundt som den selvskevne vertinnen i leiren.

Vårens store utfordring nærmet seg, en seks ukers skitur på over 700 km til nordenden av Axel Heiberg-øyen. *Frams* redere fikk sin belønning. Ellef og Amund Ringnes og Axel Heiberg fikk hver sin store øy oppkalt etter seg. Vi kunne ikke love våre sponsorer og støttespillere det samme. Vi kunne bare love at vi skulle prøve å gjennomføre ferden etter planen og prøve å bruke våre opplevelser og erfaringer til å skape litt mer blest om Norges og Canadas felles historie i nordområdene. Målet for den lange skituren var den såkalte «Slutvarden» på nesten 81° N på Axel Heiberg-øyen. Der murte Sverdrup og Fosheim våren 1900 inn en konjakkflaske der Sverdrup på vegne av den norsk-svenske kongen gjorde krav på alt

landet ekspedisjonen hadde kartlagt. Ingen har noen gang funnet denne varden, og som vi vet ble det til slutt Canada som fikk suvereniteten over de store øyene nord for deres fastland.

Keri og Greg var redde for hvordan det skulle gå med båten når vårløsningen nærmet seg og syntes seks uker var for lenge å la deres hjem og inntektskilde være uten tilsyn. Lynda var blitt gravid, ikke helt etter skjema, og måtte reise hjem med Keziah tidlig i april. Så det ble Graeme, Guldborg og Lars som skulle av gårde. Og så Bamse og Yokon selvsagt.

Til Axel Heiberg land

Ved påsketider i april 1900 drev to karer sine hundespann nordover mot ukjent land: «Det var da ogsaa en merkværdig Fremtoning denne svarte Fjeldvæg, vi styrede paa. Det var som en Hildring dette. Stundom saa den ud, som om den var et Par Kværtmil borte; men alt det vi drev paa, kom vi ikke et Gran nærmere!» Otto Sverdrup og Ivar Fosheim hadde nettopp tatt farvel med to av lagkameratene og var nå på vei nordover for å kartlegge så mye land som mulig, denne første våren i det nye århundret. Mange mil lengre sør lå *Fram* innefrosset i isen i Havnefjord.

Skjærtorsdag 20. april hundre år senere noterte Guldborg i dagboken at Axel Heiberg øyen kunne skimtes i det fjerne, denne svarte fjellveggen som Sverdrup beskrev i *Nyt Land*. Frem til denne veggen, som lå der og lokket uendelig langt borte, skulle vi. I flere dager hadde vi den foran oss, mens vi langsomt trakk de tre pulkene våre over Norskebuktas isflate. Vi hadde trukket langt ut på sjøisen, flere kilometer fra land. Her så vi bare noen få bjørnespor og følte oss ganske trygge. Bjørnekapplandet rett øst for oss var yngleområde for isbjørn. Det var ikke uten grunn at Sverdrup ga stedet navnet Bjørnekapp.

Åtte dager hadde gått siden vi forlot den kjente og kjære Timeglassbukten, forlot Keri, Greg, Lynda og lille Keziah og vår varme hytte og trygge, nedsnødde *Nothanger*. Åtte dager siden vi begynte vandringen nordover i den frosne vinterverdenen. Bak oss lå dusjposen, parafinovnene, nybakt brød, de ferske bønnespirene og alt annet som minnet om sivilisasjon. Foran oss lå fem ukers hardt arbeid. Dette var en annen tilværelse. Først nå kunne vi snakke om et enkelt liv.

Første del av ferden gikk oppover dalen og over til Gåsefjord der *Fram* lå i vinterkvarter 1900-1902. Tre hundre kilo dro vi på, utstyr, mat og parafin for seks uker. Vi startet ut med hver vår pulk, men fant nokså raskt ut at den mest effektive måten å dra de tre svære pulkene på, var å binde dem

etter hverandre i tog, og så dra foran i femspannet, hunder som tobeinte.

Der Sverdrup og Fosheim fulgte kysten av det nyoppdagede landet vestover og nordover, bøyde vi av østover og fulgte Ulvefjorden. Denne fjorden, som Sverdrup ga navn, skjærer seg nordover, inn i fjellheimen. Den svarte veggen ruvet rett vest for oss. Så var den noe mer enn et fata morgana, svevende over Norskebuktas hvite flater. Vi var lettet over å være ferdig med transportetappen. Nå var det turen virkelig begynte. Foran oss lå mange uker i jomfruelig terreng. Vi skulle lengre nord enn inuitene fra Grisefjord drar på jakt etter isbjørn. Her har en og annen geologisk ekspedisjon vært innom. Tidligere polarfarere hadde tatt seg rundt øya med hundespann noen ganger. Vi skulle ta oss opp daler og over pass der trolig intet menneske hadde vært siden det fastboende Thulefolket forlot øya under den lille istid.

Bjørnekaplandet og isbjørnen lå bak oss, trodde vi. Så, landfaste på Hyperitodden, helt sør på Axel Heiberg øyen, gikk vi rett på en autostrada av bjørnespor. Overalt var det spor, på kryss og tvers. Første gang under turen hadde vi nattevakt, men det kom ingen bamse. Videre innover Ulvefjord forsvant sporene nokså brått, og vi sov igjen rolig i posene våre. Helt til vi en natt ved tretiden våknet av et forsiktig bjeff fra Yukon. Guldborg tittet ut. Den hvite skikkelsen innved land var ikke til å ta feil av. Lars sendte et knallskudd etter den, og bamsen trakk seg litt unna, men så ikke ut til å være særlig lettskremt. Og jammen la den seg ikke til der inne ved land og lå og betraktet oss. Vi kunne ikke ha en isbjørn 150 meter borte som lå og vennet seg til oss og fant ut at vi ikke var så farlige! Vi gikk bestemt mot den, alle fem. Bikkjene virket avslappet og ikke syndelig interessert. De var visst ikke de beste isbjørnvakter. Vi tobeinte hoppet og danset, slo på panner med stein og strakte armene i været for å virke størst mulig. Unghjørnen tuslet til slutt vekk fra leirplassen. Den var kanskje nettopp forlatt av moren og hadde ikke lært å være redd ennå? Dette ble den siste av i alt syv bjørner som vi traff på skituren.

Sverdrup og *Fram*-karene satte navn på de fjordene og kappene de for forbi, og på de store landområdene som fjordene strakte seg inn i. Slik er en reise i arktisk Canada en vandring i historien. Bak hvert stedsnavn skjuler det seg en ekspedisjon, en menneskeskjebne. Noen navn er oversatt til engelsk andre må man ha en skandinavisk bakgrunn for å forstå. Og for de aller fleste gjelder at man må ha lest *Nyt Land* for å kjenne historien. Hvorfor heter for eksempel en øy i Gåsefjorden Olsens Ø, eller en fjord nord på Ellesmereøyen Audhilds Buk? For ikke å snakke om Møkkafjorden, Smørgrøtberget og Vendomfjord. Ser man bort fra store terreng-

formasjoner og fjorder, er kartene her nord likevel tomme. Det er bare høydekoter og sjø. Derfor beveget vi oss nordover en navnløs dal, i forlengelsen av Ulvefjorden. En bred, flere mil lang dal, der brearmene veltet seg ned mot dalbunnen på begge sider. Navnløse lå de der under det lave skydekket, lik de majestetiske fjelltoppene og nunatakene vi ikke så. Om ikke annet, hørte det alt sammen til Prinsesse Margaret fjellkjeden som strakte seg langs hele øya, fra nord og til sør.

Den frodige dalbunnen og alt dyrelivet overrasket oss. Vi var tross alt på nesten 79° N. Over store områder hadde moskusen gravd seg ned til gresset. På lang avstand så vi flokkene der de sky trakk seg unna. Flere steder så vi gamle hodeskaller, så her hadde nok moskusen holdt til i lang tid. Reinen, som hører til underarten peary-caribou, var derimot ikke redd. Om natten våknet vi av hundebjeff og hvite skikkelser utenfor teltet. Med ulv som hovedfiende, burde reinen ha vett til å holde seg unna ulvens nære slektning – selv om den står bundet! Vi så hare, en enslig rev, lemen, spor etter røyskatt – og så en natt på Strandfjord: ulv! Igjen våknet vi i posene våre, men denne gangen var det ikke Bamse og Yukon som bjeffet. En ulvetispe og en hann sirklet rundt leiren. Først hørte vi ulene bak oss, senere kom de ned på fjordisen. Fra teltåpningen så vi de to hvite skapningene nede ved isfoten. Hannen virket enorm der den stod og så bortover mot teltet. De hvite dyrene var uvirkelige og spøkelsesaktige i det lave og disige lyset. Hundene klynket svakt. Vi tobeinte var egentlig ikke redde. I motsetning til isbjørnen, er ulven sky og redd mennesker. Men det var vanskelig å legge seg til og sove igjen med gråbeinen rett utenfor. Så hadde de visst sett nok og forsvant ut av syne. Men lenge hørte vi ulene, iblandet bjeffing.

Turen gikk videre innom Midtfjord og Lifjord. Passene mellom fjordene var stort sett greie å passere. Noen ganger var det lite snø, dagen etter kunne vi vasse i snø til knærne og slet tungt. Et sted hadde breen lagt på seg og sperret elvedalen. Vi måtte finne en annen vei og endte med å heise pulkene opp noen små fossefall på 3 til 4 meter. Så var det siste transportetappe ut Balsfjord, forbi munningen av Bundefjord og forbi Bjarnesonøyen. Vi skimtet Kapp Nordvest langt sør i disen. Vi var i det forgjettede land!

Otto Sverdrups dagbok, 4. mai 1900: «Nogle mil fra varden gikk vi ut paa en temmelig langt fremstikkende Odde, og iakttog derfra, at landet gikk i samme Retning som før, altsaa omtrent Nord til Øst; men det så ut til å være betydelig lavere, end der vi nu var. (...) Det var en voldsom Skuffelse for os, at vi ikke skulde kunne klare at avancere længer nordover.»

Alt stemte med dagbøkene. Breddegraden på 80° 55'N stemte når vi tok hensyn til usikkerheten i Fosheims måling av solhøyden. Vi fant «den brede Bugt» og «Odden» som Sverdrup skrev om. Men varden var der ikke. Den 25. mai var det fortsatt mye snø i området. Varden kunne ha rast sammen på det løse underlaget og lå muligens under en snøfonn. Men mer sannsynlig trodde vi det var at noen forbigående hadde revet den og fjernet dokumentene der Sverdrup gjorde krav på området for Norge.

Etter noen dager i området ble vi plukket opp av et chartret Twin Otter-fly. For oss to gikk nå turen hjem via Resolute Bay og Ottawa. Jobb og feltarbeid på Svalbard ventet. Graeme tilbragte enda seks uker i Timeglassbukten sammen med Keri og Greg før han dro hjem for å være med på sin andre datters fødsel. Skipperne på *Northanger* fikk heldigvis venner på besøk som hjalp dem under seilassen sørover. I oktober 2000 ble *Otto Sverdrup Centennial Expedition* offisielt avsluttet i St. Johns, New Foundland. Da var også *Northanger* og eierne hennes tilbake i tempererte strøk.

Litteratur

- Arnesen, Odd. 1942. «Fram». *Hele Norges skute*. Jacob Dybwads Forlag.
- Astrup, Eivind. 1895. *Blandt Nordpolens Naboer*. (Ny utgave (fotografisk opptrykk), Gyldendal 1990).
- Barr, Susan. 1996. *Fram mot Nordpolen*. Schibsted.
- Berton, Pierre. 2000. *The quest for the Northwest Passage and the North Pole, 1818-1909*. The Lyons Press.
- Ekeberg, Jan Ove. 2000. *Et liv i isen. Polarkokken Adolf H. Lindstrøm*. Kagge Forlag.
- Fosheim, Ivar. 1994. (Redigert av Susan Barr). *Storvilt, Is og Nytt Land*. Aschehoug.
- Hegge, Per Egil. 1996. *Otto Sverdrup. Aldri Rådløs*. J. M. Stenersens Forlag.
- Pielou, E. C. 1994. *A Naturalist's Guide to the Arctic*. University of Chicago Press.
- Sverdrup, Otto 1903. *Nytt Land, Bind I og II*. Aschehoug.
- Søvik, Guldborg og Lars R. Hole. 2001. *Der isen aldri går – Et år i Otto Sverdrups rike*. Mangschou.

Alfred Svendsen, fangstmann og fotograf

Av Ian Gjertz & Torbjørn Severinsen

Alfred Svendsen og Prikken, Verlegenhuken 1927.

Alfred Svendsen (1898-1993) er en av de mindre kjente fangstfolkene fra Svalbard. Han var fra Næverfjord i Finnmark og overvintret på Svalbard 1926-1930 blant annet sammen med broren Eldor og søskenbarna Einar og Rudolf Svendsen. De første to årene bodde han i Rekvika, litt sør for Verlegenhuken. Tredje året fangstet han i Lomfjorden og siste året ved Kvalpynten på Edgeøya.

Alfred Svendsen var en allsidig person, hvilket gjenspeiler seg i dagbøkene hans. Da han overvintret i Lomfjorden tegnet han portretter, lagde skutemodell og leste blant annet Fridtjof Nansens *Nord i Tåkeheimen*. Året etter var Harald Sverdrups *Tre år i isen med Maud* lesestoff. Ellers var han spesielt opptatt av aviser, noe det fremgår av dagboken fra Edgeøya. Denne dagboken er spesielt artig å lese. Den er velskrevet og gir et solid inntrykk av fangstlivet. En ting som skilte Alfred Svendsen fra mange av de andre fangstfolkene på den tiden var at han var en ivrig fotograf, som også benyttet selvutløser. Dessverre gikk mye av materialet hans tapt under krigen, men noen bilder, da særlig fra den siste overvintringen, finnes ennå.

Utdragene av dagbøkene med tilhørende bilder er fra Lomfjorden (1928-29) og Edgeøya (1929-30). Bildet av Alfred Svendsen med hunden Prikken er fra Verlegenhuken i 1927. Ekspedisjonsfartøyet *Olaf* tilhørte Alfred Svendsen og var 40 fot. På overvintringen i Lomfjorden hadde han med en svart katt som het Josefine Baker! Alle bilder er tatt av Alfred Svendsen.

Lomfjorden 1928-29

Torsdag 6. juni

I dag har det tinet ganske bra. Sneen er nu meget vandholdig så det er vel ikke lenge før elvene begynner at rinne. Jeg har i dag spekket 2 Bjørne skind, samt tatt et fotografi av mig og Pus.

Spekking av isbjørn. Faksebu i Lomfjorden 1929.

Mandag 24. juni

Vi har nu helt opent vand utenfor Olaf så nu gjelder det bare om å få den løs av isen. Eldor har i dag tjærebred dekket. Einar har hugget is.

«Ekrollhamna», Edgeøya 1929-30

Søndag 15. September

... da det var høivand begynte vi og talje skøiten op på tvers over begge stokker. Det vidste sig da at hun fløt ikke op på de nederste ender av stokkene. Vi tok da og kranet sjøiten over mot land og da fløt den op på stokk enderne med kjølen og da var vi over det værste. Vi fortsatte da og talje en ende i gangen, og da det begynte å blive tyngde brugte vi gangspillet og før aftens hadde vi sjøiten helt oppe ved flomålet og vi anså den da sikker for isen . . .

Olaf skal tjærebres på stranden ved Hingstsletta 24. juli i Lomfjorden. Foto: Alfred Svendsen.

Olaf trekkes på land på Tennøyane.

Fredag 28. Mars

Jeg har i dag været en tur under Walespt. Og lagt ut en saks til mikkøl ræv. Der var meget havhest oppe i fjellet. Jeg har i dag tat en del billeder av hytten og et kjelkelas med ræv og bjørn.

Svartangen (Ekrollhamna).

Mandag 19. Mai

Jeg og Bjørnnes har i dag været og tat pelsen av en bjørn som har ligget rund fra i vinter. Bjørnnes har efterpå hadd litt sneskuffing efter en spekbank.

Georg Bjørnnes flår en isbjørn ved hytta i Keilhaubukta.

Lørdag 14. juli

Siste måltid for hjemreisen. Fra venstre: Einar Svendsen, Eldor Svendsen, Georg Bjørnnes.

Longyear City Hospital

Del 9: Legefrue på Svalbard 1946-47

Av Dagny Ziegler

I Polarboken 1991-1992 fortalte dr. Herman Ziegler om sitt år som lege i Longyearbyen i 1946-47. Nå får vi hans kones levende skildring av hvorledes hun opplevde overvintringen.

En annen legekone, Unni Smith, som overvintret året før fru Ziegler, fortalte om sine opplevelser i Polarboken 1991-92.

Sommeren 1946 da jeg hadde vært gift i bortimot ett år fikk min mann stillingen som verkslege for Store Norske Spitsbergen Kullkompani i Longyearbyen. I august dro vi fra Harstad med *D/S Stamsund*, og etter tre døgn over Middelhavet var første anløp Sveagruva. Her ble det losset en del utstyr for å få gruvedriften i gang igjen etter krigen. Vi ankom Svea om ettermiddagen og var ferdig med å losse utstyret etter noen timer. Vi skulle gå samme kveld. Da var det bekmørkt, og *Stamsund* som lå fortøyd til kaia med strosser forut og bak, hadde på grunn av sterk sidevind blitt presset ca. 70 cm fra kaia, slik at det var et gap bort til skipssiden der det hang en taustige. Nede i gapet var det et dypt svart mørke hvor vi hørte sjøen langs skutesiden. For å komme over til de sleipe trinnene i taustigen måtte vi skrepe over dette gapet og for all del ikke miste taket i sidetauene på leideren. Det gikk bra heldigvis, jeg kom levende over. Dette var den første ildåpen min på Svalbard.

Så gikk ferden nordover, og om ettermiddagen fikk vi Adventfjorden med Longyearbyen i sikte. Syd for vår nye hjemby kneiste Nordenskiöldfjellet med sine vel. 1000 meter og minnet meg om at jeg kunne føle en viss tilhørighet til dette landet med de mange både spisse og flattoppede fjell samt fjordene og breene, hvorav noen hadde fått Nordenskiöldnavnet knyttet til seg. Det refererer til at polarforskeren professor Adolf Erik Nordenskiöld (1832-1901) hadde utført et omfattende vitenskapelig arbeid på Svalbard. Nordenskiöld Land mellom Van Mijenfjorden og Isfjorden, den store Nordenskiöldbreen som munner ut i Billefjorden og Nordenskiöldfjellet bærer

altså denne manns navn. Poenget for meg var at dette var hilsener fra min egen slekt, fra professor Nordenskiöld hvis sønn var gift med min mors kusine.

Da vi klappet til kaia i Longyearbyen var det blitt lørdag ettermiddag. Vi ble mottatt i jeep opp til Sverdrupbyen innerst i Longyeardalen der sykehusbrakka lå. Søster Eva og søster Gjertrud hilste oss velkommen, og vi installerte oss i vårt lille rom som fra da av var stue og soveværelse for oss. De to sykepleierne hadde ett rom sammen, så var det et pasientrom med fire senger, et kjøkken, et legekontor, et lite operasjonsrom og et lite røntgenrom, samt en dagligstue som var felles oppholdsrom for sykehusets personale, deriblant vår kjøkkenhjelp og eventuelle oppegående pasienter. Jeg hadde bragt med meg noen så raffinerte ting som duker, sølvbrett, lysestaker og mange stearinlys, gardiner, litt kunstig løv og blomster av silke, som var dyrebare og sjeldne den gangen.

Etter første natt i vårt nye hjem ble vi vekket tidlig søndag morgen av høyrøstede mannfolkstemmer, og så kom en flokk på 5-6 gruveingeniører og kontorister rett inn i vårt kombinerte sove- og oppholdsrom. De slo seg til der for resten av den dagen. Det var kanskje en slags velkomstvisitt, men det vesentlige ved besøket var vel at de ville teste oss og se hva slags folkeferd de nå hadde fått oppover. De hadde holdt avskjedsseanse i funksjonærbrakka like i nærheten hele natten og hadde visst ikke tenke på å gå og legge seg. De hadde feiret den avgående legen i det vide og brede utover natten, og gitt ham rikelig væsketilførsel, fotografert ham og til slutt kledd av ham. Han hadde vært der i tre måneder, var beordret dit opp, hadde visstnok vært NS-medlem, og hadde fått beholde sin legelicens mot å ta denne beordringen. Han gledet seg antakelig sterkt over å være ferdig med straffen. Min mann Herman var eneste søker til stillingen da han fikk den.

Da velkomstgjengen hadde skaffet seg sitt førstehåndsintrykk av det nye legeparet, kom direktøren, Finn Boger, og spurte om jeg kunne lage middag for dem. Personalet som skulle stelle og holde rent for dem i funksjonærmessa hadde nemlig streiket p.g.a. tilstanden der etter nattens festligheter. Da jeg sa meg villig til å gjøre mitt beste kom karene med et knippe fugler som noen av dem hadde nedlagt noen dager forut. Det var 3-4 sjøfugler og et par ryer. De var våte i fjærene og halvveis ribbet. Det ble et plunder å få stelt dem i stand. Men det måtte gjøres mens konversasjonen og meningsyttringer fortsatte i vårt lille selskapslokale.

Søndagsmiddagen ble servert. Forsamlingen gikk løs på den med upåklagelig appetitt og viste tydelig sin begeistring over menyen. Brystene og

lårene ble fortært, og knoklene ble gnaget rene og så pælmet ut gjennom et vindu som sto åpent. En av gjestene hadde muligens dobbeltsyn akkurat den dagen, for at han forsynte seg av gryta tredje gang bommet han på tallerkenen sin og porsjonen landet på duken. En annen bommet på askebegeret slik at det ble brent hull i en av dukene mine allerede denne første dagen. Dette var min andre ilddåp på Svalbard.

Gravedriften var kommet i gang igjen i Longyearbyen og det aller meste av dagens aktivitet dreide seg om gruva, Gruve Ib og Gruve II den gangen. Vår nærmeste omgang var gruveingeniørene, direktøren (Boger), kontorpersonellet og ikke minst Sysselmanen, Håkon Balstad. Han og befolkningen i Longyearbyen hadde vært i England under krigen. Det hadde satt sitt preg på våre venner i funksjonærmessa. De var tøffe og barske. Feiringen i messa i den forløpne helgen hadde de gjort grundig. Det var mer enn bare uordentlig og rotete der. Det som hadde vært av gardiner var revet ned, inventaret i dagligstua var til dels skadet, gulvene var betydelig tilsmusset, til dels av innholdet i kullboksen. Og hva som verre var: det var flere hull i veggene, d.v.s. kulehull, fordi det hadde hendt at noen av de barskeste hadde moret seg med å skyte fra stuen og ut i fri natur. Da det gikk opp for meg at både rusdrikk og skytevåpen ble brukt samtidig og på en ukontrollert måte, ble jeg betenkt. Jeg sørget for å få opp nye gardiner, fikk ryddet og gjort rent. Så foreslo jeg for beboerne at jeg skulle sørge for å få opp litt veggpynt, kanskje ved å lage et lite veggteppe og noen sofaputer med broderier av blomster eller bilde av en bjørn eller løve. Barskingene lovet straks at det ville bli fine blinker for innendørs skyteøvelser. Men da tok jeg affære og snakket med direktøren om tingenes tilstand. Direktør Boger hadde selv vært i England under krigen og var fortrolig med sine undersåtters barske holdninger og barske miljø, og var på fortrolig talefot med dem. Samtidig hadde han meget god sans for å takle problemer. Han var straks med meg på råd om tiltak for å lede det hele inn i mindre farefulle former. Han gjennomførte tiltakene på fornuftig og effektivt vis. Jeg hadde da også spilt ut en stor trumf i dette spillet ved å erklære at dersom skyting med skarpt innendørs og i kombinasjon med brennevin skulle fortsette, ville jeg ta med meg verkslegen og forlate Svalbard omgående. Dette virket, og livet i funksjonærmessa endret seg i riktig og ønskelig retning uten noe uvenskap eller ubehag. Dette var min tredje ilddåp på Svalbard.

Så kom jeg etter hvert inn i en interessant og givende tilværelse i mi ljuet på sykehuset. Jeg hadde bragt med meg blomsterfrø, løker og kunstgjødsel. Da jeg alltid har vært blomsterelsker varte det ikke lenge før jeg fikk

laget blomsterpotter av tre og fylte dem med jord utenfra og gjødsel fra fjøset. Det var to kuer i Longyearbyen det året. Jeg plantet løker, sådde blomsterfrø og satte alt på hyller i et bitte lite rom som var laboratorium med reagensrør for blod- og urinprøver. Naborommet var også et lite rom med et beskjedent røntgenapparat som kunde ta bilder av en arm eller et bein, men ikke stort mer. Da løkene og frøene var i god gang med å spire, inntraff det bedrøvelige at de døde. Det skyldtes at røntgenapparatet hadde vært i sving og strålene hadde gått gjennom den enkle panelveggen, det hadde de ingen vanskelighet med, og hadde ødelagt det spirende livet i blomsterpottene.

Mange måneder senere gjorde jeg et fornyet fremstøt. Da var vi flyttet til det nye sykehuset, bygget i Nybyen. Der var blomsterfrøene sådd i avlange vinduskasser som så vandret med solen døgnet rundt fra vindu til vindu. Sola kjørte jo rundt og rundt på himmelen hele døgnet. Blomstene vokste og strålte, de ble så frodige og sterke i fargene som de aldri ville blitt hjemme i fastlands-Norge. Blomstene ble til glede for mange, deriblant pasientene, og til og med for en delegasjon fra Stortinget som sommeren 1947 kom til Longyearbyen. Da fikk jeg pynte middagsbordet i den nye funksjonærmessa for de høye herrer.

En annen oppgave ble meg også tildelt. Da var det Sysselmannens bryllup det gjaldt. Det var senhøstes, siste båt hadde forlatt oss, og polarnatten hadde senket seg over øygruppa. Da giftet Sysselmannen Håkon seg med sin Liv født Hodne, og bryllupet varte i tre dager. Det var kontinuerlig fest, noen var alltid til stede og holdt det i gang, ingeniørene, kontorfunksjonærene, de tre telegrafistene. Alle var jo på jobb og måtte passe den også, verkslegen likeså. Jeg hadde dekket langbordet og pyntet med bregneblader som jeg hadde med, samt masse levende lys og til slutt to Vakre-Hjem-engler med lys. Presten, Henrik Riiber, var med selvfølgelig. Han var en god og meget forstandig prest, som kunde takle hardt talende gruvebuser i dagliglivet og komme på bølgelengde med dem. Han var glad i musikk og han plystret nydelig. Det viste seg at han ble meget glad da jeg engasjerte ham til dans. Da danset han av hjertens lyst og koste seg, og forklarte at han ikke selv ville engasjere, men var happy over å bli engasjert. Så danset og sang han og frydet seg med oss.

Ut på vinteren ble det en forandring i dagliglivet på sykehuset, fordi kjøkkenhjelpen vår ble syk og arbeidsufør. Da trådte jeg inn og tok hånd om matstell og forpleining. Dette var det enkelte organiserte arbeidere som knurret litt over i begynnelsen. Jeg var jo ikke organisert. Men jeg var jo heller ikke arbeidstaker, hevet ingen gasje og hadde ikke lønn. Så da var

saken grei og allright. Da vi var hjemme igjen i Norge fikk jeg to sølvlysestaker fra Store Norske som takk for innsatsen.

Under overvintringen var kostholdet betydelig preget av mangler. Vinterforsyningen av matvarer kom for sent. Fjorden var frosset, siste båt kom bare halvveis inn Isfjorden. Forsyningene måtte losses på iskanten og transporteres av traktor med åpen slede inn til Longyearbyen. Det var sterk vind og mange kuldegrader. En stor del av maten ble ødelagt, og vi manglet den vinteren omtrent alt det som kalles ferskvarer. Ikke hadde vi frukt eller grønnsaker, minimalt av poteter – de var frosne. Derfor ble det å bruke tørret potetchips fra hampesekker som heldigvis lå igjen fra et proviantlager fra krigen. Og ellers var det boksemelk, spekesild og «gruvekjøtt», d.v.s. okseskrotter som hang inne i gruva der det alltid er kuldegrader. Jeg improviserte etter beste evne, tok blant annet spekesild og vannet den ut, lot den ligge en tid i boksemelk og vann, stekte den så og lot som det var fersk sild, - til stor glede og forundring for pasientene. En annen imitasjon var majonesen. Til den brukte jeg rensset parafin istedenfor olivenolje, og tørket eggepulver istedenfor egg. Det var visst til glede for noen, men for noen ble parafinvirkningen litt for sterk på fordøyelsen og kunne føre til en viss grad av spring på dør.

Et annet matvareminne var kveitemiddagen. Det var blitt sommer, og det var kommet en fiskebåt med kveite. Men kveiten hadde nok ligget vel lenge om bord, så den virket ikke betryggende, og kjøkkensjefen i arbeidermessa rådførte seg med meg. Jeg gikk inn for at vi først skulle skylle den og så la den ligge natten over i en blanding av vann og boksemelk. Neste dag stekte og serverte vi den. Kveitemiddagen smakte da godt og gjorde visst også bare godt, for ingen fikk spring på dør av den.

Kostholdet til daglig var opplagt mangelfullt når det gjaldt vitaminer. Min mann regnet det som opplagt at vi alle levde på mindre enn minimumsdose av nær sagt alle vitaminene. Vitaminpiller var det svært lite av i medisinbeholdningen, så de var oppbrukt tidlig på vinteren. Medisintran var det eneste preparatet vi hadde nok av, men det meste av tranen gikk likevel til barna som overvintret det året. Barna fikk dessuten høyfjellssol og smelk fra de to kuene vi hadde. Barna greide seg bra hele vinteren og var lite plaget av forkjølelse. Hostesaft var det en god del bruk for, og jeg fikk jobben med å lage den til av den sterkt konsentrerte stamopløsningen av lakrismikstur, Mixtura solvens.

Det falt også i min lodd å yte psykoterapi. En ingeniørfrue kom i mørketiden i betydelige vanskeligheter med både depressive og bortimot hallusinatoriske symptomer. Hun trøstet seg til meg og oppfattet meg som

en nærmest himmelsk utsending til hjelp for hennes problemer. Jeg lot henne få være med på aktivitetene til juleforberedelsene på sykehuset. Vi bakte kaker og spiste og hygget oss sammen. Tilstanden snudde seg da for henne.

Ingeniørene og kontoristene, de aller fleste ugifte, oppdaget også at de kunne få nyttig og god hjelp av doktorfrua. Jeg hadde antydnet at jeg kunne hjelpe dem litt med å sette i stand klærne hvis det trengtes. Og det gjorde det. De kom med sine strømper, store huller på hæler og tær, gensere med slitte og hullete albuer. En av dem hadde så mange strømper og gensere at han fylte en hel sekk med dem.

På nyttårsaften var det skikk og bruk at doktorparet, alle funksjonærene og sysselmannen var med på feiringen, i arbeidermessa. D.v.s. det var ikke noen arbeidermesse ennå, men den store spisemessa ble brukt til det. Der ble det danset livlig, spesielt var det livlig for de damene som fantes, for det var ikke mange, bare 28 stk. Totalt denne sesongen var det 648 personer, og det vil si ca. 23 mann for hver kvinne. Resultatet var at damene aldri fikk sitte og vente på å bli engasjert. De var på gulvet hele tiden, for det var "tjuvdansing", d.v.s. at når gutta synes at kavaleren hadde hatt en dame lenge nok så var det om å gjøre å være den første til å slå ham på skulderen. Da måtte han slippe damen med en gang.

En stund hadde jeg en kraftig og staut kar på sikkert 190 cm. Da var jeg nesten ikke nede i gulvet med bena, jeg hang i armene på ham, og bena slang nokså fritt. Da midnattstimen nærmet seg stanset heldigvis dansen for en stund, det var allright at doktorparet fikk gå over til funksjonærmessa eller til sykehuset. Og så varte det visst ikke lenge før trettheten tvang meg i seng.

Ja, søvn ja. Det var et kapittel for seg. Da vi var underveis over Norskehavet i august 1946 hadde vi følge med fru Rugås, kona til stiger Julian Rugås. Hun hadde vært en liten tur på fastlandet, men ellers bodde hun på Svalbard. Hun hadde mange vintre før krigen, og mange ble det etter krigen også, så hun hadde lang erfaring. Da jeg sa til henne at i mørketiden kommer jeg vel til bare å ville sove som en bjørn i hiet, svarte hun at bare vent du fru Ziegler så skal du nok få merke noe annet. Og det fikk jeg. Skikkelig søvn hadde det ikke så lett for å bli. Jeg var urolig i kroppen, hadde tendens til kramper i bena, urolige tanker og fantasier. Andre nykommere hadde lignende problemer. En nyansatt kontorist var fortvilet. Han sa han ikke hadde sovet på en måned. Mannen min visste ikke hva han skulle tro om årsaken til slik søvnløshet, men han lurte på om det berodde på svikt i vitaminbalansen, særlig mangel på vitamin B₁, anevrin. Da det ble sommer og rikelig lys og midnattssol rettet dette problemet seg

merkelig nok. Kanskje kosten ble bedre når båtene kom i gang igjen.

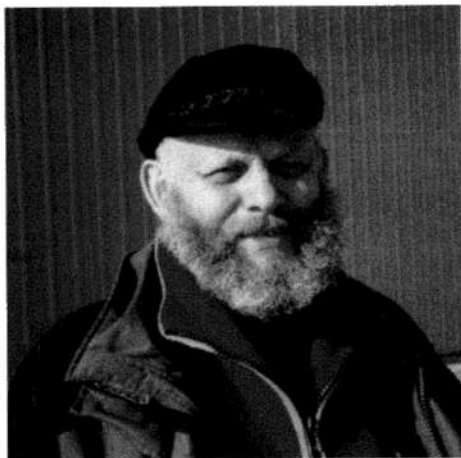
Når jeg nå sitter her hjemme og tenker på Svalbard-tiden for 54 år siden, så vekkes mange glade minner om oppgavene som falt på meg og som jeg prøvde å takle best mulig. Men jeg husker også at det var ikke alt som gikk bare greit med meg. Jeg fikk en alvorlig betennelse i bukspyttkjertelen, en pancreatitt, og en like hard tarmlidelse, ileocolitt. At jeg var undervitaminisert bidro antakelig til at lidelsene ble så alvorlige, jeg beholdt ikke maten. Jeg spiste, men brekket den opp igjen, og det vesle jeg beholdt gikk tvers gjennom meg og sprutet ut som diaré. Det var tydelig fettdiaré, og det er symptom på spru. Det er en sykdom som skyldes mangel på et av B-vitaminene. Mannen min betrodde meg siden at han hadde fryktet at han ikke skulle få meg levende hjem igjen. Men det som vel reddet meg var at direktør Boger spurte om han skulle få prøve å gi meg et middel til hjelp, og det var rødvin. Jeg drakk rødvin både om dagen og natten. Da begynte maten å sitte i meg, diaréen stilnet av, og jeg livnet så å si opp igjen og kunne fortsatt få være med og være til nytte.

Apropos nytte så vekker dette atter et minne, et litt muntert sådant. En gang sa presten Riiber til mannen min at «jeg vet ikke om du er klar over hvor meget din kone gjør for de andre her oppe». Til det svarte han at «jeg tror det er mye egoisme i det hun gjør, for hun har så stor glede av det selv». Men da irettesatte presten sin venn – det er jo en av prestens oppgaver – og sa at «jeg skal si deg det gutt at dette er den slags egoisme som Vårherre smiler av og gleder seg over». Ja, det var jo godt å få høre for meg, sanne ord fra en sannferdig og betrodd Herrens tjener.

Og de ordene gjør at jeg ikke vil angre på eller skamme meg over denne beretning om min tid som legefru på Svalbard.

På store vinger til Dronning Maud Land (DML)

Av ekspedisjonsleder Jan Erling Haugland, Norsk Polarinstitutt

Jan Erling Haugland.

Den norske Antarktisekspedisjonen 2001-2002 (NARE), var en ekspedisjon som ville bli forskjellig fra alle de andre fra første dag av. For første gang skulle de landbaserte deltagerne fly ned fra Sør-Afrika til Dronning Maud Land. Ingen stressende skipsoverfart med storm og sjøsyke. Forhåpentligvis ville vi stå på isen i DML etter kun maksimum ti timer i luften.

I forberedelsesfasen la vi opp til samling av alle deltagerne i Lyngen. Her var trening på bre, vandring i fjellet og sosial samling viktige elementer.

Jeg så for meg at det ville bli en rekke ting å ta tak i forkant av selve ekspedisjonsstarten, og valgte derfor å reise fra Norge noen dager før hovedpatruljen. Jeg så viktigheten av å ha med meg et par materiellansvarlige personer allerede de første dagene. Ting som var sendt sørover på forhånd skulle hentes ut, noen skulle om bord på det sørafrikanske fartøyet, noen på det tyske. En god del av deltagerens personlige utstyr var også sendt i forkant. Dette måtte identifiseres og skilles fra det andre utstyret, fordeles på fartøyer og taes ut for å bringes med på flyturen.

Avreise fra Norge på ettermiddagen den ene dagen, med ankomst Cape Town tidlig på morgenen etter frokost dagen derpå med bare en times tidsforskjell, er meget behagelig. Er du som meg og kan sove på fly så vil du ankomme helt uthvilt til Cape Town.

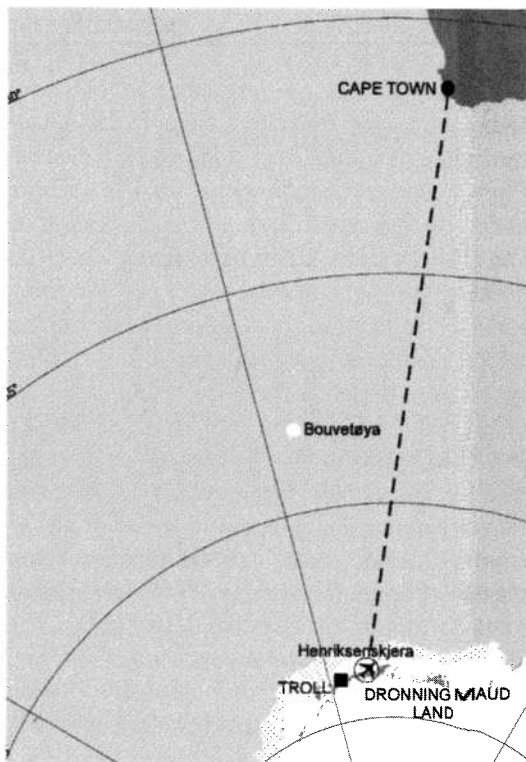
Cape Town med sin karakteristiske silhuett «Tabletop Mountain», er alltid like fascinerende. Du finner et yrende fargerikt folkeliv, smilende

mennesker og internasjonal atmosfære blandet med alt det afrikanske. Det gamle verftsområdet Alfred og Viktoria Waterfront har blitt Cape Towns nye storstue. Her tilbys alt hva øyet, magen og hjertet kan begjære. De mest fasjonable mote- og merkevarer, flotte gourmet-restauranter og vanlige snack bars, nesten alt kan du få her. Alt er dog ikke laget for de afrikanske lommebøkene. Lokale lønninger er lave, og slike steder blir dermed kun et sted for turister og overklassen.

Selv sjekket jeg inn på Brakewater Lodge, et gammelt fengsel som nå er bygget om til et fint hotell og konferansested. De holder et fornuftig prisnivå, serverer førsteklasses mat og ligger praktisk talt ved havnen, mitt arbeidssted de første dagene.

Et par tre dager gikk det til å sortere ut utstyr og å ha de nødvendige gjennomgangene med shippingagentene. Det var ennå god tid, flyvningen sørover skulle i beste fall ikke starte før den 5. desember, hvilket ga meg fem dager. De øvrige deltagerne var ikke ventet nedover før 3. desember, og mitt håp var at alt ville være klarlagt til da. Jeg hadde daglig kontakt med flyselskapet for å få oppdateringer, samtidig som jeg holdt en tett kontakt med selskapets leder i London.

Femte desember var det ennå ikke ankommet noe fly. Ifølge selskapets representant var det greit nok. Vår landingsplass i DML, Henriksenskjæret, hadde ikke landings- og flyvær den dagen. Det kom noe sprikende informasjon de første dagene, men den 9. desember ankom vår flymaskin, til manges overraskelse en russisk Ilushin IL 76 MD, tilhørende Atlas Air og operert av russisk

crew. Dette gjorde mange skeptiske. Vi hadde hørt røverhistorier om russiske flyselskaper og flyvere, og hvorfor var det ikke en Hercules, osv. Lange forklaringer måtte til. For det første var det åpning for en slik flyløsning i vår kontrakt, dernest er IL 76 MD en meget kjent type maskin fra polare flygninger. Samme flytype og selskap har fløyet en rekke ganger fra Chile til Patriot Hills i Shackelton Range og landet på blåisen der.

Jeg fikk Civil Aviation Authorities (Luftfartsverket) i Sør-Afrika til å gå igjennom alle papirer, sjekke crewet, maskinen og forsikringene. Alt var i skjønneste orden og i god standard. Piloten hadde 15000 timer med denne flytypen, og hadde fløyet i polarstrøkene i årevis. Navigatøren hadde tre sesonger med flyving i Antarktis, så dette virket pålitelig. Nå var folkene fornøyde, meg selv innbefattet. Vi var klare for Antarktis. Det eneste som gjensto var å få værmelding fra sør. Operatøren hadde etablert en base på Henriksenskjæret og sto i kontakt med personell der nede for kontinuerlig væroppdatering.

Du må ha en stabil værperiode for å fly ned. Sånn sett var jeg personlig mer fornøyd med en IL76 MD maskin. For det første er den adskillig mer solid enn en Hercules, den har en betydelig større lastekapasitet og en helt annen rekkevidde og hastighet. Det betydde at vi kunne fly helt ned til iskanten, ca fem og en halv time, få dårlig vær og fortsatt ha drivstoff til å returnere til Cape Town. Med en Hercules er flytiden ni og en halv time. Flyr du mer enn fem timer har du ikke noe valg, du må fortsette. Sånn sett er det en dårlig deal. Etter min oppfatning er det bedre med en maskin som kan gå helt ned til Antarktis, få dårlig vær og ta deg sikkert hjem igjen, uten å være tvunget til å lande under håpløse forhold. Jeg brukte mye tid på å forklare deltakerne dette, og etter hvert tror jeg de fleste innså at dette ikke var en dårlig løsning. Noen var allikevel fortsatt skeptiske til russiske flygere og maskiner. Sånn er livet.

Litt på sidelinjen må jeg bare få uttrykt at det personlig var en stor tilfredsstillelse å lese Daily Telegraph for onsdag 14. februar 2001. På første side stod det at EU vurderte å leie den samme flytypen fra Øst-Europa. Javier Solana, EUs Security Supremo, og Chris Patten, External Affairs Commissioner, uttalte at de var imponerte over standarden på personell og maskiner og at de vurderte å leie disse maskinene for å gjennomføre EU transportoppdrag. Dette likte jeg virkelig å lese. EUs oppfatning var svært klar og sammenfalt fint med min egen holdning.

Den 10. desember kom meldingen vi ventet på, det var godt stabilt flyvær i Antaktis. Henriksenskjæret er klar til å ta i mot dere. Helt bri llyant! Vi ville fortsatt tjene minst fem dager på denne transporten kontra skip. En

Den russiske Ilushin IL 76 MD.

annen viktig sideeffekt var at personellet ville komme ned uthvilte og klare for feltarbeidsdager, og ikke totalt utslitte etter mange dager med sjøsyke og elendighet.

Ved flyplassen i Cape Town foregikk utsjekkingen fra landet på nøyaktig samme måte som om vi skulle ha reist til Norge. Kontroll av pass, stemplet utreise, gjennomlysning av bagasje, tollsjekk og full pakke. Fra tollen bar det ut i flyplassbuss og rett til flymaskinen. Dette er en gigant, fire kjempestore Jetmotorer, et kjempeunderstell med 24 hjulsett. Innvendig er det sitteplasser langs sidene på samme måte som i en Hercules. Langs taket i maskinen er det skinner med påmonterte løftekraner for utstyr, hver kran med kapasitet 2,5 tonn! Totalt sett imponerende. Denne maskinen skulle bringe oss og alt vårt utstyr til Henriksenskjæret, en distanse over åpent hav på 2260 sjømil. Helt på grensen til en «Point of no return flight.» Flyet var ferdig lastet, sikkerhetskontroller og briefinger foretatt. Vi takset ut fra parkering inn på stripa. Full gass, giganten satte seg i bevegelse, og majestetisk hevet vi oss over Cape Town. Klokken var nå blitt 13.38 lokal tid og vi var på vei til Antarktis, i fly.

For meg var dette en fantastisk opplevelse. Det hadde gått syv år siden vi lanserte ideen første gang. Jeg hadde lovet at dette skulle skje, og gjort presentasjoner av en slik løsning både i nasjonale og i internasjonale fora. Jeg hadde fått noen nedturer innimellom og møtt vanskeligheter ved starten på denne sesongen, men nå så det ut til at alt som hadde skjedd tidligere

kunne settes på erfaringskappen. Dette kunne bli en vellykket sesong med nye transportløsninger som også ville følge oss inn i fremtiden.

Som nasjonal ekspedisjon var dette historisk, fly til Dronning Maud Land isteden for båt.

Etter fem og en halv time i lufta gled vi innover mot den enorme brekanten «shelfen». Vi hadde redusert høyden og var på kurs mot Henriksenskjæret. Det var krystallklart. Vi kunne se fjellkjeden ved Ulvetanna, kanten ved Henriksenskjæret og den etablerte teltleiren med sin lille stab. Det lille flyet, Twin Otteren, stod parkert på snøen. Speil blinket på bakken, røde signalbluss var tent og svarte plastsekker mot hvit snø markerte blåisområdet. Vi gikk ned i landingshøyde og fikk en behagelig konakt med blåisen, kjente den kraftige oppbremsingen av de fire kjempemotorene. Vi humpet over vaskebrettene på isen så hardt at en løs taklampe falt ned bak i maskinen mens vi rullet inn mot en provisorisk losse- og tankingsplass. Turen hadde vært perfekt, klokken var nå blitt 19.30. Fem timer og femtito minutter siden Cape Town ble dørene åpnet og den kalde, krystallklare Antarktislufte strømmet mot oss. Opplevelsen var helt ubeskrivelig og må bare erfares.

Etter noen høflighetsfraser og en kort kaffepause med bakkemannskapet, lastet vi inn folkene og utstyret som skulle til Troll. Vi seilte bortover snøflaten ved Henriksenskjæret i den canadiske Twin Otteren, lettet, gjorde en ekstra sving for å ta farvel og etter 42 minutter i luften landet vi ved Jutulsesssen, 7 km fra Trollbasen. Den norske Antarktisekspedisjonen 2001-2002 var i gang og folket var på plass i Antarktis ti timer etter at vi hadde forlatt Cape Town. En ny æra var åpnet.

Norske fangstmenns overvintringer

Del 7, 1925 - 1930

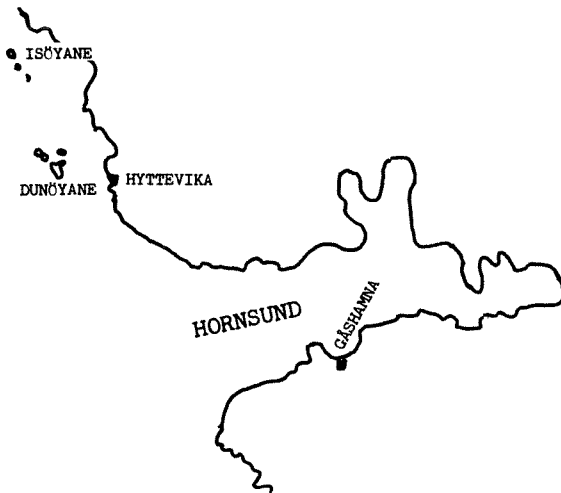
Av Odd Lønø

Hornsund, Hyttevika og Gåshamna 1925-26

Henri Rudi, Håkon Karlsen, Levin Winther og Henrik Knudsen (Will gohs) ble enige om å overvintre i Hornsund. Tidlig på våren reiste Rudi og Karlsen med en fangstskute fra Tromsø og ble satt i land i Hyttevika. De hadde med seg en ny motorbåt. De ville drive fangst på dun, egg, snadd og kobbe før de to andre kom opp. Men de hadde ikke vært mange dagene på land før de ble angrepet av en storm med fryktelig styrke. Det var ikke mulig å gå oppreist. De krøp rundt hytta og berget det de kunne. Motorbåten fylte de delvis med stein og bandt den fast. Robåten klarte de å dra med seg og fikk den delvis inn i hyttegangen.

Da stormen stilnet tok de et overblikk over skadene. Det var ikke til å tro, båten var blåst på havet. Alt løst var vekk. Men robåten og hytta hadde de.

De rodde ut til Dunøyene for å samle dun. Der var det ikke en ærfugl å se. Øyene var vasket helt rene av stormen. De rodde videre til Isøyane.

Her måtte det ha vært et avhold for stormen, for øyene var fulle av fugl. Alle ærfuglene som hadde overlevd stormen på Dunøyane hadde antagelig kommet dit. Det var fullpakket med reir. De samlet 600 kg dun. Mens de var der fikk de vite at den skuta som hadde satt dem opp hadde forlist ved Dunøyane i stormen. Mannskapet hadde merkelig nok berget seg.

Etter stormen rodde Rudi og Karlsen over til huset i Gåshamna på Sør-siden av Hornsund og bodde der en tid. På en tur de gjorde ut til Dunøyane oppdaget de tromsværingene Sigurd Storstad og Lars Hansen jr. som lå der på dun- og eggfangst. De hadde fått samlet en del dun og egg, så ærfuglen hadde tydeligvis slått seg ned på øyene der igjen. Etter å ha pratet fra seg og blitt oppvartet i teltet til Storstad og Hansen, rodde alle fire over til hytta på sørsiden av Hornsund. Hansen forteller om dette besøket.

Som de hyggelige verter de var - Rudi og Karlsen - så måtte Storstad og jeg benytte de to køier mens vertskapet sov på gulvet. Jeg hadde fått låne en sovepose av renskinn i Tromsø. I denne sov Håkon Karlsen - men det gjaldt hans unge liv, ti om man rørte aldri så forsiktig med denne pose, så stod der en røik ut av den av løse renhår.

Trods dette krøp Karlsen inn - det var jo noe kaldt. Flere ganger i løpet av natten hørte jeg underlige brøl - med iblandet hoste og nysen - dog natten gikk - og kl. 6 om morgenen ropte Rudi: - Å herregud - æ trur han Håkon er gått tett - han er fullpakket av reinhår i næse og munn».

Fra Karlsen hørtes en pipende lyd som av en pikolofløite. Vi drog ham ut av soveposen - så stolpret han utenfor - hvor man hørte ham hoste og nyse, brøle og bandes og skjendes.

Da han kom inn synket han de renhår som han ikke hadde fått op og ut - synket dem med varm kaffe, hvoretter han gikk bort i køien - sa godnatt - og sov.

I løpet av sommeren hadde de to i Hyttevika hatt kontakt med flere båter som gikk til Svea. Av en ombord i en av dem hadde Rudi fått fire sledehunder. De skulle bli satt i land i Calypso, og de kunne hentes der.

Knudsen og Winther med vinterforsyningene til alle fire ble satt i land i september. En fangstbåt hadde de også med seg, men den var uten motor. De to nyankomne fikk i oppdrag å hente hundene. Fra Hyttevika gikk de over breene, vadet og nærmest svømte over strie elver før de kom frem til Calypso. Men hundene var skutt. De to fangerne der hadde ikke hatt nok hundemat. Vel, det var bare å ta veien tilbake. De kom frem slitne og frosne.

På denne tiden var oppdrett av rev blitt en viktig næring i Norge. De fanget inn noen blårevhvalper. Knudsen forteller:

Høsten 1925 fanget vi flere blårevhvalper i Hornsund. Disse ble solgt til konsul Carl Sæther i Tromsø som forsøkte seg på oppdrett i Bellsund, hvor han hadde liggende to vakt-

og fangstmenn. Det opphørte året etter, og de få revene som var igjen neste somrner ble solgt i Norge

De delte seg i to parter. Rudi og Karlsen tok hovedstasjon i Hyttevika og fanget inn Hornsund hvor det var tre bistasjoner. Knudsen og Winther tok hovedstasjon i Gåshamna og brukte Cap Erna som bistasjon. I november seilte de to siste fra Gåshamna med proviant og brensel til Camp Erna. På veien blåste det opp, og det var med nød og neppe de reddet seg og båten i land.

Fordi fjorden var åpen til slutten av desember var det ikke mulig å besøke hverandre. Først i februar tok Rudi og Karlsen seg over på tynn is innerst i Hornsund. De to der levde også bra, men de misunte dem på nordsiden alle de rypene de hadde skutt. På sørsiden var det ingen ryper å jakte på. Veien tilbake ble like vanskelig da isen hadde brukket opp, og de måtte vente til den var frosset til igjen.

Det ble et bra år med mange bjørn. I april hadde de et bjørnetrekk som var helt utenom det vanlige. Knudsen forteller at de i løpet av tre-fire dager så minst 100 bjørner vandre på isen inn Hornsund midtfjords. De gjorde ikke tegn til å jakte på snadene som lå på isen. Winther og han forsøkte å komme seg ut dit, men isen var farlig usikker. De fikk ikke skutt en eneste. Grunnen til dette trekket var at en kraftig storm hadde brukket opp dri visen og malt den sammen. Bjørnene satte mot land og berget seg inn Hornsund og videre over breene og over til Storfjorden.

I juni samlet de dun og egg. Nå hadde ærfuglen igjen funnet veien til Dunøyane. To mann samlet der, og de to andre på Isøyane.

Den 20. juli var de i Tromsø. Netto på hver ble ca. kr. 6000,-.

Fangst: 55 bjørn, 78 hvit- og blårev, en del snadd og kobbe,
ca. 1200 kg dun og 4 tønner egg.

Kilder:

Willgohs, Henrik: pers. med.

Sørensen, Lars Normann: *Henry Rudi, isbjørnkongen*. Gyldendal Norsk Forlag.

Hansen, Lars jr.: *I åpen båt på Ishavet*. Tromsø 31. august og 1. sept. 1925.

Calypso 1925-26

Ole Sivertsen og H. Jakobsen hyrte seg som vaktmenn i Calypsobyen for N.E. Co. De benyttet tiden godt til fangst.

Fangst: 2 bjørn, 19 hvite og 2 blårev.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Camp Bell 1925-26

Northern Exploratin CO (N.E.Co) hadde sommeren 1925 brudd ut 240 tonn sinkblende fra Sinkholmen i Bellsund. Selskapet ansatte Ole Iver Blomli som vaktmann for vinteren. Tiden benyttet Blomli til fangst.

Fangst: 11 bjørn og 14 hvitrev.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Hoel, Adolf, 1966: *Svalbard I.*

Kapp Linné 1925-26

I flokken av fangstmenn som reiste fra Tromsø ombord i *M/S Sjømåen* var også Ole Mortensen. Han ble satt i land på Kapp Linné for å overvintre.

Fangst: Ikke oppgitt.

Kilde:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Sassen 1925-26

Hilmar Nøis rustet seg ut for en vinter i sin solide hytte i Sassen. Med seg hadde han sin bror Schølberg Nilsen Nøis. Om høsten bygget de en ny bistasjon på Gipshuken. Der hadde det stått en bistasjon tidligere, men den hadde kommet til å gjøre nytten sin på en uvanlig måte. *M/K Nordis* forliste i Mosselbukta våren 1918. Den ble skrudd ned av isen og sank. Mannskapet berget seg i land i det de gikk og sto i. Så begynte de å gå sørover isen på Widjefjorden, over Nordenskiöldbreen og kom etter slitsomme døgn ned på østsiden av Billefjorden. De var nå alle i dårlig forfatning, men kom seg fram til Gipshuken. Her ble den gamle hytta redningen. De laget en

flåte av den og klarte å komme seg over Sassenfjorden til De Geerdalen. Herfra gikk de til Hiorthamna og var berget.

De to fanget fra De Geerdalen hele veien rundt til Skansebukta. De var ikke fornøyde med vinterens fangst. Det var for lite rev, fordi russerne året før hadde ligget i Bjonahamna og hadde brukt gift.

Fangst: 34 hvit- og 14 blårev, 2 storkobber, mange snadd, 15 tonn spekk og 8 sekker dun (samlet på en tur helt nord til Liefdefjorden).

Kilder:

Berset, Odd 1953: *Hilmar Nøis*.

Hoels dagbok 1930. Norsk Polarinstitutt.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Bohemanneset 1925-26 – Siste dødsfall av skjorbuk på Svalbard

Arne Olsen som hadde overvintret og arbeidet som kokk på gruveanlegget i Hiorthamna hadde ønsket om å forsøke seg som fangstmann. Sommeren 1925 rustet han seg ut og bestemte seg for å fange fra Bohemanneset. Der var det gode hus etter at gruveanlegget var lagt ned, og så var det store mengder med kull ved siden av husene.

Han kom sent i gang. Ikke før den 26. oktober ble han satt i land. Det var samme dagen som mørketiden begynte. Han var alene med sin hund.

Hvorledes mørketiden forløp vet vi ikke, men han ble funnet død i sengen 9. juni. Ved siden av seg hadde han liggende en del dagboksnotater, nøye ført fra 1. mars til 31. mars. Disse forteller hva han hadde gjennomgått de siste seks ukene han levde. Den 1. mars står det:

... Det lyser godt borte i kullhaugen i aften. Jeg skal nu bare male kaffe og få den ferdig så går jeg til køys. Suppen er både kocht og spist en del av. Og med mig er det ikke så verst.

Før 1. mars har Olsen vært klar over at det sto dårlig til med ham, og han forsøkte å tilkalle hjelp fra gruveanleggene på den andre siden av Isfjorden ved å tenne fyr på den store kullhaugen som lå lagret rett utenfor husene. Denne kullhaugen var blitt lagt igjen der etter prøvedriften av N.V. Nederlandsche Spitsbergen Compagnie vinteren 1920 - 21. Det ble tatt ut 4000 tonn, men kullene var av dårlig kvalitet, og fordi havneforholdene er meget vanskelige på Bohemanneset ble kullene liggende.

Fra inngangen til gruve to i Longyearbyen ble det sagt at et par gruvearbeidere hadde sett en lysning på den andre siden av Isfjorden mot

Bohemanneset. Ingen forsto hva det var. Noen trodde det var stjernelys.
Den 4. mars:

. . . Det går sakte, men sikkert med kulvarmen borte i kulhaugen. Det er vel omkring halvparten nu som er undergloa.

Han hadde båt med og gikk med planer om å bruke den, men isen lå langt fra land og den brakk ikke opp. Han nevner også muligheten for å gå til russerne i Billefjorden, men forstår at han ikke har noen sjanse til å komme levende dit.

På Bohemanneset er solen å se straks etter midten av februar, men nettene er fremdeles mørke en tid fremover. Olsen håpet selvfølgelig at lyset fra den brennende kullhaugen skulle bli sett fra Adventfjorden, 25 km borte.

Av dagboken går det fram at sykdommen får mer og mer tak på ham. 5. mars:

Ja, Gud har holdt mig i sin varetægt og under sin beskyttelse i den natt som gik. Men jeg føler det på mig at tiden nærmer sig slutt da ikke ryggen kan og vil bære det den skal støtte sig til. Men jeg må nu aligevel forsøge den om jeg kan få mig ind litt kul og sne. Så jeg alt meddens Gud vil at jeg kan få lov til at leve ikke fryse direkte . . . Ja, så får jeg atter kalde Gud for God at han har lat mig leve dagen og i bøn til ham at han styrker mig i søvnen og våker over mig og mine kjære.

I dagboken forteller han om sin helse som stadig blir dårligere, og at han er klar over sin skjebne og hver dag takker sin Gud for at han har fått leve en dag til. 15. mars:

Ja, Gud har givet mig også idag lov til å se dagen. Jeg er ikke rar. Var ute med en askebøtte, men det foregikk på fire, og så er jeg fri for kul. Gud alene ved vordan dette skal ende.

Han blir sykere, har store problemer med å få tak i kull og må hugge opp alt brendbart inne - baketrau, vinduskarmer med mere.

De siste fjorten dagene orker han ikke å krype ut. Da det ikke var mer inventar å hugge opp, brakk han opp gulvbordene, og der mellom lagene er det fylt opp med kull. Det gir varme. 28. mars:

. . . Idag har jeg brent nogle gamle klæder og høgt sund 1 Bomme, 1 Krak, 1 Kasse, Vedkassen, Spikerkassen og Verktøykassen. Og så har jeg opdaget at det er kul i mellem til fyld i gulvet. Så har jeg brekt op en fjæl og nu er det rigtig lunt inde.

Vann fikk han ved å knuse ruten i vinduet på kjøkkenet og ta inn sne derfra.

Den 31. mars skrev han i dagboken for siste gang, Men i hans bibel som han så flittig hadde lest, lå det et brev og et par papirer. På det ene papiret var det satt opp en almanakk for april, og i den var dagene til og med 9. april merket av og strøket.

Da det led langt ut på vårvinteren syntes fangstmannen Hilmar Nøis som lå i Sassen at det var underlig at ingen hadde hørt noe til Olsen. Senere fikk han tre fangstmenn til å reise ut til Bohemanneset. Der var de den 9. juni og fant Olsen død i sengen som var trukket helt inn til ovnen. De tre reiste til Longyearbyen og meldte fra om funnet.

Sysselmannen, legen og et par mann til reiste straks til Bohemanneset for å undersøke hva som hadde skjedd og å få den døde gravlagt. Det første de så da de kom opp mot huset var hunden som lå død i hundehuset.

I brevet Olsen hadde skrevet sto det at han ønsket å få hvile i innviet jord på kirkegården i Advent Bay. På graven i Longyearbyen ble det satt opp et kors med teksten: *Arne M. Olsen 13/2-1885 - 7/4 -1926.*

Legen mente at det var helt tydelig at Olsen var død av skjorbuk. Arne M. Olsen er da den siste som har omkommet av skjorbuk på Svalbard.

Fangst: Antagelig ubetydelig.

Kilder:

Arne Olsens Dagbok. *Polarårboken 1933.*

Moberg, Arvid 1960: *Svalbards sønner.*

Berset, Odd, 1953: *Hilmar Nøis.*

Hoel, Adolf 1966: *Svalbard.*

Tromsø 1926, 12.06 og 25.10.

Forlandet og St. Jonsfjorden 1925-26

Etter den vellykkede vinteren på Forlandet 1924-25 kjøpte Peder Pedersen den lille skøyta *Liv* som var på Svalbard. Han rustet seg igjen ut til en ny vinter og nå sammen med tyskeren Ernst Schaal og Sverre Hansen (16). Ingen av disse hadde drevet vinterfangst.

Pedersen tok hovedstasjonen på Müllerneset ved St. Jonsfjorden og skulle fange nord og sør for fjorden. De to andre skulle fange på Forlandet på det samme feltet som Pedersen hadde hatt året før.

De to rodde over til Poolepynten på Forlandet 14. oktober. Hansen forteller:

Vi gikk til en hytte på vestsiden og derfra nordover til Cap Cold. Men hadde vi hatt den minste erfaring, ville vi forsøkt å ha reist tilbake til Müllerneset så fort som mulig. For året før var det blitt brukt gift i terrenget. Giftåtene var ikke blitt samlet inn, og vi fant mange døde måser og revunger på turen. Vi ble dessverre enige om å prøve å fange på Forlandet som planlagt.

De fikk to skabbete rever på høsten og to litt senere. Schaal var helt nedfor av det dårlige resultatet. Hansen tok det ikke så hardt.

Planen var å fange om høsten og utnytte den beste tiden for revefangst. Så ville de slutte av på Forlandet og komme seg over til Müllerneset. Den 16. november forsøkte de for første gang å ro over sundet. Hansen forteller:

Det gikk ikke. Det var meget kaldt, og det var frosset mye sørpe. Den kunne vi ikke se i mørket. Da vi kom i land etter forsøket måtte vi gå over til en hytte på vestsiden. På denne turen forfrøs jeg stortåa. Jeg hadde hatt for stramme tåbind på skibinningene. Det gikk så ille at jeg senere måtte skjære av det ytterste av tåa. Benet ble synlig, men såret leget seg.

De gjorde tre forsøk på å ro over sundet, og Schaal skriver i et dagboksnotat:

Hvis vi ikke greier at ro fra Poole-Pynt til Cap Müller paa grunn av Is og Sørpe gaar vi tilbake til Cap Cold og etterpå Ferrier-Havn for at overvintre.

De måtte bli på Forlandet, og de fortsatte fangsten der i håp om å få noen rever. På slutten av mørketiden hadde de svært lite proviant igjen, og de så etter muligheter for å komme over sundet. Den 23. februar skriver Schaal igjen et notat. Antagelig er han da i Myrahuset, bistasjonen rett inn for Forlandsøyane:

Tirsdag var vi en tur ved Poole-Pynt, der lå sørpe så langt ut og sydover som vi kunde se ifra Seilmærket. Så vi har ingen Haap om at kunde ro over Sundet til Cap Müller. Vi saa Huset paa andre Siden Aldeles tydelig. Hvor jeg ønsket at kunde nå det, så vi kunde få Tabak, og faa se hvordan Peder har det. Vil bare håpe at han er frisk. Vi gaar herfra til Cap Cold og holder til der, da der er meget Rype, for det er jo det vi lever av. Vi skal forsøge i Marts at gaa over Isen fra Ferrier-Havn til andre Siden av Sundet. Ellers er det bra med os, vi er begge frisk og det er Hovedsaken.

Det var et meget godt rypeår, og de jaktet også en del snadd. De fikk så rikelig med kjøtt at de slapp å sulte. Men av annen proviant var det ytterst magert. I begynnelsen av mars hadde de bare litt margarin og kaffe igjen.

De gikk over isen på det smaleste, ved Sarstangen og videre nordover.

De var innom et par hytter på vei til Kings Bay. De så intet spor til Pedersen. De var fremme i Kings Bay 15. mars og fikk straks arbeid med å sette opp hangaren til luftskipet *Norge*.

En tid var det uklart hvor det var blitt av Pedersen, og det ble vurderet å søke etter ham. Men etter en stund dukket han opp med *Liv*.

Fangst på Forlandet: 4 dårlige hvitrever, mye rype og en del snadd.

Fangst på Müllerneset: Meget god revefangst, ellers ingen opplysninger.

Kilder:

Hansen, Sverre: pers.med.

Noen få dagboksnotater av Hansen og Schaal. *Polarmuseets arkiv*. PA. 225.

Tromsø, 11. mai 1926.

London, Kongsfjorden 1925-26

Joakim Frostad ble hyret av N.E.Co for å være vaktmann på marmoranlegget på Blomstrandhalvøya. Han bodde i London, og han drev litt fangst.

Fangst: 7 hvitrev.

Kilde:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Kapp Mitra 1925-26

De to svenskene Efrain Hansson og Svensson ble i midten av august satt opp av *M/S Sjømoen* til Kapp Mitra. De fanget innover Krossfjorden.

De sluttet av fangsten tidlig. Allerede 10. april lastet de fangst og utstyr og rodde over til Ny-Ålesund.

Fangst: 14 hvit- og 7 blårev.

Kilder:

Bjønnnes, Georg: *Dagbok 1926-27*. Norsk Polarinstitutt.

Gisvold, Arnulf: *Over innlandsisen på Svalbard*. *Tromsø* 19. nov. 1926.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Magdalenefjorden 1925-26

Alfred Johansen og Arnulf Gisvold ble rustet ut av Bertine Hansen (senere gift med Johansen). De reiste med kullbåt til Ny-Ålesund, og derfra ble de satt ut av Hilmar Nøis til nordsiden av Magdalenefjorden hvor de hadde sin hovedstasjon. I Bjørnhamna satte de i land litt proviant for å ha til neste års sommerfangst, og i Hamburgerbukta reparerte de bistasjonen.

De satte opp feller fra Knattbreen i nord til Sjubreen sør for Hamburgerbukta. Sent på vinteren satte de ut noen selvskudd etter bjørn.

De ble satt i land 23. september. Det er i seneste laget til å starte opp en vinter på nytt terreng. Det var også dårlig vær og det ble liten tid til fangst av matvilt. I oktober gikk de til Bjørnnes i Bjørnhamna (se det) for å få litt kjøtt. Til da hadde de ikke fått liv av en eneste kobbe eller snadd. Først den 16. oktober skjøt de sin første snadd. I fjorden fant de ikke særlig mye rekved, så i februar hadde de lite brendsel igjen og måtte få av Bjørnnes.

Den 8. mars flyttet de til Bjørnnes i Bjørnhamna da de manglet brendsel, kaffe og te. De ble tatt godt i mot, og de hadde hele tiden god kontakt med hverandre.

Selv med rasjonering var det i april klart at det var for lite mat til tre mann, og Gisvold bestemte seg for å gå til Kings Bay. Den 17. april skrev Gisvold denne beskjeden til de to andre:

I dag går jeg herfra til Magdalene Bay og ut på kvelden fortsetter jeg til Kap Mitra. Det blåser litt av syd-øst, men luften er klar og siktbar. Jeg har fått mat og termosflaske og alt jeg ellers har bruk for på turen av Bjørnnes. Jeg takker for samværet og oppholdet.

To dager senere gikk Gisvold fra hytta i Magdalenefjorden med den medbrakte nisten og en bylt reveskinn i ryggsekken. Han så frem til en tur til Norge. Det var tre år siden han hadde vært der.

Det var bra vær på turen over breene, og han fortalte om den som en opplevelse. På veien møtte han en bjørn. Da han ikke kunne nyttiggjøre seg den, forsøkte han å skremme den med et par skudd. Bjørnen ble bare stående da den ikke forsto hva dette var for noe. Først da Gisvold reiste seg og viftet med armene forsvant den i en sky av snø. Litt senere fikk han se to blårever. Han fikk skutt den ene. Han flådde den på stedet for ikke å få skrotten å dra på.

På slutten av turen hadde han flere utforkjøringer med god fart på skiene. En gang måtte han hoppe over en bresprekk da han oppdaget den for sent til å stoppe. Han nådde frem til hytta på Kapp Mitra etter 17 timer. Der lå det en beskjed fra de to fangerne som hadde brukt den at de hadde

rodd til Ny-Ålesund den 10. april. Vel, han hadde kommet 10 dager før sent til å bli rodd over til Ny-Ålesund.

Men han var heldig, for etter bare noen dager kom *M/K Våland* til Kapp Mitra for å se etter ham. Skipperen hadde fått beskjed om at Givsvold var bortkommet. *Våland* satte ham ned til Grønfjorden og derfra fikk han kullbåt til Norge.

Johansen ble igjen hos Bjørnnes til ut i juli da de reiste til Kings Bay med *Våland*.

Fangst: 1 bjørn, 23 hvit- og 2 levende blårev, noen kobber, snadd, og noe dun og egg.

Kilder:

Hårstad, Barleif: pers. med.

Bjørnnes, Georg: *En fangstmanns dagbok. Tromsø* 28. og 29. okt., 1., 2., 3., 4., 8., 9. og 10. nov. 1926.

Givsvold, Arnulf: *Over innlandsisen på Svalbard. Tromsø* 19. nov. 1926.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Bjørnhamna (Sørgatt) 1925-26

Etter en kort ferie i Tromsø var Georg Bjørnnes (39) igjen på Svalbard. Flere fangstfolk slo seg sammen og leide *M/S Sjømoen* for å bli satt ut til sine fangstfelter. Bjørnnes ble satt i land i Bjørnhamna 22. august.

Bjørnnes, som var kjent for å bygge gode hytter, startet med en gang å bygge et hus. Han kom til å mangle noe materialer, så han måtte ro nord til Virgohamna for å hente to lass fra det som sto igjen etter Andrées balonghus. Han reparerte også bistasjonen på Sverdrupodden. Den hadde han bygget i 1920, så han var vel kjent i terrenget.

Den 30. august fikk Bjørnnes besøk av kjente. To fangstbåter med fire mann i hver kom roende nordfra. Det var mannskapet ombord i *Sjømoen* som hadde forlist utenfor Norskøyane. Etter å ha hvilt ut, rodde de videre til Kings Bay.

Feltet bygget han ut med 70-80 feller og 5-6 revesakser. I slutten av januar satte han ut noen selvskudd etter bjørnen, men det ble ingen fangst på dem. Feltet var på begge sider av Smeerenburgfjorden nord til Fuglepynten. Sørover gikk det bare til Knattbreen, tre kilometer fra hytta. Der hadde han avtale med de to i Magdalenefjorden at grensen skulle gå. Bjørnnes la ut skrotter av kobbe flere steder for å holde på reven. Noen husrever hadde han også. Det får man når man ikke har hunder. Livet for disse

varte ikke lenger enn til pelsen ble vurdert å være god. Han skjøt åtte husrever.

Feltet røktet han med båt til desember. Etter den tid var det for det meste å gå langs land, og det er ikke det letteste i mørketiden. Den 1. desember skrev han i dagboken etter å ha forsøkt seg på Smeerenburgreen:

... men jeg fant så mange bundløse sprekker av forskjellig lengde og bredde, at jeg fant det rådeligst å snu, da jeg satte mere pris på livet enn på litt fangst.

Bjørnnes og de to i Magdalenefjorden hadde jevnlig kontakt. I julen var alle i Bjørnhamna. Første juledag var menyen ryper og stuede erter. Potetene var ødelagte av frost.

Bjørnnes var god til å ta seg fram i terrenget. Selv i mørketiden i slutten av januar, gikk han nordover til Flathuk, Biskayerhuk og Roosneset og besøkte karene der. Den 14. februar var han tilbake igjen. Den 22. februar så han for første gang solen lyse på fjelltoppene.

De to i Magdalenefjorden, Johansen og Gisvold, slapp tidlig opp for brendsel og fikk hjelp av Bjørnnes. Likeledes var det så dårlig med proviant hos de to at de den 8. mars flyttet til Bjørnhamna. Bjørnnes hadde en del proviant igjen. Han skriver i dagboken:

Jeg har selv en halv tønne mel igjen, men ved å blande erter og bønner i melet under bakingen, vil det nok strekke til en tid utover våren.

På grunn av matmangel bestemte Gisvold seg for å gå til Kings Bay. Han forlot Bjørnhamna 17. april.

Etter å ha sluttet av vinterfangsten fikk Bjørnnes besøk av skuta *Vål-and* som hadde fire tyske filmfolk ombord. Bjørnnes tok seg godt av dem også til tross for håpløse språkvansker. Den 11. mai fikk han se det 106 meter lange luftskipet *Norge* komme fra King Bay på vei nordover.

I de siste dagene av juni ble Bjørnnes med *Vål-and* til Kings Bay og videre derfra med kullbåt til Tromsø.

Fangst: 2 bjørn, 21 hvit- og 7 blårev, derav 4 levende blå, 13 kobber, 7 snadd, 11 gås, 157 ryper, 38 ærfugl, 1750 egg og 4,5 sekk dun.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: *En fangstmanns dagbok. Tromsø* 28. og 29. okt. 1., 2., 3., 4., 8., 9., 10. november 1926.

Oxaas, Arthur, 1955: *Svalbard var min verden.*

Biscayerhuken 1925-26

Da arbeidet i gruven i Kings Bay (Ny-Ålesund) stoppet på grunn av lave priser sommeren 1925 bestemte Karl Eliassen seg for å forsøke seg med fangst. Han slo seg sammen med den muntre Svend Olsson. Hilmar Nøis rustet dem ut. Sammen med karene som skulle til Magdalenefjorden satte Nøis dem ut på Biscayerhuken så sent som den 24. september.

Fangsten ble skral, men Olsson hang ikke med nebbet av den grunn. Han sa til Oxaas da han i slutten av januar var på besøk på Flathuken:

Den rikdommen jag inte får i år, den kommer säkert näste vinter - så jag resar inte alls ned, inte.

Fangst: 2 bjørn, 3 hvit- og 2 blårev.

Kilde:

Bjørnnes, Georg: *En fangstmanns dagbok. Tromsø* 28. og 29. okt. 1., 2., 3., 4., 8., 9., 10. nov. 1926.

Oxaas, Arthur 1955: *Svalbard var min verden.*

Flathuken 1925-26

Det tok ikke lang tid før Arthur Oxaas, nå sammen med Nikolai Antonsen, var tilbake på Spitsbergen. Fra Tromsø hvor de rustet seg ut fikk de frakt med *M/S Sjømoen*. Den 19. august ble de satt i land på Flathuken.

Året før hadde Oxaas sett mye av den verdifulle blåreven på Klovn ingen, men hadde ikke hatt anledning til å fange der. I slutten av september la Oxaas seg i telt der for å forberede fangsten. Fjorten dager tidligere hadde de lagt ut åte for å holde på reven. Men det fantes ikke en eneste rev på øya.

De bygget en bistasjon i Raudfjorden og utvidet terrenget fra året før. Enkelte steder var det bra med rype. Det var lite is og den første delen av vinteren kunne de ro rundt og røkte terrenget. Bortsett fra en rev som de fikk i mars ble alle revene tatt i oktober og november. Oxaas nevnte ikke noe om gift dagboken, men sannsynligvis brukte de gift til bjørnen.

På vårvinteren da det ble lysere og det lå is i alle fjorder, var det livlig besøk mellom fangstmennene som lå her nord.

I juli fikk de frakt med *M/S Våland*, som var hyret av noen tyske filmfolk, til Kings Bay. Derfra rodde de til Grøn fjorden.

Fangst: 7 bjørn, 4 blå- og 11 hvitrev, 4 storkobber, 3 snadd, 65 ryer og 350 egg.

Kilder:

Oxaas, Arthur: *Dagbok 1925-26*. Norsk Polarinstitutt.

Oxaas, Arthur, 1955: *Svalbard var min verden*.

Roosneset 1925-26

Det var mange som ville forsøke seg med fangst nord på Spitsbergen vinteren 1925-26. Hilmar Nøis rustet ut sin bror Nils og Martin Sølving for en vinter på Roosneset. Frakt nordover ordnet Hilmar med *M/S Laura*. Bernt Jørgensen eide den og var skipper. Hans sønn, Helge var motormann ombord. Disse to rustet også Nøis ut da de ville overvin tre. De hadde bestemt seg for Polheim i Mosselbukta. I tillegg til disse ble Rudolf Svendsen og Molander med ombord for å bli satt ut til Widjefjorden.

Den 25. august reiste de ut fra Grønfjorden. Alt tegnet bra inntil de skulle forlate Bjørnhamna etter et besøk hos Bjørnnes. Da sa motoren stopp. Koblingsringen var brukket i to. Jørgensen ville ikke høre snakk om å seile - han skulle fikse dette. Men etter flere forsøk på å slaglodde ringen måtte han gi opp. Nøis forteller hva som skjedde videre:

Sønnen Helge foreslo at de skulle ta en ring av masten. Denne ringen hadde de ikke bruk for likevel, så ingen skade ville skje. Det viste seg at den passet akkurat, og de presset den ned på koblingsringen. Til slutt klarte Helge virkelig å få motoren i gang.

Den stolte far skrøt svært. Nå kunne alle se ka slags kar han Helge var, som fiksa motoren så flott. Herligheten varte ikke lenge. Motoren stoppet igjen etter kort tid. Da svor Jørgensen på at det var han Helge som hadde ødelagt den fullstendig, han Helge og ingen andre. Gjorde han rett, så kasta han sønnen på sjøen.

Til slutt klarte Helge utrolig nok å få motoren til å tøffe igjen, og de kunne lette anker. De gikk gjennom Smeerenburgfjorden og passerte Fugløya. Da erklærte skipper Jørgensen at motoren måtte hvile, det ville være dumt å kjøre den for hardt. Ingen hadde noe å innvende, og de gikk inn i nærmeste havn.

Neste morgen var det samme historien om igjen. Motoren ville ikke mer. Den var ganske enkelt mettet av dage.

Helge fyrte og sto i verre med det gamle skaberaklet, til det omsider ble helt klart at den ugjenkallelig hadde vandret inn til den evige hvile, etter lang og utro tjeneste.

Laura måtte seiles videre, først til Måkeøyene i Woodfjorden. Her tok Nils og Martin hele utrustningen på land. Senere rodde de 3-4 kilometer til hovedstasjonen på Roosneset.

Vinteren gikk bra og de var fornøyde med fangsten.

Fangst: 22 hvit- og 8 blårev.

Kilde:

Berset, Odd 1953: *Hilmar Nøis*.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Elvetangen Wijdefjorden 1925-26

På sin vei der nord kom *Laura* endelig seilende til Elvetangen hvor Rudolf Svendsen og Karl Molander ble satt i land. De hadde hunder med.

Vi vet lite om denne ekspedisjonen, men høyst sannsynlig flyttet de til Austfjordnes ganske tidlig og fanget derfra. I april tok de en tur til Mosselbukta for å besøke Jørgensen og sønn som hadde satt dem ut.

Kilder:

Berset, Odd, 1953: *Hilmar Nøis*.

Moberg, Arvid 1959: *Svalbards Sønner*.

Mosselbukta 1925-26

Etter å ha satt de to i land på Elvetangen seilte Bernt Jørgensen og sønnen Helge *Laura* til Mosselbukta. De nådde ikke på land før 10. oktober, og det er i seneste laget for å starte en overvintring.

De rigget seg til i det ene rommet som fremdeles var brukbart på Polhem. Polhem ble bygget av svenskene i 1872. Etter den tid hadde mange vært der og forsynt seg med materialer. Resten av ødeleggelsen hadde vær og vind sørget for.

Hverken far eller sønn hadde tidligere drevet vinterfangst og i mørketiden hadde de for det meste holdt seg inne. Det gjorde at det ble lite fangst, og det de fikk, var dårlig stelt. De bjørnene de fikk skjøt de fra døra.

Laura som de hadde satt opp i fjæra, hadde de et svare slit med å forsøke å berge. De prøvde å holde den fri for is under kjølen. Men det var en vanskelig jobb, for ved stor flo frøs det is på ny og det føk til med snø. Da våren kom lå en meter høy ismur rundt båten. Den sto fullstendig frosset inne og de klarte ikke komme derfra. Først den 10. august klarte Hilmar Nøis å komme med båt til Mosselbukta.

Far og sønn var mer enn glade da de reiste derfra den 14. august selv om de måtte se båten sin ligge igjen i fjæra innemurt av is. Nøis hadde

planer om å ta *Laura* på slep til Ny-Ålesund og få den reparert. Han innså at det var umulig å få den ut selv om det var langt ut i august.

Laura var vrak sommeren 1927 (se Wijdefjorden 1926-27)

Fangst: 7 bjørn og 13 hvitrev.

Kilde:

Berset, Odd 1953: *Hilmar Nøis*.

Kvalpynten og Negropynten 1925-26

Peder Pedersen (Ulsfjording) rustet ut fire mann, leder Ole Mortensen, Nils Stordal og to til for fangst på Edgeøya. De ble satt ut med *M/S Steen*, og fordelt med to mann med hovedstasjon i Kvalpynthamna og to mann med hovedstasjon vest for Negropynten. De to siste brukte høyst sannsynlig hytta øst for Negropynten også (de to samme husene som Svendsen-ekspedisjonen brukte i 1929-30).

De fire kom bra gjennom vinteren og var fornøyde.

Fangst: 62 bjørn, 1 blå- og 26 hvitrev, 50-60 storkobber og noe dun. Svendsen oppgir 64 bjørn og 33 rev.

Kilder:

Svendsen, Alfred: *Dagbok 1926-27*.

Svendsen, Alfred: *Dagbok 1929-30*.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Hornsund 1926-27

I 1926 leiet Levin Winther og Gunnar Knoph flere hytter av N.E.Co både på sør- og nordsiden av Hornsund. For leien betalte de kr. 400,-. Hytta i Gåshamna brukte de til hovedstasjon.

Neste sommer ble de liggende lenge uten å få frakt ned til Norge. Dette fikk sysselmannen høre og fikk *M/K Øiland*, som var leiet til en tysk vitenskapelig ekspedisjon, til å gå til Hornsund og hente dem.

Øiland gikk til Hornsund, men på grunn av dårlig vær måtte den legge seg til bak Dunøyane i to døgn. Da det klarnet fikk mannskapet ombord kontakt med en fangstmann som lå der om sommeren og fanget levende revunger for salg i Norge. Han kunne fortelle at de to overvinterne hadde reist med motorbåten sin til Calypso for å tinge frakt til hjemreisen.

Fangst: 20 bjørn, 64 hvit- og 6 blårev og 630 kg dun.

Kilder:

Tromsø, 5. september 1927.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Calypso 1926-27

Her overvintret Ole Sivertsen som vakt for N.E.Co.

Kilde:

Rossnes, G. 1993: *Norsk overvintringsfangst på Svalbard 1895-1940.*

Camp Bell 1926-27

Her overvintret Hans Casper som vakt for N.E.Co.

Kilde:

Rossnes, G. 1993: *Norsk overvintringsfangst på Svalbard 1895-1940.*

Sassen og Pyramiden 1926-27

Hilmar Nøis og hans bror Nils Nilsen Nøis la seg til i Fredheim i Sassen. Med seg hadde de svensken Sven Olsson, mest kjent som Stockholms-Sven, som hadde hovedstasjon i Pyramiden. Dette var første vinter på fangst for Olsson. Han hadde arbeidet i gruven i Longyearbyen. Her hadde han fått et lite steinras over seg og ble stygt skadet i ansiktet. Han bestemte seg for å bli fangstmann. Delaktig i denne beslutningen var nok hans venn Qvarnstrøms beretning om rekordfangsten i Pyramiden 1919-20.

De fanget fra De Geerdalen hele veien rundt Sassenfjorden og Billefjorden til Skansebukta. Foruten Bjonahamna som var å regne som hovedstasjon, brukte de minst fem bistasjoner.

Feller etter reven satte de opp overalt hvor det var en lagelig plass. En gang da Hilmar var på besøk hos Sven spurte han om han hadde satt opp mange feller. Sven svarte: Jag har satt upp fällor utöver og innöver, ja överallt. De satte opp noen selvskudd etter bjørn, men de brukte ikke gift.

Straks før jul samlet alle seg i Sassen, selet opp alle hundene og dro til Longyearbyen. De kom frem lille julaften tidsnok til å få kjøpt godsaker. Så var det julefest i kirken og til og med kinobesøk. Første nyttårsdag reiste de tilbake og overnattet i gammen i De Geerdalen. Der var det trangt. To

mann fikk plass i en sovepose på brisken og den tredje lå på gulvet og hadde jobben med å fyre i ovnen. Dagen etter var alle lettet over å komme til Fredheim og få strekke ut alle lemmer.

De to i Sassen oppdaget etter mørketiden en bjørn som hadde gravet seg inn i en snøfonn. Ved å skyte flere skudd i snøen over inngangen fikk de den til å stikke hodet ut, og da var dens dager talte. De så spor av et par bjørner til, og en hadde vært i et selvskudd og blitt såret. Det var alt av bjørn.

Olsson i Billefjorden fanget godt og fikk det meste av fangsten.

Fangst: 5 bjørn, 20 blå- og 48 hvitrev. De to i Sassen skjøt omlag 100 ryper.

Kilder:

Nøis, Hilmar: *Dagbok 1926-27*. Norsk Polarinstitut.

Berset, Odd 1953: *Hilmar Nøis*.

Hoel, Adolf: *Dagbok 1936*. Norsk Polarinstitut.

Moberg, Arvid, 1960: *Svalbards sønner*.

Alkhorneret 1926-27

Etter tre overvintringer på rad tok Ewald Schmutzler seg et friår og reiste til Tyskland, men høsten 1926 var han igjen på Alkhorneret for en overvint-ring alene.

Fangst: ingen opplysninger.

Kilde:

Sørensen, Tore: Tyskeren som tapte sitt hjerte til Svalbard. *Svalbardposten* 1996, nr. 9.

Kongsfjorden, Ny-London 1926-27

N.E.Co. hadde ansatt Erling Enoksen og Børre Trøhaug som vakter for sesongen. Dette var første året som fangstmann for Trøhaug. Enoksen ga ham en god inføring i faget, og Trøhaug ble en dyktig fangstmann. Han fortsatte sitt fangstliv på Noraustgrønland.

Fangst: 1 bjørn, 9 hvit- og 1 blårev.

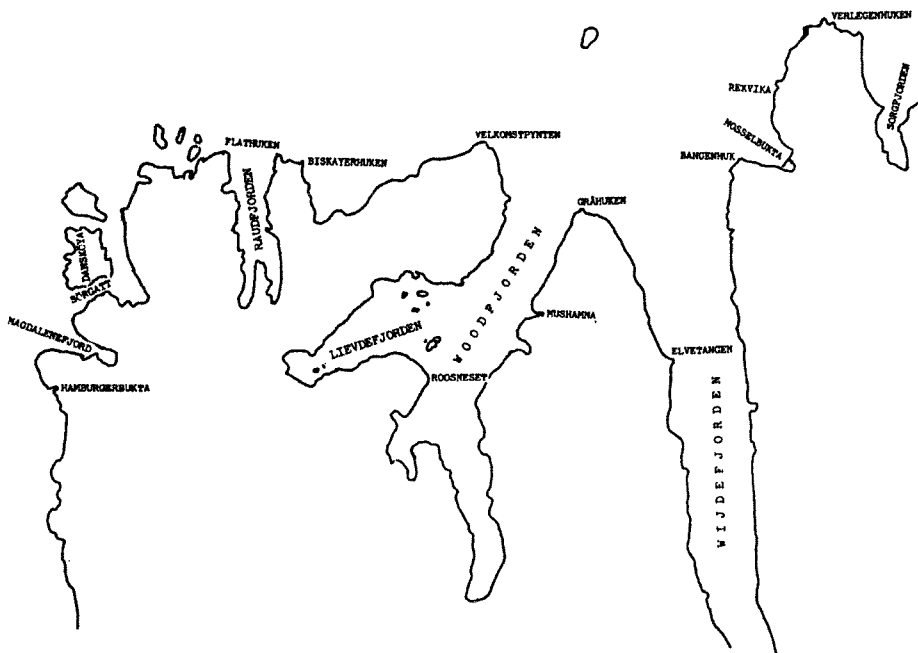
Kilder:

Brobakk, Bjørn: *Fangstmann og gårdbruker. Årbok 1998 for Malangen og Balsfjord. Fangstarkivet*, Norsk Polarinstitut

Wijdefjorden og Verlegenuken 1926-27

M/K *Olav* på 43 fot med fire mann ombord seilte ut fra Tuffjord i Finnmark den 11. juli. Tre dager senere var de i Sørhamna på Bjørnøya hvor de tok 32 alker med bare hendene. Ved Spitsbergen var de innoom Dunøyane og Isøyane og sanket noe dun og skjøt gås. Denne fangsten, omkring 70 gjeess og 25 kg dun, solgte de i Longyearbyen. Derved fikk de nok penger til å kjøpe proviant så de kunne overvintre, noe de hadde planer om fra begynnelsen. Sent i august seilte de nordover. Skipper var Alfred Svendsen (28) hans eldre bror Eldor og hans to fettere, Einar (30) og Rudolf. I Grønfjorden valgte Rudolf å gå i land, og Arthur Oxaas tok hans plass og ble fangstleder. De hadde med et par hunder.

Planen var å gå til Lågøya, men drivisen stengte veien dit. Det var sent på året, september allerede, og de måtte ta en rask avgjørelse om hvor de skulle slå seg ned. De valgte Wijdefjorden og Verlegenuken. Oxaas kjente godt terrenget her fra tidligere overvintringer. Først gikk de til Bangenuk

hvor Oxaas og Eldor skulle ha hovedstasjon, og fange sørover til Nordbreen. Her brukte de to bistasjoner.

I Mosselbukta fikk de se at skøyta *Laura* fremdeles lå innefrosset i isen. Den fløt og var i en rimelig god stand.

Alfred og Einar tok hovedstasjon i Russebukta som de døpte Rekvika, et navn som senere ble mye brukt. I Sorgfjorden reparerte de en hytte for bruk som bistasjon. Det ble en meget trekkfull og kald bolig. Den 19. september var de ferdig der, og det står i dagboken:

Inat røk det op storm av s.o. hvorfor vi maatte rømme fra Sørge bayen grundet at det kom en del is drivende ned paa os. Vi gik da til Werlegen hook, hvor det er god havn i den sort veir og da vi skal sette op en hytte der passet det jo ganske bra likevel. Efter ankomsten dit gik vi strakst igang med arbeidet, (det er jeg og Einar som er Tømmermend) og efter 8 timer forløp hadde vi huset ferdig og fyr i ovnen, og var dermed ferdig her og har bare igjen at sette op Skøiten.

I Mosselbukta laget de til en slipp, og ved hjelp av taljer fikk de *Olav* på land den 24. september. Deretter var det å bygge ut terrenget med feller etter rev og selvsqudd etter bjørn.

De fikk lite drivis og dermed ikke den fangst av bjørn de hadde håpet på. På førjulsvinteren hadde de endel drivis og fikk noen bjørn. Midtvinters var det mindre, men senere kom det is igjen. I januar måned hadde de to som lå lengst nord ikke en eneste bjørn eller rev. Vinteren var kald og i mars hadde de syv dager med mer enn 40 kuldegrader. Den 13. mars skriver Alfred:

Stille med strålende sol, men så gnistrende kaldt at det svir i huden. Inne fyrer jeg så ovnen står rød, men likevel er det et tykt lag på vinduet enda hytten ikke er større enn at ovnen er 1/8-del av ruminnholdet. I dag feirer jeg i all ensomhet min 29. fødselsdag. Et år til så vandrer jag på peppar høgen.

På en tur fra Rekvika til den gisne bistasjonen de hadde i Sorgfjorden gikk Einar seg vill i snøføyka og måtte gå tilbake til Rekvika. På turen var han blitt snøblind og måtte holde seg i ro noen dager.

Eldor var i mars plaget av tannpine, og det står i dagboken 4. mars:

Har idag veret baade smed og tandlæge. Eldor har nemlig haft tandpine de siste dager og derfor lavet jeg til en tang av en neptang og med den trak jeg ut den daarlige tand paa ham, det gik helt bra.

Den 22. mars fikk Alfred oppleve å se en virkelig isskruing da han var på Lagunepynten. Han forteller:

Etter middag gikk jeg en tur til nærmeste selvskudd som står på en odde som stikker langt ut. Jeg fikk se polarkreftene i arbeid. Isen skrudde mot landisen og skjærene som ligger utenfor. Det ene flak etter det andre skrudde seg over hverandre, falt ned, ble løftet opp igjen, ble knust aldeles små og nye kom der stadig. Det dannet seg store, høye skru garder som det nesten var umulig å komme over.

Skøyta til Jørgensen frøs selvfølgelig fast i isen igjen, men vinter nummer to klarte den ikke. Alfred skriver den 2. mai:

Gik idag fra Bangenhuk og hjem. Skjøt nogle ryper paa veien. Skøiten til Jørgensen er nu fulstendig vrak, da isen grundet tidevandsbevegelse har revet løs roret, brekt eller slit bort agter stevnet paa den, og antagelig også propellen, saa den blir antagelig der for bestandig. Vor skøite derimot staa aldeles sikkert.

I juni og juli mens de gikk og ventet på å få satt *Olav* på vannet brukte de tiden til å ro rundt og drive jakt på snadd og kobbe og sanke egg. Den 14. juli kom fangstskuta *Tromsøværingen* til Bangenhuk og satte i land Georg Bjørnnes som skulle overvintre der. Da *Tromsøværingen* hadde satt Bjørnnes på land, gikk den ut fjorden for å drive fangst. Ved Verlegenhuk ble den skrudd på land og ble vrak.

Olaf fikk de på vannet noen dager senere. Den lakk litt, men ellers var alt bra. Straks reiste de rundt og tok inn fangst og utstyr. Den 24. juli forlot de Wijdefjorden. Det ble mange ombord da det forliste mannskapet på *Tromsøværingen* ble med.

På veien til Kings Bay sanket de noe dun. I Kings Bay reiste Alfred til Tromsø med kullbåt for å selge fangsten.

Fangst for Alfred og Einar på Verlegenhuk: 17 bjørn, 22 hvite og 1 blårev, 8 kobber, 7 snadd, 700 egg og noe dun.

Fangst for de to andre: 18 bjørn og 30 rev.

Kilder:

Svendsen, Alfred: *Dagbok 1926-1927*.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Oxaas, Arthur 1955: *Svalbard var min verden*.

Ormholet 1926-27

Sommeren 1925 kjøpte Karl Bengtssen lystseileren og ottekvadratmeteren *Geisha* i Bergen og seilte den til Tromsø. Ombord hadde han med sin forlovede Berte Samuelsen og en kar som het Fridthjof Gjellefold. I Tromsø

lastet de inn utrustning til en overvintring. Planen var å slå seg ned et sted på østkysten av Svalbard.

Først i oktober 1925 seilte de fra Tromsø. *Geisha* var dypt lastet og på dekket var det materialer til to hus, Da de hadde kommet omtrent til Bjørnøya fikk de storm fra nord. Sjøen brøt over *Geisha* og ribbet den for livbåten og dekkslasten. Da dekkslasten gikk overbord tok den med seg babords rekke. Det var ikke annet å gjøre enn å lense unna til nærmeste land. Det var Skarsvåg på Sørøya. Her kjøpte Bengtssen nye materialer og bygget seg en liten fangsthytte på land. Hele vinteren drev de fiske med juksa og klarte seg bra. Bengtssen var en mester i å klare alle situasjoner.

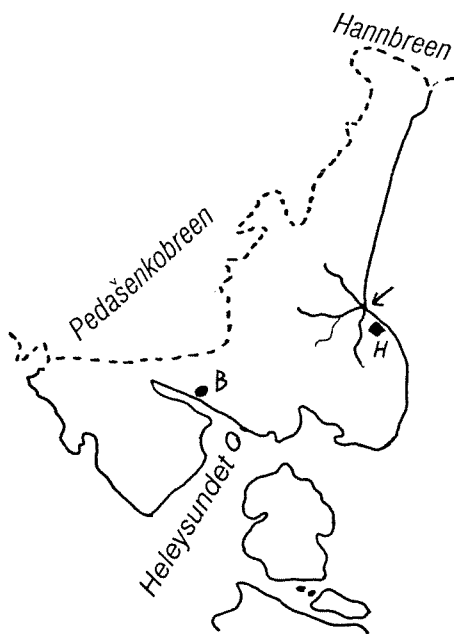
Bengtssen kjøpte ny utrustning og seilte fra Sørøya i juni 1926. De var fremdeles tre, men nå hadde Bergeton Johansen kommet med istedenfor Gjellefold.

Geisha var igjen dypt lastet, og det var ikke mye fribord igjen. Bergeton som lå i lugaren foran hadde det så trangt at skulle han snu geværet så måtte han opp på dekket og gjøre det. Når han lå i køya hadde han nesa i taket.

De kom inn Storfjorden og til Kvalvågen etter tre uker og måtte ligge der å vente i en måned på grunn av ishindringer. Mens de lå der tok de en tur ned til Davishamna og tok en ovn fra husene der.

I slutten av august, etter mer enn 80 dagers reise, seilte de gjennom Ormholet (Heleysundet) og bestemte seg for å overvintre der.

Seilassen med *Geisha* til Spitsbergen ble sett på som et dumdrigtig vågestykke av de andre fangstfolkene. Det var et hell at Bengtssen klarte å seile den nedlastede *Geisha* fram til fangstfeltet. Bengtssen var kjent for å ta store sjanser, men også for å være en

*Bergeton Johansen har markert på kartskissen hvor hovedstasjonen og bistasjonen ble bygget. Pilen markerer elvemunningen hvor *Geisha* hadde vinterkvarter.*

dyktig sjømann. Denne seillasen kan bare sidestilles med Sivert Brækmos berømte seillas i 1894 (se *Polarboken 1975-76*).

Terrenget på nordsiden av Ormholet hadde aldri tidligere vært benyttet av fangstfolk, og ingen har overvintret der senere. De satte opp hovedstasjonen på nordsiden av Kapp Mühry og en bistasjon lenger vest i sundet. Omlag fem minutters gange fra hovedstasjonen var det et elveleie, og her ble *Geisha* tauet inn og satt opp på tre fot vann. Der sto den trygt.

De fanget i hele området fra breen og i nord til breen i vest. Foruten slagfeller og selvskudd brukte de også gift. De gikk aldri over til sørsiden av sundet.

Den sterke tidevannsstrømmen som går gjennom sundet danner store hvirvler. Det er Svalbards Saltstraum. Det er en opplevelse å se store isflak bli kjørt for full fart gjennom og mot fastisen lengst ute. Store isflak settes på høykant. Strømstille varer bare noen minutter*.

I mørketiden, og særlig i usiktbart vær, hadde de god nytte av strømmen i sundet. De hørte den som en sterk dur som fra en foss og av og til kom det noen drønn når isflak ble kjørt mot fastiskanten.

De hadde ikke hunder med, men i oktober fikk de se en hund. Den skulle til å bite i et giftåte da de fikk berget den ved å rope på den. Den kom krypende med bedende øyne. Den var veldig mager. De tok godt vare på den og den fulgte dem hele vinteren. Denne hunden fikk de senere vite var en av to grønlandshunder som et svensk filmteam hadde mistet ved Danskøya samme sommer. I to-tre måneder hadde hunden flakket om i terrenget og tatt seg fram tvers over hele Spitsbergen.

I midten av november var Bergeton på en tur for å se etter fellene og han hadde som vanlig hunden med. Plutselig løp den fra ham og opp i fjellsiden. Her snuste den litt rundt på en flekk og begynte å grave i snøen. Bergeton så ingen ting, og etter en stund ropte han hunden til seg. Så den 22. februar, nøyaktig på det stedet hvor hunden hadde gravet, tittet et bjørnehode fram av et hull i snøen. Det var ei binne og i hiet hadde den en liten unge.

*) Bergeton fortalte, at et år han var på selfangst, kjørte han sammen med en kar gjennom strømmen med en fangstbåt. Midt i strømmen fikk de se under seg et stort isflak som kom opp. De gjorde heldigvis det riktige og kjørte inn mot midten av flaket. De ble lettet helt tørr og seilte videre på flaket. Hadde de vært på kanten og blitt vippet rundt hadde de ikke hatt noen mulighet til å berge seg.

Selfangstskuta *Blueback* forsøkte en gang å gå gjennom mot strømmen. Den ble lagt helt over på siden, og vannet kom helt opp til luka.

Om våren kom en dag hunden vaklende til hytta, og en stund senere var den død. Den hadde spist på en bjørneskrott de hadde tatt på gift.

De hadde nok proviant, men det ble for lite med ferskt kjøtt. I Agardhbukta på veien opp hadde de skutt tre rein, men da de var spist opp hadde de ikke mer kjøtt. Kobbe og snadd fikk de ikke skutt om høsten. De bakte ikke brød da de ikke hadde med gjær. De stekte og spiste vafler hele vinteren.

Forholdet mellom Berte og Bengtssen var ikke det beste. Bengtssen var 50 år, Berte og Bergeton var begge 26 år. Det var ikke snakk om noe trekantforhold selv om et slikt tenkt forhold plaget Bengtssen enkelte ganger.

Det dårlige forhold mellom Berte og Bengtssen hadde antagelig begynt på Sørøya. På veien opp, i Kvalvågen en kveld, hadde Bergeton hørt meget høyroestet tale fra lugaren bak. Senere fortsatte det på dekk med håndgripeligheter. Berte gikk først ned i lugaren igjen, og da Bengtssen kom ned ga hun ham et alvorlig kutt på kjaken med en skarp gjenstand.

For ikke å lage flere vanskeligheter enn dem de allerede hadde, bodde Bergeton så mye som mulig på bistasjonen og røktet det vestlige terrenget derfra.

Berte ble etterhvert meget mistroisk og innesluttet og isolerte seg. Hun var i psykisk ubalanse og hadde det meget vanskelig. Den 22. november gikk hun ut av hytta og utover sletta. Her drakk hun opium med den hensikt å ta sitt liv. Hun hadde tatt med hele flaska, men hadde ikke drukket mer enn snaut halvparten da de innhentet henne. Antagelig hadde hun hatt vanskelig med å svelge det da det smakte bittert.

En gang hadde hun forsøkt å komme til giften de brukte til fangsten. Den var låst inn i et skap og hun klarte ikke å få det opp. Meningen kunne ha vært å ta livet av seg eller forgifte dem hun bodde sammen med. Giften ble gjemt meget godt etter den historien. Hun ble enda mer mistroisk fordi hun trodde de ville forgifte henne. Dette var i februar. Bergeton og Bengtssen flyttet nå ombord i båten så Berte fikk bo i hytta alene. Båten hadde litt slagside, men ikke verre enn at de kunne bo ombord. Men denne situasjonen varte ikke mange dagene. Berte klarte ikke å ta vare på seg selv, og de måtte flytte tilbake til hytta igjen. Ikke lenge etter dette fikk de den lille bjørnungen, og nå ville hun ha den i hytta hos seg for å ha selskap. Men det gikk bare et døgn før bjørnungen knuste og ødela så mye at det ikke kunne fortsette. Hun klarte ikke å takle situasjonen sammen med bjørnungen.

I mars måned en gang spurte Berte om hun kunne ta seg en tur ut på sletta. Det var -21°C . De holdt øye med henne. Selv om hun hadde kommet ganske langt, la de merke til at hun snublet og hadde vanskelig med å

reise seg igjen. Bengtssen gikk straks mot henne, og Bergeton fulgte like etter med en kjelke.

Da Bengtssen innhentet henne rakte hun frem hendene sine. Hun var tynt kledd og hadde ikke votter på. Alle fingrene var stivfrosne. De fikk henne raskt tilbake til hytta og masserte fingrene hennes med snø. Hun fikk følelsen igjen, men alle neglene falt av etter noen dager. Neglene grodde etter en tid ut igjen og ble merkelig nok like fine. Det vanlige etter en slik forfrysning er at de nye neglene blir forkrøblete.

En tid fikk hun det for seg at Bergeton skulle koke maten, og så forlangte hun å få spise først.

På vårparten ble Berte syk av noe som Bengtssen kalte våt skjørbuk. Hun fikk væskeansamling i kroppen og urinlekkasje.

Ut på sommeren fikk de *Geisha* ut av vinterhamna. Den hadde klart seg godt og var blitt helt tett. De rev husene og seilte gjennom Hinlopenstretet og til Grønfjorden. Herfra ble Berte sendt hjem til Norge og fikk behandling. Hun kom ganske raskt til hektene igjen.

Fangst: 8 bjørn, 1 levende bjørnunge, 14 hvitrev og noen få snadd om våren.

Kilde:

Johansen, Bergeton: pers. med. Johansen har lest og kontrollert manuskriptet.

Gåshamna, Hornsund 1927-28

Fra Grønfjorden ble Schønning Hansen og Hans Casper (tysk) fraktet med *M/K Øiland* ned til Dunøyane. Med seg hadde de en stor motorbåt, og med den fraktet de utrustningen til Gåshamna hvor de tok hovedstasjon. Camp Erna brukte de som bistasjon.

Fangst: 11 bjørn, 41 hvit- og 2 blårev.

Kilder:

Tromsø Stiftstidende 7. sept. 1927

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Calypso 1927-28

Ole Sivertsen ble på nytt hyret som vakt for N.E. Co, men dette året sammen med Alf Nicolaisen.

Fangst: 2 bjørn og 16 hvitrev.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Camp Morton 1927-28

Selv om Ole Mortensen nylig hadde kommet hjem fra en overvintring på fangst, tok han seg jobb som vakt for N.E. Co. Han forsøkte seg sikkert på fangst, men intet er oppgitt.

Kilde:

Rosnes, G. 1993: *Norsk overvintringsfangst på Svalbard 1895-1940.*

Camp Bell 1927-28

Karl Eliassen lå som vaktmann for N.E. Co.

Fangst: 7 hvit- og 4 blårev.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Svea 1927-28

Anders Qvarnstrøm var vakt ved det nedlagte gruveselskapet. Selv om dette området har få muligheter for fangst, var han fornøyd. Han hadde fri kost og litt betalt. Sammen med seg hadde han August Olofsson, en gammel kamerat. Litt fangst drev de antagelig, og de hadde med to hunder.

Fangst: ingen opplysninger.

Kilde:

Norsk Geografisk Tidsskrift II 1928, ss 240 - 255.

Moberg, Arvid: pers.med.

Sassen 1927-28

Hilmar hadde dette året rustet ut sine to brødre Nils og Johan for en vinter i Sassen. Det var første gang Johan overvintret, mens det var tredje året for Nils. Nils hadde kona si med, og det var hennes første overvintring.

Alle hadde en bra vinter, men fangsten var dårlig. Årsaken var at noen hadde brukt gift på feltet.

I slutten av april fikk de besøk av Hilmar. Han og fangstmennene Bjørnnes og Bengtssen var på vei til Longyearbyen fra nordsiden.

Fangst: 21 hvit- og 3 blårev.

Kilder:

Berset. Odd 1953: *Hilmar Nøis*.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Bjoahamna 1927-28

August Stenersen overvintret alene i Bjoahamna.

Fangst: 11 hvit- og 5 blårev.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Kapp Wijk 1927-28

Sommeren 1927 bestemte Ewald Schmutzler seg for å overvintre med hovedstasjon på Kapp Wijk. Han kjøpte seg en motorbåt og fraktet utstyr og proviant med den.

Schmutzler tok seg en tur til Tromsø og kom ikke tilbake til feltet sitt før 26. oktober. Han var dårlig rustet for denne vinteren. Da Bjørnnes kom fra Wijdefjorden på besøk til ham på Kapp Thordsen den 3. februar hadde han ikke mer kjøttmat igjen. Den siste rypa hadde han spist dagen før.

I mai var det såpass isfritt at han satte båten på vannet og kjørte over til Longyearbyen for å kjøpe proviant. Han hadde ikke mye igjen. På veien tilbake tok han med seg Karl Bengtssen som nettopp hadde blitt kurert for sin skjorbuk på sykehuset i Longyearbyen (se Krosspynten 1927-28).

Fangsten var meget dårlig fordi han hadde hatt for liten tid til å sette opp feller. Frost og snø hadde hindret ham. Grunnen til den sene starten var nok at han i Tromsø hadde vært for mye opptatt av sin kjære Ilse Grau.

Fangst: 8 hvitrev.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: *Dagbok 1927-28*. Norsk Polarinstitutt.
Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Bohemanneset 1927-28

Selv om Holmgren hadde vært med og funnet Arne Olsen død av skjorbuk i huset på Bohemanneset, tok han jobb som vaktmann for Nederlandsche Spitsbergen Co.

Kilde:

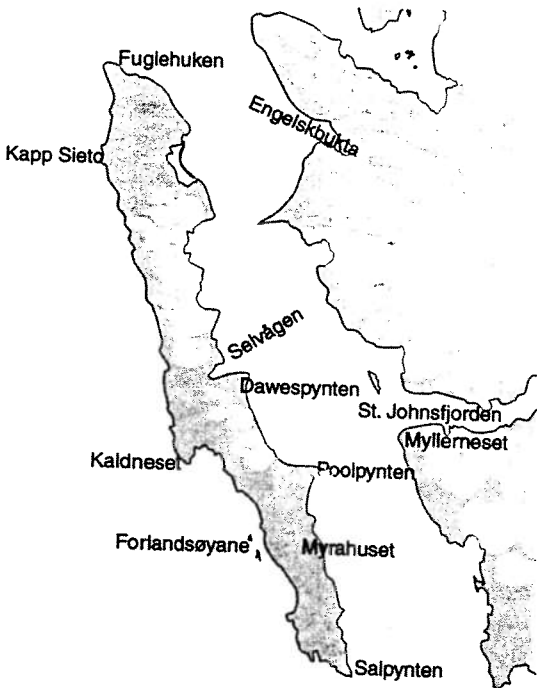
Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Forlandet 1927-28

Peder Nikolai Marinius Pedersen (46) (Peder Ulsfjording) hadde nå sin egen lille motorskøyte *Liv*. Med den reiste han sammen med Hans Nilsen ut til Forlandet for å overvintre. Etter fangst på snadd og kobbe om høsten

la de *Liv* i vinterhavn i Selvågen. Under fangsten benyttet de i alt seks hytter. De fanget fra Kaldneset nordover til Fuglehuken og videre sørover langs østkysten til Selvågen. De satte ut minst 50 feller og et par revesaker og et par selvskudd til bjørn. I mars gikk de over isen til Engelskbukta og fangstet der også. Da isen brakk opp helt inn til land hadde de vanskeligheter med å fange ut mot Kvadehuken.

I slutten av april kjørte de en robåt tvers over øya fra Selvågen til Kaldneset. Med den rodde de sørover til Selvågen. Hytta der var rampovert av bjørn og full av snø. Men her ble Hans igjen for

senere å samle dun på Forlandsøyene. Peder rodde til Alkhornet og videre til Hermansenøya. Her fant han vraket av Ålesundskuta *Torp*. Den hadde nylig forlist da den var under land for å samle mat-egg. Mannskapet hadde reddet seg og rodd vekk. Peder berget det han kunne fra vraket. På Hermansenøya samlet han fire sekker dun, egg og skjøt 11 gjess.

Men 14. juli brakk isen opp helt inn til land på Forlandet. Noen dager senere fikk de antagelig *Liv* ut av vinterhavna og reiste derfra.

Fangst: Vinterfangsten var meget dårlig. Fra de satte opp fellene 24. oktober til de slo dem ned 5. mai, var 67 dager notert i dagboken. Av fangsten var det notert 2 blå- og 3 hvitrev, 95 ryer og 3 ugler. Bjørn så de bare et par spor av. Dunfangsten ga 22 sekker, egg ble ikke oppgitt. Fangst av snadd og kobbe ble ikke oppgitt.

Kilder:

Pedersen, Peder: *Dagbok 1927-28* (ufullstendig). Norsk Polarinstitutt.

Pedersen, Peder Åsmund: pers.med.

Kapp Mitra 1927-28

Her overvintret to fangstmenn, Andreas Blomli og Henry Hansen. Det er ikke gitt noen opplysninger om disse to.

Fangst: 10 (?) hvitrev.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Bjørnhamna, Sørgattet 1927-28

Etter at Henry Rudi kom hjem fra overvintring sommeren 1927 leide han sammen med Ole Mortensen en fangstskute for å drive plukkfangst ved Svalbard. På turen fikk Rudi betennelse i venstre lillefinger. Det ble en alvorlig spekkfinger med voldsomme smerter. Fingeren ble svart og armen hovnet voldsomt opp. Han så ingen annen utvei enn å kutte fingeren av. Dette måtte han gjøre selv for ingen av de fire andre ombord ville være kirurg. Med en barberkniv kuttet han fingeren i annet ledd. Det hjalp betraktelig, og etter endt tur da legen i Tromsø kuttet av beinpipa som sto fram av daukjøttet var han frisk.

Det varte ikke mange dagene før Rudi traff Waldemar Kræmer og de

bestemte seg for en overvintring. Det var langt på sommeren og de måtte komme seg raskt avgårde. De fikk frakt med *M/K Balsford* og planla å overvintre i Hornsund. Der var terrenget utbygd. Men Hornsund og landet utenfor lå tettpakket med is. Planen måtte forandres. De bestemte seg for Sørgattet. Der var det ledig.

De kom frem i begynnelsen av september. Huset i Bjørnhamna ble hovedstasjon, og da de ville fange i landet sørover tok de i bruk hyttene i Magdalenefjorden og Hamburgerbukta til bistasjoner. Husene var dårlige, men med rekved og med det beskjedne de hadde med seg ble de brukbare.

Da fangsten begynte i oktober bestemte de seg for å reise fellene i Hamburgerbukta først, mens det ennå var mulig å ro langs land. De nistet seg ut for noen dager, men til alt hell slengte Rudi en sekk mel i båten da de skulle til å ro. Is, mørke og uvær gjorde at de ikke kom av gårde derfra før den 21. desember. Rudi forteller:

Jeg skal hilse og si at det var gutter som var satt på rasjon! Hadde vi ikke hatt melsekken, var vi sultet beint i hjel. Nå gikk det på vaffelkaker av mel og vann hver bidige dag. At jeg ennå klarer å se vaffelkaker, er meg ei gåte.

Og så var der nesten ikke vilt. Dagevis for vi langsetter alle de fjellsider som til var uten å se liv. Det var som et jubelrop når vi fikk tak i ei rype.

En tid var det så smått med mat at de stekte en reveskrott. En månelys natt dristet de seg over tynn is i Magdalenefjorden til hytta der. Der var det noe mat og de spiste seg mette for første gang på et par måneder. Den 21. desember kom de til hovedstasjonen. Der var ovnsrøret blåst vekk og taket ramponert av vinden.

Først var det å finne skorsteinen, sope og spenne i snøen, måke i skavler, stikke med staurer, grave og sparke over alle vidder til vi endelig fant den igjen. Så bakset vi oss opp på taket i sviende kald kulde og til å sette fast denne skorsteinen, ei søkkanes plage var det.

Julaften hadde de klart å få det brukbart innendørs. Resten av fangsttida til de slo ned fellene i april gikk det noe bedre da de som oftest kunne ta seg fram langs land på isen. Om våren drev de fangst på storkobbe og snadd.

Nord for Bjørnhamna er det en liten holme, og der hadde åtte ærfugl lagt reir. Flere var det ikke plass til. Men Rudi og Kræmer lastet lagelige steiner i båten og rodde ut til holmen og bygde reirplasser. Resultatet ble at i alt 36 hekket.

Men dette fikk de ikke mye glede av. De reiste bort og la igjen beskjed om at de var en kort tur til Magdalenefjorden. På lappen sto det også at

intet måtte fjernes fra huset, og at de ennå ikke hadde tatt duna på ho Imene og ba om at den måtte bli liggende.

Mens de var borte hadde en småfanger vært på besøk. På bordet lå det beskjed at de hadde tatt en kullsekk. Det viste seg at de hadde ribbet øyene for dun også. Kullsekken fikk de betalt for i Tromsø, men selvfølgelig ikke for duna.

Den 28. mai mens Rudi var i Magdalenefjorden en tur kom *D/S Cita de Milano* til Sørgatt og Kræmer ble med nordover som islos for å søke etter luftskipet *Italia* som hadde forlist. *Cita de Milano* kom ikke langt før den ble stoppet av drivisen og måtte returnere tilbake til Sørgatt. Her ble Kræmer spurt om han ville hjelpe fire italienske alpejegere som også var med på søket etter Umberto Nobile og hans mannskap. De rodde avgårde i fangstbåten med planer om å nå Mosselbukta. Det ble et mareritt for Kræmer å ro med disse italienerne som ikke ante noe om drivis og tidevannsstrømmer. Et par ganger ville de forlate båten for å gå på drivisen til land. Da de måtte dra båten opp på et isflak for å berge seg i det isen tettet til, skriver Kræmer i dagboken:

Det var til ingen nytte at jeg foreholdt dem at båten var vår eneste redning. De tok sine soveposer og proviantsekker, spendte skiene på og begynte marsjen bortover drivisen, mens jeg ble alene igjen med en tung 19 fots båt.

Det gikk akkurat som jeg hadde forutsagt. Etter to timers forløp slakket isen og de 4 alpejegerne blev stående på spredte isflak. En av dem var nu så fornuftig at han i siste øieblikk reddet sig over revnerne og tilbake til mig og båten. Ved hans hjelp fikk jeg satt båten på vannet, og vi rodde bort til de tre andre. Da de ble berget så de litt mere medgjørlig ut enn før.

I de råker som strømmen dannet begynte vi da å ro mot Fugløya. Da isen ennå var tett ble det et møisommelig arbeide å stake sig frem mellom de drivende isflak. Og verre var det at et par av italienerne slett ikke vilde ro. De blev sinte når de blev satt til dette arbeidet, la årene inn og tendte sine sigaretter, eller tok frem fotografiapparatene. De begrep øiensynlig ikke hvilken farlig situasjon vi var i.

Endelig henimot midnatt nådde vi så langt som en kilometer fra Fugløya. Her ble vi stanset av tett is, som gjorde det umulig å komme videre. Jeg gav derfor ordre om at alle saker i båten skulde bringes på land, og at båten skulde settes på isen og hales over denne til en holme som lå ca. 700 meter fra oss. Men denne ordren vilde de ikke lystre.

Kræmer fikk båten opp på isen og fra holmen så han at det var en mulighet for å ro videre. Men på veien tilbake møtte han italienerne som nå ville gå til land. Kræmer sa det var livsfarlig å forlate båten, men de gikk likevel videre til holmen.

Til slutt klarte Kræmer å få båten på vannet og måtte på grunn av vind og vær ro til Oxaas på Flathuken. Han var da dødstrett og gjennornvåt.

Etter godt med mat og hvile hos Oxaas rodde de ut til holmen og berget italiernerne. De havnet nå alle hos Oxaas. Italiernerne lovet å lystre ordre etter denne hendelsen.

De fortsatte å ro videre til Sven Olsson på Biscayerhuken. Hit kom *Hobby* som også var på leting etter luftskipet, og de ble med den.

Rudi i Bjørnhamna hadde ordnet alt til hjemreisen og en dag *Hobby* kom på besøk ble han med til Kongsfjorden og derfra til Tromsø St. Hansaften. Kræmer kom senere.

Fangst: 28 rev, 20 storkobber, 50 snadd og noen sekker dun.

Kilder:

Sørensen, L. Normann 1958: *Henry Rudi*.

Kræmer, Waldemar: *Sallyhamn 1937-38*. Norsk Polarinstitutt.

Kræmer, Waldemar: *På jakt efter det forsvundne luftskib*. Tromsø 14. og 16. juli 1928.

Flathuken 1927-28

Høsten 1927 fikk Arthur Oxaas frakt med *M/K Olav* til Flathuken. Dit kom han 20. august. Ombord i *Olav* hadde Oxaas materialer til en bistasjon som han satte opp ute på Flathukneset.

Etter kort tid fikk han besøk, Det var ti forliste fangstfolk som hadde forlist ved Nordkapp. De kom fra Olsson på Biskayerhuken hvor de hadde hvilt ut, og var i god form. Etter bare noen timer rodde de videre til Ny-Ålesund.

Oxaas så fram til en god sesong. Han skriver i boken sin:

. . .det viste seg nemlig at et revekull hadde tilhold like ved hytta. De ble i løpet av forbausende kort tid så tamme at jeg faktisk kunne betrakte dem som mine husdyr. Flere ganger om dagen møtte de opp ved hyttedøren for å få mat, og jeg foret dem rikelig for jeg hadde lagt merke til at det var fin pels på dyrene.

Ut på høsten fikk han besøk av Ingebret Nilsen med sin motorskøyte. Han var på tur til Verlegenuken hvor *Tromsøværingen* hadde forlist i slutten av juli. En uke senere kom han tauende til Flathuken med vraket. Men i Grønfjorden forliste *Tromsøværingen* på nytt og nå for godt.

I oktober hadde han hatt besøk av en bjørn som hadde herjet på Flathukneset. Den hadde blant annet veltet og dradd utover en halv tønne med saltfisk. Heldigvis hadde fisken vært for salt, for bjørnen hadde ikke spist den.

I februar besøkte han Stockholms-Sven på Biskayerhuken og hadde noen trivelige dager der. Sammen gikk de til Flathuken og hentet bjørnekjøtt til Sven.

Den 1. juni fikk han besøk av Kræmer og de fire italienerne som var med på søket etter mannskapet på Italia. Oxaas skriver:

Det ble noen travle dager med så mange gjester, og det gikk hardt på proviantlageret. Jeg sjauet med matlagning, tinet is til vaskevann og bakte brød. I pausene mellom husarbeidet, som forresten var ganske korte, var Kræmer og jeg ute med båten og skjøt storkobbe, for å skaffe ferskt kjøtt til middag. Og italienerne lot til å sette pris på kobbekjøtt; ikke før hadde jeg fylt fatet, før det var tomt igjen, og følgen var at jeg måtte steke i flere omganger.

Da isen tillot det, rodde gjestene videre til Biskayerhuken. Den 12. juni kom Sven fra Biskayerhuken roende. De hadde avtalt å ro sammen sydover. På grunn av været ble de forsinket. Oxaas skriver:

Like før vi skulle dra, røk det opp til en veritabel snøstorm. Det snødde i flere dager, og vi fikk en drøy jobb med å måke rundt hytta. Med noen få timers mellomrom måtte vi ut og feie snøen vekk fra vinduene, for den truet med å dekke hele åpningen. Først den 17. juni var været atskillig bedre, og vi kunne starte på hjemturen. Vi la ut tidlig om morgenen, og like før midnatt nådde vi til Sydgatt, hvor vi gikk i land og banket på hos Henry Rudi.

Dagen etter kom *Hobby*, og de ble alle med den til Ny-Ålesund.

Fangst: 2 bjørn, 10 hvit- og 5 blårev, annen fangst ikke gitt.

Kilder:

Oxaas, Arthur 1955: *Svalbard var min verden*.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Biskayerhuken 1927-28

Etter sin første vinter som fangstmann ønsket Sven Olsson å fortsette med sitt nye yrke. Av fangstmann Anton Einarsen (Anton Marta) kjøpte han hytta på Biskayerhuken for kr. 300,-. Han overtok også en bistasjon i Lille Raudfjorden. Frakt opp fikk han med skøyta til sysselmannen.

I begynnelsen av september fikk Sven besøk av forliste fangstfolk. Fangstskuta deres var blitt skrudd opp i fjæra og smadret ved Nordkapp på Nordaustlandet. Mannskapet, ti mann i alt, måtte ro i to fangstbåter til Ny-Ålesund. På veien tok de inn hos Sven. Selv om den lille hytta ble mer enn full, var Sven i godt humør og vartet opp med det beste han hadde.

Vinteren forløp på beste måte, og han likte seg utmerket på huken. Det kom til å bli hans stasjon i år fremover.

I juni fikk Sven stort besøk igjen. Han kom til å bli litt involvert i den store hjelpeaksjonen etter mannskapet på luftskipet *Italia*. Fangstmann Kræmer kom roende i en fangstbåt med fire italienere ombord fra Oxaas på Flat-huken. De hadde planer om å gå på ski til Mosselbukta. Sven fortalte dem at det var umulig da isen var full av overvann. Da det åpnet seg en råk langs land rodde de alle av sted med Svens hjelp. Det varte ikke lenge før råka tettet til og de måtte snu. Det ble en lykkelig løsning på det hele da *Hobby*, som var med i søket, kom til huken og tok med seg gjestene.

Den 12. juni rodde Olsson til Flathuken. Han hadde en avtale om at de skulle ro sammen sydoover (se Flathuken).

Fangst: 9 hvit- og 2 blårev.

Kilder:

Kræmer, Waldemar: *På jakt etter det forsvundne luftskip*. Tromsø 14. og 16. juli 1928.

Sørensen, Lars Norman 1961: *Gamle ishavsgaster imellom*.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Roosneset 1927-28

Hilmar Nøis planla sammen med sin onkel Martin Pettersen Nøis (53) å bygge ut terrenget i Liefdefjorden og Woodfjorden. De ble fraktet ut av bergmesterskøyta. Den var fullastet med materialer og utstyr til hovedstasjon på Roosneset og tre bistasjoner i terrenget. En motorbåt hadde de med på slep. Den var for stor til å ta ombord i skøyta.

I oktober tok de en tur med motorbåten inn Wijdefjorden. De ville legge opp reserver av proviant på Krosspynten. Men her traff de på Bengtssen som hadde berget seg inn der. På den andre siden av fjorden besøkte de Bjørnnes.

Isen la seg tidlig denne vinteren så de kom forholdsvis lett vint rundt i terrenget sitt, og i julen tok de en tur med hundespennet til karene i Wijdefjorden.

I april dro Hilmar alene inn i Wijdefjorden. Han hadde nok en avtale med Bjørnnes om å dra til Longyearbyen. Under besøket på Krosspynten var det tydelig at Bengtssen hadde skjærbuk. Det ble derfor til at de tre dro til Longyearbyen. Her ble Bengtssen behandlet av legen. Hilmar som hadde lovet Martin at det skulle bli en kort tur, ble igjen en tid. Da den storstilte ettersøkningen etter *Nobile* ble satt i gang ble Hilmar involvert. Han og

Rolf Tandberg kom med hundespann fra Store Norske til å gjennomføre en lang og strabasjos tur på Nordaustlandet.

Martin som var alene igjen på Roosneset ventet Hilmar tilbake etter noen uker. Hilmar hadde lovet sin onkel å komme raskt tilbake. Martin ble etterhvert sikker på at Hilmar var omkommet i en snøstorm som hadde rast etter at han hadde forlatt ham. Han ante ingen ting om sykdommen til Bengtssen og søket etter Nobile som Hilmar var blitt involvert i.

Planen var at de skulle bruke båten tilbake til Ny-Ålesund om sommeren. Men da Hilmar ikke kom måtte han ordne hjemreisen på egen hånd. Motorbåten var antagelig ikke brukbar for Martin reparerte et gammelt båtvrak og begynte å ro til Ny-Ålesund. Da han kom ut for Reinsdyrflya kom et stort drivisbelte ut Woodfjorden og satte Martin langt til havs. Til slutt kom han fri og måtte ro i 22 timer før han nådde inn til Amsterdamøya. Langt om lenge kom han seg til Ny-Ålesund.

Fangst: 42 hvit- og 6 blårev.

Kilder:

Berset, Odd 1953: *Hilmar Nøis*.

Bjørnnes, Georg: *Dagbok 1931-32*. Norsk Polarinstitutt.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Tromsø, 2. aug. 1928.

Krosspynten 1927-28

Den 15. september seilte Karl Bengtssen og Bergeton Johansen med den lille 8 kvadratmeter lystseileren *Geisha* nordover fra Kings Bay for å overvintré på Nordaustlandet. Da de kom til Velkomstpynten fikk de kuling fra nordvest og snøtykke. De måtte bare lense unna for å berge seg selv og skuta og kom inn i Wijdefjorden.

De slo seg ned på Krosspynten og bestemte seg for å fange i Vestfjorden og utover til Elvetangen. Det var det eneste terrenget som var ledig i Wijdefjorden den vinteren. De bygget en bistasjon inne i Vestfjorden. *Geisha* la de opp for vinteren i lagunen 4 km sør for Krosspynten hvor også hytta er bygget. *Geisha* ble lagt på siden og trukket opp i fjæra over flomålet.

I oktober kom Hilmar Nøis i motorbåt til Krosspynten for å legge igjen noe proviant og fortalte Bengtssen at hytta var hans. De ble enige om at Bengtssen skulle gjøre en skikkelig reparasjon av hytta og la ovnen som de hadde satt inn bli igjen for lånet av hytta.

Den 2. desember var det storm, og robåten med noe utstyr som lå i fjæra ble vasket på sjøen. De fant den ikke igjen. Det var et dårlig terreng de var kommet til. Det legger seg mye mere snø på vestsiden av Wijdefjorden enn på østsiden og av den grunn er rypene og reven å finne på østsiden. De hadde om høsten og utover vinteren svært dårlig med kjøtt da de ikke hadde fått skutt snadd og kobbe. Mens Bjørnnes på østsiden skjøt flere hundre ryper, skjøt de bare noen få. De så bare en bjørn. Den kom til hytta i februar og ble raskt avlivet.

Da det ble lysere besøkte de hverandre ofte. I begynnelsen av mars ble Bengtssen noe dårlig. Bjørnnes skriver i dagboken den 2. mars:

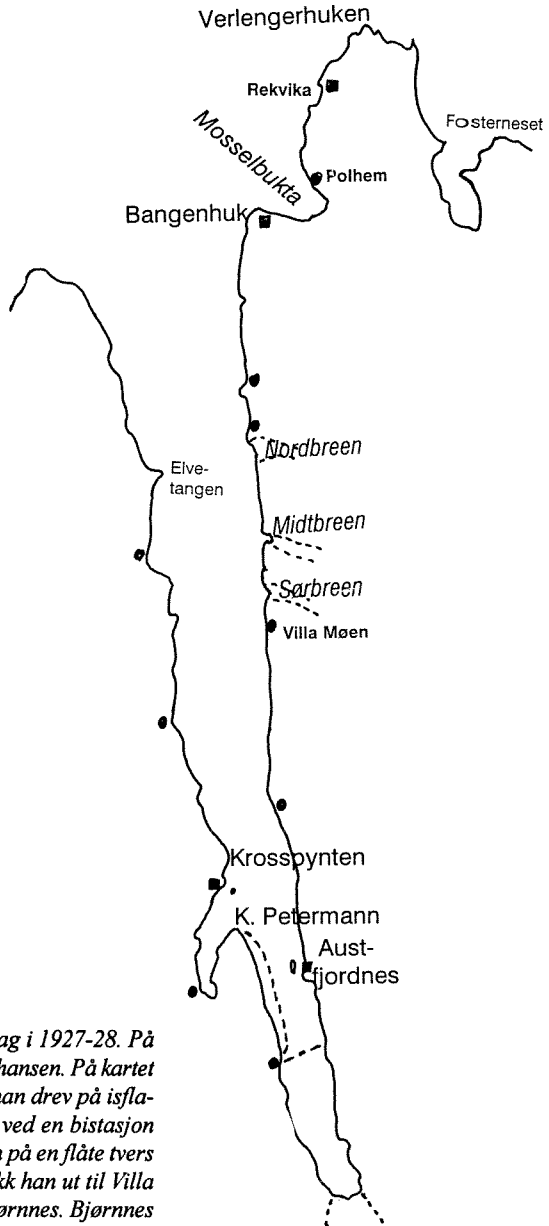
Hos Bengtssen er det dessverre visse symptomer som tyder på skjorbuk. Tandkjøttet svulmer nemlig opp, antar en mørkerød farge i kantene og løsner delvis fra tenderne. Bengtssen som er fortrolig med sykdommen fra tidligere overvintringer, mener imidlertid å kunne kurere sig selv, hvis han bare kan få tilstrekkelig med ferskt kjøtt. Hans kamerat synes å være helt frisk.

Bergeton gikk på rypejakt på Austfjordnes og fikk med seg en del over til Krosspynten. Dette hjalp.

Den 28. april dro Bengtssen sammen med Bjørnnes og Hilmar Nøis til Longyearbyen. Bengtssen skulle hente sin sønn som skulle opp med en kullbåt i juni for å være med på neste års overvintring. Bengtssen klarte turen, men klaget over stivhet i bena. På store deler av turen satt han på hundesleden. Det var klart at skjorbukken hadde et godt tak i ham. I Longyearbyen fikk han riktig kost og ble frisk.

Imens lå Bergeton alene på Krosspynten. Han hadde ikke mye proviant, og det var ikke lett for ham å få tak i kjøtt da han ikke hadde båt å komme ut på fjorden med. En dag i juni bestemte han seg for å ta seg over til østsiden og ta båten som han visste Bjørnnes hadde der. Han måtte gå over til Kapp Petermann på isen og innover Austfjorden til han kunne gå på isen over og så langs østsiden utover til båten. Han fikk en opplevelse han sent glemte. Slik har han fortalt den til meg:

Jeg gikk over til Kapp Petermann og her får jeg se en snaddunge på et isflak nær iskanten. Jeg skjøt den. Det var god mat. Jeg fant et passe isflak og en rekvedbit. Det var fint vær med sol. Jeg padlet ut og fikk snadden. Men å padle tilbake mot den svake vinden klarte jeg ikke. Langsomt drev jeg fra land et stykke og så innover fjorden. Det var ikke noe annet å gjøre enn å vente og se om ikke flaket tok land et eller annet sted. Flaket var av dårlig våris og små stykker løsnet fra kantene. Flaket ble langsomt mindre. Men mitt flak drev forttere enn en liten kalvis som ikke var langt unna. Etter noen timer var jeg nær kalvisen. Her var sjansjen til å få sikrere skyss. Jeg kom på noen meters hold, og nå måtte jeg ta sjansjen og

I Wijdefjorden lå det tre fangstlag i 1927-28. På Krosspynten lå Bengtssen og Johansen. På kartet har Johansen tegnet inn veien han drev på isflakene i juni måned. Han havnet ved en bistasjon inne i Austfjorden, så rodde han på en flåte tvers over fjorden, og derfra igjen gikk han ut til Villa Møen hvor han fant båten til Bjørnnes. Bjørnnes hadde ligget alene på Austfjordnes og fanget langs østsiden ut til Villa Møen. Fra Nordbreen og videre nordover lå Svendsen-ekspedisjonen.

svømme over. Men det var vanskeligere gjort enn tenkt å komme opp på isen med øks, gevær og patroner. I første forsøk glapp taket og jeg gikk helt under, men ved neste forsøk kom jeg meg opp på den glatte kalvisen. Så begynte jeg på en ny seilas. Det gikk i riktig retning innover fjorden. Været var strålende, sola og senere midnattssola skinte fra skyfri himmel. Det var nesten stille og jeg ble helt tørr.

Dette flaket av kalvis som jeg seilte på var tykt og stakk dypt, og jeg fant ut at det ville ta bunden når vi kom til lands og at jeg måtte svømme den siste biten. Jeg mente at det beste ville være at jeg hugget av en isbit for å legge øksen og geværet på og så kunne jeg skyve det foran meg når jeg svømte til lands. På den ene siden av flaket var det et hull. Fra dette hullet hugget jeg til begge sider og fikk av en passe stor bit. Men da kalvet flaket. Jeg gled og slo hodet i isen og ble borte en liten stund. Da jeg så meg rundt var det lille flaket utenfor rekkevidde, 10 til 12 meter vekk. Nå var det ikke lenge igjen før flaket tok bunnen, men det var så dypt at da flaket dreide rundt kunne jeg hoppe tørrskodd på land. Jeg var kommet til lands og jublet. Men jeg var fremdeles på vestsiden av fjorden.

Etter solas gang på himmelen fant jeg ut at jeg hadde seilt på flaket i 18 timer. Jeg måtte over på den andre siden. Det var ikke is å gå på her inne i fjorden, og å gå inn hele fjorden og så over de to breene som var fulle av sprekker og breelver, hadde jeg liten lyst til. Jeg bestemte meg for å lage en flåte og ro de 5 km over fjorden. Ved bistasjonen der rigget jeg det hele til og kom meg over.

Så var det den lange veien, ca. 50 km, ut til Villa Møen ved Sørbreen hvor båten til Bjørnnes lå. Jeg besøkte hyttene på veien nordover. Det var fint vær, godt med rype og jeg led ingen nød. Båten lå hvor den skulle ligge og jeg fikk den på vannet og rodde den til Krosspynten.

I juli så Bergeton to karer komme roende nordfra mot Krosspynten. Stor var hans forbauselse da han så at det var Bengtssen og hans sønn. I Longyearbyen hadde de to blitt med Schmutzler over til hans stasjon på Kapp Wijk. Herfra var det meningen at de skulle kjøre med hunder de hadde lånt av Hilmar Nøis inn Dicksonfjorden og over til Krosspynten. Men de tok feil av veien oppe i Dicksondalen, gikk over breene og kom ned i Woodfjorden og ut til Roosneset. Her lå Martin Nøis og av ham fikk de låne en robåt. Med den rodde de rundt Gråhukken og til Krosspynten. Veien var blitt fem ganger lengre enn planlagt.

I sin fremstilling skriver Bengtssen at han tok veien nordover for å se etter flyvemaskinen *Latham* som hadde forulykket med Roald Amundsen ombord den 18. juli.

I august fikk de *Geisha* på vannet og alle tre seilte til Kings Bay. Her solgte de den lille fangsten de hadde og gjorde klar til ny tur, for Bengtssens valgspåk var: *Heller Svalbard paa et nøtteskall end arbeidsledig i Norge.*

Fangst: 1 bjørn, 2 blå- og 9 hvitrev, noen få snadd og kobber.

Kilder:

Johansen, Bergeton: pers.med.

Bengtssen, Karl: *I tredve aar rundt Svalbard*. Norsk Polarinstitut.

Bjørnnes, Georg: *Dagbok 1927-28*. Norsk Polarinstitut.

Berset, Odd, 1953: *Hilmar Nøis*. J.W. Eides Forlag.

Austfjordnes 1927-28

Så tidlig som 24. mai reiste Georg Bjørnnes fra Tromsø med fangstskuta *M/K Tromsøværingeren*. Planen hans var å bli satt i land i Kongsfjorden for å samle egg, dun og fange levende blårevunger. Blårevungene var på den tiden i god pris. På revefarmene ble de brukt til å friske opp bestanden. Etter et opphold i Kongsfjorden ville han komme seg til Wijdefjorden for å overvintre.

På grunn av maskinskade, storm og skodde ble de forsinket. På Bjørnøya gjorde de en stopp og samlet 6000 egg. Ved anleggene i Grønfyorden og Advent Bay solgte de en del av eggene. Til Kongsfjorden kom de først 22. juni, og da skipperen nå ville på fangst nord for Spitsbergen, benyttet Bjørnnes anledningen til å bli med. I Kongsfjorden kjøpte han inn vinterutrustningen sin for kr. 1100,- og da han betalte kr. 500,- i frakt syntes han at han hadde kommet bra fra det.

På nordsiden var det en del is, men etter tredje forsøk lyktes det å få utrustningen til Bjørnnes på land mellom Nordbreen og Midtbreen. Det var omlag en mil fra nærmeste hytte. Bjørnnes ble med skuta nordover og traff på Banguhuk Svendsen-karene som avsluttet vinteren. *Tromsøværingeren* gikk nordover for å drive fangst. Den kom ikke langt. Ved Verleghuken ble den skrudd på land og forlatt som tidligere fortalt.

Det ble en travel tid for Bjørnnes å ro utstyret til de fire hyttene han hadde brukt på sine overvintringer tidligere. Hytta på Austfjordneset ble hovedstasjon. Han bygget en ny bistasjon innerst i Austfjorden, og han fikk da i alt fem hytter å fange fra og et terreng på ni mil å røkte ut til Sørbreen pluss et mindre terreng på vestsiden av Austfjorden. Den 30. oktober hadde han alt i orden og dro robåten på land.

Det tegnet godt for revefangsten, for han så en del rev i terrenget. For å holde på dem la han ut snaddeskrotter. Ryper var det mye av og han skjøt mange.

Bjørnnes ble ikke alene i Wijdefjorden denne vinteren. Rundt Verleghuken fanget de samme som året før. Fra Gråhuk og innover til Forkdalen hadde Nøis et terreng. Og så i slutten av september kom Bengtssen og kameraten seilende inn fjorden og slo seg ned på Krosspynten.

Den 15. oktober begynte han revefangsten, og i alt satte han ut 244 feller og 6 sakser. Selvskudd etter bjørn hadde han ikke. Han så en eneste bjørn på hele året. Han gjorde bra fangst der han trakk alene rundt i mørket og så etter fellene. Bjørnnes skrev gode dagbøker fra turene sine og den 4. desember står det:

Alt dette mørke virker som en byrde på mig. Det føles likesom det er for lavt under taket. Heldigvis blir det nu snart fuldmåne og da skal jeg ta mig en 8 dages tur rundt om hele fangstterrenget. Snart fryser vel fjorden så meget til at jeg kan gå i besøk til Korspynten.

I dager med dårlig vær leste han mye og laget skaft og slirer til kniver av reinhorn som han samlet sammen om høsten. Han skriver den 24. oktober:

Det merkelige er at tiltrods for at jeg nu har gått terrenget ut og innover flere gange, endnu ikke har seet spor av ren, selv om Wijdebay i sin tid var anseet som en god tilholdsplass for ren; den synes desværre å være helt utryddet.

Den 19. desember går Bjørnnes på besøk til Krosspynten, og tre dager senere går de alle tre til Austfjordnes for å feire jul der. Julaften dukker Nøis og kameraten opp, og hytta som har plass til tre må huse fem. Det går utmerket, og alle blir til nyttår.

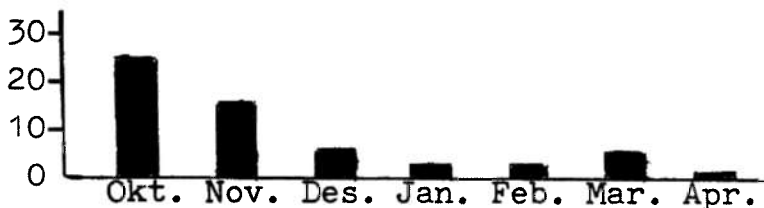
Hva snakker så fangstfolk om når de treffes i mørke og kulde i en trang fangsthytte på 79°15'N? Jo, om sine planer om å få overvintre på Grønland, i Canada og Sibir!

Under julebesøket ble det skrevet en del brev, og disse påtok Bjørnnes seg å sende videre. Den 2. februar gikk han fra bistasjonen innerst i Austfjorden over fjellene til en hytte ved Lyktefjellet i Dicksonfjorden. Det var en skitur på over åtte timer i halvmørket. Hytta hadde ikke vært i bruk, men han rigget seg til:

Heldigvis hadde jeg mat i min randsel, liksom jeg fandt litt ophugget brænde i en kasse, så at jeg fik kokt mig the i en liten blikkboks som manglet tut. Jeg ble liggende der natten over og tildekket med 2 sure ildeluktende renskind, som fandtes i sengen. Jeg sov til den lyse morgen.

Neste dag gikk han sørover for å nå fram til Kapp Thordsen hvor han visste at Schmutzler holdt til, og han traff ham på veien. Schmutzler fikk brevene og lovet å gå videre med dem til Advent Bay. Bjørnnes gikk samme veien tilbake.

Bjørnnes hadde helt fra høsten av bestemt seg for å slutte av med en gang revefangsten var ferdig. Men det var det flere som hadde planlagt.

Bjørnnes fikk 59 rev på 244 feller og 6 sakser. Han startet fangsten 15. oktober og slo fellene ned i midten av april. Figuren viser det vanlige mønster. De fleste går i fellene om høsten og når et minimum i februar. I mars og april tar fangsten seg noe opp igjen.

Så den 28. april dro han sammen med Bengtssen og Hilmar Nøis avsted fra Krosspynten. Reveskinnene og nødvendig utstyr ble trukket av hundespennet til Hilmar. Turen gikk til Billefjorden og om Sassen til Longyearbyen. De var fremme 4. mai.

Fangst: 15 blå- og 44 hvitrev, 18 snadd, 1 sekk dun, 16 gås og 392 ryper.

Kilde:

Bjørnnes, Georg: *Dagbok 1927-28*. Norsk Polarinstitutt.

Verlegenuken og Bangenuken 1927-28

Alfred Svendsen ville tilbake til samme terreng som året før. Med *M/K Olav* reiste de fra Kings Bay igjen så snart de hadde fått solgt fangsten og fått ny utrustning. De var nå fire av samme familie ombord da Oxaas hadde bestemt seg for å overvintre på Flathuken. Istedenfor Oxaas hadde de fått med Rudolf.

Ved Biskayerhukene møtte de skipper Jens Olsen og ni mann som hadde rodd fra Nordkapp på Nordaustlandet. Skuta deres, *M/K Roald*, hadde forlist. De hadde mat nok og trengte ikke hjelp. Den 21. august var de fremme, og Alfred og Rudolf bestemte seg for hovedstasjonen i Rekvika og Einar og Eldor på Bangenuken.

De fikk snart besøk av en fangstskute fra Tromsø som kom for å berge det meste av *Tromsøværingen* som i juli hadde blitt skrudd på land ytterst på Verlegenuken. De fikk skuta flott og tauet den med seg. De klarte å slepe den til Grønfjorden. Her forliste den på nytt og ble totalt vrak.

Høsten var stormfull, men de fikk hytter og terreng i orden. *Olav* satte de opp på samme plassen som vinteren før. Den 26. september står det i dagboken:

Efter middag begynte vi at spille den opp og det gikk ganske bra, etter 2 timers arbeid hadde vi den flosfri, men ak og ve da sprang en krok og den seilte ned igjen med baugen helt i fjæremaalet . . . det var ikke frit for at der blev lest nogle velsignelser da vi maatte begynde paa igjen.

En spennende episode opplevde Alfred den 12. november da han i halv-mørket var ute og røktet fellene og fikk se en bjørn:

Jeg var ikke sen om at faa Kragen i ferdig stilling, og da bjørnen var kommet saapas nær at jeg kunde sigte skjøt jeg, men traf den ikke dødelig med første skudd. Den satte i at brøle og kom settende bent mot mig og da jeg skulde ladde igjen satte tomhylsen sig fast i partron-kammeret. Men heldigvis fik jeg hylsen ut ved at stenge magasinet og føre mekanismen frem igjen og trykke paa ekstratoren naar jeg rev den tilbake. Det siger seg selv at det måtte ske i en lynende fart og da geværet var i orden igjen var også bjørnen klar til å labbe til meg . . . Hvist hylsen hadde sat sig helt fast så har jeg nok faat en hurtig avgang til mine fædre.

I et brev forteller Alfred om en sjelden observasjon:

Det var straks før jul. Jeg kom gående langs stranda på Verlegnhuken. Vi brukte vanligvis 7 timer fra Rekvika til bistasjonen der. Det var en av de dagene det er alt for få av - helt stille med tindrende klart måneskinn. Så langt jeg kunne se lå det spredt drivis utover havet. Det var kaldt, mellom florene var det frosset nyis og det var ikke åpent vann å se.

Da jeg kom frem på den nordligste odden så jeg at det hadde dannet seg en strømvåk fra land og utover i en trekant. Våkka var vel to kvadratkilometer stor. Så får jeg se noe bevege seg i våkka. Jeg gikk helt ut på odden for å se hva det kunne være. Våkka var stapp full av kvitfisk. Stimen gikk i ring i våkka, og en del dyr gikk helt inn til neset. Det var et flott syn. Det blinket i måneglansen når dyrene kom opp for å blåse. Jeg hørte også blåsten på de nærmeste. Det måtte være mange tusen som var blitt stengt inne av isen.

Jeg gikk videre for å se over feltet vi hadde i Sorgfjorden. Jeg lå over på bistasjonen der noen dager, og da jeg gikk tilbake til hovedstasjonen i Rekvika tok jeg turen helt ut på odden igjen. Men nå var våkka frosset igjen og all hvalen var borte.

Da de fikk sola igjen fikk de besøk av Bjørnnes fra Austfjordneset, men virkelig fart i besøkene ble det i juli da flere skuter og flyvemaskiner kom til Mosselbukta. De fikk greie på at luftskipet *Italia* var forlist, og at trafikken der nord dreiet seg om søkningen etter de forliste mannskaper. Allerede den 11. mai hadde de sett luftskipet nord for Verlegnhuken. Alfred ble med noen dager ombord i *S/S Braganza* som kjentmann for å søke i Hinlopenstretet.

Ut på sommeren, mens de ventet på en anledning til å sette *Olav* på vannet, ble det livlig her nord. De så stadig luftskip, fly og båter som var med og lette etter *Nobile*. Den 24. juli står det i dagboken:

Det er nå nesten like almindelig å se flyvemaskiner som det er å se ærfugl.

Alfred ble med en av skutene til Kings Bay, for selv om det var dårlig fangst de hadde, så hadde de planer for kommende vinter klare. Med en gang de hadde fått *Olav* på vannet reiste de tre til Grøn fjorden.

Fangst på Verlegenuken etter dagboken: 11 bjørn, 1 blå- og 8 hvitrev, 3 storkobber og noen snadd. På Bangenhuk ingen opplysninger.

Kilder:

Svendsen, Alfred: *Dagbok 1927-28*. Norsk Polarinstitutt.

Svendsen, Alfred: pers.kom.

Oxaas, Arthur, 1955: *Svalbard var min verden*.

Hornsund, nord (Hyttevika) 1928-29

Hans Casper og Schönning Hansen lå denne sesongen på nordsiden av Hornsund. I juni da isen ble så mye fordelt at de kunne bruke den store motorbåten de hadde med, lastet de den med fangsten og kjørte til Grøn fjorden. Det tok dem 29 timer. Casper sier at det var det verste isåret han hadde opplevd på sine syv overvintringer.

Fangst: 28 bjørn og en del rev.

Kilde:

Tromsø 5.08.1929.

Kapp Mineral 1928-29

Ewald Schmutzler hadde overvintret på Alkhorneret i mange år. Han likte øyensynlig å ligge ute på vestkysten, for sommeren 1928 flyttet han fra Kapp Wijk til Kapp Mineral. Stedet ligger bare en kilometer fra Russøkeila. Her var det flere brukbare hus som sto etter bergverksdrift på zinkblende og blyglans. Isfjord Radio og Fyr eksisterte ikke den gangen. Det ble bygget først i 1933.

Fangst: ingen opplysninger.

Kilder:

Sørensen, Tore: *Tyskeren som tapte sitt hjerte til Svalbard*. Svalbardposten 1996, nr. 10.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitutt.

Sassen 1928-29

Hilmar Nøis som på ny bestemte seg for å forsøke seg på nordsiden hadde leiet ut sitt felt i Sassen til sine brødre Johan Andr. og Julius. Men broren, Nils, som hadde avtalt med Bjørnnes å overvintre sammen med ham i Dunérbukta (se det) kom for sent opp og slo seg sammen med sine to brødre i Sassen. Nils hadde med seg konen. Hilmar satte dem ut med sin nyinnkjøpte skøyte *Odd* i september. Da både Nils og Johan hadde brukt dette feltet året før visste de å utnytte de muligheter som var.

Fangst: 16 hvit- og 4 blårev, ikke egg eller dun.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: *Dagbok 1928-29*.

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Fjørtoft, Kjell 1995: *Kongen av Sassen*.

Bjonahamna 1928-29

Etter en vinter som fangstmann var ishavsskipper August Stenersen igjen i Bjonahamna, også denne gangen alene. Han sluttet av fangsten tidlig for han tok seg hyre ombord i selfangstskuta *Hobby* som var rundt Spitsbergen med et filmteam. *Hobby* var i Longyearbyen i midten av april.

Fangst: Ingen opplysninger.

Kilder:

Fangstarkivet. Norsk Polarinstitut.

Bjørnnes, Georg: *Dagbok 1928-29*.

Bohemanneset 1928-29

Holmgren fortsatte som vaktmann for Nederlandshe Spitsbergen Co. Han drev lite fangst.

Fangst: Til april bare 4 hvitrev.

Kilde:

Bjørnnes, Georg: *Dagbok 1928-29*.

Alkhornet 1928-29

Denne vinteren slo Ole Mortensen seg ned på Alkhornet. Grunnen til dette var nok at N.E. Co. denne vinteren ikke hadde ansatt noen vaktmann på Camp Morton, og Mortensen måtte finne seg et fangstfelt.

Fangst: Ingen opplysninger.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Daudmannsøyra 1928-29

Karl Eliassen slo seg denne vinteren ned i en hytte som lå ca. en kilometer syd for Steinpynten. Det er helt ut mot åpne Forlandssundet.

Fangst: Ingen opplysninger.

Kilde

Rosnes, G. 1993: *Norsk overvintringsfangst på Svalbard 1895-1940.*

Kongsfjorden 1928-29

Den erfarne fangstmann Peder (Ulsfjording) Pedersen og Hans Nilsen var vaktmann på anlegget til N.E.Co. De var ivrige fangere og brukte Ny-London og Kapp Mitra som hovedstasjoner.

Fangst: Ingen opplysninger.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Bjørnhamna 1928-29

Sommeren 1928 var Alfred på plass i Bjørnhamna igjen etter to år i Norge. Selv om han lå alene, bygget han ut terrenget med nye hytter i Kvedfjordbukta og Rekvedbukta. Han bygget også en bistasjon ved Sverdrupfjellet.

Fangst: Ingen opplysninger.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Flathuken 1928-29

Sommeren 1928 var Arthur Oxaas på Flathuken igjen, men denne sesongen hadde han med seg Henry Johansen.

Høsten begynte med sterk kulde. Oxaas forteller om dette i boken sin:

Fra november og utover hadde vi aldri mindre enn 20 kuldegrader. Nyttårskvelden satte sprengkulden inn, og vi målte 40 grader. Og det ble ikke bare en kortvarig periode. Helt til langt ut i mars måned viste gradestokken 38 kuldegrader. Allikevel går livet sin vanlige gang, men det er ikke til å unngå at slike kuldevintre tærer stygt på vedlagrene. En må fyre jevnt for ikke å fryse seg fordervet innendørs. Dessuten får en sjelden toppfangst på rev når kulden er for streng. Reven søker nemlig vekk fra land når isen legger seg i fjorder og sund.

I slutten av juni avsluttet de fangsten og rodde til Ny-Ålesund. Herfra reiste Johansen hjem. Men Oxaas bygget seg en trivelig hytte på Brandalspynten som ligger et kort stykke fra gruvebyen. På dette stedet ble Oxaas å finne i flere somre fremover, og her var det at det mangeårige vennskap med gordonsetteren Siff begynte. Han fikk den som hvalp av fangstkameraten Kræmer. Denne hunden og hytta på Brandalspynten «ble like-som faste punkter i min tilværelse», forteller Oxaas.

Fangst: Bare oppgitt 300 kg dun, ingen annen fangst.

Kilder:

Oxaas, Arthur, 1955: *Svalbard var min verden*.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Biskayerhuken 1928-29

Dette ble tredje året som overvintrende fangstmann for Sven Olsson. Men dette året hadde han med seg Anders Sæterdal.

Fangst: Ingen opplysninger.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Woodfjorden og Liefdefjorden 1928-29

Etter å ha overvintret i Woodfjorden, kom Hilmar ned til Longyærbymen tidlig på våren 1928. Der var han ikke mange dager før han ble spurt om han ville være med å lete etter de forulykkede fra det italienske luftskipet

Italia. Han sa ja, men fikk ikke gitt beskjed til sin fangstkamerat (se *Roosneset 1927-28*). Sammen med Rolf Tandberg i Store Norske ble de satt i land på Nordaustlandet. Med hundespann la de ut fire depoter med mat på den nordligste del av Nordaustlandet, samtidig som de undersøkte terrenget etter overlevende.

De gjorde en god jobb selv om de ikke fant noen overlevende og kom tilbake til Longyearbyen etter å ha vært borte i 52 døgn. Hilmar dro straks til Tromsø. Han hadde da vært på Svalbard sammenhengende i seks år.

Hilmar nøt ferien i Norge, men han ville samme sommer tilbake til en ny overvintring. En del penger hadde han skrappt sammen, og han kjøpte kutteren *Odd* på 43 fot. Den ville han farte rundt på Svalbard med. Skroget på *Odd* var bra, men motoren var ikke bra. Dette skulle de få erfare mange ganger.

Den 8. september seilte Hilmar med mannskap nordover og kom til Longyearbyen den 13. – etter en motorstopp. Nå, motoren fikk de reparert. Deretter gikk turen inn til Sassen hvor han satte i land tre av sine brødre som skulle overvintre der.

Deretter gikk turen nordover. Ombord var det nå seks mann som skulle fange i Woodfjorden og Liefdefjorden. Planen var også å sette opp feller i Wijdefjorden. Der hadde de leiet fem hytter av Bjørnnes. Det hele var lagt opp til å fange over et stort terreng. På grunn av issituasjonen gikk de først til Gråhukken hvor de satte opp en ny hovedstasjon. Så gikk de inn til Austfjordnes som de hadde leiet av Bjørnnes. Men der kunne de ikke fange for der hadde allerede Enoksen og en kamerat slått seg ned - uten noen kontrakt selvfølgelig. Her oppdaget de også at Enoksen hadde et stort glass gift stående ferdig til revefangsten. Dette ergret Hilmar enda mer for han var motstander av giftfangst. De var der i to dager og fikk skutt fire hundre ryper. I Wijdefjorden ble terrenget redusert til vestsiden fra Gråhukken og inn til Krosspynten. Her hadde de fire hytter.

Deretter gikk de til Woodfjorden hvor de hadde hovedstasjon på Roosneset som året før. Her fanget Hilmar og hans to karer, Hans Lund og Karl Johansen. De tre andre, Toralf Hansen, Trygve Pettersen og Rangvald Tærum, slo seg til med hovedstasjon på Stasjonsøyane. Av disse var det bare Hans Lund som hadde overvintret tidligere, så Hilmar måtte farte rundt og lære mannskapet om fangst og stell av skinnene. Etter at hyttene i terrenget var forsynt med utstyr, proviant og rekved for vinteren ble *Odd* satt opp i fjæra på utsiden av Mushamna den 21. oktober. Nøis forteller om dette til Berset:

Kutteren måtte først legges over på siden, og under skroget la de tømmerstokker som lunner. Så vrikket de båten opp i fjæra tomme for tomme og hevet til slutt skroget med donkraft, så kutteren sto rett på kjølen med to solide bukker og tømmerstøtter på hver side.

I oktober så de en helt uvanlig ansamling av snadd på isen i Woodfjorden. Nøis anslo den til 8–10 000 dyr. De klarte å få skutt bare ti stykker. Resten forsvant ned i hullene sine da de hørte skuddene.

Fangsten var ikke den beste. Det ble ikke det de hadde håpet på. Nøis og Lund bestemte seg for en avveksling ved å ta en tur til Longyearbyen. Fra Gråhuken til Sassen brukte de bare fire dager. Med oppholdet i Longyearbyen var de borte i 15 dager.

Da revefangsten ble avsluttet i april dro Lund og Tærum til Longyearbyen. På sleden hadde de alle reveskinnene. Lund skulle rett til Tromsø og selge dem. Johansen gikk til Biskayerhuken. Sammen med Sven Olsson og Anders Sæterdal som fangstet der, skulle de ro til Ny-Ålesund når det ble mulig.

De tre som var igjen drev fangst på snadd og kobbe på fjordisen. Isen gikk tidlig opp for allerede 8. juni klarte de å sette ut *Odd*. Nøis forteller hvorledes de gjorde det:

De ventet til de siste isflakene inne i fjorden drev forbi, så seg ut et høvelig flak og ankret kjettingen godt fast. Det var nesten alltid godt sig i isen, så det gikk smertefritt å få båten satt på sjøen. Men da *Odd* var flott og motoren skulle settes i gang, var det absolutt stopp, noe som de etter erfaring året før kunne ha tenkt på forhånd.

Nå, de fikk da liv i motoren igjen og drev med fangst etter kobbe, snadd og dun rundt i fjordene der nord. Så gikk de til Ny-Ålesund og fikk fraktet spekk og skinn til Tromsø med kullbåt.

Fangst: 6 bjørn, 39 hvit- og 14 blårev, 5-6 sekker dun, mye rype og 25 tønner spekk fra snadd og kobbe.

Kilder:

Berset, Odd, 1953: *Hilmar Nøis*.

Nøis, Hilmar: pers.med.

Hoel, Adolf: *Dagbok 1936*, Norsk Polarinstitut.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Wijdefjorden (Krosspynten) 1928-29

Etter ett år i Norge bestemte Erling Enoksen seg for å overvintre i gjenn. Han hadde kjøpt seg bondegård i Vassvoll i Troms og trengte mer kapital. Som fangstkamerat fikk han med seg Arnfeldt Pedersen. De planla å legge seg til i Krossfjorden, og de bygget også et hus til hovedstasjon i Ebeltoftamna. Men da de fikk vite at Wijdefjorden ble ledig, forandret de planene og fikk ordnet med frakt dit.

De valgte hytta på Krosspynten som hovedstasjon, men brukte også hytta på Austfjordnes. De fanget hele fjorden rundt og helt opp til Gråhukken.

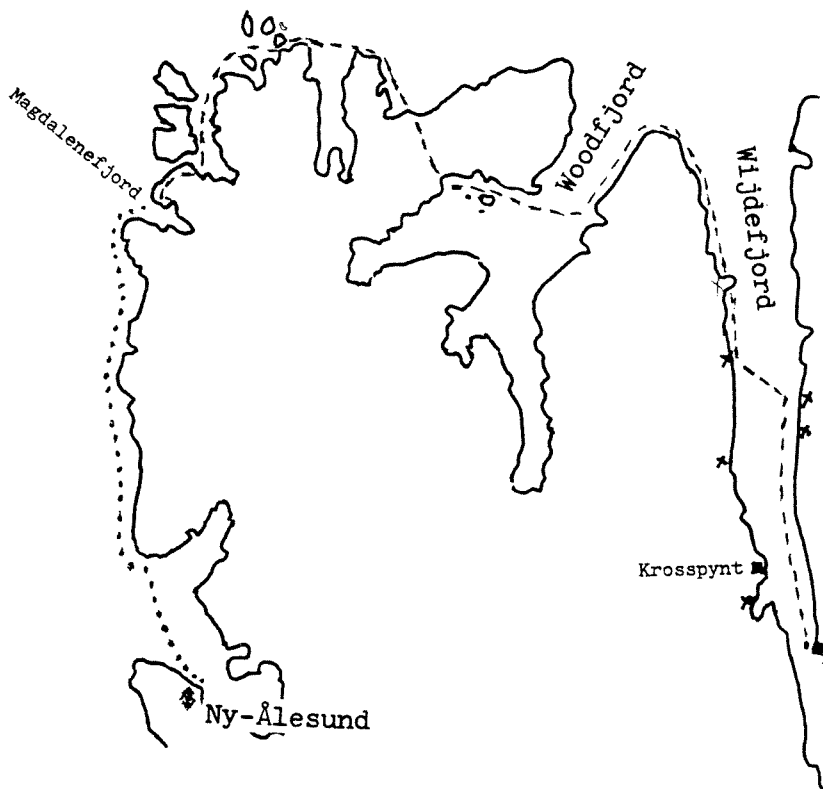
Bjørnnes hadde brukt dette feltet sesongen før så alt var i orden. Men Enoksen hadde ikke gjort noen avtale med Bjørnnes om leie av hyttene. Bjørnnes gikk senere hardt ut mot ham og beskyldte ham for tjuvfangst. I tillegg brukte Enoksen gift til fangsten, noe Bjørnnes også var en sterk motstander av. Hilmar Nøis som lå i Woodfjorden hadde en avtale med Bjørnnes om bruk av fem av hans hytter i Wijdefjorden. Nøis oppdaget først Enoksens bruk av hyttene da han kom dit.

Om høsten rodde Enoksen en tur alene ut til Gråhukken. Det røk opp med uvær, og han har fortalt om dette til Brobakk:

Høye bølger, sterk vind og snøkov møtte ham ved ankomst til Gråhukken, som er mot åpne havet. Bølgene laget svære landbrått og det ble en vanskelig landgang, for båten skulle også berges. Baugreipet på båten knyttet han rundt midjen. Så rodde han så langt råd var, til båten begynte å hugge i bunnen og hoppet så i mørket i den retningen han mente var mot sikkert land. Det bar litt opp og ned i fjæra på de høye bølgene og islagte steinene, men han dukket og tok tak i stein og tare på retur, og forserte mot land på landbrått. Det gikk bra, men båten hadde fått et hull i bunnen. Selv hadde han bare litt skrubbsår på knær og albuer.

De ble hemmet en del i fangsten da Arnfeldt allerede i februar fikk sikre tegne på skjorbuk. Men Arnfeldt var iherdig og var med i fangsten likevel.

Tidlig på våren avsluttet de fangsten. Enoksen hadde den regelen at reven på senvinteren skulle få være i fred så den fikk formere seg. Og Enoksen var ikke interessert i sommerfangst av kobbe og snadd. Kobbe og snadd skjøt han bare til mat til seg og hundene. Han tok ikke vare på skinnene. En annen forklaring var nok at til sommeren kunne han verte at Bjørnnes dukket opp før han var kommet seg avgårde. Fra Austfjordnes startet de med reveskinnene og utstyret på kjelken ut fjorden, rundt Gråhukken og kom til slutt frem til hytta i Bjørnhamna (se kartet). Da de om morgenen her så ut, hadde dønning fra havet brutt isen og ført den bort. De var heldige for over land langs Smerenburgfjorden er det umulig å ta seg

Kart over Wijdefjorden og hyttene Erling Enoksen og Arnfeldt Pedersen brukte 1928-29. Streket linje viser ruten de tok med hundespenn til Magdalenefjorden og prikket linje ruten de rodde til Ny-Ålesund. □ = hovesstasjon x = bistasjon. (Tegnet av Enoksen).

fram. Fra Bjørnhamna rodde de til Kapp Mitra, og derfra gikk de over isen til Ny-Ålesund. «Det var en lang tur», fortalte Enoksen.

Fangst: 40 hvit- og 18 blårev.

Kilder:

Enoksen, Erling: pers. med.

Bjørnnes, Georg: *Dagbok 1928-29. 1930-31.*

Brobakk, Bjarne: *Fangstmann og gårdbruker. Årbok 1998 for Malangen og Balsfjord.*

Lågøya 1928-29

Etter å ha sendt fangsten til Tromsø fra Ny-Ålesund, seilte Karl Bengtssen, hans sønn Kåre og Bergeton Johansen nordover. Igjen var målet Nordaustlandet. Men først hadde de et oppdrag fra sjefen på *Cita di Milano* om å legge ut et depot på Kapp Mohn sør på breen på Nordaustlandet. Dette skulle ut i tilfelle det var noen fra *Italia*-forliset som tilfeldig skulle komme dit.

Planen var så å gå til Kapp Hansteen på Botniahalvøya og lage en hovedstasjon av den nytta som sto der. På veien dit seilte de til nordaustsiden av Lågøya og ankret *Geisha* i Mollbukta nær huset Sakariassen hadde bygd i 1908. Om natten den 14. september blåste det opp en sterk kuling fra nordaust. Ankeret til *Geisha* holdt ikke, og den kom i drift. Det var ingen ting de tre ombord kunne gjøre, og de måtte bare komme seg i robåten og til lands. Her så de *Geisha* bli skylt av sjøen og skrudd av isen over et skjær. Steiner hugg hull i bunnen på den og den fyltes med vann. De fikk berget det meste av lasten. Kullsekken kom flytende ut av hullet i bunnen. Etter uværet slepte de *Geisha* inn i en lun vik. Bengtssen hadde en liten tanke om å berge den, men det ble aldri gjort. Her endte den lille 40 fots skarpseileren som ikke var bygget for ishavet, sine dager.

Hytta på Lågøya reparerte de og satte opp selvsqudd og revefeller rundt hele øya. Noen rein var det der også, og de ble skutt til mat.

I februar kjørte de med hundene over isen til Kapp Hansteen, og ute på den skarpeste odden bygget de en bistasjon som de ga navnet Perhytta. Etterpå satte de opp noen selvsqudd og revefeller langs Brennevinsfjorden. Det eneste resultatet var at en bjørn ble såret i et selvsqudd.

I mars kjørte de på nordsiden av Nordaustlandet og helt øst til Kapp Leigh Smith for å lete etter folk fra *Italia*-katastrofen. Alt de fant var en gammel slede som ikke hadde noe med den saken å gjøre.

Utover våren og sommeren ble de gående og vente på en mulighet til å komme i kontakt med en fangstskute. Men isen lå fast i alle retninger. Det ble dårlig med proviant. De siste tre ukene de var der levde de på bønner og ærfugl.

Mens de ventet på at isen skulle brette opp bygget de den 6. juni et lite kryptinn av drivtømmer på nordodden, Purchasneset, på Lågøya. Men etter en tid ble de lei av å vente og den 12. juli kjørte de båten som de hadde reparert, reveskinnene og et par bjørneskinn ut til iskanten. Etter å ha lastet alt i båten var det ikke plass til hundene. De ble skutt på iskanten. Den tyngste jobben jeg har hatt, forteller Bengtssen.

På roturen til Kings Bay var de heldige med været og hadde ingen ishindringer. De klarte turen på 18 dager. Fangsten de ikke fikk med lå i hytta og ble hentet senere.

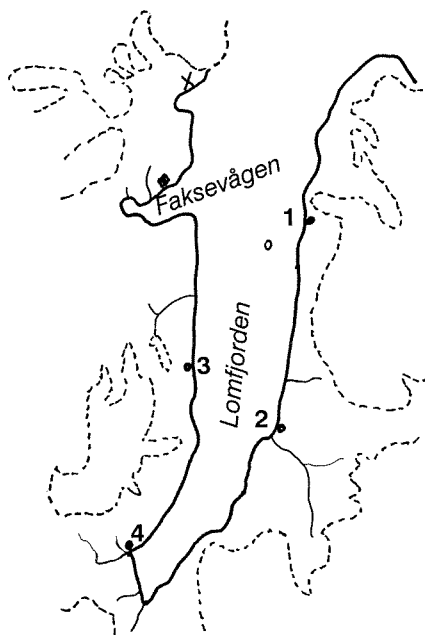
Fangst: 6 bjørn, 12 rev, noen kobber, snadd og rein.

Kilder:

Bengtssen, Karl: *I trediva aar rundt Svalbard*. Norsk Polarinstitut.
Johansen, Bergeton: pers.med.

Lomfjorden 1928-29

I august tøffet igjen *Olav* ut fra Ny-Ålesund med Alfred Svendsen, hans bror, fetter Einar og en katt ombord. Planen var å overvintre på Kong Karls Land, og de hadde proviant for to år. Drivisen stengte veien for dem

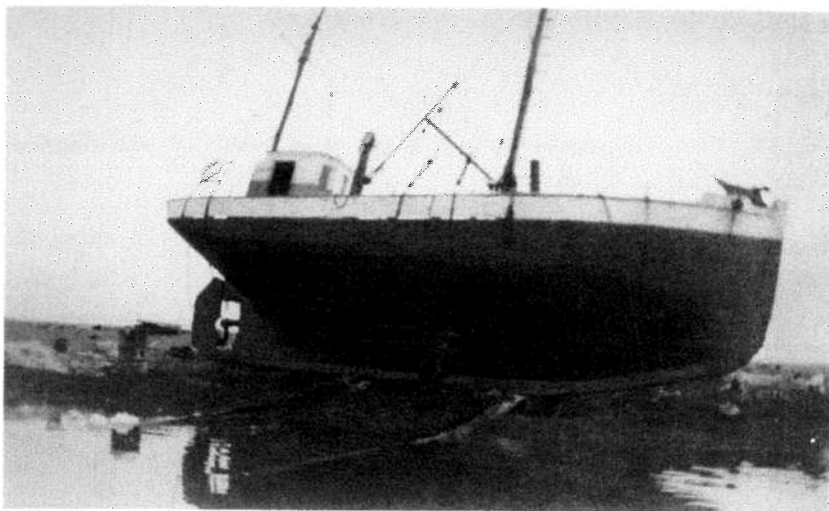

Svendsen-ekspedisjonen bygget hovedstasjon ved Faksevågen og brukte fire bistasjoner. 1: Thelin og Laugens hytte bygd i 1923. 2 og 3: Hytte og rester av hytte som ekspedisjonen bygget i 1924. 4: Hytte bygd av Svendsen. X: Stedet hvor Olav ble satt på land. Markeringene av A. Svendsen.

dit, så de bestemte seg for å gå til Lomfjorden. Alfred hadde regnet med denne mulighet så han hadde kjøpt av Svend Olsson det som sto igjen av hytter i Lomfjorden for to flasker Genever.

Lomfjorden var full av brukken baks så de hadde vanskeligheter med å ta seg inn. De kom inn til Faksevågen den 26. august. Her bestemte de seg for å ha hovedstasjonen. Et gammelt hus som sto der rev de ned. Materialer og utstyr ble losset på land da det var så mye is at *Olav* hadde vanskeligheter med å komme rundt inne i fjorden. *Olav* ble med en gang satt på land i bukta nord for Faksevågen. Isforholdene ble bedre senere, og de rodde utstyr og materialer ut til fire bistasjoner.

Bjørnefangsten ble ikke det

Olav trukket på land.

de hadde håpet på. Drivis fikk de i Hinlopen først i mars. De første bjørnespor så de 3. desember, og første bjørn fikk de 27. januar. Alfred skriver i dagboken:

På Holmen hadde en binne med to store unger været og gjestet, og den ene ungen hadde gått i selvsuddet og endt sine dager. Hans mamma hadde da begynt at dra den med sig. De hadde skiftevis drad, hvilt og drad igjen til de var kommet 3 kilometer væk. De var blitt lei av slikt, og så har gamla og hendes slyngel av en søn tenkt at nu skulde de holde gravøl, – og så har de ligegodt et opp den avdøde så det var bare nogle skinnfiller igjen.

Noen rever ble det. I oktober fanget de 2 hvite og en blårev levende og hadde disse i bur. Dessverre rømte de, og den 20. april står det:

Idag hadde vi et helt uheld, idet revene vore er rømte. De hadde bedt hul på nettingen om natten og stukket avgårde. Det var et tap for os på ca. 500 kr. lavt regnet, i levende vare var det værdt kanskje 1500 kr. En av de hvite fant jeg under en felle, men da den hadde dårlig pels så er den ikke verdt noget.

Vinteren hadde flere kuldeperioder hvor det var rundt -50°C . Alfred merket at Lomfjorden måtte være Svalbards kuldepol. Mildvær hadde de også naturligvis. Den 3. februar hadde de -6°C :

Det er nu mildvær og det er ikke bra, da alt rimet som har samlet seg inne i hytten begynner at tine og dryppe, så det er næsten ikke værende nogen steder.

Og 4. februar:

Vi har nu revet bort underpaneling av taket i hytten, og der var tommetykt med is imellem. Vi blir antagelig kvit rimet nu.

Høst og vår så de mye gås. Ryper var det rikelig av og Palmesøndag står det:

Jeg har fordrevet tiden idag med å koke middag, og den bestod av rypestek med poteter og grønn erterstuing. Piklers og tyttebær, samt fruktgrød til desert. Den spiseseddel har vi forøvrig hadd hele vinteren, for ryper er der nok av til vort bruk.

Den 20. juni fikk de oppleve andre naturkrefter enn de var vant til:

Nogen hundrede meter innenfor hytten er der en trang dal og nokså bratt, med en slette nedenfor mot sjøen. Nevnte dal var full av sne og nu hadde elven fåt magt til at begynne at rinde og følgen var da at dalen blev full av sørpe og nu iaften exploderte den idet at der gik et kombinert sne, sørpe, sten og vandskred så jorden bare skalv og dønnet mens det stod på. Skredet gik tvers over sletten og langt ut på bayisen som en grå skitten flodbølge, og med svær fart, så ingen levende skapning har kunnet komme sig unna.

Den 8. juli fikk de båten på vannet og forlot Lomfjorden fire dager senere. Kursen ble satt mot Norge. Ved Bjørnøya kjøpte de fisk, og de kokte seg middag av fersk torsk og lever. Det var tre år siden sist de hadde smakt det.

Fangst: 5 bjørn (en ødelagt), 1 blå- og 24 hvitrev (derav 1 blå og 2 hvite fanget levende og som rømte). 13 storkobber, 30 snadd, 212 ryper, ca. 10 gås og litt dun. 1 rein som de skjøt i Liefdefjorden på veien hjem.

Kilder:

Svendsen, Alfred: Dagbok 1928-29. Norsk Polarinstitutt.

Svendsen, Alfred: pers.med.

Dunérbukta 1928-29

Georg Bjørnnes og Nils Nilsen Nøis hadde avtalt og skrevet kontrakt om samfangst denne vinteren. Planen var at Bjørnnes skulle bygge en hovedstasjon i Mohnbukta. Der hadde ingen tidligere ligget. Nils skulle reise med kullbåt til Longyearbyen og derfra frakte utrustning og hunder til Sassen og overvintre der. I april skulle de slutte av og kjøre fangsten til Longyearbyen. Grunnen til at Bjørnnes valgte østsiden var at han mente det lå for mange på nordsiden og at terrengene var utfanget.

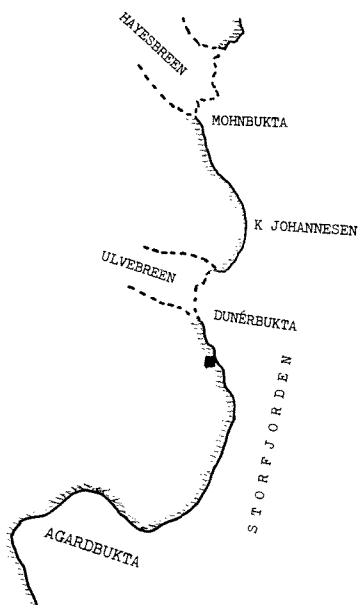
Bjørnnes reiste fra Tromsø med selfangstskuta *M/K Mina I*. Før de reiste hadde harpunereren ombord vært hos spåkonen Sibylla. Hun spådde at de skulle få to alvorlige uhell i begynnelsen av turen, men senere skulle alt gå godt. Nå, hun fikk da rett i noe for halvveis til Spitsbergen brant veivlageret på den ene sylindere i motoren opp. To døgn tok det før motoren kom i gang igjen.

I Storfjorden var det lite is, men da de kom til Mohnbukta var det så mye is at de ikke kom til land. Bjørnnes ble satt i land på nordsiden av Dunérbukta med alt sitt gods den 31. juli. Her fant han ingen brukbar tomt til hytta.

Etter et par dager fant han et sted, ca. 2 km sør for Ulvebreen som går ut i Dunérbukta, hvor han kunne sette opp hytta. Det var ingen god plass ettersom det ikke var avhold for noen vindretning bortsett fra rett vestavind. Han satte i gang å bygge. Det tok lang tid, for han brukte 3 til 4 timer på hver rotur for å hente materialer fra der han var satt i land.

Så var det å få satt opp en bistasjon. Han brukte en hel dag sørover mot Agardhbukta for å finne en god tomt. Han fant intet brukbart sted. Neste dag rodde han nordover og fant en plass nær Kapp Johannesen. I de kommende dagene bygget han hytta og gikk i terrenget og la opp stein som han skulle bruke på revefellene.

Den 27. august kom han frem til bistasjonen etter å ha rodd mot strøm og vind i seks timer. Han så straks at han hadde hatt besøk og skriver i dagboken:

En ubuden gjest i bjørneskikkelse har vært på besøk og gjort betydelig skade på proviant og sengetøi. Ca. 6 kg flekk, 10 kg farin og 3 kg margarin var spist opp, en hodepute og endel papp sundrevet og et ullvatteppe var helt forsvunnet.

Den følgende natt lå han og småfrøs under et tynt ullteppe som bjørnen allernådigst hadde latt ligge igjen.

Tre dager senere da han igjen var på bistasjonen kom bjørnen ruslende mot hytta. Det var en ung hannbjørn. I magen hadde den grønt, saftig syregress.

Bjørnnes hadde blitt enig med Nils om at når marka og bekkene frøs hardt så skulle de besøke hverandre, men ikke før den 20. september. Nå når han ikke hadde fått satt opp hytta i Mohnbukta som planlagt, startet han på veien til Sassen 10. september. Fra Dunérbukta tok han veien opp Ulvebreen, rett over fjellet mot Sassendalen og videre til hytta i Sassen. Her var det tomt og Nils hadde ikke vært der. I fjæra lå en gammel båt, og etter at han hadde økset til et par årer, rodde han dagen etter til Longyearbyen. Der fikk han vite at Nils fremdeles var i Norge, og etter å ha ventet i ni dager reiste han tilbake til Dunérbukta. I hytta i Sassen la han igjen et brev til Nils at avtalen om samfangst var sagt opp.

Bjørnnes fanget fra Mohnbukta til Agardhbukta. Han startet fangsten etter reven 20. oktober og han brukte ikke selvskudd eller gift. Mørketiden gikk som vanlig og noen rever fant han i fellene, men ikke så mange som han hadde håpet på.

Han bestemte seg for å gå på julebesøk til Longyearbyen og skriver den 22. desember:

Jeg er klar over at det å gå herfra Storfjord til Adventfjorden på denne tid av året er forbundet med betydelig risiko, men ensomheten her føles, særlig når jeg ikke har noget arbeide å slå ihjel tiden med, så trykkende at jeg av to onder velger det minste.

Julaften startet han. Denne gangen gikk han om Agardhbukta da det var lettere å finne veien der i mørket. Første juledag kl. 6 om kvelden nådde han frem til Longyearbyen etter å ha ligget over i bistasjonen i Sassendalen.

I Longyearbyen ble han til mørketiden var over, og han fikk noen småjobber så han kunne betale for oppholdet. Den 22. februar var han tilbake i Dunérbukta. Neste dag bestemte han seg for å hvile ut. Fra hytta så han ut over isen, og så da en lang lysegul gjenstand som beveget seg et par kilometer borte. I kikkerten så han at det var tre bjørner som gikk hakk i hel. Han kom seg avgårde i en fart og glemte å ta på seg skiene. Ute på

isen trækker han gjennom skaren snart med det ene så med det andre benet. Men han kom da innpå hold og fikk alle tre.

Mens han flådde kom det en bjørn, en stor en, rett mot ham. Bjørnnes gjorde seg klar til en ny jakt, men så oppdaget han at han ikke hadde flere patroner i lomma. Han forteller:

... ikke et eneste skudd hadde jeg tilbake. Her var ikke annen utvei enn å ta hærens gevær på nakken og rømme opp til hytten alt hva remmer og tøy kunde holde . . . Da jeg passerte bjørnen, en veldig rugg av en hanbjørn, på ca. 50 meters avstand, så jeg at den reiste sig opp på bakbenene og betraktet mig nøie, og da var det ikke fritt for at hjertet steg en tomme opp imot halsen på mig.

Etter at han hadde funnet flere patroner i hytta, var det for sent å jakte. Bjørnen fikk leve.

I slutten av mars gikk Bjørnnes til Sassen. Der traff han Nils, som han skulle ha hatt samfangst med og broderen Julius. De to tok med seg hundespennet og ble med Bjørnnes til Dunérbukta. Besøket varte et par dager, og de gjorde Bjørnnes den tjenesten å kjøre hans fire bjørneskinn til toppen av Ulvebreen. Her fikk Bjørnnes to av hundene og vendte tilbake til Dunérbukta.

Som planlagt sluttet Bjørnnes av fangsten tidlig, og den 20. april lastet han fangsten på kjelken og dro opp på Ulvebreen. På toppen der lastet han på bjørneskinnene kom seg til Longyearbyen. Der var han i to måneder inntil han fikk frakt med *Hobby* til Tromsø.

Fangst: 4 bjørn, 3 blå- og 16 hvitrev, 1 kobbe, 5 snadd og 77 ryper.

Kilder:

Bjørnnes, Georg: *Dagbok 1928-29*. Norsk Polarinstitutt.

Nordlys: 9.07.1929.

Svea sommeren 1929

Sommeren 1929 var igjen Anders Qvarnstrøm ansatt som vaktmann ved Sveagruva med en lønn på 750 kr. Og igjen hadde han med seg sin gamle venn og overvintrer August Olofsson. Meningen var at de skulle fange den kommende vinter.

Arvid Moberg er den som har den sikreste beretningen om det som skjedde høsten 1929:

Så var sommeren 1929 gått, og det ble på tide å flytte ut fra Sveagruva til Camp Bell, der fangstmulighetene var større. Lørdag 21. september fylte Qvarnstrøm 65 år, og begivenheten ble feiret etter beste evne. Tirsdagen forlot de så det hyggelige Svea, låste Torpet, der de begge hadde bodd, lastet en robåt med proviant, våpen, ammunisjon, salt og annet som hører med, og la på toppen av haugen en dør som de skulle ha til en bistasjon. Så rodde de utover fjorden, forbi Skanørødden og Kapp Amsterdam, En mil ute kom de inn i en stormbygge utenfor Gustavdalen, eller Nordenskiölddalen som er det offisielle navnet. Sjøen gikk høyt, båten tok inn vann og sank. Qvarnstrøm fikk tak i døren og fløt i land på den. I sin fortvilelse sprang han fram og tilbake på stranden, gjennomvåt i den iskalde vinden, i håp om å få øye på Olofsson. Men han hadde antagelig gått til bunns med det samme. Barhodet og søkkvåt løp så Qvarnstrøm tilbake til Sveagruva. Reserveklær hadde de ikke, men i butikken var det en kasse med dameundertøy som var blitt stående igjen, fordi plaggene var blitt avlegse allerede før gruvedriften opphørte. Qvarnstrøm tok av seg det han sto i og iførte seg damebukse med blonder, både nedentil og på hodet. Fra lageret tok han et par gruvesko. Nå skyndte han seg tilbake til ulykkesstedet. Men der var ingen Olofsson å se og heller ingen båt. Mat kunne ikke oppdrives hverken her eller ved gruveanlegget, så gubben gjorde det eneste mulige: Han labbet innover land og kom omsider fram til den russiske gruva i Grumantbyen, en tur på seksti kilometer. Russerne gned seg i øynene og trakk seg i skjegget, men de kunne ikke forstå annet enn at de var våkne, til tross for at de så foran seg en slags vandrende villmann, kledd i støvler, og fra ankene og oppover til hodet iført et virvar av damebukser med de nydeligste blonder. Som en slags høvding-pynt, trodde russerne, bar den fremmede to ulltepper.

Det viste seg jo at vandringsmannen var friherre Qvarnstrøm. Han ble hjertelig mottatt og fikk nye klær, for friherren var en kjent skikkelse over hele Spitsbergen.

Hvorvidt Qvarnstrøm overvintret 1929-30 er det ingen sikre opplysninger om, men høyst sannsynlig gjorde han det.

Kilde:

Moberg, Arvid 1960: *Svalbards sønner*.

Sørkapp 1929-30

Sin interesse for overvintring på Spitsbergen hadde Sigfred Kristoffersen utviklet gjennom flere år. Han hadde som gutt fått være med ombord i fangstskuter på ishavet. Sommeren 1929 rustet han seg for en vinter. Han leiet hytta på Sørkapp til hovedstasjon og to bistasjoner. Den ene på Sørkappøya. Med seg hadde han Hemming Hemmingsen. Ved siden av fangst skulle de utføre observasjoner for Tromsø museum.

De leiet *M/K Alkhornet* for frakt opp, og gikk fra Tromsø 16. august. Før de kom til Bjørnøya stoppet motoren. Veivlageret var gått. Det ble storm og de fikk store brottsjøer over båten, og de måtte arbeide med pumpene hele tiden. Så røk rorstammen og de var uten styring. Etter iher-

dig arbeid fikk de reparert veivlageret og fikk motoren til å gå. Men det varte ikke lenge så stoppet det hele igjen. For å berge seg måtte alle pumpe. Da stormen endelig ga seg, rigget de til et nødrør av materialene som de skulle reparere hyttene med. De seilte tilbake til Norge og havnet i Skjervøy. De berget livet, men en stor del av utstyret var ødelagt og gått tapt.

Denne farlige hendelsen knekket likevel ikke viljen de to hadde til å overvintre. Med en gang gikk de i gang med å utbedre utstyret og å kjøpe nytt. De leiet *M/K Ørnen* til frakten, og denne gangen gikk det greit. Alt kom på land. Det var i siste liten. Kristoffersen skriver i boken:

Det var den 27. september, og vi var landet i den ellefte time. Vi hadde vært heldige. Fra denne stund var innseilingen til Sørkapp stengt . . . Foran oss lå utstyr av alle slag, et helt lite fjell av kasser, tønner, sekker og materialer som var brakt uskadd i land. Vi surret våre to båter, og strevde i noen tid med å bære utrustningen frem til hytta. Det gikk en tirne eller to, så måtte vi gi tapt. Det var uråd å bevege seg mot stormen, og snøkovet skjulte alt for oss.

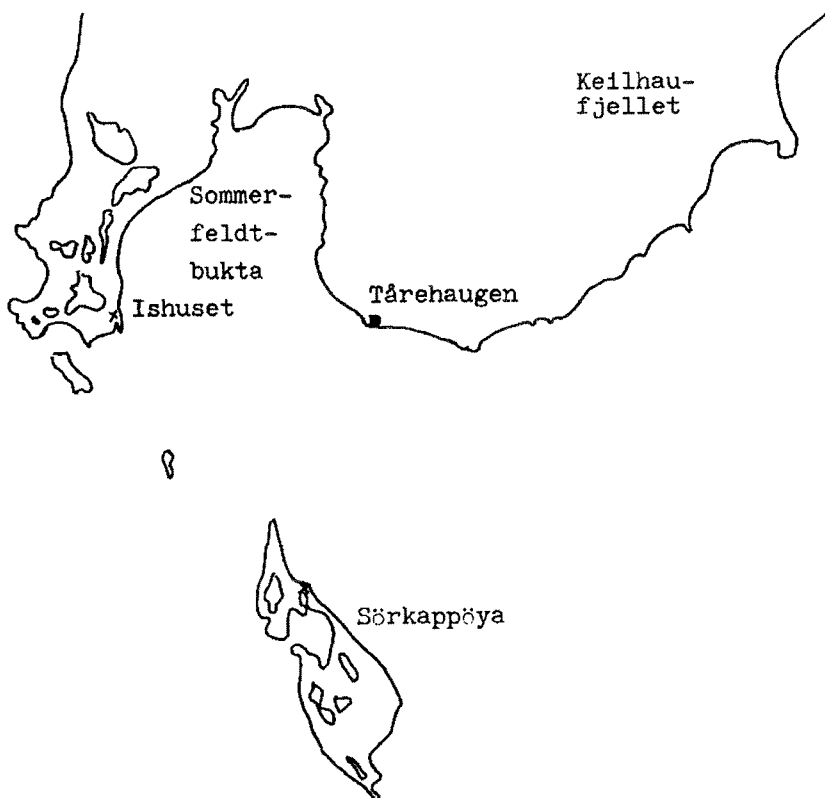
Det var allerede langt på høst, og de arbeidet, iherdig med reparasjon av hytta som etter å ha stått tom i åtte år, trengte mye arbeid for å bli bra. Den fikk navnet Tårehaugen. Selvskudd etter bjørn og revefeller ble satt ut.

De to bistasjonene de hadde avtale om å bruke hadde de ikke hatt noen mulighet til å besøke på grunn av all issørpa som drev i sundet. Sørpa skapte også vanskeligheter på annen måte, fordi de kom ikke ut med båten for å jakte på snadd og kobbe som skulle gi dem spekk til redskapene. Etter en tid fikk de heldigvis livet av et par snadder så de hadde åter og mat til hundene.

De satte opp fangstredskapene østover til Keilhaufjellet. Her hadde de ikke hytte, men laget et snøhus som var på imponerende 6 meter x 4 meter i en stor snøskavl. Første gang de var der ble de på grunn av snøstorm nødt til å leve der i en uke. De hadde tre hunder med. Den ene var en engelsk setter. Den ene kjørehunden mistet de her. Den gikk i et selvskudd.

Mens det ennå var litt dagslys kjørte de med hundene over Sommerfeldtbukta med utstyr og noe proviant til hytta på Skjerodden. Det var også dårlige greier, men etter en del reparasjoner fikk de hytta brukbar. Den fikk navnet «Ishuset»:

Den var bygd av en toms panelingsbord, trukket med tjæreapp. Den var temmelig grissen, med til dels store sprekker både i og mellom bordene. Av pappen var det bare strimler igjen. Oppholdsrummet var 2,5 x 1,0 meter, med en åpen liten forgang. Også her

Sørkapp-terreng. Hovedstasjonen og bistasjonene x er tegnet inn. Sundet mellom Sørkappøya og odden vest for Sommerfeldtbukta er grunt og farlig farvann.

hadde bjørnen famlet oppover veggene og funnet fram til døra, som var segnet om etter et velrettet slag. Og når det først var blitt adgang til hytta, hadde også rev funnet veien dit. Det gikk derfor en stund før vi kunne flytte inn med sakene våre.

I mørketiden fanget de bare fra disse to hyttene på fastlandet.

På Sørkappøya hadde de også et hus. I mars var isforholdene slik at Kristoffersen tok seg over dit i håp om å få has på flere bjørner. Først hadde han et utmattende slit i løs snø og over store skrugarder med to hunder foran sleden lastet med utstyr og proviant. Så var hytta selvfølgelig stappfull av snø, og da han hadde fått spadd snøen ut, viste det seg at den ovnen som skulle være der var borte:

Sigfred Kristoffersen og Hemming Hemmingsen i hytta på Sørkapp julen 1929. Foto i Nordenfor nord.

Ovnen var stjålet. Det hadde vært pirater her og tatt den. Det er som den onde selv går løs når den slags mennesker viser seg. Det later til at de lider av ovnkleptomani, og når de finner en som er kald og som ingen bruker i øyeblikket, smiler de hulsalig og drar av sted med den. De plyndrer hyttene for alt som går an å få løs, og det er heller ikke uvanlig at de griser til hyttene før de drar ombord i piratskutene.

Etter bare et par dager i dette nye ishuset kom det et kraftig væromslag. Stiv kuling fra SV, og temperaturen steg fra tredeve kuldegrader til pluss to med regnyr og tåke. Isen i sundet brakk opp og det var umulig å komme tilbake til hovedstasjonen. Hemming som var på hovedstasjonen og røktet terrenget der hadde ingen mulighet til å ro de 10 kilometerne i driv is og sørpe for å komme over til Sørkappøya. Kristoffersen var fanget i en felle. Proviand hadde han med streng rasjonering til tre uker, men han hadde ingen hundemat. Han måtte trøste seg med at han kunne skaffe seg noe vilt med de 13 haglepatronene og 50 riflepatronene han hadde med. Bjørn håpet han å få.

Men kulde kunne han vente når som helst så han måtte skaffe seg varme. På øyas høyeste punkt sto en steinvarde. Den rev han ned og murte en kamin av den inne i hytta. Til tetting mellom steinene brukte han frossen sand. Arbeidet tok en uke. Rekved hadde han nok av. Han forteller om denne kaminen:

Jeg la store vedstykker i kaminen, og den brente og røk som besatt. Jeg ville ha oppvarmet denne steinmassen og få tørket den frosne sanden, så den kunne tette bedre. Når så varmen var sluknet og røyken luftet ut, skulle jeg gå inn og fryde meg ved livet. Jeg hadde virkelig noe å glede meg til. Og det var ingen liten glede, nei, nå var det en stor glede, en alvorlig glede. Jeg skulle få varme meg, det var en stund siden sist.

Av og til listet jeg meg inn og lutet meg ned foran kaminen, med maven og hodet mellom knærne. Slik kunne jeg sitte i noen minutter, mens tårene rant i strømmer fra øynene. Jeg gråt ikke, det var røyktårer som kaminen krevde som betaling for den lille varmen jeg fikk. Men snart la jeg på sprang ut døren for å få pusten igjen.

Til slutt fikk han da et levelig liv i denne hytta, men han fikk ikke en eneste bjørn. Både han og hundene sultet. Det ble kritisk:

Jeg kunne ikke skjule for meg selv at sult og fuktighet hadde redusert meg en god del. Jeg var blitt svært lett, og slepte altså ikke på overflødige kilo. Min venstre hånd var hovnet opp av all fuktigheten, og fingrene var stive og ubevegelige. Det suste av og til i ørene som fra et fossefall, og jeg var enkelte ganger plaget av hallusinasjoner. . . . Hundene så nærmest ut som hårbevokste skjeletter og ville helst ligge. Pan lå som i en døs hele døgnet, men Laham var ennå i vigør. Jeg spendte ham for sleden, og han trakk meg rundt øya. Han hadde riktignok ikke stor kraft igjen, han sjanglet enkelte ganger foran sleden, men han gav seg ikke over. Det var også små matrasjoner han hadde fått, . . . Hver måse ble delt broderlig. Hundene fikk et lår hver og jeg et halvt bryst. Resten gjemte jeg på taket nedgravd i snø.

De var kommet til sultestadiet, og han måtte se i øynene at den trofaste jakthunden hans, Pan, måtte bøte med livet for å bli mat, uansett hvor radmager den nå var. Mens han motet seg opp til denne handlingen fikk han se en snadd ute på sørpa. Her var det håp – men det ble ingen snadd. Han gikk gjennom sørpa og hadde vanskeligheter med å berge seg.

Han måtte skyte Pan – det var ingen annen utvei. Men før han kom så langt, tok han enda en gang til å granske issørpa. Han krøp opp på taket og brukte kikkerten. Han så en snadd. Han snek seg inn på den, men Laban som var med og trakk kjelken skremte den ned. Nå – han gikk mot hytta med tunge steg – Pan måtte skytes. Men da han kastet et blick tilbake så han snadden på isen igjen. Laban ble stengt inne i hytta, og nå – endelig lyktes jakta.

På fangstmanns vis la jeg meg over selen og drakk. Ansiktet ble oversprøytet av blod, men jeg ensat det ikke. Så gikk jeg til hytta etter hundene.

De kjente blodlukten av meg, og Laban ble så begeistret, at han holdt på å rive meg over ende. Og som på signal sprang de ut over isen til selen. Pan sjanglet, han så virkelig ynkelig ut. Da jeg rakk fram, hadde de slikket blodet i seg, og Laban sto og slet i skinnet. Jeg skar løs noen spekkstykker til dem, og de forsvant straks, men de kom opp igjen med en fart som ble de skutt fram. Hundene tålte ikke mat. De svelget spekkstykkene flere ganger, og

til slutt lå Laban på siden og bare slikket på dem. Det gikk bedre da jeg skar løs små fliser av kjøttet. Så trakk vi selen etter oss i tau fram til hytta.

Nå la det seg snadd opp på isen og han jaktet daglig. På en uke fikk han syv stykker, og dermed var det ikke mer nød på Sørkappøya. Hundene kom raskt til krefter igjen. Nå hadde han bare to patroner igjen og de måtte spares i tilfelle det kom en bjørn. Kristoffersen gjorde et forsøk på å gå til hovedstasjonen, men midt i sundet var det en råk med sørpe som drev med strømmen. Han klarte å forbedre kaminen, og livet på øya blir mer levelig:

Køyen flyttet jeg foran ovnen i samme høyde som denne for å få størst mulig nytte av varmen. Klærne mine fikk jeg tørket, og jeg begynte å føle meg vel. Gikten forsvant mer og mer, og det var en fryd å se at den venstre hånden antok normale dimensjoner, og at fingrene igjen kunne bøyes.

I midten av mai så han i kikkerten at Hemming bakset med båten og fikk den ut til iskanten. Dagen etter kom begge seg tilbake til hovedstasjonen.

Våren var der og spekking og salting av bjørneskinnene ble unnagjort. På Sørkappøya hadde det ikke blitt en eneste bjørn. På en tur ut dit fant de i fjæra den komfyren som hadde vært i huset. Tyven hadde ikke fått den lenger.

Det varte og rakk til langt ut i august, og ingen skute hadde kommet innom så de kunne tinge frakt hjem. Kristoffersen hadde med seg to års utrustning da de startet overvintringen, og selv om noe var ødelagt, kunne de klare en vinter til. Kristoffersen gjorde sine forberedelser. Men som dagene gikk ble det klart at Hemming ikke vilde klare en ny vinter. Han var psykisk nedbrutt.

De bestemte seg for å dra til Isfjorden. Da motoren ikke virket lenger, måtte de ro begge båtene. Av teltet laget de et seil til den ene båten. Dette måtte bli en lang og farefull tur så de ventet i det lengste i håp om at en skute skulle komme innom. Ingen kom.

En dag i begynnelsen av september startet de. Begge rodde den første båten med den andre på slep. Begge var fullastet med to hunder og to revehvalper i bur.

Første dagen kom de over Sommerfeldtbukta. I det de forsøkte å runde odden fikk de et par brottsjøer over seg. De berget båtene og seg selv til land, og gikk til bistasjonen Ishuset og tørket utstyret. På neste rortur kom de over til vestsiden av odden og kunne seile nordover i østlig vind. Så dreide vinden mer på nord og de var nødt til å berge seg i land. De landet i

en bukt på vestsiden av Øyrlandet. De var ikke kommet lenger enn at de kunne se Ishuset. Kristoffersen skriver om situasjonen:

Vi stod foran en avgjørelse. Skulle vi fortsette nordover, måtte det bli i en båt og med minst mulig utstyr. Hundene måtte skytes, revene slippes og det meste av utstyret etterlates.

Men det hele fikk en heldig slutt. En ishavsskute kom og tok med seg alt de hadde, unntatt den ene båten. Den fikk de ikke plass til på dekket.

Fangst: 24 bjørn, 11 rev og 2 levende revehvalper, minst 9 snadd. Annen fangst ikke oppgitt.

Kilder:

Kristoffersen, Sigfred 1968: *Nordenfor nord*. Gyldendal Norsk Forlag.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Tromsø 16.08 og 2.10.1929.

Kamp Erna 1929-30

Sommeren 1929 avsluttet Hans Casper og Schønning Hansen sin overvintring i Hornsund med å kjøre motorbåten med fangsten til Grønfjorden. Herfra sendte de fangsten til Norge og kompletterte utrustningen for en ny vinter. Kommende vinter ville de på sydsiden av Hornsund. I august reiste de sørover med motorbåten og valgte Kamp Erna som hovedstasjon.

På grunn av den usedvanlig milde vinteren var det ikke drivis å se, og Hornsund lå mesteparten av vinteren fri for is. Likevel fikk de ti bjørner. Alle disse, mente de, var kommet over land fra østsiden.

Sist i juli sluttet de av sesongen og lastet fangsten i motorbåten for igjen og reiste til Grønfjorden. Men ut for Torellbreen kom de ut i en storm og propellen på motoren brakk. De ble liggende i hele fire døgn og kjempet mot sjø og vind. Til slutt klarte de å komme seg inn i Bellsund. Her lå tilfeldigvis sysselmannen med skøyta, og de fikk gratis slep til Grønfjorden.

Casper reiste hjem til Tyskland. Han hadde nå overvintret sammenhengende i syv år og ville ta ferie. Det er ikke mange som har overvintret syv år i trekk på Spitsbergen.

Fangst: 10 bjørn, annen fangst ikke oppgitt, bare at de var fornøyd.

Kilder:

Tromsø 5.08.1929 og 19.08.1930.

Kapp Mineral 1929-30

Her overvintret Ewald Schmutzler andre året på rad. Selv om vinterfangsten ikke var den beste der, så likte han å fange ute på vestkysten. Om sommeren hadde han god tilgang til å fiske røye i Russekeila.

Fangst: 10 rev.

Kilder:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitut.

Sørensen, Tore: *Tyskeren som tapte sitt hjerte til Svalbard. Svalbardposten nr. 10, 1996.*

Sassen 1929-30

Igjen overvintret de tre brødrene til Hilmar Nøis, Nils, Johan og Julius. Nils hadde med seg kona, og det var tredje året for henne. De fanget på samme terrenget som året før, og det ble et godt år.

Til deres store overraskelse kom Hilmar og Hans Lund til Sassen i uken før jul på sin vei til Longyearbyen (se Wijdefjorden og Woodfjorden).

Fangst: 2 bjørn, 2 levende bjørnunger, 40 hvit- og 12 blårev.

Kilder:

Hoel, Adolf: *Dagbok 1936.* Norsk Polarinstitut.

Berset, Odd 1953: *Hilmar Nøis.*

Daudmannsøyra 1929-30

Karl Eliassen hadde overvintret alene med hovedstasjon på Daudmannsøyra, og nå ville han tilbake til samme terrenget. I Grøn fjorden hadde han kjøpt inn vinterforsyningen sin og var klar til å komme seg over fjorden. Da så Hilmar Nøis kom innom Grøn fjorden med kutteren *Odd* for å gå på nordsiden til fangstfeltet sitt fikk Eliassen tinget frakt. De gikk fra Grøn fjorden 13. september. Det var i seneste laget for å starte en overvintring, men det gjorde ikke noe for Eliassen som hadde bygget ut terrenget året før.

Da *Odd* befant seg mellom Alkhornet og Daudmannsodden, sviktet motoren. De drev mot land og forliste (se Wijdefjorden og Woodfjorden 1929-30).

Eliassen og en av de andre rodde til Grøn fjorden. Her fikk Eliassen kjøpt ny forsyning til sin vinter. Bergmesteren kjørte ham tilbake til Daudmanns-

øyra. Han hadde fått med seg et par hunder også. Som bistasjoner brukte han hytta på Alkhornet og i St. Jonsfjorden. Karl gjennomførte overvintringen.

Sommeren 1930 fikk Eliassen besøk av fiskeriinspektør Thor Iversen som filmet ham i St. Jonsfjorden.

Fangst: 8 rev.

Kilder:

Berset, Odd 1953: *Hilmar Nøis*.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Norsk filminstitutt: *Svalbardtokt 1930*.

Fuglehuken, Forlandet 1929-30

Karl Bengtssen hadde et håp om å komme tilbake til Nordøstlandet, men det var håpløst. Noen båt hadde han ikke lenger for *Geisha* lå vrak på Lågøya. Bengtssen reiste ned til Tromsø med en kullbåt og solgte den fangsten de hadde klart å få med seg i robåten. I Tromsø ble han syk, men han reiste raskt nordover igjen, nå sammen med sin sønn Kåre på 18 år. De planla å overvintre på Forlandet for han hadde fått en avtale med fangstmannen Peder Pedersen Ulsfjording. Avtalen gikk ut på at Bengtssen kunne bruke hans hytter der mot at han bygget en ny bistasjon på Fuglehuken.

De tok ut ny utrustning i Longyearbyen. Etter at den spartanske provianten var veiet opp og lå klar, viste det seg at de ikke hadde penger nok. Da var det ikke noe annet å gjøre enn å veie tilbake litt av hvert slag slik at de fikk det til å stemme med finansene. Materialforvalteren ved anlegget sa det var en hard jobb. De hadde jo ikke tatt ut mer enn det de sårt trengte.

De ble satt ut med en liten skøyte. Bergeton Johansen, fangstkameraten fra Lågøya, var også med og han skulle settes av i Engelskbukta. Bengtssen var ikke frisk, og legen i Longyearbyen ville ikke at han skulle starte på en ny vinter. Men han ville ikke høre på det øret. På veien ut Isfjorden hadde Bengtssen store smerter og lå krøllet sammen nede i lugaren. Med en gang de hadde fått alt på land på Fuglehuken fikk han igjen et nytt anfall og måtte legge seg. Han ba om å få medisinen sin. Den var ombord i skøyta. Men da Bergeton lette etter den, kom han til å velte flasken og det meste av innholdet rant ut. Bergeton ble enig med dem ombord at de skulle fylle opp med saltvann. Da Bergeton kom i land syntes han at han måtte tilstå at han hadde veltet flasken da han rotet rundt for å finne den. Bengtssen ble nervøs og spurte ivrig: «Rant det mye ut». Bergeton holdt opp den

nesten fulle flasker og svarte: «Nei, nesten ikke noe». Bengtssen tok flasker og svarte lettet: «Å Gud skje lov».

Det ble en hard vinter for Bengtssen. Han var mye syk og måtte for det meste holde seg ved hytta. Til Bergeton fortalte sønnen at han håpet at han ikke ville få flere slike vintre på Svalbard.

Sønnen tok seg av fangsten. Selv om han var uten erfaring så ble det en del rev, for på yttersiden av Forlandet var det drevet iland en død hval vel et år før de kom til Fuglehuken. Den var sandet mye ned og spist på av rev og fugl, men trakk likevel en del rev.

Hele vinteren var det åpent vann. Bare i sundet mot fastlandet var det is på sen vinteren. Likevel kom det en bjørn til hytta julaften mens de kokte julegrøt og lutefisk.

I de første dagene av mars dro de på besøk til Engelskbukta og videre til Kings Bay.

Fangst: 1 bjørn, en del rev, derav 10 levende unger, ellers ingen oppgaver.

Kilder:

Johansen, Bergeton: pers.med.

Bengtssen, Karl: *Tredive aar rundt Svalbard*. Norsk Polarinstitutt.

Engelskbukta 1929-30

Etter vinteren på Lågøya bestemte Bergeton Johansen seg for å overvintre alene i Engelskbukta. Da Bengtssen ble satt ut til Forlandet var han med samme skøyte og ble satt opp til Ny-Ålesund. Her tok han ny utrustning. Han hadde som Bengtssen lite å rutte med så han måtte knipe inn på provianten. I september lastet han alt utstyret i båten og rodde til Engelskbukta. Her var det hus som var bygget av Peder Pedersen.

Bergeton hadde hovedstasjon i Engelskbukta og satte opp feller helt sør til Hornbækbukta. Han trengte en bistasjon. Om høsten hadde han liten tid til å drive jakt så han levde mest på salt fisk, salt kjøtt og tørrede poteter. Denne mangelen på fersk kjøtt gjorde at han allerede i november fikk symptomer på skjorbuk. I slutten av november fikk han en mørk kant langs tannkjøttet. Han var klar over hva dette var, men det var lite han kunne gjøre med det. Ved juletider seg tannkjøttet ned over tennene, og han måtte holde det oppe med fingrene når han spiste. Han bet også av noen biter av dette tannkjøttet som hang ned. Han følte seg øm i hele kroppen. Når han la seg stakk det som nåler i kroppen. Det gikk over etter at han hadde ligget

en stund, men så var det akkurat det samme om igjen når han sto opp. Det venstre benet ble krokete. Musklene i benet trakk seg sammen så han klarte ikke å rette det ut i kneleddet, og på lårene var det store blå flekker. Han laget seg en krykke, og med den til hjelp klarte han å røkte en del av terrenget. Han tvang seg til å gå ut så ofte været tillot det.

For å få noe plantekost å spise, forsøkte han å hugge og skrape seg ned i snøen for å finne noe som hadde vært grønt. Særlig skjorbuksurt tenkte han på. Men hele terrenget sørover til Hornbækbukta er bare en stor bred sandslette praktisk talt uten vegetasjon så det var ynkelig lite han fant.

I februar frøs Forlandsundet til en stor flate så slett som et gulv så langt han kunne se. På dager med overskyet vær og en liten bris kom mye havhest flyvende helt inn i fjæra. Bergeton satte seg klar med hagle på steder hvor fuglene kom nærmest. Første dagen skjøt han mer enn 25 stykker. Han tok ut innvoldene og svei av fjærene i ovnen. I tiden fremover kokte han to havhester sammen med havresuppa til middag og steikte seg en til frokost og en til kvelds. Det ble redningen. Etter åtte dager kunne han rette ut kneet og de blå flekkene på lårene ble svakere og til slutt borte.

I mars kom Bengtssen og sønn på besøk. De kom over isen i sundet. Bergeton var da så bra at han ville bli med dem til Ny-Ålesund. Der besøkte de vaktmennene og fikk godt stell og god mat. Etter noen dager gikk de alle tre tilbake til sine fangstfelter.

Utpå sommeren var Bergeton helt kvitt sine skjorbuksplager.

Fangst: 6 hvitrev og noen få snadd.

Kilde:

Johansen, Bergeton: pers.med.

Ny-Ålesund 1929-30

Høsten 1929 ble virksomheten ved Kings Bay Kull Comp A/S nedlagt. For å ta vare på bygningene ble Peder Aam, hans kone Berte og Gevald Nes-set igjen som vaktmannskap.

De var godt utstyrt for det var fremdeles griser og ku i fjøset. Hansine Hansen (senere Pedersen) forteller i sin dagbok at de kjente fjøslukt når vinden sto mot dem i London. Det er 5 km over fjorden.

Fangst: De drev lite fangst. Den 25. februar oppgir de fangsten til 1 hvit- og 1 blårev.

Kilder:

Aam, Peder: *Dagbok 1929-30*. Norsk Polarinstitutt.

Pedersen, Hansine, E. A.: *Dagbok 1930*. Privat eie.

London, Kongsfjorden 1929-30

Peder Nikolay Marentius Pedersen, av alle kjent som Peder Ulsfjording, reiste opp til Ny-London (nå London) sommeren 1929. Han hadde med seg sin forlovede Hansine Eline Antone Hansen (31 år) og hennes datter Hanna Kristine (7 år). De skulle bo i husene til det nylig nedlagte marmorbruddet på Blomstrandhalvøya. Der var det flere store hus og mye utstyr lagret. Peder skulle være vakt mot å få bo der og få bruke av den maten som var brukbar.

Peder hadde avtale med to andre om å utnytte fangstfeltene i området. Det hendte at flere fangstfolk som lå et stykke fra hverandre ble enige om å dele felles fangst etter avtale. Her gjengis avtalen de tre ble enige om. Ortografien er noe forandret. Kontrakten er i privateie hos Peder Ulsfjordings sønn.

Hansine Eline Antone Hansen.

Kontrakt

Vi undertegnede Sverre Larsen, Erling Enoksen og Peder Pedersen har inngått sådan kontrakt for vintersesongen 1929 - 30. Vi fanger på våre felter i felllesskap så langt vi kan utnytte våre felter (terreng). Dette beregnet fra Kap Mitra hele Krossfjorden, Gisse og London, og benytter husene som er overlatt oss til vår disposisjon og nybygg. Hver holder seg brendsel og proviant samt ammunisjon. For våre flytninger beregnes intet da de allerede er besørget. Utbytte av fangsten legges sammen etter endt tur og besørget solgt i felllesskap

eller bytning ved blindmann etter nærmere overenskomst. Fangsten deles i 3½ part, tre og en halvpart, hvorav Pedersen beholder den halve part som dekning for overlatte hytter med terreng og leie av hus.

Denne kontrakt i 3 likelydende eksemplarer.

London 25-9-29.

Sverre Hansen (sign)

Erling Enoksen (sign)

Pedersen Pedersen (sign)

Til vitterlighet: Bergeton Johansen (sign).

Peder bygget en bistasjon i Blomstrandbukta. Fangstfeltet var fra Kapp Guisseez (Gisse) hvor det var en bistasjon og sørover til breen i Dyrevika. På Kvadehuken satte han også opp noen feller. På grunn av isforholdene fikk han ikke røkte fellene nord for Blomstrandbukta og på Kvadehuken før ut i februar.

Til sommerfangst hadde Peder kjøpt den 34 fot store motorkutteren *Liv* i Longyearbyen. Den ble lagt i vinteropplag i Ebeltoftthamna.

Den 4. desember så de at det brente ganske friskt på den andre siden av fjorden. De forsto at det var brann i en kullhaug etter gruvedriften, og de fulgte godt med. Men de kom ikke i forbindelse med vaktfolkene før den 23. februar. De fikk da vite at det brente i en skifertipp, dvs. en haug med stein og rester av kull tatt ut av gruva.

En bjørn så de noen ganger, antagelig den samme hver gang, og tiltross for at Peder fulgte nøye med klarte han ikke å ta den. Et bomskudd på langt hold var alt.

Hanne trivdes og levde med i fangstlivet. Men hun likte ikke å gå ut alene, og hun var redd for å møte bjørn. Peder hadde god hjelp av henne når han skjøt havhest. Hanne løp da rundt og samlet byttet sammen. Hanne skriver i sine erindringer:

Om vinteren i den tiden det var helt mørkt var det ikke så lett. Men vi måtte ut da også. Når det var måneskinn og fint vær var det veldig moro. Vi var flere ganger ute om natten og rente på kjelke i det herligste måneskinn.

De hadde en grammofon med, men den ble bare brukt hver søndag for at de ikke skulle bli lei den samme musikken.

Hansine skriver utførlig om livet hun nå er med på, og det er tydelig at hun lengter etter sine i Tromsø. Ofte skriver hun i dagboken:

Om jeg hadde mamma her nå.

Fra mars og utover hadde de ofte besøk av andre fangstmenn, bl. Bengts-

sen og sønn fra Forlandet og Bergeton fra Engelskbukta. Dessuten hadde de ofte kontakt, når det var mulig, med vaktmann Peder Aam og hans kone Bertha i Ny-Ålesund. De hadde alltid med seg slike ettertraktede saker som nysilt melk, svinekjøtt, kukjøtt, hermetisk frukt og mye annet godt. Hanne, som nå var 8 år, stortrivdes når hun fikk godterier av Aam og fru.

I sin dagbok hadde Hansine flere ganger skrevet at hun ikke følte seg bra. Hvorfor forstår vi først når vi leser den 18. juli:

«fremdeles fint vær. Jeg var syk i hele natt, meget fra klokken fem og til kvart over fire i ettermiddag. Da fikk vi en deilig stor sønn. Alt vel.»

Peder hadde forberedt seg på dette i lang tid. Han hadde med seg en legebok og en rikholdig medisinkiste. Det var midtsommer og den hjelpsomme Bertha Aam var kommet over fra Ny-Ålesund. Hanne skriver i sine erindringer:

Dette var vel noe spennende for en fødsel hadde hun antagelig aldri vært med på. Fødselen gikk bra, og en stor, fin gutt ble født. Hun var hos oss i tre dager, deretter overtok far stell av mor og barn. Det var nok en stor forskjell fra å være fangstmann og ishavsskipper til å stelle et tre dagers barn. Men det gikk fint. Jeg ser fremdeles far for meg når han badet lillebror i en stor stamp med vann, hvordan hans store, sterke arbeidshender varsomt tok rundt den lille barnekroppen. Etter noen dager kom mor seg opp av sengen og overtok stellet.

Tre uker senere holdt det på å gå galt. Vi fikk besøk av en fangstskute fra Norge, og skipper og mannskap var i land hos oss på besøk. Det var jo veldig moro. Da fikk vi høre nytt, og mor skrev brev som de tok med seg. Men noen dager etter at de var reist ble mor syk. Hun fikk høy feber, vondt i halsen og tilslutt kunne hun ikke engang svelge saft og vann. Så ble hun rødskjoldet over hele kroppen. Lege var det ingen mulighet å få kontakt med. Han var i Longyearbyen. Så her var det bare å håpe, men alle var forberedt på det verste. Dette sto på i flere dager, og far våket både dag og natt.

Plutselig så begynner mor å bli bedre. Krisen var over og hun ble helt frisk etter en tid. Det var skalagensfeber mor hadde hatt. Smitten hadde kommet med vårt koselige besøk fra Norge. Ingen av oss andre ble syke, men mor som nettopp hadde hatt barsel var mer mottagelig enn oss andre. Og det lille barnet måtte få morsmelken hele tiden mens mor var syk. Det var ingen ting annet å gi ham, men han klarte seg og ble ikke syk.

Hansine var den første norske kvinne, og antagelig den første kvinne overhodet, som har født i en fangsthytte på Svalbard. Men Peder Åsmund er ikke den første som er født på Svalbard. Så vidt vi vet ble den første født den 9. mai 1913 i et hus på det sted som nå heter Barentsburg. Hans far var vakt på anlegget der og het Knut Emil Glad. Moberg forteller at da familien Glad kom til Tromsø i juli så bar den stolte pappa småen på armen

og ropte begeistret til folkene på Gammelmoloen: Her kommer Spitsbergens kronprins. Han ble døpt Charles Emil Polar Glad.

Så skjedde det en fødsel den 15. juli 1920 i Ny-Ålesund. Da ble Arne Henrik Sherdahl født. Far til Arne var driftsbestyrer ved Kings Bay gruver i årene 1917 - 29.

Fangst: 21 hvit- og 1 blårev, 3 storkobber, 3 snadd, 2 dunker med egg sendt til Tromsø, noe dun, 26 ryper og endel havhest, teist og ærfugl.
Peder drev sommerfangst sammen med sine fangstallierte. Oppgaver over denne er ikke gitt.

Kilder:

Pedersen, Peder, N. M.: *Dagbok 1930*, Norsk Polarinstitutt.

Pedersen, Hansine, E. A.: *Dagbok 1930*. Privat eie hos Peder Å. Pedersen.

Pedersen, Hanne: *Barndomsminner fra Svalbard*. Privat eie.

Arbeidermagasinet 1935.

Pedersen, Peder Åsmund: pers.med.

Moberg, Arvid 1960: *Svalbards sønner*.

Ebeltoftamna 1929-30

Etter den lange og slitsomme turen fra Wijdefjorden, bestemte Erling Enoksen seg for å overvintre i Krossfjorden og nå sammen med Sverre Hansen. De to hadde avtale om samfangst med Peder Pedersen som lå i London.

Mens dette foregikk, kom turistskipet *M/S Stella Polaris* full av turister og rikfolk til Kings Bay. Blant mange andre kom en ung dame fra Paris i land og ble i Kings Bay denne sommeren. Hun var ikke mindre enn en comtesse (grevinne) og æresgjest på *Stella Polaris*. Erling ble kjent med henne, og de planla en overvintring sammen. Men uheldigvis reiste hun sammen med sin far, og han tok med seg datteren da han reiste fra Kings Bay.

Enoksen og Hansen rodde over til Ebeltoftamna som de brukte til hovedstasjon. De fanget rundt hele Krossfjorden, og nå fikk de bruk for den hytta som Enoksen hadde bygd året før på Kapp Mitra.

I slutten av september besluttet Enoksen seg for å ta en tur til Ny-Ålesund (Kings Bay). Han var jo så godt kjent der. Fra Kapp Mitra rodde han tvers over fjorden og overnattet i hytta de kalte Gissehytta. Den lå litt sør for Kapp Guisnez. Da han dagen etter skulle sette ut båten og ro videre var det store dønninger. Båten og han ble tatt av dragsuget. Båten endestupte og en åre gikk tvers gjennom båten. Enoksen selv for opp med

dønningen og før dragsuget tok ham fikk han tak i en stein og kom seg på land. Det var ikke noe annet å gjøre enn å gå til Ny-London hvor Peder Ulsfjording lå. Her fikk han en ny robåt og kom seg over til Ny-Ålesund. Roturen tilbake til Ebeltoft Hamna gikk uten dramatikk.

I mørketiden forfrøs Hansen stortåen på den ene foten. Tåen ble helt blå. Det var koldbrann, og den måtte amputeres. I fellesskap opererte de den bort, og det gikk bra. Hansen ble arbeidsfør igjen etter en tid.

Etter denne vinteren fikk Enoksen negativ kritikk av fangstmann Bjørnes. Han sa at Enoksen holdt unna alle blårevskinnene da de skulle gjøre opp regnskapet med Pedersen.

Fangst: 1 bjørn, 40 hvit- og 14 blårev.

Kilder:

Enoksen, Erling: pers.med.

Hansen, Sverre: pers.med.

Brobakk, Bjarne: *Fangstmann og gårdbruker Erling Enoksen, Vassvoll. Årbok 1998 for Malangen og Balsfjord.*

Bjørnnes, Georg: *Dagbok 1930-31*, Norsk Polarinstitutt.

Sørgatt, Bjørnhamna 1929-30

Alfred Johansen og Børre Trøhaug (40) ble satt opp til hovedstasjonen i Bjørnhamna den 4. september av bergmesterskøyta.

De benyttet i alt fire bistasjoner som stod i terrenget og reparerte disse. I tillegg bygde de to nye hytter på Danskøya. Materialer tok de fra Wellmans luftskipshangar i Virgohamna.

De var sent ute og fikk en del trøbbel med sørpeisen. Forholdene varierte sterkt fra dag til dag. Den 17. oktober skriver Trøhaug:

Ble sittende fast i sørpe mellom Danskeøen og Smeerenburgbay. Kom mig da endelig ut. Det var et Guds under at jeg kom løs igjen, men kom da til «Mont Sverdrup» igjen etter 11 timers tørn. Bayen er nu pakfull av sørpe.

En del av tiden kunne de bruke båt og ro for å røkte fellene selv på det mørkeste av vinteren.

Den 17. mai pakket de sammen og forlot Bjørnhamna og sluttet av vinteren. Turen sørover rodde de i flere etapper ettersom isen slakknet og tetnet til. Den 29. mai var de i Kings Bay, derfra rodde de til Longyearbyen senere.

Fangst: 49 hvite- og 18 blårev.

Kilder:

Trøhaug, Børre: *Dagbok 1929-30*. Norsk Polarinstitutt.

Aam, Peder: *Dagbok 1929-30*. Norsk Polarinstitutt.

Flathuken 1929-30

Da sommeren i Kongsfjorden var godt på hell reiste Arthur Oxaas fra Brandalspynten for å overvintre alene på Flathuken. Nå, helt alene var han ikke, han hadde hunden Siff med: Han skriver om den:

Siff var blitt en flink og lydig kamerat. Jeg hadde lært den å holde seg i ro når jeg drev jakt på vilt fra båten, og skjønt den dirret av iver, lå den helt stille mens jeg la av geværet og siktet inn på byttet.

Da våren kom lengtet Oxaas ned til villaen sin på Brandalspynten, og med en gang det var muligheter i juni, rodde han til Ny-Ålesund for å tilbringe sommeren der:

Her koset Siff og jeg oss sommeren igjennom. Jeg malte og pusset på hus og farkost, akkurat som en villaeier ved kysten. Av og til tok jeg båten og rodde ut til Kapp Mitra, hvor jeg fisket laks. Og det var slett ikke dårlige resultater av slike turer, jeg hadde laks både til eget bruk og til gjestene som kom innom. Dessuten solgte jeg og gav bort atskillige kilo.

Fangst: 6 hvitrev. Sannsynligvis flere, ingen annen fangst oppgitt.

Kilder:

Oxaas, Arthur 1955: *Svalbard var min verden*.

Oxaas, Arthur: pers.med.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Biskayerhuken 1929-30

Her overvintret Sven Olsson og Hans Sæterdal for andre året på rad.

Fangst: 30 rev.

Kilde:

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Wijdefjorden og Woodfjorden 1929-30

Hilmar Nøis ville på ny til fangstfeltet på nordsiden der han hadde vært året før. Da han måtte vente på en mann fra Norge, kom han ikke til å reise med skøyta si fra Grøn fjorden før den 13. september. Ombord som mannskap og fangstkamerater hadde han Toralf Hansen, sin bror Skjølberg og Hans Lund. I tillegg var Karl Eliassen med for å bli satt over til hytta på Daudmannsøyra.

På vei ut Isfjorden øket vinden på fra sydøst, og da de kom til farvannet utenfor Alkhornet og Daudmannsøyra var det storm med faretruende høy sjø. Så stoppet motoren, og de drev uten styring mot land. Alle forsøk på å få liv i den elendige motoren var forgjeves.

Skøyta drev inn mot skjærene og sjøene hogg *Odd* mot steinene. Begge ankrene hadde de satt ut, men kjettingene røk. De fem ombord klarte såvidt å berge litt proviant og et par ulltepper i de to livbåtene de hadde. Det var i siste liten, og de rodde og berget seg gjennom sjøene mot land. Tispa, Flora, som hadde sine seks hvalper ombord, hoppet på sjøen og berget seg den også. Den forsto at den måtte ofre hvalpene. De kom til land bak en odde hvor det var litt ly.

Fra land så de at *Odd* ble knust og rester av vraket drev i land. Det var et smertelig tap for Hilmar. Båten var ikke assurert og alt utstyret for vinteren for fire mann var ombord. I tillegg gikk utstyret til Eliassen også tapt selvfølgelig. Der sto fem mann og en hund søkkvåte og frøs i øsregn. Det nærmeste ly var hytta på Daudmannsøyra hvor Eliassen skulle settes i land. Det var over en times gange dit. De dro båtene langt opp på land og fylte dem med stein så de ikke skulle miste dem også.

De kom frem til hytta, og der var det en ovn, men ikke noe ovnsrør. Ovnsrør måtte de lage ved å tre blikkbokser i hverandre. En sparsom varme klarte de å få til. To enkle køyer var det i hytta så tre menn måtte ligge på gulvet.

Etter tre døgn da stormen hadde rast fra seg gikk de tilbake til fjæra der rester etter vraket av *Odd* var. De fant noen klær og litt hermetikk.

To mann, den ene var Eliassen, rodde over til Grøn fjorden og telegraferte etter hjelp. Fra Longyearbyen kom bergmesteren med skøyta og hentet alle fem. Eliassen kjøpte ny utrustning og ble satt ut igjen av bergmesteren (se Daudmannsøyra). Hansen og Skjølberg trakk seg, men Hilmar og Lund bestemte seg for å overvintre på nordsiden tross alle tap. Av direktøren på Store Norske fikk de kjøpe ny utrustning på krita.

Vaktmannen i Grumant lånte Hilmar motorbåten sin. Med den hentet de

først de rester de fant ved vraket, tok så ombord utrustningen de hadde fått kjøpt og kjørte inn til Billefjorden. Derfra var det den eneste veien de kunne komme til fangstfeltet sitt. Innover Billefjorden måtte de ro i tildels tykk sørpe til hytta i Ebbadalen som ligger helt innerst i fjorden. Hit kom de den 28. oktober. De burde nå vært i fangst.

Motorbåten ble kjørt av to hjelpere. På veien tilbake forliste de i sørpeis på Adventfjorden. De berget seg i robåten de hadde på slep. Ennå et tap til for Hilmar.

De måtte ha et lager i Ebbadalen, for alt kunne de ikke få med seg. Videre måtte veien gå inn til Ragnarbreen, opp den til Mittag Lefflerbreen og på den til Austfjorden. Derfra tok de seg ut til Austfjordneset i Wijdefjorden. Der var det en båt de kunne ro over fjorden til Krosspynten. Hytta der var ment å være en av stasjonene.

Det ble mye slitsom bæring av proviant over til Austfjorden. Hilmar har fortalt om dette til Berset:

Det var nå blitt 3. november. Så sent hadde Nøis aldri begynt en overvintring. Dagslyset sivet såvidt ned fra en lav og tung himmel. De satte opp teltet på breen for natten. Nå ble Lund forbanna. De hadde ikke husket på stearinlys, og da Nøis skulle tenne på primusen, var den pottetett. Der sto de i mørket.

Det verste var at de også hadde glemte rensenåla til primusen. Men selv på en isbre – i stupmørke – går det an å lage rensenål. Nøis fant fram en totoms spiker, tok sagfilen og ga seg ikke før han hadde nål, mens Lund holdt lommelykta. Det var ikke lett å få til, spikeren måtte ligge på pekefingeren mens han filte. Men det gikk.

Fra Krosspynten satte de ut feller hele veien ut til Gråhuken. Dit kom de 9. desember. Da det ikke var ovner i mange av stasjonene måtte de bære eller frakte med seg en ovn fra hytte til hytte. Fra Gråhuken satte de ut feller videre inn Woodfjorden til Mushamna. Da var det ikke mat igjen og de måtte til hytta i Ebbadalen og hente mer. Da de kom dit bestemte de seg for å ta en tur til Longyearbyen. Det var ikke is på fjorden så de måtte gå om Sassen. Derved fikk de fire som lå der besøk. I Longyearbyen var de fremme den 22. desember. En flott prestasjon i dypeste mørketid og månemørke.

Etter nyttår var det å slite seg tilbake igjen. Før de nådde fram til Austfjordneset fikk de storm fra nord. Etter en tid la de tre hundene de hadde foran sleden seg rett ned. De orket ikke mer. Situasjonen var kritisk. De måtte bare berge seg. Sleden ble satt igjen, hundene sluppet løs og de slet seg fram til hytta på Austfjordneset. Da været endelig bedret seg gikk de tilbake til sleden. Hundene fant de bak en stor stein omlag en kilometer fra sleden.

Selv om det var midtvinters satte de opp feller videre innover Woodfjorden til Roosneset. Den 18. mars måtte Lund gå til Ebbadalen og hente mer proviant fra det sparsomme lageret som lå igjen der.

På Gråhukken hadde Nøis en motorbåt. Med en gang det ble noe åpent vann brukte de den til fangst av snadd og kobbe. Da de utpå sommeren sluttet av denne fangsten klarte de å kjøre ned til Ny-Ålesund. Fangsten lastet de i motorbåten og fangstbåten hadde de på slep. Fra Ny-Ålesund fikk de slep til Longyearbyen for kr. 100,-.

Slik det hele utviklet seg var det klart at den store fangsten de hadde lagt opp til og håpet på ikke var mulig. For det første mistet de den beste tiden for revefangst. Den tiden gikk med til å komme frem til feltet. Så tapte de mye tid da de måtte gå og hente nye forsyninger av proviant.

Fangst: 25 hvite- og 7 blårev, en del snadd og kobbe.

Kilder:

Berset, Odd 1953: *Hilmar Nøis*.

Hoel, Adolf: *Dagbok 1936*. Norsk Polarinstitutt.

Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Verlegenhukken 1929-30

Her overvintret Gerhard Antonsen og Hans Sæterdal.

Fangst: 4 bjørn, 14 hvit- og 1 blårev.

Kilde:

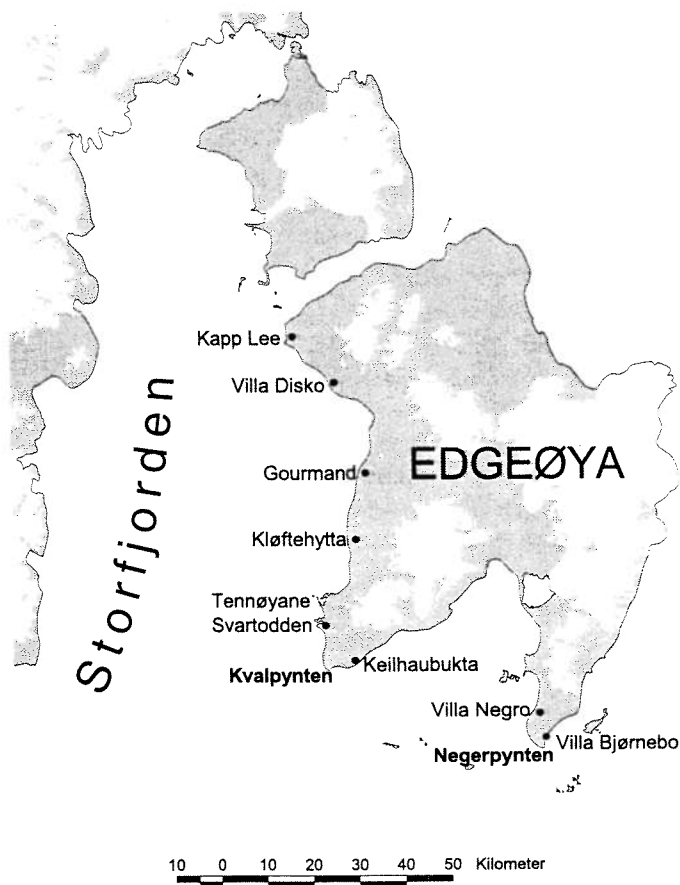
Fangstarkivet, Norsk Polarinstitutt.

Edgeøya 1929-30

Alfred Svendsen hadde ikke vært lenge i Tromsø før han var klar for en ny vinter. I midten av august reiste han nordover med *M/K Olav*. Ombord var, som året før i Lomfjorden, hans bror Einar og fetteren Eldor. Men nå hadde de pluss på mannskapet med den erfarne Georg Bjørnnes.

De hadde mange vanskeligheter med isen, men nådde målet som var Edgeøya. Det gikk raskt å få på land materialer og utstyr og allerede den 15. september fikk de satt *Olav* på land på en av Tenøyane.

De delte seg i tre partier. Bjørnnes bygget en ny hovedstasjon i Di sko-

Hyttene som ble brukt er tegnet inn.

bukta. Alfred benyttet huset i Kvalpynthamna som hovedstasjon. Einar og Eldor brukte huset på vestsiden av Negropynten som hovedstasjon.

I slutten av september hadde de unormalt stor dønning i flere dager. Alfred gjorde en interessant observasjon og skriver i dagboken 26. september:

Der var en masse storkobbe i vannet. De stod og sov i sjøen og var aldeles tamme. Jeg kunne nesten slå dem med åren i hodet. Hadde det vært tre mann på en fangstbåt kunne de ha gjort en hel fangst. Antagelig var det dønningen som hadde gjort dem tamme eller trette.

De var kommet sent opp og de hadde vanskeligheter med å få terrenget i orden. Den 6. oktober skriver Alfred i dagboken:

Da jeg hadde rodd i 8 timer var jeg tvers av Kløfta, men da var jeg også bra ferdig. Ondt hadde jeg i hendene hvor der var store vabler og ondt i baken. Dønningen hadde øket så det var nærmest galematias å forsøke å lande. Dertil var det langgrunt utover omkring 200 meter, og når de største sjøer rullet begynte det å bryte i omtrent samme lengde fra land. Jævlig var det å snu og ingen plass som var bedre var det heller i nærheten. Var det å snu, var jeg nødt til å ro helt til Tenøyane igjen og det hadde jeg ikke lyst til. Jeg lå og andøvde og så på sjøen. Jeg la nå merke til at det var en plass som sjøen ikke brøt så ofte. Det kunde være lange stunder mellom hver gang den brekte lenger ut enn vanlig. Jeg ventet til den hadde brekt fra seg og, eller rettere, jeg fulgte den siste store dønning innover mot land. Jeg rodde alt jeg var god for, men det ble en farlig tur. To ganger holdt båten på å ta styringen fra meg, men det gikk bra helt til den stod i fjæra. Da sjøen drog ut var den tør. Jeg hoppet ut og tok geværet og fangelinen. Da neste sjø kom klarte jeg å holde båten igjen. Den var full av sjø og jeg våt til skinnet. Jeg fikk reddet på land alt unntatt noen feller. Etterpå når jeg betraktet brenningen fra land, var det ikke fritt for at det gikk kaldt nedover ryggen på meg. Hadde båten forrent seg og fylt seg før den nådde fjæra så hadde jeg vært fint ferdig. Da jeg kom til hytten viste det seg at bjørnen hadde vært der og slått inn vinduet og revet veggen ut helt til marken. Inne hadde den ødelagt og ruinert alt som var. Det som var spisende var selvsagt forsvunnet og de øvrige saker, sengeklær og kokegreier var spredt utover alle vegne. Der stod jeg våt og trasig, trett etter alle strabaser. 8 kuldegrader var det også. Heldigvis hadde jeg papp og en ovn med meg . . .

Bjørnnes og Alfred besøkte hverandre flere ganger, men de hadde store vanskeligheter med å komme forbi de bratte brinkene mellom Diskøbukta og Russebukta. Her er hva Bjørnnes opplevde og fortalte til Alfred:

Da jeg skulle gå fra Kløfta til Gourman den 12. desember var isen så dårlig og delvis helt borte under Kapp Soar og Kapp Spørg at det var med nød jeg slapp forbi. Jeg måtte flere steder va til midt på livet for å slippe forbi. En plass var det så dypt at jeg ikke nådde bunn, og jeg var nødt til å snu hvis det ikke tilfeldigvis hadde ligget et lite isflak der. Jeg gikk på flaket forbi det vanskeligste. Heldigvis var det bare 2 kuldegrader.

Mellom 10. april og 18. mai står det ikke skrevet noe i Alfreds dagbok. Grunnen er at han hadde vært utsatt for en alvorlig skyteulykke. Han forteller:

Denne hendelsen husker jeg like godt i dag når jeg er 75 år som den dagen det hendte. Den 11. april gikk jeg kl. 7 fra Ekrollhytta for å gå til Keilhaubukta for å se etter fangstredskapene. Det er 3,5 time å gå, og det er en bre i en høyde av 500 meter en må over. Det var bra vær, men meget kaldt. Da jeg var kommet ned gikk jeg først til et selvskudd for å se til det. Jeg tok som vanlig lokket av kassen, spendte ned hanen i halvspenn. Det var en ny avsaget Remington med dobbel slagfjær. Så tok jeg med høyre hånd og rykket spekkåten løs. Da smalt det.

Patronen var sterkt ladet. Det var vanlig 12 mm blykule med kobberperle i spissen, altså en dum-dum kule. Jeg kjente ikke noe annet enn varm luft som slo mot hånden og den skvatt bakover. Det ble en rød buet stripe av blod i sneen – jeg forstod da at jeg hadde skutt meg selv. Kulen var gått inn ved tommelfingerroten, litt framfor der man vanlig kjenner pulsen, og gått ut midt oppe på handleddet. Nå forstod jeg at det var et farlig skuddsår jeg hadde fått. Blodet pulserte i støt.

Jeg tok lommeterklet, jeg hadde tilfeldigvis et rent ett, på meg og slo to knuter på hverandre. Denne store knuten satte jeg over pulsåren og tok endene to ganger rundt handleddet og strammet til så godt jeg kunne . . . Ja blodet sluttet da å pulsere, men det blødde nokså meget.

Jeg gikk til hytta og fikk varme i ovnen. Da først begynte jeg å reagere, og tenkte på hvorledes jeg skulle få blodet til å stoppe helt. Etter å ha tenkt endel tok jeg en snor og festet enden i taket over køyen, la meg og hengte armen i oppstrakt stilling i snora og lå så helt i ro. Nu kom jeg til å tenke på at jeg hadde lært å stenge blod av en gammel finngubbe. Så leste jeg da ritualer slik jeg mindtes det.

Da jeg hadde ligget slik at halv time var det brendt ut i ovnen, og jeg måtte opp og fyre igjen. Armen begynte også å dovre helt bort så jeg var nødt til å stå opp av den grunn også. Jeg lurte meg med forsiktige bevegelser opp – jeg kjente ingen ting til armen, den var borte. Da jeg løste bandasjen blødde det ikke mere farlig. Det som sivet fram var mest en lys blodvæske. I begge hull var det dannet seg mørke propper av levret blod. Det var ingen smerte.

Hva skulle jeg nå gjøre? Jeg kunne ikke gå tilbake til hovedstasjonen. Ikke kunne jeg hugge ved, knapt kunne jeg koke mat og Bjørnnes ventet jeg ikke på besøk før om 14 dager. Nei, det var bare å gå til guttene på Negerpynten, de hadde også halvparten av medisinkisten. Jeg tullet handa godt inn med remser av et ullteppe, trakk islenderen godt over, det sammen med anorakken, tok på lange hundeskinnsvotter og la armen godt opphengt i fatle. Så bar det i vei. Jeg hadde en termosflaske med sjokolade, noen kavringer i ranselen og geværet. Alt tok jeg på en liten slede jeg pleide å dra med, da det var lettere å dra enn å bære det på ryggen. Jeg hadde besøkt karene en gang i mars måned og da brukte jeg 11 timer over Tjuvfjorden på godt skiføre. Til langt ut i fjorden var det tett baks så jeg måtte gå langs land innover for å komme utenom dette. Det tok omtrent 2,5 time før jeg nådde slett bayis. Herfra gikk jeg mot Zieglerøyane. Det var godt føre så det gikk bra syntes jeg.

Jeg kunne jo bare bruke en stav, og jeg var ikke nådd mer enn midt på fjorden før jeg følte meg sliten, øyene så jeg ikke ennå. Her møtte jeg 3 bjørner, men kunne selvsagt ikke jakte på dem. De forsvant snart ut mot skruisen som jeg kunne se hele tiden mens jeg gikk. Jeg hadde startet fra Keilhauhytta kl. 1, og det nærmet seg nå kveld og jeg merket kreftene minket.

Jeg merket fremdeles ingen smerte. Armen syntes bare så tung, som jeg bar på en fremmed ting som ikke hørte meg til.

Klokken hadde passert 3 om natten da jeg endelig var kommet til den ytterste Zieglerøya. Nå var jeg på det nærmeste kaputt, jeg måtte sette meg på kjelken og hvile en tid. Nå hadde jeg brukt opp det jeg hadde på termosen og tenkte å gi opp – det var ikke mye igjen av meg nå.

Men det er så rart, det finnes alltid en liten reserve. Jeg stablet meg på bena enda en gang. Nå bar det unna bakke en liten stund til jeg var nede på isen igjen, og nå begynte jeg å se hytta under Negerpynten som jeg endelig nådde kl. 5.30 om morgenen. Jeg hadde det

døgnet gått 20 timer på ski, det meste av tiden med et avskutt håndledd og stort blodtap. Det er merkelig hva en kan klare før det endelig er slutt.

Karene mine ble veldig forskrekket, men jeg sa at det bare var et streifskudd, og jeg sa at jeg ville ha kaffe før de så på det. Det var ikke noe pent syn når vi fikk klippet bort bandasjen. Armen var hovnet mye opp. Vi vasket den ren i kresolsåpe-oppløsning, la på blyvannsomslag, forbandt det så godt vi kunne med gasbind og oljeduk og spjelket det fra albuen til fingertuppene.

I to-tre døgn hadde jeg voldsomme smerter, og det ble lite søvn. Men så ga hevel sen seg og smertene ble borte. Det satte seg ingen betennelse i sårene. Da sårene begynte å gro kom det ut endel små knuste bensplinter, også et lite ben til leddet som satt fast i en sene og som jeg måtte klippe bort.

Etter 5 uker var sårene leget, handleddet var blitt stift og fingrene lite bevegelige. Det var blitt 16. mai og jeg forlot Negerpynten for å gå hjem.

Bjørnnes hadde vært en tur i Longyearbyen da dette hendte. Da han skulle besøkte Alfred fant han ut hva som hadde skjedd av en notis i hytta. Han gikk til Negerpynten og fant at Alfred var i god bedring.

Da revefangsten var slutt kom Bjørnnes sør til Alfred. Her spekker de bjørneskinna og drev litt fangst etter kobbe. Handa til Alfred var ikke særlig brukbar, men han var med likevel. Den 16. juni fikk de en nærmest uventet visitt:

I går var vi første gang og rodde. Der er en liten råk, noen åretak hver vei så vi fikk prøve om vi kunne kunsten fremdeles. I dag mens vi spiste frokost fik jeg se noe glimtet i solen nede i råka. Da vi så nærmere etter med kikkerten fikk vi det til å være kvitfisk som lå og boltret seg der. Vi tok båten ut for å gjøre jakt på dem. Da vi kom nærmere fikk vi se en som lå et stykke fra de andre og sov i vannflaten. Vi rodde ganske nær, ca. 5 meter, men ennå rørte den seg ikke. Vi så nå at det var hvalross og ikke kvitfisk som vi hadde trodd. Vi skramlet med årene så den lettet på hodet og så på oss. I min jaktiver skjøt jeg på den, men det skulle jeg ikke ha gjort. Nå ble det først liv i hvalrossen, den brølte og satte rett på båten som den dukket under og forsøkte å ta på ryggen for å løfte i været. Vi fikk ikke ro noen vei, men måtte bare forsøke å balansere båten så den ikke hvelvet rundt. Omsider fikk jeg se hodet på den ved agterskotten av båten, og så mitt snitt til å gi den to skudd rett i hodet. Nå mistet den lysten til å ha mere med oss å gjøre. Vi rodde derfra til en storis hvorpå vi satte båten opp for å være i sikkerhet for nå kom hele flokken settende til den sårede som de svømte rundt. Da de fikk lukten av blod ble også de rasende. Det var ca. 25 stykker og enkelte hadde stor praktfulle tenner. To så vi som hadde bare en tann, men mesteparten var hakkepikokser.

Da de hadde undersøkt den sårede på alle kanter, svømte de igjen et stykke bort, og vi så vårt snitt til å ro til land og sette båten på land. Straks vi hadde satt båten på land, kom det svømmende to store hvalrosser helt in til landkallen. Jeg fikk gitt den ene tre skudd i hodet. Den gikk på 6 favners vann før vi nådde å få satt den fast. Den andre forsvant. Den første lå lenge og basket på samme plass, men omsider forblødde den seg og sank. Flokken svømte bort.

Om kvelden var det gått gass i de to døde hvalrosser og de fløt opp på samme plass. Vi fikk de berget til land. Med mye besvær fikk vi den minste taljet opp på landkallen med en toskåren båttalje. Men den største måtte vi fortøye for i morgen å hente sterkere taljer fra skøyta.

I de nærmeste dagene så de flere flokker hvalross, men torde ikke fangste på dem med den lille båten. Den 21. juni fikk de likevel en:

Etter at vi var kommet hjem fikk vi se en hvalross som strekte seg oppover landkallen og luktet på de døde avflådde hvalrosskroppene. Vi sprang ned med begge riflene, og da den neste gang kom opp på samme plass fikk vi gitt den to skudd i hodet. Den døde med det samme. Vi harpunerte den og fikk den taljet opp på land. Det var en ung han.

De skjøt noen rein for å ha til mat, og i dagboken skriver Alfred første gang de hadde skutt rein:

En må vel regne seg som krypskytter nå da reinjakt jo er forbudt på Svalbard. Det gjør forresten ikke noe stort skår i bestanden om man tar noen til mat, bare en ikke driver jakten som fangst.

Bjørnnes var sterkt imot bruk av gift. Men Einar og Eldor brukte noe gift og fikk noen bjørner og rever på den. Giften, 30 g stryknin, hadde de kjøpt svart i Tromsø for kr. 200,-.

Fordeelingen av utbyttet var avtalt slik: Skøyten skal ha 10 prosent av bruttofangsten. Resten, etter at alle utgifter er trukket fra, skal deles likt. I tilfelle av sykdom eller død skal han eller etterkommerne få sin part.

Det var ingen ting legene kunne gjøre med hans skadede høyre håndledd. Det forble stivt. Men han arbeidet som vanlig selv om leddet hadde sterkt nedsatt rørlighet. Brevene jeg fikk fra ham var skrevet med en god tydelig håndskrift.

Fangst: Bjørnnes, 3 bjørn, 19 hvit- og 2 blårev (tatt på 90 revefeller og 4 selvskudd).

A. Svendsen, 10 bjørn, 10 hvit- og 3 blårev (60 revefeller og 9 selvskudd).

Einar og Eldor, 66 bjørn, 4 hvit- og 3 blårev (30 revefeller, 18 selvskudd og noe gift).

Annen fangst: 3 hvalross, noen kobber og snadd og ca. 20 rein.

Kilder:

Svendsen, Alfred: *Mine opplevelser i året 1929-30*. Dagbok Norsk Polarinstitutt.

Svendsen, Alfred: pers. med.

Frans Josef Land – Et forsøk på overvintring 1929-30

Kaptein Riiser-Larsen og skipsreder Lars Kristensen rustet i 1929 ut en ekspedisjon med formål å overvintre på Frans Josef Land. De fem som skulle overvintre var Rudolf Svendsen, Hans Senneseth, Israel Myrland, Anders Nilsen og telegrafist Brede. Bare Svendsen hadde overvintret tidligere. Planen var å sette disse i land på Kapp Jacson eller et annet sted hvor de kunne komme i land.

Den 50 fot *M/K Thornes 1* ble kjøpt til formålet og forsterket med ishud. Denne skulle reise i følge med den langt større *D/S Hvalrossen* av Ålesund. *Hvalrossen* hadde alle materialene til flere hytter ombord. Ombord i *Hvalrossen* var også dr. Gunnar Horn fra Norges Svalbard og Ishavs-Undersøkelser. Formålet var å okkupere Frans Josef Land for Norge og drive fangst.

Båtene reiste fra Tromsø 5. august. Etter et par dager fikk *Thornes 1* maskinskade og måtte slepes inn i drivisen. Her ble skaden utbedret.

Begge skutene lå og bakset i isen til 12. september da de ga opp. De hadde da begge fått skader. Mens de lå i drivisen hadde de fått 29 bjørn og 7 levende bjørnunger og noen få kobber.

1929 var et stort isår, og ingen norske skuter kom inn til Frans Josef Land. Den 4. september mens båtene lå fast i isen, gikk den russiske isbryteren *Georgii Sedov* forbi dem på nært hold med kurs for Frans Josef Land. Noen dager senere hørte nordmennene over radioen at Russland hadde annektert øyene.

Kilde:

Horn, Gunnar: *Rapport*. Norsk Polarinstitut.

SAMMENDRAG

Seksti fangstekspedisjoner i perioden 1925-30 er omtalt. Forsøket på en ekspedisjon til Frans Josef Land er ikke tatt med. Antall deltagere var 126, derav fire kvinner. I tillegg er omtalt 13 ekspedisjoner med 19 mann, en kvinne og ett barn som hadde avtaler med gruveselskapene om vakttjeneste. Noen av disse vaktmenn drev intens fangst, mens andre tok det som en hobby. Vaktene ansatt ved de store anleggene i Isfjorden er ikke tatt med.

På ti av ekspedisjonene ble det brukt egne båter for transport og sommerfangst. Av disse fartøyer forliste tre.

Av fangerne ble tre syke av skjorbuk. En av dem døde, og han er den

siste som har omkommet av denne sykdommen på Svalbard. En druknet. To amputerte selv deler av en tå som det var gått koldbrann i. En fanger som hadde spekkfinger amputerte selv to ledd av fingeren. En skjøt seg i håndleddet under arbeidet med et selvskudd. En var syk det meste av året av ukjent sykdom.

Den ene kvinnen fikk meget alvorlige nerveproblemer. Den andre gjennomførte tre vintre uten vanskeligheter. En kvinne fødte en sønn.

I denne perioden var overvintringsfangsten konsentrert til vest- og nordkysten av Spitsbergen. Bare fem fanget på østsiden.

Ekspedisjoner som har krysset eller forsøkt å krysse Grønlands innlandsis 1999 - 2000

Av Gunnar Jensen og Odd Lønø*

I de to årene denne artikkelen omhandler har vi fått vite at 33 ekspedisjoner har søkt om å få krysse innlandsisen på Grønland. Vi har fått opplysninger om 30 av dem hvor det deltok i alt 17 kvinner og 103 menn. I tillegg nevnes en ekspedisjon som ble fløyet inn til midt på breen og brukte skiseil tilbake. En ekspedisjon gjennomførte en halv krysning, en gjorde to mislykte forsøk og en snudde og gikk tilbake. Fire ekspedisjoner gikk begge veier. En ekspedisjon brukte biler. En deltager i en spesiallaget rullestol gjennomførte en krysning. De ekspedisjonene som har fullført er merket med (F) i overskriften. På tre ekspedisjoner ble i alt tre deltagere syke og ble hentet ut med helikopter. På en ekspedisjon med fire mann brakk to skiene og ble hentet ut. Flere deltagere pådrog seg forfrysninger på hender og i ansiktet, men ingen kom alvorlig til skade. En deltager gjennomførte det meste av turen med den ene armen i fatle. Alle ekspedisjonene, unntatt to, har krysset i området Ammassalik - Kangerlussuaq.

Grønland på tvers 1999 (norsk, F)

Ingerid B. Aase (21), Ingrid Undheim (28), Tore Humstad (22) og Fridtjof Skjerkholt (33) ble den 1. august fraktet med båt til Apuserserpia-breen som ligger 15 km NØ for Isortoq. Den første dagen gikk de 5 km på fin blåis og dro hver sin pulk på 70 kg. De slo leir i 350 meters høyde. Starten var bra, men de neste fem dagene ble vanskelige. Det var ikke mulig å ta seg fram med pulkene på slep. Aase forteller om dag nr. to:

Lettskyet, pent vær og god temperatur, så vi spiser frokost ute. De første kilometrene går lett, men etterhvert beveger vi oss inn i mer kronglete blåis, der pulkene hele tiden må trekkes opp og ned av humper og dumper, noe som sliter på både folk og utstyr. Det blir etterhvert også mer og mer sprekker både på langs og på tvers. Vi konkluderer med at vi har

* Gunnar Jensen driver firmaet Arctic Expeditions Adviser, Kastanie Alle 5, 3520 Farum, Danmark.

gjort dårlige veivalg, men når vi først har rotet oss inn i vanskelighetene er det ikke så lett å komme seg ut av dem igjen. Mot slutten av dagen er forholdene så vanskelige at det ikke lenger er mulig å ta seg frem med pulkene på slep. Vi har allerede brukket en skitupp, et pulkdrag, to skistavtupper og et stegjern, samt fått skader på div. annet utstyr. Vi slår leir, og bestemmer oss for neste dag å pakke i sekkene og bære utstyret i to omganger til forholdene bedrer seg. Slår leir mellom sprekkene på en liten plass som vi jevner til med isøkser og snø.

Den 7. dagen slår de leir i 1942 meters høyde:

Tore prøver i kveld å legge seg til utenfor teltet, men kommer inn da det begynner å regne. Når det slutter å regne utpå natten, krabber Fridtjof ut av teltet og tilbringer natten under åpen himmel.

Midt på breen gjør de god fart og har flere dager med over 40 km. De har ikke skiseil. Den 18. dagen tar de igjen den sveitsiske ekspedisjonen *Across Greenland*. Som vanlig får de store problemer de siste dagene. Den siste dagen på breen, 21. august, skriver Aase:

Starter dagen i dag fast bestemt på at vi skal nå punkt 660 før vi slår leir igjen. Finner en grei vei ut av det verste sprekkområdet. Siden er det lite sprekker, men isen blir bare mer og mer rotete, og det blir vanskeligere og vanskeligere å ta seg frem. De stadige pulkveltene og alle rykkene gjør at vi får svært mye skader på pulkdragene. Når vi hele tiden må stoppe å reparere blir framdriften dårlig. Til tider beveger vi oss 800 m på en time. Noen steder må vi ned på alle fire for å få med oss pulken opp bratte skråninger. Isen blir også glattere etterhvert, og til slutt må stegjernene på. Vi følger en rekke punkter som vi før avreise hadde fått oppgitt av Sjur Mørdre. Når det er vel 4 kilometer igjen begynner det så smått å skumre og vi snegler oss av gårde. Kl. 23.30, etter ca. 14 timers gange, kan vi sette foten på fast grunn, ved punkt 660. Det strirer og blåser, og etter en liten rekognosering på morgenen, setter vi opp teltet på isen og sovner fort, uten middag og uten tannpuss.

Kilde:

Aase, Ingerid B.: Rapport, ikke publisert.

Danish X Greenland Expedition 1999 (F)

De tre danskene Gregers Gjersøe (42), Kristian Joos (36) og Kalle Kronholm (27) startet i Kangerlussuaq for å gå over innlandsisen. Sannsynligvis var dette en treningstur for de to første som er nevnt, da de to gikk som de første danske til Sydpolen året etter.

De startet fra byen med pulker på slep den 5. april og hadde en hard tørn på seks dager før de kom inn på høyde 660 og kunne starte på veien mot Isortoq. Det står i rapporten 12. april:

En hård opvarming på dagen var en steil snevæg, hvor pulkene blev hejset op ved hjælp af taljetræk. Således på isen, fulgte vi en moræneryg mod øst. . . De første ca. 20 kilometer er dog som en labyrint at bevæge sig gennem, med ujævnheder så store som huse. Der er ikke så mange sprækker som vi havde frygtet, men heller ikke så meget sne som vi havde håbet.

To dager senere kunne de begynne turen med ski og satte kursen mot DYE II. De var heldige med været og etter å ha gått i 16 dager på breen fikk de lagelig vind og kunne bruke skiseil:

Efter frokosten i vindposen, kom skisejlene op, og vi drønede derudaf. Nej, så simpelt var det desværre ikke. Skærmerne kastede os rundt, og vi måtte alle ned at kysse sneen et par gange. Efter lidt tid blev det dog bedre, og uden de store anstrengelser, men mange erfaringer rigere, nåede, vi vores hidtil længste dagsetape.

Skiseilene fikk de ofte bruk for. Den 12. mai hadde de en interessant dag:

Det gik dog ikke helt som planlagt, da Gregers ikke kunne starte uten at lave nogle interessante styrt i blæsten og Kristians linier knækkede to gange. Hvad gør man så, når vinden er fra den rigtige retning? Jo, Kalle tager selvfølgelig Kristian Gregers og tre pulke på slæb efter sin skærm i en lang karavane.

Efter frokost møtte vi en hundeslædeekspedition, der måbende vinkede til os og så måtte vi selvfølgelig stoppe og sige goddag. Det var to englændere og to grønlandere, som spurgte os, «is that a Danish invention?» (er det en dansk oppfinnelse) . . . Kalle blæste afgang og så kørte vi igjen og stoppde først da GPS'n visste at vi hadde kørt 52,3 km.

Den 15. mai merket de tydelig at det gikk nedover og de kunne gå av breen:

Efter endnu en time hadde vi lagt morænen bag os og stod nu med fast grund under fødderne i regnvæjr. En drøm var gået i oppfyldelse – vi hadde krydset Grønlands indlandsis uden hjælp og vi gav hinanden et stort kram med en tåre i øjenkrogen.

Turen frem til Isortoq ble slitsom da sjøisen var brutt og de måtte gå over fjellet. Om kvelden kom de frem. De hadde brukt 34 dager på breen og totalt 42 dager når en regner fra by til by.

Kilde:

Ekspedisjonens rapport.

Trans-Greenland unsupported expedition 1999 (sørafrikansk, norsk)

Lukas Grobler (25) fra Sør-Afrika hadde sammen med en landsmann planlagt å gå fra Isortoq tvers over breen til brekanten i vest og snu der og gå tilbake til utgangspunktet. Men partneren ble syk og Grobler etterlyste i avisene en som ville erstatte ham. Nordmannen Olaf Schjøll (37) svarte ja og fikk fem dager på seg til å pakke og gjøre seg klar.

De ble den 10. juni fløyet til midtmorenen ved Isortoq. Den første dagen gikk det greit oppover breen og utstyret fungerte godt. Men de fikk straks problemer. Det gjaldt provianten, og Schjøll forteller:

Hovedmaten bestod av Makedamia-nøtter, en stor, aromatisk nøttetype med opprinnelse i Australia. Den har et meget velbalansert og høyt næringsinnhold, og skulle i teorien gi alt kroppen trenger for å yte i lang tid. For smakens skyld hadde vi med oss noen kilo sørafrikansk færepølse krydret med koreander. I tillegg hadde vi med oss medisinsk kosttilskudd i tre smaksvarianter, samt buljong til å drikke.

Etter et par dager begynte magen å rumle. Og den rumlet mer. Etter hvert utviklet det seg til en påtrengende diarre, og toalettbesøk er ikke nettopp forbundet med komfort i fokksnø over en isflate med kun lave snøskavler som skjul. Om kvelden var det selvsagt umulig å få ned en nøtt til. Lukas måtte innrømme at han hadde det på samme måten, selv om hans indre var roligere. Helt til dagen etter. Det var klart at vi ikke kunne fortsette innover isen med spisevegring, og snudde derfor tilbake mot Isortoq, dog med tungt sinn.

Den 12. juni var de kommet til 1000 meter og her valgte de å snu, og dagen etter var de i Isortoq igjen. De bestemte seg til å prøve på nytt. De måtte få ny proviant. Schjøll forteller:

Og hvilket vareutvalg: Båten med forsyninger kom en gang i året, i juli. Det vil si om noen uker, og det bar hyllene preg av. På lageret hadde de heldigvis havregryn som bare hadde stått to år over dato, og rapsmargarin som var ennå ferskere, den gikk ut på dato i fjor. Det var riktignok kun for steking og baking, men hadde høyt kaloriinnhold, og vi kunne jo bake havregrøt av den. Og så fikk vi tak i flere kilo helt ferskt sukker.

Lykkelige og velutstyrte rekvirerte vi en jolle med sjømann, og ble seilt inn Isortoq-fjorden og satt av på et isflak i sjøen. Da var det bare omkring en kilometer igjen inn til iskanten. Tause gikk vi fra flak til flak inn til breen, og fikk karet sleder og ski opp på den. Siden gikk mye som det skulle, og vi fulgte samme ruta oppover breen igjen, denne gangen i strålende vær.

Den 15. juni var datoen for den nye starten. Turen gikk med skiftende værforhold. Maten bestod for det meste av havregryn og rapsmargarin. De fikk et par perioder hvor de lå værfaste, og det ble klart at de ikke ville

klare å gjennomføre turen. Så den 21. juni, da de var kommet 100 km vest, valgte de å snu og var tilbake i Isortoq den 25. juni.

De planlegger et nytt forsøk, og da skal de prøve ut maten på forhånd.

Kilde:

Schjøll, Olaf: pers.med.

GT-1999, ein skitur utan nokon spesiell grunn (norsk, F)

Helge Finne (28), Thor André Fløtre (24), Sigurd Daniel Nerhus (23) og Franz Anton Midttun (29) planla å gå over innlandsisen fra Isortoq til Kangerlussuaq. Men på flyet fikk de beskjed om at flyet ikke kunne lande i Kulusuk som planlagt på grunn av dårlig vær. De måtte gå til Nuuk (Godthåb) på vestkysten. Det var en strek i regningen, men de fire ble snart enige om å snu hele turen og gå motsatt vei. Etter noen dager var alt i orden og fra Nuuk ble de fraktet med båt inn til Austmannadalen den 9. april. Det var der Nansen kom ned i 1888,

Starten på turen ble tre harde dager med bæring av alt utstyret oppover dalen før de kom til breen.

De første seks dagene oppover breen gikk greit, men så ble Midttun syk. Det var klart at han måtte bryte og komme seg til lege. De anropte ruteflyene med en medbrakt flyradio, men det gikk tre dager før de fikk kontakt og fikk rekvirert helikopter til å frakte den syke ut.

Han ble innlagt på sykehuset i Nuuk. Det var en alvorlig mageinfeksjon, han var synlig underernært og hele kroppen hans var i ulage. Etter tre døgn ble han utskrevet, og fikk ingen varige plager.

De tre fortsatte på godt føre. De fikk to liggedager før de nådde det høyeste punktet på breen. Dagsmarsjene lå jevnt på 30–35 km.

Været og føret foranderet seg på østsiden av høydepunktet, og det står i rapporten:

På østsiden fikk vi derimot lavtrykk og store nedbørsmengder med omkring en meter nysnø og skavler. I en ti dagers periode var det total whiteout, vind og snø. Skiføret ble svært tungt da vi måtte trække spor og brøyte pulkene frem. I denne perioden reduserte naturlig nok hastigheten seg betydelig, og da vi allerede var blitt noe forsinket begynte også

matrasjonene å bli mindre. Dette var en svært tung periode, og først nest siste dagen ble skiføret bedre.

Nedstigningen var en drøm og klokken 24.00, 32 dager og 621 kilometer fra startpunktet, ankom vi vårt mål, Isortoq.

De hadde brukt 29 dager på breen.

Kilde:

Fløtre, Thor André: Beretning fra turen. Ikke publisert.

British Greeland Icecap Expedition 1999

Ingen opplysninger om denne ekspedisjonen.

Greenland Expedition of Airborne Ranger Club of Finland (1999, F)

Denne ekspedisjonen besto av to damer, Kari Vainio (44) og Kari Suomela (33), og seks menn Erkki Holopainen (47) Heikki Javala (44), Henrik Reims (31), Harri Salmi (44), Toni Vaartime (27) og Mikko Vermas (26).

De ble den 2. juni fraktet ut med helikopter i tre vendinger til Hahn-breen. Her startet de med kurs for Kangerlussuaq. De gikk på ski og dro hver sin kjelke. På veien over opplevde de skiftende vær – også tre stormer. Den beste dagsetappen var 36 km.

Det store problemet fikk de de siste dagene på breen, med mye overvann. De tilkalte hjelp, og et helikopter hentet kjelkene og en del utstyr. De siste 25 km bar de med seg sitt nødvendige utstyr.

De var 33 dager på breen.

Kilde:

Vainio, Kari: rapport, ikke publisert.

Trans Greenland (1999, norsk, tysk skotsk, F)

To kvinner og to menn fra tre forskjellige nasjoner traff hverandre mer eller mindre tilfeldig, og ett år etter var de sammen på Grønland for å krysse innlandsisen. Det var eventyrlyst og sans for naturopplevelser som startet det hele.

Janne Sogn (27 norsk), Till Gottbrath (40 tysk), Terje Fardal (33 norsk), og Susan Margaret Stockdale (32 skotsk) ble fra Kangerlussuaq kjørt med bil inn mot breen den 28. april. Fire dager brukte de på å bære utrustningen på bar mark før de kunne starte på Russelbreen. Til å begynne med satte

de kursen for langt mot syd så de kom inn i et bry-somt sprekkområde. Breen var snødekt, så de første 3 - 4 dagene gikk de med bretau.

Etter å ha kommet ut av dette området gikk det bra framover. Hver dro sin pulk. Etter ni dager møtte de to mann med to hundespenn som skulle til Høyde 660 (se Mørdres eksp.). På DYE II passet to amerikanere flystripen. Der overnattet de.

De var uheldige med været. 70% av veien gikk de i whiteout og ofte med sjenerende vind. Like før de nådde østkysten lå de værfast i 1,5 døgn. Siste dagen ned mot Isortoqfjorden fikk de strålende sol og kunne gå på ski helt ned på fjordisen og videre til Isortoq.

De hadde brukt 20 dager på breen.

Dagen etter, da de skulle hente noe av utstyret som de hadde satt i igjen da de gikk av breen, møtte de den dansk-islandske ekspedisjonen som hadde kjørt med tre biler over breen.

Kilde:

Sogn, Janne: Rapport, ikke publisert.

Staro-Espedisjonen 1999 (norsk, F)

Om ettermiddagen den 23. april leide Tore Haugen (30), Lars Rune Hole (47), Unnbjørn Magnar Dahle (39) og Sigve Almdal (45), helikopter fra Kangerlussuaq og ble fraktet opp til brekanten for å gå over til Isortoq. Været var strålende og de bestemte seg for å begynne på breen med en gang. Det står i rapporten:

Pulkene som i snitt veide 80 kg, føltes svært tunge. Stadige pulk-velt og større eller mindre bresprekker gjorde fremkommeligheten svært vanskelig. Vi kunne bruke opptil flere timer på å tilbakelegge en liten kilometer.

Godværet tok snart slutt og i dagene som kom hadde de vinden imot hele tiden med styrke fra bris til storm. Ved en anledning brakk en teltstang og en søm i teltet revnet. De ble liggende værfast i ett døgn. De pådro seg frostskafer, dog ingen alvorlige.

De arbeidet målbevisst etter en plan: Demontering av leir til avtalt tid (kl

0900), 8 økter à 50 minutters gange adskilt med drikkepauser à 10 min. Lunch med varmrett etter 4 økter . . . Viktig var det også at rotasjonen i rekkene ble fulgt, slik at alle etter tur fikk ansvar for at kompasskurs ble holdt.

Etter 14 dager passerte de toppen. Selv om vinden nå kom fra gunstig retning fikk de ikke den gleden de hadde håpet på, for dyp nysnø gjorde at pulkene gled tregt. Den siste dagen ble en opplevelse:

Nedoverbakkene ble raskt brattere, været ble strålende og sikten ble som bestilt. Selv om vi igjen måtte passere farlige sprekkområdet, var den gode sikten en velsignelse som gjorde nedfarten til en stor opplevelse.

De brukte 21 dager på breen.

Kilde:

Rapport, ikke publisert.

KNI Greenland Icecap Car Expedition 225 (ICE 225) (1999, dansk, islandsk) (F). De første biler over breen.

Ekspedisjonens formål var å vise at det er mulig å bruke biler til å krysse innlandsisen på Grønland. 1999 ble valgt da KNI (Kongelige Grønlandske Handel) som er Grønlands største virksomhet hadde 225 års-jubileum.

Turen ble utført med tre Toyota Landcruisere med ekstra brede dekk (44 tommer) og en spesialbygget trailer. Bilene hadde en ekstra gearkasse med 15 gear. I alt hadde de med utstyr og drivstoff for 30 dager, 1,5 tonn. Turen gikk fra bunnen av Godthåbfjorden til Isortoq og ble ledet av dansken Lasse Rungholm (36). I alt var det med ni mann, fem fra Danmark og fire fra Island. Bilene ble fraktet fra Island til Nuuk (Godthåb), og her ble de lastet over i en pram som fraktet dem videre til bunnen av Godthåbfjorden. Planen var å kjøre fra stranden oppover dalen til den store Tersarsuaq-sjøen, så videre på den til den nordøstlige delen hvor en brearm fra innlandsisen kommer ned, og opp på breen der. Derfra skulle bilene kjøre over til Isortoq. Og de klarte det.

Den 17. mai ble de landsatt. Landgangen var vanskelig da stranden bestod av en bløt masse. En av bilene kjørte seg grundig fast etter bare 100 meter, og måtte trekkes opp av de andre. De slo leir etter å ha kjørt bare 500 meter langs stranden.

Morgenen etter oppdaget de at de hadde slått leir på et isflak som sprakk

opp i mange deler da det ble lavvann. De klarte å kjøre av flaket. Nå startet turen for alvor. Terrenget var snødekt, det var kuldegrader, men elvene som kom fra breen var åpne og islagte i bunnen. Ingen hadde prøvd å kjøre med bil her tidligere. Det ble å kjøre i snø, over humper og dumper og over elver i et terreng som på ingen måte var egnet til bruk av bil. Da de skulle krysse den første elven gikk den siste bilen gjennom bunnisen på elven og det kom vann inn i motoren. Den ble trukket opp av de andre bilene og motoren overhaldt.

Den tredje dagen klarte de 28,4 km og kom opp til den store innsjøen Tersarsuaq hvor de slo leir. Isen på sjøen var 70 cm tykk med et tykt snølag på.

Den fjerde dagen startet de med å kjøre videre på innsjøen. Det gikk greit inntil de kom til den nordaustlige delen hvor de måtte kjøre av for å komme opp på breen. Det var mye overvann og de måtte kjøre i sikk-sakk. Likevel skar bilene gjennom gang på gang.

Utpå dagen startet de arbeidet med å få bilene opp på breen. Den første klarte å kjøre opp uten altfor stor vanskeligheter. Bil nr. to med traileren måtte hjelpes opp med spill. Før den tredje og siste ble kjørt opp, rekvirerte de et helikopter fra Nuuk som avtalt. Med det kom gjester, TV og presse. 225 års-jubileet skulle selvfølgelig foreviges. Det hele var jo et reklameopplegg. Da dette var over var hele ekspedisjonen med alt materiell på breen. Det å komme opp på breen hadde ikke vært den største prøven. Det vanskeligste hadde vært de mange hårnålsvingene de måtte gjøre oppover en 50 meter høy sandbarriere.

Etter at dette møtet var over startet bilkolonnen oppover innlandsisen med kurs for Isortoq. De måtte over sprekkfylte områder og bilene sank flere ganger ned i sprekker. Da de var kommet 50 km inn på breen slo de leir. Det hadde vært en meget vellykket dag. Ikke alle hadde trodd det skulle gå så bra å erobre breen med bil.

Den 5. dagen kunne bilene kjøre med god fart oppover breen. Om kvelden slo de leir 132 km fra brekanten i 2078 meters høyde.

Den 6. dagen kjørte de over det høyeste punktet, 2740 meter over havet, og kom frem til DYE 3. Her ble dagen feiret med rødvin og champagne som måtte tines i varmt vann. Her tok de også en hviledag.

DYE 3 er en av fire radarstasjoner i DEW-line som er plassert på Grønland. Den ble forlatt i 1989.

Den 8. dagen var det snøføyke og nullsikt, men med den avanserte satellittnavigasjonen de brukte, kunne de kjøre med god fart og satte dagsrekord med 200 km. Da de slo leir var de nede i 1700 meters høyde.

Den 9. dagen var det godt vær og de kjørte med en fart av opptil 60 km/t i dyp pulversnø. En av bilene kjørte ned i en sprekk og falt over på siden. Den ble hengende etter akslingene, hjulene og en støtfanger og ble trukket opp. Denne hendelsen satte et støkk i deltagerne som skjønnte at de 35 km de hadde igjen kunne bli meget farlige og vanskelige. Men resten gikk greit og de opplevde ikke flere uhell. De kom frem til fastlandet, og hadde klart det: Første ekspedisjon med biler over Grønlands innlandsis.

Den siste dagen, 10. mai, måtte de oppgi å kjøre biler frem til Isortoq. Deltagerne ble alle fraktet dit med båt.

Ekspedisjonen med sine tre biler hadde brukt ti dager, fra de ble satt i land i Godthåbfjorden til de var fremme i Isortoq. Herav ble tre dager brukt på oppstigningen og seks dager på breen. I alt ble det tilbakelagt 800 km. Bilene ble kjørt tilbake over breen.

Kilde:

Meldinger tatt opp fra Internett.

Les marcheus au Groenland 1999 (canadisk, F)

De tre karene fra Canada, Marc Fafard (32), Rod Taylor og Scott Smith, startet den 10. mai fra Ammassalik med helikopter og ble satt av i 1036 meters høyde på Hahn Glacier. De dro hver sin pulk på 120 kg. Kursen ble satt til Discobukta.

Helt fra start hadde de tungt føre med snøvær. Etter 12 dager måtte Taylor hentes ut fra breen med helikopter. Han kunne ikke fortsette med det lyskrebrotket han hadde.

De to fortsatte og hadde samme vær med mye snø hele tiden til de nådde brekanten inne i fjorden ved Ilulissat (Jakobshavn). Her pakket de alt på en pulk som de dro ned til fjorden. De hadde brukt 41 dager på breen og en dag ned til fjorden. Her ble de hentet av en eskimo med båt. I Ilulissat ble de meget godt mottatt. Grunnen til det, mente lederen Fafard, var at det var meget sjelden de fikk se folk som krysset innlandsisen.

Kilde:

Fafard, Marc, pers. med.

GR A crossing Spring 99 (italiensk, F)

De to italienerne Martin Planker (30) og Fabio Pasini (29) hadde god erfaring med å klatre i alpine, og nå bestemte de seg for å krysse Grønland uten noen hjelp, ikke engang hjelp av skiseil.

De bestemte seg for å gå fra Isortoq til Kangerlussuaq. De startet den 26. april fra Isortoq på ski og dro hver sin slede med 75 kg. Til navigeringen brukte de GPS.

De første ti dagene gikk tregt på grunn av dårlig vær og snø. Dagsmarsjene var på bare 8-10 km, istedenfor på 20 km som de hadde beregnet. Etter to uker med slit, blemmer, sår på føttene og vind i opp til 50 km/t begynte de å tvile på om de kunne klare det. Innlandsisen ga dem ikke noen hvile: «storm og snø hver dag».

Etter tre uker med elendige forhold nådde de toppen på breen 2500 m o.h. Her opplevde de dager uten tåke, men fikk istedet vedvarende vind fra nord og sterk kulde. De klarte ikke å gå mer enn åtte timer pr. dag. De hadde beregnet en pause på to timer midt på dagen, men det klarte de ikke å gjennomføre fordi de var redde for forfrysninger. Planker skriver i sin rapport om den 14. mai:

Jeg vil ikke ønske noen alpinist eller eventyrer dette. Det var veldig kaldt og sterk vind, og mens vi gikk var vi ikke klar over at vi fikk forfrysninger. Fabio forfros en hånd og jeg nesen og ansiktet.

Etter at vi hadde stoppet for dagen og med stor møyne hadde fått opp teltet, var vi så trette at vi holdt på å falle sammen. Etter å ha kommet inn i teltet ble vi klar over at vi ikke følte noe til de kroppsdelenes jeg har nevnt. Vi var virkelig redde for at vi skulle miste dem. Men Fabios erfaringer med bruk av calceparin hjalp oss til å få følelsen tilbake.

Vi var trette, frosne, hadde lite krefter og meget lav moral. Det beste hadde vært å be om hjelp, men det var ikke mulig da vi ikke hadde radiokontakt og været tillot ingen hjelp utenfra. Det eneste var å gå videre.

Neste dag var også kald, men det var stille og vissheten om at det bare var 150 km igjen ga dem nye krefter. Den 25. dagen så de fjellene og tre dager senere gikk de av breen. Her satte de igjen det meste av utstyret, endog soveposene. De siste fire dagene av turen frem til Kangerlussuaq var en stor påkjenning, og Planker slutter sin rapport:

Jeg kunne nesten ikke tro mine øyne da jeg så flyplassen. Med tårer i øynene omfavnet vi hverandre og utbrøt: Vi klarte det.

Kilde

Planker, Martin: Rapport ikke publisert.

Norsk hundeeekspedisjon 1999 (F)

Ekspedisjonen ble organisert av Hvitserk AS. Planen var å starte fra Kangerlussuaq og å gå inn til Høyde 660. Her skulle deltagerne laste utstyret på en hundeslede og deltagerne gå på ski til Isortoq.

Hundene skulle leies i Isortoq og flys over til Kangerlussuaq, og derfra med helikopter inn til Høyde 660. Men Grønlandsfly nektet å ta med hundene i flyet. Planen ble derfor forandret i siste liten.

Del I (øst-vest)

I Isortoq ble det lånt hunder. Odd Eliassen (55) ble sammen med H. Chr. F. Sørensen (dansk lege i Ammassalik) og grønlander Gerth Mikalsen, samt utstyr med hunder, fløyet med helikopter inn på innlandsisen den 25. april. Deres oppgave var å kjøre hundespennet og utstyret over til brefallet på vestkysten for å ta opp deltagerne der.

Del II (vest-øst)

På Høyde 660 ble de møtt av Sjur Mørdre og Line Bøe (31) fra Hvitserk. Line og Gerth kjørte hundespennet og deltagerne Christian Larsson (47) fra Sverige og Peter Rotheroe (39) fra USA, til Isortoq. Sjur Mørdre returnerte etter å ha fulgt deltagerne opp gjennom brefallet til hundecampen.

De fullførte på 26 dager.

Kilde:

Mørdre, Sjur: pers. med.

Innlandsisen med pulk 1999 (F)

Turen ble arrangert av Hvitserk, Norge. Den ble som de andre turene til Hvitserk en ren turisttur. Det var seks deltagere med, alle nordiske. Eneste kvinne var Bettina Aller. Denne danske damen er den samme som i februar året etter startet fra Sibir for å gå til Nordpolen. Dessverre måtte hun bryte etter å ha skadet kneet.

Starten gikk fra Isortoq 16. august og de ble fraktet med båt inn til Hahn-breen. På denne tiden av året var breen bar for snø så de første dagene gikk de til fots og dro pulkene til de kom til snø og kunne ta på seg skiene.

På breen var forholdene gode og de kom frem til Kangerlussuaq 6. sept. etter 21 dager på isen.

Kilde:

Stenseng, Tore: pers. med.

Across Greenland 1999 (sveitsisk, F)

De tre studentene fra Sveits, Frederic Bille (23), Fabian Gertsch (24) og Claude-Alain Blanc (24), ble fraktet med båt fra Ammassalik inn Sermelikfjorden den 28. juli til foten av Apuserpia-breen (15 km NØ for Isortoq). Herfra satte de kursen mot Kangerlussuaq (Søndre Strømfjord). De gikk på ski og dro hver sin pulk.

De var begunstiget med godt vær med sol til de nådde høyeste punkt på breen. Videre på veien fikk de en del vind, men den var aldri fra den rette kanten så de fikk ikke brukt skiseilene de hadde med.

Den eneste dagen de hadde snøstorm og dårlig vær var den 13. august da de var på DYE 2. Tre dager senere ble de tatt igjen av den norske ekspedisjonen «Grønland på tvers». De utvekslet erfaringer og noe proviant.

Slutten på turen var vanskelig som vanlig på den tiden av året, med mye overvann og åpne breelver. De siste dagene overveide de å tilkalle helikopter for å komme av breen da pulkene de hadde var ødelagt og de hadde vanskeligheter med å få dem med seg. Dessuten hadde de lite mat igjen og ikke mer parafin. Men de fortsatte tross mange plager, og den 24. august gikk de av breen ved Høyde 660. Herfra bestilte de helikopter for å komme til Kangerlussuaq. De brukte 26 dager på breen.

Kilde:

Frederic: Rapport, ikke publisert.

British Tangent Greenland Icecap Expedition 99

Ingen opplysninger om denne ekspedisjonen.

Greenland Expedition 1999 (canadisk, norsk)

Denne ekspedisjonen ble gjennomført av Sunniva Sorby (38, C), Lauri Dexter (C) og Tore Sivertsen (N) og var en treningstur for en senere planlagt ekspedisjon, *Trans-Antarctic Expedition 2000*.

Starten ble en del forsinket fordi alt utstyret ble forsinket på veien fra USA til Godthåp. Men til slutt ble alt samlet i Ammassalik. Derfra ble det fraktet med helikopter til Isortoq hvor turen skulle begynne. Herfra startet de 19. mai.

På de første seks dagene gikk det smått fremover på grunn av dårlig vær. De klarte bare 32,7 km. I de følgende dager bedret været seg en del,

men de opplevde noen dager med storm og liggedager. Sterk kulde hadde de også. Noen dager var det lagelig vind og de brukte skiseil. En dag klarte de 93 km. En forandring i alt det hvite var det da de en dag møtte tre hundespenn.

De siste dagene mot målet, Høyde 660, ble som vanlig vanskelige. Sorby forteller:

... vi opplevde så sterk vind at jeg hadde vanskeligheter med å stå oppreist. Den 19. juni kom vi frem 10,3 km, den 20. 2,48 km og den 21., vår siste dag, gjorde vi et kjempehopp på 1,3 km. Det var vanskelige dager. Vi måtte ned flere tusen fot og terrenget forandret og ga oss kjempestore snøskavler, store sastrugi (snøskavler), smeltevann, bresjøer, breelver, bresprekker . . . Det var nesten umulig å komme ned. Med tauene bundet til sledene manøvrerte vi alle tre hver kjelke nærmere vårt mål. Tomme for tomme låret vi sledene ned sprekkområdene, over rygger og så tomme for tomme måtte vi alle skyve en slede av gangen opp igjen. Den siste dags strev i ti timer kom vi frem 1,3 km. Da var vi 2 km fra iskanten og Høyde 660.

Her brøt de av og tilkalte frakt av helikopter fram til flyplassen i Kangerlussuaq. Det var den 21. juni og de hadde vært 32 dager på breen.

Kilde:

Sorby, Sunniva: Rapport, ikke publisert.

Trans Greenland Dog Sled 99 Expedition (engelsk, halvkrysning)

Engelskmennene Mike Sharp (48) og Martin Burton (45) startet med helikopter den 10. mai fra Isortoq og ble satt ned på innlandsisen i 600 meters høyde. Planen var å gå på ski til DYE II. Men de gjorde det på den lettvinnte måten. De hadde med seg to grønlandere og 12 hunder. I tillegg hadde de med to grønlandere til som var til hjelp det første døgnet før disse returnerte til Isortoq.

De gikk på ski. Grønlanderne satt på sledene. De gjorde dagsmarsjer på 35 km og gikk 7 timer daglig.

Den 19. mai kom de frem til DYE II. Her ble et Twin Otter fly innleid fra Kangerlussuaq. De to engelskmennene reiste tilbake med dette flyet. Med flyet hadde det kommet tre italienere, og disse tok turen til Isortoq sammen med de to grønlanderne.

De to engelskmennene fikk krysset innlandsisen, men den siste delen på 160 km gjorde de lettvinnt med fly. De hadde likevel hatt en «wonderful expedition».

Kilde:

Sharp, Mike: Report.

«G 99» (tysk)

De to tyskerne Fred Stoeckler (50) og Ernst Klinger (52) startet fra Isortoq omkring 20. august for å gå over til Kangerlussuaq.

Det hele gikk bra inntil de kom til sprekkområdet da de nærmet seg målet. Her måtte de som vanlig ta seg frem gjennom området med overvann, breelver, bresprekker, osv. Her forfrøs Klinger fem finger på høyre hånd. Det var alvorlige 4. og 5. grads forfrysninger. I tillegg pådro han seg hekseskudd. De ble av den grunn liggende fast i fire dager. Da ble det klart at de måtte få hjelp. De aktiviserte nødpeilesenderen og ble reddet ut med helikopter. De var da bare 3 km fra Høyde 660.

Kilde:

Stoeckler, Fred: pers. med.

Qimusseq år 2000. Med hundesleder fram og tilbake over breen (Grønlandsk, F)

Grønlenderne Ebbe Lennert (36), Marius A. P. Olsen (57) og dansken Stig R. Winther (38) som bor i Nuuk bestemte seg for å prøve et turistopplegg ved å krysse innlandsisen med hundespann. Turen gikk fra Sisimiut (Holsteinborg) via Kangerlussuaq til Isortoq og tilbake samme vei.

Vest-Øst

De startet fra Sisimiut 3. mars med hvert sitt hundespann med i alt 30 hunder. Turen fra Sisimiut til Kangerlussuaq, 130 km, tok tre dager. Her ble de noen dager og ordnet med helikoptertransport av hundemat som ble lagt ut i to depoter, det ene ved brekanten og det andre midt inne på breen, ca 50 km fra DYE II. Dermed kunne de kjøre med lette sleder.

Fra Kangerlussuaq startet de 8. mars. Det hele var lagt opp til eskimostil med isbjørnbukser, kamikker osv. og 4 m lange eskimosleder. Men likevel med topp sikkerhet. De hadde med satellittelefon, kompass, GPS, VHF-radio og nødsender.

Fordi de startet så tidlig, fikk de mye kaldt vær. Vanligvis slo de leir ved 18-tiden, og da viste termometeret -40°C . Men det kunne ha vært enda kaldere, for termometeret gikk ikke lenger enn til -40°C . De hadde med et videokamera, men det virket ikke på grunn av kulden.

De hadde også mye vind, og de lå værfast i 4 -5 dager. På veien ned til Isortoq blåste et liggeunderlag vekk for dem i NV sterk vind.

De brukte 19 dager på breen.

Øst-Vest

I Isortoq ble de noen dager, og blant annet var de med en eskimo på jakt og skjøt tolv sel som ble brukt til hundefor.

Den 3. april startet de fra Isortoq, men nå uten Winther. Straks før de kom til depotet ved DYE II, fant de til sin store forbauselse liggeunderlaget som de trodde var blåst på havet. Olsen forteller om turen:

Vestover hadde vi 7 - 8 dage, hvor vi måtte ligge stille p.g.a. piteraqa. Da vi startet fra øst-Grønland var der kommet meget sne, og det gikk meget langsomt. En dag kørte vi kun 8 km ialt p.g.a. meget dyb sne. Vi var så trøtte at vi bare slog teltet op ovenpå den bløde sne. Om natten begynte det at storme, en riktig piteraqa. Det var første gang vi oplevede en piteraqa. Neste dag måtte vi grave ned til fast sne og sette vores telte fast. Vi måtte blive der i 3 dage. Da de 3 dage var gået var al den løse sne blåst væk og vi kunne køre videre på fast sne og hundene var glade. Men vi kunne ikke nå vores første depot, så vi havde ikke noget hundefoder til dem om aftenen, derimot havde vi en masse spæk, så vi delte et rensdyrskinn og gav hundene en stump rensdyrskind med spæk til. Neste dag nåede vi heldigvis vores depot og så fik hundene et extra godt måltid.

De nådde Kangerlussuaq 22. april etter 20 dager på breen. De to grønlen-derne hadde tapt 8 kg hver i vekt, mens Winther på halve turen hadde tapt 11 kg. De hadde alle fått noen forfrysninger i ansiktet.

Kilde:

Olsen, Marius A.P.: pers. med.

Greenland Challenge 2000 (engelsk, F)

De tre engelskmennene Clive Woodman (42), James Mayer (27) og Tim Burton (23) hadde i flere år deltatt i ekspedisjoner i arktiske strøk og hadde derfor god trening til en tur over innlandsisen. De ble fløyet til Hahnbreen med helikopter fra Ammassalik den 19. april. De gjennomførte turen ved bare å bruke ski og trekke hver sin pulk på 100 kg.

De tre første dagene var føret ideelt og de skriver i sin rapport at dagene bare var en fornøyelse. Men så snudde det seg raskt. De opplevde dyp snø og usiktbart vær. Den 5. dagen klarte de etter hardt slit bare 3,2 km.

Før de forlot Ammassalik hadde de blitt orientert om når de kunne vente en piteraqa: «Hvis himmelen er klar og det begynner å blåse fra NV så stopp og slå leir, og ligg til det har blåst fra seg». Dette var et godt råd, for de opplevde flere piteraqa og hadde fire liggedager.

Den 22. dagen nådde de høyeste punkt, 2795 mo.h., og fra nå av ble dagsetappene lengre. På grunn av kaldt vær hadde de ingen problemer med overvann på breen da de nærmet seg Høyde 660 som var målet.

Noe som hjalp dem til å komme av breen, men som de ikke satte særlig pris på, var at de den nest siste dagen møtte to snøscootere. Førerne arbeidet for det tyske selskapet Volkswagen som holdt på å bygge en vei innover og opp Russellbreen. Dagen etter møtte de 4 km fra Høyde 660 en bulldozer som pløyet seg vei gjennom ismassene. Veien skulle gå 150 km innover breen fra Høyde 660. Her planla Volkswagen-fabrikken en testbane for sine bilmodeller.

Fra Høyde 660 ble de hentet i biler til Kangerlussuaq. De hadde brukt 35 dager på breen. Gjennomsnittlige dagsetapper var 17,4 km på den 540 km lange turen over breen.

Kilde:

Greenland Challenge 2000. Rapport.

CAP 2000 (dansk, F)

Målet for de fire danskene Michael Ertmann, (32), Lasse Sieverts (30), Rene F. Sand (32) og Lars Thomsen var å realisere drømmen om å gå Nansens rute, men i motsatt retning bare med ski og pulk. Få dager før start pådrog Thomsen seg en alvorlig skade i foten og kunne ikke delta.

Fra Nuuk (Godthåb) ble de andre fraktet i en 18 fots jolle inn til iskanten i Ameralikfjorden. Fra fjordisen gikk de på ski og dro hver sin pulk på 90 kg

opp Austmannsdalen til breen. Etter flere dager med hardt slit for å finne det riktige veivalg sto de den 11. april på breen.

De første syv dagene på kupert is var harde, og så da de fikk bedre forhold, trodde de på bedre dager. Men så fikk de alvorlige plager med fot-tøyet. Sand skriver:

Tolv dage og 150 kilometer inde på innlandsisen stod vi med den første seriøse utfordring da vores ellers velrenommerede skistøvle gik i stykker en efter en. Den indbyggede metalpund som skulle holde støvlen fast på skien knækkede og faldt af på samtlige støvler. Situationen var kritisk og vi var tæt på at returnere til Nuuk. Kompromiset blev at vi ville forsætte og undervejs forsøge at reparere støvlene på bedste vis.

I første omgang prøvede vi at lime støvlene med araldit i håb om at det kunne holde, men der måtte solidere løsninger til. Meget udstyr måtte lade livet for at finde nogle egnede metalpinde og det første det gik udover var vores reserve brænder til køkkenet. Metalpindene blev snøret til støvlerne og det gjorde et ordentlig indhug i vores reb og barduner. Det var svært at lave noget der kunne holde i længre tid, men systemet blev dog forbedret med tiden. På dage med hårdt underlag (skareføre) valgte vi at gå uden ski for at skåne det sindrige snøre system. Problemet var at dagsmarchens længde nu udelukkende afhang af hvorvidt støvlerne kunne holde. Det var umuligt at lave større lapperier i løbet af dagen på grund af kulden, så vi måtte slå leir når uheldet var ude for at undgå forfrysninger. Lettere blev det ikke da vores uundværlige multitool knækkede og vi måtte bedre støvlerne uden brug af tang.

Vi nåede hele vejen til den forladte amerikanske radarstation DYE-3. Til stor glæde fandt vi nogle egnede metalgenstande til vores støvler som vi ble enige om at låne til en anden gang vi kom forbi.

Efter DYE-3 var vejret ikke med os. Det begyndte at storme og der kom flere overligger dage end vi havde lyst til. Vi måtte skære i madrationer hvis der skulle være nok til hele turen.

Det var med tårer i øjnene at vi så den første nunatak på østkysten, og vi blev i et kort øjeblik overbevist om at turen ville lykkes. Vejret blev bedre og vi fik taget nogle kilometer mod østkysten. På trods af alt det vi havde været igennem blev vi ikke skånet, de sidste dage, på nedturen til Isortoq. Temperaturen steg til over frysepunktet og vi fik hård vind til stiv kuling med slud. Alt tøj og udstyr blev vådt og det var et held at vi havde benzin i overskud, som vi normalt kun brugte til madlavning. Vi kunne nu varme teltet op om aftenen og nødtørftigst holde varmen i de våde soveposer.

De nådde Isortoq etter 40 dager.

Kilde:

Sand, Rene Fabricius: Rapport.

Kolex 2000. Over breen med armen i fatle (norsk, F)

Fra Isortoq ble Kai Vikra (29) og Lars Oven Pettersen (24) den 15. april satt med båt over det smale sundet til fastlandet. Målet var å gå på ski og dra pulker til Kangerlussuaq. Skiseil hadde de med.

Været de første dagene var fint og nesten for varmt, et skikkelig påskevær. Men så hendte noe som kunne ha ødelagt hele turen. Vikra forteller:

Dag 5 gikk det nesten galt for oss. Under trimmingen av våre skiseil på morgenen ble jeg løftet opp og kastet i den steinharde isen. Resultatet var at min overarm fikk en sprekk og senefestet til overarmsmuskelen var delvis avslått, samt at skulderen ble slått ut av ledd, men den kom av seg selv på plass ganske raskt. Heldigvis var Lars snart ferdigutdannet sykepleier så vi klarte å finne ut hva som var skjedd og kunne medisinere meg litt.

Vi tok en hviledag og vurderte om vi skulle aktivisere nødpeilesenderen, men det gjorde vi ikke. Etter å ha pakket om fikk Lars mer å dra på. Vi trasket videre, jeg med armen i fatle.

Den 6. mai kom de til DYE II og fikk derfra gitt beskjed om at de ville bli forsinket. Etter 32 dager på breen var de på Høyde 660. Derfra fikk de haik med bil til Kangerlussuaq. Da hadde de ikke mer mat igjen.

Vikra summerer det slik:

Vi hadde alt fra det perfekte påskeværet med plussgrader og steikende sol til nullsikt, mye vind og beinkaldt. Alt fra isskare til dyp snø til midt på leggen. Vi brukte ansiktsmasker kun 6 - 7 timer, men smurte oss med solkrem/blokk hver dag uansett om det var sol eller ei, nesten annen hver time. Vi hadde ingen hud- eller frostskafer. Vi tok av ca. 10–15 kg hver.

Kilde

Vikra, Kai: pers.med.

G2K – Across Greenland 2000 (norsk, F)

Målet for Bjørn (30) og Kennet Loe (35) var å krysse Grønland fra havkanten i vest til havkanten i øst og i tillegg være den første ekspedisjon som krysset innlandsisen i år 2000. De startet fra Kangerlussuaq 27. mars. De fulgte elven i Sandflugtdalen opp til Høyde 660. Dette var svært tungt på grunn av snømangel, og pulkene fikk stor medfart. Enkelte steder måtte de bære utstyret over lange strekningen. Oppe på breen var det blåis de første 100 km og de måtte bruke stegjern og staver.

Første mål var DYE II, og inntil da hadde været vært godt. Men det var ikke en eneste dag de kunne bruke skiseil. Etter å ha passert høyeste del var vindretningen heller ikke gunstig, og de fikk brukt skiseilene bare to dager på hele turen.

De siste tre ukene var været dårlig med snøstorm i fem dager før nedstigningen til Isortoq. Fremdriften var liten og de måtte rasjonere da de hadde for lite proviant. Det står i rapporten:

Dagen etter snøstormen gikk vi hardt på for å komme oss raskest mulig frem . . . Under denne marsjen fikk vi en stor overraskelse, da vi etter 30 dager uten tegn til noe liv, plutselig så tre fallskjermere i det fjerne. Det viste seg å være en russisk ekspedisjon . . . På grunn av tidsnød var vi nødt til å fortsette etter en halv time, og takket i tillegg nei til nødproviant som de tilbød oss. Vårt mål var å gå fra kyst til kyst uten etterforsyninger. Dagen derpå treffer vi en gruppe italienere, og vi får høre at noen dager tidligere hadde de truffet på to nordmenn . . . Den siste dagen ble svært slitsom. Det ble mildvær og regn, som gjorde snøen svært tung. Det ble et voldsomt slit for å komme seg de siste milene til Isortoq, men vi hadde ikke noe valg. Vi var tomme for mat. Vi gikk derfor 36 timer i ett trekk for å komme oss ned til kysten og over fjellene til Isortoq. Tørste og sultne ankom vi den lille fangstlandsbyen. Vi hadde nådd vårt mål og gått uten etterforsyninger fra havet ved Søndre Strømfjord til havet ved Isortoq, 720 km på 36 dager.

Bjørn forteller at de ble mektig forbauset da de oppdaget at en av russerne, som hang i et skiseil, satt i en rullestol påsatt ski.

Kilde:

Rapport fra deltagerne.

Expedition Greenland 2000 (To av fire fullførte, canadisk)

Jean-Francois Cimon (25), Daniel (19), Andrey (25) og Benoit (21) Tremblay hadde avtale med Team Artic om å bli fløyet ut med helikopter fra Kangerlussuaq til Høyde 660 for derfra å gå på ski og dra pulker over til Isortoq. Av en eller annen grunn ble de satt ned på brekanten en annen plass. Dette var 21. april.

De første 30 km måtte de forsere en meget oppsprukken og vanskelig del av breen. Dette tok seks dager. De fikk store vanskeligheter. Fra den 4. til den 10. dagen brakk Benoit skiene flere ganger. Etter en tid lot skiene seg ikke reparere og han måtte gå.

De fortsatte likevel, for inntil de nådde midten av breen klarte Benoit å holde følge. På østsiden ble det mye løssnø og da Daniel også brakk skiene og måtte gå ble fremdriften for liten.

Da de hadde 160 km igjen og mat bare for 6 dager, brøt Benoit og Daniel. De rekvirerte helikopter og ble fløyet til Isortoq. De hadde da vært 27 dager på breen.

De to siste fortsatte og fullførte, og kom frem til Isortoq etter 34 dager på breen.

Kilde:

Cimon, Jean-Francois: pers.med.

Norsk hundeespedisjon 2000 (F)

Del I Øst-Vest

Fra Angmassalik ble en gruppe på tre dansker, tre svensker og en kvinne fra Grønland fløyet inn på innlandsisen til 1100 meter over havet den 4. mai. Med på flyet var foruten alt utstyr, også 34 hunder som ble fordelt på fire spann. Partiet ble ledet av Line Bøe, Tore Stenseng og Gerth Mikaelson fra Hvitserk.

Målet var å nå fram til Høyde 660. Hundene med en hundepasser ble parkert et stykke inne på breen.

Del II Vest-øst

Da det nå er bilvei helt opp til Høyde 660, sto neste gruppe på fem tyskere, en østerrisk kvinne og to norske kvinner klar til å starte på den samme turen tilbake. Partiet ble nå ledet av Gerth Mikaelson, Hans Ch. Florian og Sjur Mørdre.

Først ble det å ta seg inn på breen til stedet hvor hundene var parkert. Derfra gikk turen til Isortoq hvor hundene ble levert tilbake til eierne.

Deltagerne hadde alt sitt utstyr på sledene, så det ble rene skiturer for dem. Tyskeren Georg Kimer ble skadet etter fem dager, og måtte flys ut.

Kilde:

Stenseng, Tore, Hvitserk: pers.med.

Skiseiling fra DYE II til Høyde 660 (norsk, 2000)

De fire nordmennene Simen Ebbesen, Bjørn Malm, Christian Hval og Lars Ebbesen ble den 5. mai fløyet med helikopter fra Kangerlussuaq og inn til DYE II. Herfra brukte de skiseil for å ta seg tilbake til Høyde 660. Hver deltager hadde en pulk med utstyr: En slik tur er det mulig å ta da erfaring fra tidligere er at vinden blåser fra midten av innlandsisen og ut til sidene.

Det ble en tøff tur, for været varierte hele tiden. De opplevde regn den ene dagen og -40°C den neste. De gjennomførte turen på seks dager.

Kilde:

Stenseng, Tore, Hvitserk: pers.med..

Russian across Greenland skitrek 2000. Første russiske ekspedisjon over innlandsisen og med en deltager i rullestol (F)

Matvey Shparo (24), Boris Smolin (37) og Igor Kuznetsov (27) var alle deltagerne i den første russiske ekspedisjon som har krysset innlandsisen på Grønland. Men det helt spesielle ved ekspedisjonen var at Igor, etter en alvorlig ryggskade i 1994, var rullestolbruker og lam i hele underkroppen.

Igor var en godt trent kar som hadde deltatt og vunnet flere topp-premier i idrettsstevner for fysisk handikappede. På turen over breen var hans rullestol påsatt ski og han satt og pigget seg fram med skistaver. Han hadde også egen pulk og eget skiseil som han brukte ved lagelig vind. Pulken var noe mindre enn den de andre to benyttet, men han var med og drog en del av lasset. De to andre deltagerne gikk på ski og dro hver sin pulk på 140 kg. De fikk ingen hjelp på veien.

De startet fra Isortoq 12. april med kurs for Kangerlussuaq. På veien over opplevde de som alle andre vanskeligheter med bresprekker og lave

De tre russerne, Igor Kuznetsov på sin spesialbygde rullestol med ski. Foto: Bjørn Loe.

temperaturer, ned til -30°C . Sterk vind var det farligste for dem, og de opplevde en orkan på 38 m/s.

De gjennomførte. Det meste beundringsverdige er at Igor klarte å pigge seg over innlandsisen. De kom frem til Kangerlussuaq etter 43 dager.

Kilde:

Aventure Club 12.02.2001.

Loe, Bjørn: pers.med.

Icecap-crossing 2000 (dansk, norsk, F)

Dansken Morten Møberg Nielsen (28), sammen med nordmennene Roger Schönning (35) og Pål Sætre (30) ble kjørt med bil fra Kangerlussuaq opp til Høyde 660 den 16. mai. Veien videre til de var over det vanskelige partiet på innlandsisen gikk greit. De klarte det på en dag på grunn av opplysninger om veivalg de hadde fått av Hvitserk.

De var usedvanlig heldige med været og opplevde ingen vanskelige situasjoner. De hadde bare en halv liggedag på grunn av for mye vind. Noe mildvær med bløt snø fikk de helt på slutten ned mot Isortoq. Skiseil hadde de med. Selv om skiseil ikke brakte dem frem mer en 130 km så mente de det var en opplevelse som var et gledelig brudd på den daglige rytmen.

På den 20. dagen var de fremme i Isortoq.

Kilde:

Nielsen, Morten Møberg: pers.med.

Polish Greenland Expedition 2000 (F)

Marek Kaminski (36) og Wojtek Ostrowski (33) ble satt ut med helikopter på breen øst for Isortoq den 2. mai. Derfra startet de med kurs for Kangerlussuaq med ski, pulker og skiseil.

På den første delen av breen hadde de mye dyp snø, men ikke mye vind. De hadde ikke en eneste liggedag. De må ha brukt skiseil mye, for de gjorde en nærmest rekordrask tur. De kom frem til Høyde 660 etter bare 13 dager.

Kilde:

Pers. med.

Groenlandia 2000. Første italienske kvinne over breen (F)

Michele Pontrandolfo (28), Giuliano De Marchi (53) og ekteparet Antonella Biacomini (36) og Manrico DellAgnola (41) hadde alle god erfaring fra fjellklatring og ekstremturer. Nå bestemte de seg for å gå over innlandsisen.

De startet i Isortoq med kurs for Kangerlussuaq. De hadde utstyr og proviant med for 60 dager. De gikk på ski og dro hver sin pulk, men brukte ikke skiseil. De planla å gå 5 til 6 timer hver dag med en pause på 10 min. hver annen time. Men etter en uke gikk de 8 timer om dagen og klarte gjennomsnittlig 16 km. Mot slutten av turen klarte de opptil 25 km pr. dag.

De hadde tre liggedager på grunn av storm. De gjennomførte krysning av breen på 32 dager.

Kilde:

Pontrandolfo, Michele: pers.med.

Loe, Bjørn: pers.med.

Raid Greenland (2000, sveitsisk)

De to sveitsere Loretan Erhard og Troillert Jean startet den 2. mai fra Isortoq med kurs for Kangerlussuaq. De gikk på ski, dro pulker og hadde med skiseil.

Helt fra starten av hadde de dårlig vær og storm. De valgte å snu og kom tilbake til Isortoq etter å ha vært ti dager på innlandsisen.

Kilde:

Jean, Troillert: (Rapport) pers.med.

Expedition Greenland 2000

Denne tsjekkiske ekspedisjonen har vi ingen opplysninger om.

Det samme for mig (2000, norsk, F)

Lars Hetland (23), Audun Hetland (21) og Lars Flatø Nessa (21) ble satt ut med båt fra Ammassalik til breen Apuserpia som ligger 15 km NØ for Isortoq den 1. august. De fulgte denne brearmen opp til 1230 m o.h. Derfra satte de kursen mot DYE II og så videre igjen mot Høyde 660. De gikk på ski og dro hver sin pulk på 60 kg. Det var lette pulker. De angir grunnen til dette å være at de hadde en lett type kjele til å smelte is i, lett og redusert mengde utstyr. Men de hadde innlatt å ta med en ting som de kom til å savne. Audun skriver i rapporten:

Neste gang vil vi ta med noe toalett-papir til de første dagene for det var ikke noe snø på breen.

Starten på breen gikk lett, og de mente å ha gjort et godt veivalg. Været var godt og etter to dager fra sjøkanten til 1230 m o.h. satte de kursen mot DYE II. De neste dagene hadde de mye vind, og så fikk de et parti med mye snø. Da valgte de å ta seg en hviledag. Den 16. dagen var de på DYE II og her tok de sin annen hviledag. Ellers hadde de ingen liggedager.

Videre fikk de medvind og laget seg et seil, og med det seilte de 80 km på to dager. Da var de fremme i et område med overvann. De brukte fire dager på å komme gjennom dette som for det meste besto av en halv meter dypt vann. Da det ikke frøs om natten, hadde de vanskeligheter med å finne et tørt sted å sette opp teltet.

Etter å ha kommet gjennom dette området støtte de på en vei anlagt på breen. De var da 20 km fra brekanten. De fulgte veien og plutselig møtte de en bil. De tok bilder av den. Det førte til protester fra bilførerne. De var kommet til veien som bilfirmaet Volkswagen hadde anlagt på breen for å teste sine prototyper. Volkswagen ønsket å holde modellene hemmelige inntil de kom på markedet. De fikk i stand en avtale som gikk ut på at de skulle ødelegge bildet mot å få skyss fra Høyde 660 frem til Kangerlussuaq. De hadde brukt 24 dager på breen. Utgått distanse på breen var 553 km, og på dette hadde de brukt 157,18 timer. Det gir en snittfart på 3,52 km/t.

Kilde:

Hetland, Audun: Rapport.

Grønland pulk 2000 (norsk, F)

Denne turen ble organisert av Hvitserk. Den besto av to kvinner og fem menn, alle norske. Den ble ledet av Lars Ebbesen. Hver deltager dro en pulk på 60 kg.

Turen startet 5. august fra Nagtivit (nord for Isortoq) fra havnivå. Den nederste delen av breen var vanskelig å forsere da den var fri for snø.

Etter noen dager på breen opplevde de en virkelig pitera. Denne sterke fallvinden fra breen tvang dem til å ligge i teltene i 1,5 døgn. Vinden var så sterk at den truet med å blåse ned teltene.

Alle kom vellberget frem til Høyde 660 etter 22 dager på breen.

Kilde:

Stenseng, Tore: pers.med.

TILLEGG

Finns across Greenland 1997. To omkom

I Polarboken 1999-2000 nevnes denne ekspedisjonen med noen få ord. Nå har vi fått vite hva som skjedde.

De tre finnene Timo Polari (28), Ari Mattila (26) og Tommi Heinonen (27) hadde som mål å krysse innlandsisen fra øst til vest. De hadde med seg det aller beste utstyr. Hele turen var ment som trening for en sportstur i Antarktis.

De ble den 5. april fløyet ut med helikopter til Hahn Gletscher nord for Isortoq. De var uheldige allerede i starten. Dyp, nyfallen og trå snø dekket breen, og de to første dagene hadde de en stri tørn. Hver dro en glassfiber-pulk på 90 kg. Til tross for stor innsats gjorde de meget små dagsmarsjer.

Den tredje dagen fikk de en liggedag på grunn av dårlig vær. Dagen etter klarnet det opp, og med vind fra nordvest fikk de fra starten av god fremgang. Men ved middagstider sa Mattila at han ikke klarte å gå lenger på grunn av utmattelse. Samtidig øket vinden, og de var klar over at en fryktet piteraqq var i anmarsj. I den tiltagende vinden om ettermiddagen den 8. april forsøkte de å reise teltet, men en av teltstengene brakk. De målte da vinden til 30 m/sek og temperaturen til -30°C. De forsøkte så å grave en snøhule, men etter tre timers anstrengelser måtte de gi opp. Hullet de gravde fyltes like fort med snø som de gravde det ut.

Så forsøkte de å få ly under teltduken. De var nå alle tre våte, kalde og utmattede. Mattila var nå apatisk. Heinonen og Polari forsøkte å få på seg tørre klær. Bare Polari klarte å få på seg en tørr ulljakke og begynte å hjelpe de andre med å skifte og komme ned i soveposene. Hver mann hadde to soveposer, en for sterk kulde og en tynnere i reserve. Men posene fylles straks med snø.

Sent den 9. april aktiverte de nødpeilesenderen og signalene ble straks mottatt. Men på grunn av stormen kunne ikke hjelpen komme før kl. 18 dagen etter. Mattila og Heinonen døde to timer før hjelpen nådde fram. Polari kom fra det uten store skader.

Kilder:

High Magazine/Mountain INFO, nov. 1997.

Helsingin Sanomat, 6. april 1997.

FRA POLARFRONTEN

JAKTEN PÅ SVALBARD – Opplysninger fra sysselmannen

<i>Reinsdyrjakten:</i>	2000	2001
Fellingstillatelser	292	302
Antall skutte rein	175	170
Fellingsprosent	59,9	56,3

Jakten har som tidligere år foregått på seks områder av Nordenskiöld Land:

Colesdalen	29	32
Diabas	14	13
Grøndalen	21	23
Kapp Laila	22	28
Reinsdalen	32	32
Sassendalen	56	42

Småviltjakten:

Viltkort tatt ut	274	221
Derav fastboende	193	168
Derav tilreisende	81	53
Kort for revefangst	25	33

Småvilt:

Ryper	1634	1365
Kortnebbgås	132	142
Havhest	8	31
Polarlomvi	0	10
Teist	60	105
Polarmåke	16	9
Rev (inkl. tatt av fangstmenn)	87	120

Da alle oppgaver ikke var kommet inn da Polarboken 1999-2000 gikk i trykken gir sysselmannen her riktige tall for 1999: 1739 ryper, 117 gås og 31 rev.

I juli 2001 tallet Nick Tyler fra universitetet i Tromsø 980 rein i Adventdalen. Antall kalver var 80 pr. 100 simler. Dette er de høyeste tall siden tellingene begynte for 23 år siden. Den laveste kalveprosenten som er tallet er 9 pr. 100.

HISTORISK VALG. DET FØRSTE VALG TIL LOKALSTYRE I LONGYEARBYEN

Valget på det første Longyearbyen Lokalstyre ble avholdt 18. og 19. november 2001. Det var 1217 stemmeberettigede, og 627 av gav stemme. Det gir et fremmøte på 51,5% mot 45,7% i 1999 til Svalbardrådet.

Resultatet ble (valget på Svalbardrådet 1999 i parentes):

Liste	Stemmer	Mandater
Arbeiderpartiet	236 (129)	6 (4)
Høyre	63 (47)	1 (1)
Kristelig folkeparti	26 (46)	0 (1)
Tverrpolitisk Fellesliste	298 (275)	8 (9)

Kilde: Jan E. Haugland

BILTYV

Lørdag 13. oktober stjal en mann en bil i Longyearbyen og kjørte ut til flyplassen. Der kjørte han gjennom gjerdet og ut på flystripa. Deretter forsøkte han å kjøre ut igjen gjennom gjerdet. Etter flere mislykkede forsøk ga han opp og stakk av. Den etterlatte bilen var totalvrak og ble funnet ved en den av flystripa.

Etter avhør av flere vitner fikk politiet tak i synderen. Det var en tidligere bekjent av politiet på besøk i Longyearbyen.

Kilde: Svalbardposten 2/11-2001.

FANGSTFOLK

Da vi fikk rapporten fra Einar Sletbakk for sent til å få den inn i forrige Polarbok tar vi den med her.

Austfjordnes 1999-2000

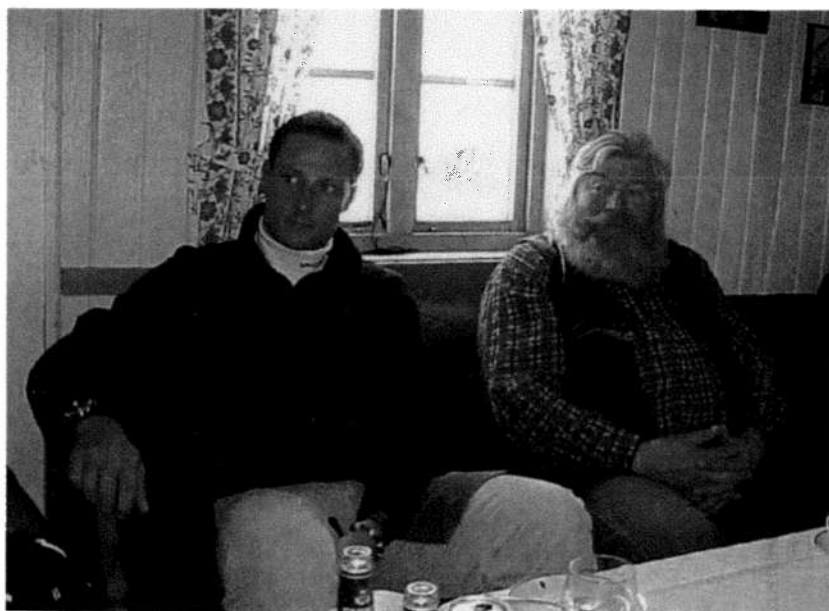
Jeg overvintret alene og hadde 48 bjørnebesøk som alle var forskjellige i de 13 månedene jeg var der. Høsten 1999 var jeg nærmest beleiret av tre voksne bjørner som ikke lot seg jage. En hadde jeg nord for meg, en vest og en syd, og alle gjorde framstøt mot kjøttstativet. Mørketiden var intens, det var snøfritt og isen la seg ikke på fjorden før 1. februar. Opplevde mange ting hele året. Gode fiskevann var det i fjorden.

Første besøk fikk jeg 3. mars av Arne O. Holm og Trond Løkke. I påsken hadde jeg også besøk av folk fra Longyearbyen og Ny-Ålesund. Alle hadde med seg godsaker og eksellente drikker.

En av de første dagene i mai var jeg på Fredheim i Sassen. Her fikk jeg snakke med Kronprins Håkon. Praten med ham gikk livlig om det fangstlivet jeg har vært med på.

Einar Sletbakk i en av hyttene på Austfjordnes.

Kronprins Håkon og Einar Sletbakk på Fredheim i Sassen i mai 2000. Foto: Sysselmannen.

Jeg fikk øket hundegården med hvalper 23. mai. Noe senere fikk jeg besøk av ei binne med to årsunger, men hvalpene var ikke redde. Derimot ble de livredde da jeg fikk besøk av fem russiske geologer 1. august – de første menneskene de så utenom meg.

Det har vært 13 herlige måneder. Planen var et jeg skulle være her i to år, men jeg måtte bryte av familiære grunner. Jeg sluttet da jeg ble invitert til 75-års jubileet og ble hentet med helikopter.

Fangst: 16 hvitrev, 4 storkobber, 56 snadd, 5 rein, 8 gås, omlag 150 ryper, 90 egg og noen sjørøyer.

2000-2001

Austfjordneset. Anton Trøen som hadde drevet med hundekjøring med turister fra Longyearbyen, så muligheten til en overvintring da Sletbakk bestemte seg for å slutte etter bare ett år. Den 5. september ble han fløyet med helikopter til Austfjordnes med 14 hunder for å drive fangst. Da *Polarsyssel* kom på sin rundtur hadde den med seg resten av utstyret Trøen skulle bruke.

I januar hadde han en bjørn ved hytta daglig i tre uker. Han forsøkte å jage den med snublebluss og skudd. Til slutt ble den lei og forsvant. Den hadde i besøks-tiden snuset seg fram til revfellene og vært til plage for fangsten.

Isen i fjorden la seg først i mars. Når været tillot det kjørte han daglig med hundespennet. Derved ville han gjøre seg kjent med terrenget og senere kjøre turister.

Fangst: dårlig.

Kilde: Svalbardposten 5/9-2000 og 1/6-2001.

Kapp Wijk. Her overvintret Harald Solheim som vanlig. Dette var hans 24. sesong.

Vindodden. Svalbard-veteranen Kjell Mork satte etter jul opp fire feller etter rev i terrenget rundt Vindodden i Sassenfjorden. Med seg hadde han Astrid Sylte (7 år).

Fangst: 6 hvitrev, året før fikk de to rev.

Kilde: Svalbardposten 25/5-2001.

Akseløya. Sommeren 2000 lå Louis Nielsen på sitt fangstfelt på Akseløya i Bellsund. Det var lite vind så dunen fikk ligge i fred for den plagen. Derimot var det bjørn i strøket, og den var glad i egg. Bjørnen ødela 400 ærfuglreir før han fikk gjort noe med det. For å stagge bjørnens lyst på egg ga han bamsen kobbespekk. Det hjalp, for bare 30 reir ble ødelagt etter dette.

Kilde: Svalbardposten 22/9-2000.

2001-2002

Austfjordneset. Anton Trøen fortsatte sin overvintring, og i oktober fikk han en fangstkamerat. Det var den finske jenta Priitta Pöyhtäri. Hun tok seg fram til Austfjordneset fra Dicksonfjorden med sine 9 hunder. De hadde da tilsammen 30 hunder med stort og smått.

Kilde: Svalbardposten 21/12-2001.

Kapp Wijk. Harald Solheim har overvintret.

Akseløya. Som vanlig var Louis Nielsen i sitt store hus i Mariasundet tidlig på sommeren 2001 for å drive dunfangst. I noen uker hadde han hjelp av Margit Weber fra Sveits. Bare på Eholmen hadde de samlet dun fra nesten tre tusen ærfugleir.

Da denne delen var unnagjort og Margit hadde reist hjem, kom Jason Roberts på besøk. De hadde avtalt å samle dun i Kongsfjorden, og mente å gjøre unna den jobben på 4-5 dager. De startet med fangstbåten fra Bellsund i bra vær, men utenfor Isfjorden fikk de stor sjø. Båten fikk en sprekk i bunnen og de søkte nødhavn i Farmhamna. Her preparerte de den midlertidig.

Det tok bare noen dager å plukke rent i Kongsfjorden, men da de var ferdige, oppdaget de en ny sprekk i bunnen av båten. De fikk den reparert i Longyearbyen, og Roberts reiste hjem derfra. Nielsen reiste alene ned til Akseløya og jobbet her med sin egenutviklede dunrensemaskin utover høsten.

Mens han var i Kongsfjorden hadde bjørnen brutt seg inn i huset og gjort store skader.

En kvinnelig assistent til Nielsen var den 10. juli 2002 på vei til bistasjonen på Eholmen i Van Keulenfjorden da hun traff på en bjørn. Den var nærgående og hun skjøt to skudd uten at det skremte den vekk. Hun drepte den så med to skudd. Det var en hann på 353 kg som i april samme år var merket i Van Keulenfjorden. Mageinnholdet viste at den hadde levd på egg, sel og fugl.

Kilder:

Svalbardposten 21/12-2001.

Arlov T. B. og Reymert P. K. 2001: *Svalbard – en ferd i fortidens farvann.*

OVERVINTRERE I TERRENGET

Sveitseren Jürg Andermatt som overvintret i sin båt i St. Jonsfjorden 1999-2000 skriver i sin rapport som vi fikk for sent til den forrige Polarboken:

Den 22. mars fant jeg en levende ett år gammel snadd over en kilometer inne på selve Bullbreen (ytterst på sørsiden av St. Jonsfjorden). De siste ti dagene før dette hendte, hadde det vært temperaturer mellom -5° og 0° C. Snadden ble tatt ned til et snaddhull. Den hadde ikke vært angrepet av rev eller måker. Bjørn så jeg bare ett spor av 10 km fra båten.

En uke senere observerte jeg en snadd som i to dager kravlet seg fram langs land. Jeg fant et snaddhull som jeg laget større og fikk jaget snadden ned der. Den var i god form.

Kilde: Andermatt, Jürg: pers.med.

Vinteren 2001-2002 overvintret åtte polakker i den polske forskningsstasjonen i Hornsund.

Kilde: Svalbardposten 12/7-2002

Vinteren 2001-2002

Nordmannen Kenneth Monsen og Anka Bartczak fra Polen planla en vinter på Kaffiøyra i Forlandssundet på den polske forskningsstasjonen der. De skulle utføre meteorologiske observasjoner og glasiologiske undersøkelser for det polske universitetet som driver stasjonen.

Formålet for de to var «en lang hyttetur», men de hadde tillatelse til å fange rev og rype, og å skyte sel til hundemat. De hadde med fem hunder.

Etter mørketiden hadde de ofte besøk av bjørn. I slutten av februar var de så plaget av en bjørn at de spurte Sysselmannen om å få lov til å skyte den. Det fikk de ikke tillatelse til, men fikk tilsendt 30 knallskudd og to hunder som skulle jage bjørnen bort. Hundene var til ingen nytte. I mars hadde de flest besøk. På en dag

Det er sjelden man observerer parring hos isbjørn. Vi så det fra hytta. Foto: Kenneth Monsen.

så de seks bjørner. De så også bjørner som slåss og som parret seg. I alt hadde de 68 bjørnebesøk hvorav 15 til 20 var av forskjellige individer.

Kilder: Svalbardposten 10/8-2001, 27/4-2002, og Kenneth Monsen.

Skiturister

En engelsk ekspedisjon planla å gå Svalbard på langs på ski. Det tok dem ti dager å nå fram til Sørkapp hvor de skulle starte. Men her trengte de hjelp. En av deltagerne hadde forfrosset flere tær. Den 30. mars ble han hentet av helikopter.

Kilde: Svalbardposten 6/4-2001.

Origo, verdens første innefrosne turistbåt.

Karin og Anders Stenberg som tidligere har overvintret på fangst på Austfjorden, arbeidet vinteren 2000-2001 ombord i den 340 tonn store svenske turistbåten *Origo*. Båten var leid av Basecamp Spitsbergen og skulle fryse inne i isen i Tempelfjorden. Der tok den imot turister som kom på scootere fra Longyearbyen. Det er plass til 30 overnattingsgjester ombord. Båten er ment å erstatte en leir og skal ikke være en kafe for turister på dagsturer.

Da isen frøs sent til i Isfjorden, ble *Origo* liggende ved kai i Longyearbyen til den 24. januar. Da gikk den og la seg for anker i Tempelfjorden. Først den 9. februar frøs båtene fast i isen. Rundt båten ble det plassert 500 halmballer til isolasjon.

Bruken av *Origo* kom sent i gang. Basecamp hadde solgt billetter til turer til Tempelfjorden fra midten av februar. Disse måtte avlyses. Først den første søndagen i mars åpnet Basecamp *Origo* for turistene.

I midten av mai sluttet Basecamp for sesongen. Til da hadde det vært 300 gjester ombord.

Den 20. mai løsnet isen rundt *Origo*. Kystvaktskipet *Andenes* brøt råk i den 50 cm tykke isen og *Origo* kunne forlate Tempelfjorden.

Basecamp lot *Origo* fryse inne i Tempelfjorden også vinteren 2002. Den 27. januar gikk skipet fra Longyearbyen inn til Tempelfjorden. Men den kom ikke fram til den anviste plassen på grunn av for mye is og måtte la seg fryse inne utenfor Bjonahamna omtrent midtveis i fjorden.

Beliggenheten ble kritisert og båten forlangt flyttet eller fjernet av eierne av hyttene rundt Tempelfjorden. Begrunnelsen var at turisttrafikken til båten skapte for mye støy og trafikk.

Den 29. mai brøt kystvaktskipet *Lance* isen i Tempelfjorden slik at *Origo* kom ut av isen. I sommer skal *Origo* i likhet med tidligere settes inn i turisttrafikken ved Svalbard.

Kilder:

Stensson, Karin, pers.med.

Svalbardposten 15/2 og 31/5-2002.

Padlere

Fire franskmenn var på padletur i to oppblåsbare kanoer i Austfjorden (søndre del av Wijdefjorden). To av mennene var ute og padlet på fjordet i hver sin kano da de begge gikk rundt. Det var dårlig vær med kraftig vind som forårsaket uhellet. De to andre som var på land mente det hele var så farefullt at de aktiviserte nødpeilesenderen. Etter to timer ble de alle plukket opp av et helikopter. De fire var dårlig utstyrt med klær for sjøbruk, men ingen kom til skade.

Kilder:

Aftenposten 3/8 og *Svalbardposten* 10/8-2001.

Båttur med forsinkelser

Den 20. juli tok en kvinne og to menn i en gummibåt av fra Longyearbyen med kurs for Ny-Ålesund. Først hadde de en liten rast i Trygghamna før de kjørte til St. Jonsfjorden. Her slo de leir, og pga. mye sjø reiste de ikke derfra før etter ett døgn. På veien ut fjorden fikk de motorstopp. De padlet til land og dro båten langs land. De var heldige, for ut på dagen kom en seilbåt inn St. Jonsfjorden. Da den var på tur ut igjen, fikk de kontakt og stoppet den. En av karene tok på seg redningsdrakt og svømte ut til båten. Skipperen på den engelske seilbåten tok kontakt med sysselmannen og resultatet ble at de ble plukket opp av *Origo* som var på vei nordover på en av sine cruiseturer. De ble satt i land i Ny-Ålesund, og derfra fikk de dagen etter båtskyss tilbake til Longyearbyen. Turen tok likevel ikke mer enn fire døgn.

Kilde: Svalbardposten 27/7-2001.

To skadet under Sea-rafting

Svalbard Wildlife Service kom sommeren 2001 med et nytt tilbud til turistene i Longyearbyen. Sea-rafting er en fartsfylt lek med en gummibåt på syv meter som drives fram av to motorer på 115 hk hver. Farten kommer opp i mer enn 30 knop. Hver tur er på tre timer rundt i Isfjorden.

Den 1. august ble to kvinner skadet. Den ene falt ombord i båten like etter start og skadet et kne. Det andre uhellet skjedde da båten tok en krapp sving og tre personer ble slengt i sjøen. En av dem brakk en arm i fallet. Alle ombord hadde overlevelsesdrakter. De to skadede ble sendt til sykehuset i Tromsø.

Kilde: Svalbardposten 8/6 og 3/8-2001.

Gallionsfigur

Under aksjonen med å rydde fjæra for søppel på Forlandet i august 2000 ble det i laguna på Poolpynten funnet en gallionsfigur fra 1600-tallet. Den ble funnet 50 meter fra fjæra over strandvollen og lå i ferskvannet i lagunen. Den var nesten helt tildekket av sand og var usannsynlig godt bevart. Den er to meter lang og forestiller en løve med forlabbene løftet og med et stort gap hvor rester av tenner sitter

igjen. Den har en krone på hodet. Snuten og toppen av kransen er borte. Den er trolig nylig blitt presset opp i fjæra av drivisen og sandet ned.

Figuren ble ført til Longyearbyen der den ble oppbevart i et kjølerom hvor den ble vannet og stelt. I desember ble den plassert i en kiste og sendt til Trondheim hvor den skal konserveres ved Vitenskapsmuseet.

Behandlingen av gallionsfiguren, som er av eik, foregår ved at den legges i et bad med vannoppløselig voks for deretter å frysetørres. Dermed byttes vannet i eiken ut med voks og cellene beholder strukturen når den tørkes. Behandlingen vil ta ett år.

Kilde: Dag Næverstad.

Gasseksplosjon på Hopen

En av karene på Hopen værstasjon arbeidet med en skjærebrenner på et tomt oljefat. Gassen som hadde dannet seg inne i fatet eksploderte. Mannen fikk store skader i ansiktet, men kjeledressen han hadde på seg beskyttet resten av kroppen. Han fikk førstehjelp på Hopen og ble så sendt til Longyearbyen sykehus.

Kilde: Svalbardposten 24/11-2000.

Arbeidsulykke i Svea

Den 13. november skjedde en alvorlig ulykke ved Svea Nord. En 60 tonn dumper med 40 tonn kull som ikke var kommet mer enn 400 meter på veien ned fra lasteplassen kjørte utfor og ned en bratt skråning. Sjåføren ble meget hardt skadet og ble straks sendt til Longyearbyen. Derfra ble han sendt med ambulansely til sykehuset i Tromsø. Utforkjøringen skyldtes dårlig sikt med harde vindkast og snøføyke.

På grunn av glatt føre har det skjedd flere utforkjøringer med dumpere på veien til og fra kullhaugene på Kapp Amsterdam. Selskapet har 15 til 20 dumpere i kontinuerlig drift med transport av kull.

Kilde: Svalbardposten 16/11 og 7/12-2001.

Gruveulykke i Barentsburg

Den 25. mars omkom en russisk gruvearbeider i Barentsburg. Han var bas og arbeidet på en strosse som lå 400 meter under havnivå. Ulykken skjedde mens han arbeidet med en kuttemaskin. Store steinblokker raste ned, og selv den 112 tonn tunge kutteren ble delt i tre.

Kilde: Svalbardposten 30/3-2001.

SCOOTERULYKKER

Fire franske turister, tre menn og en kvinne, på to scootere med sleder hadde Newton-toppen som mål. De startet fra Longyearbyen 28. april og la veien om Agardhbukta. Etter tre dager var de i området ved Filchnerfonna, og her falt en av dem ned i en bresprekk. De utløste straks nødpeilesenderen for å få hjelp til å få ham opp.

Igjen ble det satt i gang en redningsaksjon med helikopter og scooterpatruljer. På grunn av dårlig sikt måtte helikopteret gjøre vendereis to ganger. Scooterpatruljen på fem mann kom seg inn til franskmennene. Turen var farefull, og på veien måtte de passere et område av breen med store sprekker. Da de kom frem til ulykkesstedet lå franskmannen (23 år) bevisstløs 15-16 meter nede i bresprekken. De andre i følget hadde forsøkt å få ham opp, men han gled ut av selen de hadde rundt ham og han falt ned igjen. Redningsmannskapet fikk ham raskt opp.

Da området var fullt av sprekker og en av redningsscooterne falt i en sprekke, valgte de å rekvirere helikopter for å komme ut av området uten flere uhell. Alle ble fløyet ut.

Den skadede ble fløyet fra sykehuset i Longyearbyen til Tromsø. Han hadde fått hard medfart og hadde pådratt seg hodeskader. Etter noen dager var han oppegående, og vil ikke få varige men.

Kilde: Svalbardposten 4/5 og 11/5-2001.

Noen besøkende fra Norge kjørte med scooter fra Longyearbyen til Ny-Ålesund. De var dårlig utstyrt og ble advart på forhånd mot å ta turen. De kom frem etter mange opplevelser. Tilbake måtte de bruke fly og båt.

Kilde: Svalbardposten 4/5-2001.

Scooter falt i bresprekk

Den 7. april kjørte Kåre Hovland og hans sønn (18 år) på hver sin scooter en tur fra Svea til Inglefieldbreen. Dette er en stor bre som ligger på østsiden av Spitsbergen og munner ut (kalver) i Storfjorden 35 km rett øst for Svea.

Nær fronten av breen forsvant Hovland og scooteren ned i en bresprekk. De rutsjet nedover og kilte seg fast sju-åtte meter nede i sprekken. Men hellet var at Hovland som hele tiden satt på scooteren kom uskadd fra fallet.

Sønnen krabbet fram til kanten av hullet og fikk kontakt med sin far. Da han fikk vite at faren var uskadd, kjørte han med en gang tilbake til Svea og fikk gitt beskjed til sysselmannen. Et helikopter fløy først til Svea og tok opp sønnen og derfra til ulykkesstedet.

Det tok bare 20 min å få Hovland opp. Han hadde da sittet på scooteren i mer enn 2,5 timer. Han var godt kledd og hadde unngått å være i kontakt med breisen, så han kom godt fra det, selv om han på slutten følte kulden for alvor.

Kilde: Svalbardposten 12/4-2002.

Døde etter utforkjøring med scooter

Den 1. mai døde Nina Moldstad etter en scooterulykke. Nina hadde samme dag vært innom en hytte i Kjærsvika hvor hun møtte en kollega. Kjærsvika ligger på vestsiden av Brøggerhalvøya ut mot Forlandet. Da hun kjørte nordover fra hytta for å møte noen andre, fulgte kollegaen med. Plutselig så han Nina forsvinne. Han klarte heller ikke å få stoppet helt og kjørte selv utfor. Han fikk hard medfart, men klarte å holde seg på scooteren og kjørte opp til Nina som lå hardt skadet i snøen. Nina hadde gjort et langt hopp med scooteren og truffet bakken på motsatt side.

Nina var ved bevissthet, og kollegaen kjørte til Ny-Ålesund og varslet om ulykken. Sysselmannen sendte et helikopter til ulykkesstedet, men livet sto ikke til å redde.

Kilde: Svalbardposten 3/5-2002.

Scooterulykke med eventyrlig flaks

Den 1. mai kjørte Per Krokan, hans kone og sønn på hver sin scooter på tur til Agardhbukta. Fra Longyearbyen tok de veien sørover. I Reindalen, utenfor utløpet av Tverrdalen, kjørte de alle tre ned i et vindhull. Vindhullet var 4,5 dypt og bredt og 26 meter langt. Per som kjørte først ble liggende nokså uskadd under scooteren. Noen sekunder senere kjørte hans sønn og kone ned i vindhullet på samme sted, og scooterne ble liggende i en haug oppå hverandre. Etter at Per hadde fått oversikt over situasjonen, gikk han etter hjelp. Han fikk snart kontakt med to scooterkjørere som meldte fra om ulykken. Sysselmannens helikopter brakte de tre til sykehuset. Per hadde fått brukket et par ribben, mens de to andre hadde fått mer alvorlige bruddskader.

Kilde: Svalbardposten 3/5-2002.

Snøras i Fardalen, to omkom

De to kameratene Odd Harald Daleng (23) og Allan Rosø (24) kjørte den 4. februar om ettermiddagen på hver sin scooter opp Longyeardalen. Planen var å kjøre til Fardalen (ca 10 km fra Longyearbyen) hvor de ville kjøre i terrenget og finne løyper i dalsidene hvor de kunne hoppe og ha det moro med scooterne. De hadde tidligere vært i Fardalen og var godt kjent.

Jon E. Lockert og en til startet et par timer senere. De skulle etter avtale slutte seg til de to for også å more seg med scooterkjøring. De kjørte rundt i terrenget, men fant ikke sine kamerater. Ikke spor heller. Det var nå blitt mørkt. Under kjøringen utløste de et ras, men kom fra det uten uhell. Lockert og kameraten kjørte tilbake til Longyearbyen og sa fra at de ikke hadde sett noe til Rosø og Daleng. Det var nå stor engstelse for at det kunne ha skjedd noe alvorlig. De to hadde sagt at de skulle være tilbake etter bare noen timer.

Sysselmannen ble varslet og det ble satt i gang systematisk søk etter de savnede. Helikopteret gikk opp, scooterpatuljer kjørte ut, fra Tromsø ble ambulanse-

fly og ravinehunder rekvirert, frivillige meldte seg, og nesten 300 personer kom til å delta i søket.

Etter lang tid ble panseret til Rosøs scooter funnet rett under snøoverflaten i et stort ras som hadde gått fra Dryadbreen på nordsiden av Fardalen. Senere ble Rosø funnet under 2,5 meter snø. Han hadde da ligget i breen i to døgn. Ved hjelp av snøradar ble den andre scooteren funnet under 2,5 meter snø, og 2,5 meter fra scooteren ble Daleng funnet. Han hadde da ligget tre døgn i raset.

Raset som hadde tatt disse to var 70-80 meter bredt, en kilometer langt og fra en halv til seks meter dypt.

Kilde: Svalbardposten 9/2-2001.

Breulykke, en omkom

Seks mann fra IT finans var i Longyearbyen på en kombinert arbeids- og fornøyelsestur. De planla en rundtur på scooter til østkysten. Den 17. mars kjørte de østover sammen med en guide fra Svalbard Safari. Fra Fredheim i Sassen kjørte de opp Von Postbreen for så å kjøre ned Hayesbreen. Men været ble dårlig og de valgte å snu, og kjøre tilbake til Longyearbyen.

Dagen etter var været meget godt og de startet tidlig på den planlagte turen. Oppe på Von Postbreen valgte guiden av en eller annen grunn å kjøre ned Petermannbreen til Wichebukta. Her går en meget brukt rute ned på sørsiden av breen langs fjellsiden. Scooterfølget fulgte imidlertid ikke denne ruten, men kjørte ned midt på breen. Omtrent 200 meter fra den bratte brefronten som her går i sjøen, kjørte scooter nummer to seg ned i en bresprekk. Under arbeidet med å få scooteren opp falt tre, deriblant guiden, ned i tre forskjellige bresprekker. Breen var her full av sprekker. To hadde falt ti meter ned. De kom seg ved hjelp av de andre opp av sprekken. Guiden var en av dem. Den tredje hadde falt over 20 meter ned og satt kilt fast.

Under arbeidet med å berge han som lå fastkilt i bresprekken ble de enige om at guiden måtte kjøre til Longyearbyen etter hjelp. Sysselmannen ble varslet og redningsarbeidet ble med en gang organisert. Fire timer etter at guiden startet fra ulykkesstedet var han og helikopteret tilbake. En mann, senere to, ble firt ned i sprekken. Det var en vanskelig jobb og det tok åtte timer før den skadede var oppe. Han var ved bevissthet helt til han var oppe. Da besvimte han. Han ble fløyet til sykehuset i Longyearbyen og videre derfra med ambulansefly til Tromsø hvor han døde samme dag. Den omkomne het Frode Gunnar Gulbrandsen (35). Obduksjonen viste at han omkom av forfrysning.

Spitsbergen Safari fikk en bot på kr 200 000 og måtte i tillegg betale kr 75 000 for redningsarbeidet.

Den omkomne hadde kone og tre barn, som krever over en million kroner i erstatning.

Kilde: Svalbardposten 23/3, 20/4, 13/7 og 9/11-2001.

ISBJØRNHISTORIER

To polske forskere som holdt til i den skrøpelige hytta i Gåshamna på sydsiden av Hornsund fikk den 31. juli besøk av en binne med to unger. De oppdaget ikke bjørnene før binna var helt innpå vinduet. De følte seg truet og fyrte av noen skudd for å skremme den vekk. Det hjalp ikke, og de fyrte av en slugs. Den såret bjørnen så de valgte å skyte den.

Sysselmannen bestemte at ungene måtte skytes. Binna veide 214 kg og ungene 106 og 170 kg.

Kilde: Svalbardposten 4/8-2000.

Den 25. april ble en liten hannbjørn skutt på Bjørnøya. Nattevakta på stasjonen oppdaget at en bjørn hadde angrepet hundene og hadde begynt å spise på en av dem. Bjørnen ble først forsøkt skremt vekk med et skudd og så skutt. Hunden overlevde. Mannskapet på stasjonen sier at de har sett omkring femti bjørn denne vinteren. Det er sjeldent mye til å være på Bjørnøya. Mannen som skjøt bjørnen fikk en bot på kr 10 000.

Kilde: Svalbardposten 4/5 og 13/7-2001

De siste dagene av juni kom en binne på besøk til Kapp Amsterdam (losseanlegget til Svea). I tre døgn laget den vanskeligheter, og forsøk på å jage den nyttet ikke. Arbeiderne måtte søke tilflukt på maskinene. Den lot seg heller ikke skremme av bilene som kjørte forbi den. Til slutt ble den skremt på sjøen av en lypisto1. Men den kom tilbake og var da aggressiv, så sysselmannen måtte skyte den 2. juli. Den veide 127 kg.

Kilde: Svalbardposten 6/7-2001

Natt til 11. juli gjorde en binne med to unger og en hannbjørn ualmennlig store skader på 18 hytter i området rundt Svea. Bjørnene hadde revet opp panelingen i veggene og krøpet inn. Inne i hyttene hadde de rasert alt. Vinduer var slått ut innenfra og innvendige dører brutt opp. Bjørnene var åpenbart på jakt etter mat. Ved en hytte hadde eieren lagt ut en sel for at bjørn på besøk ikke skulle fristes til å bryte seg inn. Selen var spist og hytta brutt opp.

Kilde: Aftenposten 21/7-2001

Det gikk bare seksten dager fra raidet av bjørnene i hyttene i Svea-området, før bjørnen igjen var på besøk. To mann som reiste ned for å rydde opp, så en binne med to store unger ved en av hyttene. De forsøkte å skremme dem vekk, med skudd, men det gikk ikke. I hytta deres hadde bjørner vært inne på nytt, men det var ikke lenger så mye de kunne ødelegge, bortsett fra gardinene som de hadde revet ned. Sent på kvelden så de bjørnefamilien rusle ned mot sjøen. På veien var

de innom flere hytter. Åtte andre hytter som de to så til, var også på nytt besøkt av bjørn. Noen steder hadde de laget nye hull i veggene.

I Vårsolbukta (i Bellsund) hadde det også vært bjørn inne i to hytter og i en på Camp Morton. En binne med to unger var sett i området. Antagelig den samme familien som herjet i Svea.

Kilde: Svalbardposten 3/8-2001

Fra Vårsolbukta og til Louis Nilsens fangststasjon på Akseløya er det ikke langt. Det ser ut som om det er de samme bjørnene som har vært på besøk i hans hytte. Da Nilsen kom tilbake til hytta si den 6. august etter å ha vært borte en tid, hadde han hatt besøk av bjørn. De hadde brutt seg inn og herjet innvendig. Blant annet hadde de ødelagt hele årets dunfangst på 450 kg rådnun ved å ødelegge to oljekanner slik at oljen rant ned på duna.

Kilde: Svalbardposten 10/8-2001

Sysselmannen bestemte seg til å flytte de tre skadebjørnene, binna med de to store ungene, vekk fra områdene rundt Svea og Van Mijenfjorden. Det var klart at det var disse tre som hadde spesialisert seg på hytteinnbrudd.

Den 11. august søkte folk fra Sysselmannen og Norsk Polarinstitutt med helikopter ytterst i området av Van Mijenfjorden. De fant syv bjørner, men ingen av dem ble vurdert å være de ettersøkte. Senere fant de binna og de to store ungene i Van Keulenfjorden (fjorden sør for Van Mijenfjorden). De ble skutt med bedøvelsespiler. Fangerne var nå sikre på at de hadde de riktige bjørnene, og ugagnskråkene ble fløyet til Krauspynten på Edgeøya (noen kilometer nord for Kvalpynten).

Binna var en gammel kjenning som det heter på forbrytersproget. Den ble merket første gang i 1991, og i alt er den fanget fem ganger. Alderen på binna ble anslått til 16 år, og den har hatt i alt fire unger. Den var i dårlig kondisjon.

Kilde: Svalbardposten 17/8-2001

To svensker hadde leir i Ymerbukta (bukta øst for Trygghamna på nordsiden av Isfjorden). Da de etter en tur på breen kom tilbake til leiren var teltene slått ned. De fortalte følgende til Svalbardposten:

«Vi trodde noen hadde gjort dette for å spille oss et puss, helt til vi så at flere teltstenger var brukket. Da først oppdaget vi at bjørnen stod like bak oss.»

De fortalte at bjørnen oppholdt seg like i nærheten av teltleiren fra sjutida lørdag kveld til åttetida søndag morgen.

Bjørnen hadde spist tannkremen, men latt spekeskinka være i fred.

Kilde: Svalbardposten 24/8-2001

Etter at binna med de to store ungene som forvoldte store skader på mange hytter i Sveaområdet var blitt fløyet til Edgeøya var igjen ei binne med to unger å se i det samme området. To hytter var på nytt påført skader.

Kilde: Svalbardposten 24/8-2001

Fra cruiseskipet *Origo* ble det sett 18 bjørner på Sjuøyane (nord for Nordaustlandet). En død hval var drevet på land. Det var kjøttet og spekket på denne hvalen som hadde tiltrukket seg bjørnene.

Kilde: Svalbardposten 24/8-2001

Den 6. mars måtte sysselmannen jage vekk en velvoksen isbjørn i Bjørndalen. Den var helt inne ved hyttene og hadde funnet og spist på et par selvdøde reinsdyr.

Samme dag var noen karer på besøk i Svea for å se til hyttene sine. Det viste seg at syv hytter var svært ramponerte av isbjørn. I en av hyttene var det en binne med to unger. Disse nærmest «sprutet» ut av hytta da de kom fram til den og banket i veggen. Antagelig var det disse tre som hadde vært innom de andre hyttene og forårsaket ødeleggelsene. Sysselmannen ble varslet, men da han kom var bjørnene gått sin vei.

Kilde: Svalbardposten 8/3 og 15/3-2002

I juni var igjen en binne med to unger i Svea-området og gjorde store skader på åtte-ni hytter. Flere av hytteeierne mener det er de samme tre som høsten før gjorde innbrudd og som ble bedøvet og flyttet til Edgeøya.

Kilde: Svalbardposten 21/6-2002

Den 16. juli ble en binne med to store unger skutt av Sysselmannens folk i Colesbukta. Høyst sannsynlig er det de samme som tidligere har rasert i Svea-området (se ovenfor). Nå hadde de herjet i alle hyttene på Kapp Laila. Bjørnene hadde ferdigmat, både russisk og norsk, i magesekken. Binna veide 234 kg og ungene 116 og 137 kg.

Kilde: Svalbardposten 19/7-2002

MINK I LONGYEARBYEN

I november 2001 rømte en mink fra en russisk tråler som lå ved kaia i Longyearbyen. Den ble forsøkt avlivet uten resultat. Da vinteren kom trodde man at minken som var havnet på et galt sted, ikke ville overleve. Men ved påsketider ble den sett igjen. Til slutt var det en tysk turists jakt-terrier som klarte å avlive minken – en feit fin hann.

Kilde: Svalbardposten 21/6-2002

NORDPOLEKSPEDISJONER 2001

Engelskmennene Ben Saunders og Pen Hadow startet 3. mars fra Kapp Arctichevskiy i Sibir. Planen var å gå til Nordpolen uten forsyninger underveis. Fra starten av fikk de raskt problemer med åpent vann, de rekvirerte fly og ble fløyet et par breddegrader nordover til tryggere is.

De kom til 86°48'. Her ga de opp. De rekvirerte fly og ble hentet tilbake til Sibir.

Ben Saunders har planer om å forsøke å nå Nordpolen igjen, men denne gangen alene med start fra Canada.

Børge Ousland

Japaneren Hyoichi Khono hadde en original plan. Han ville bli fløyet inn til Nordpolen. Derfra ville han gå til Canada, og så videre gjennom Canada, Alaska og over Beringstredet til Sibir. Derfra ville han gå over land sydover gjennom Sibir, og til slutt ta sjøveien til hjembyen i Japan.

Khono omkom på veien. Flyet som kom for å lete etter ham fant pulk og en ski liggende på isen. Khono lå under vann fremdeles koblet til pulken.

Ulykken har trolig skjedd ved at Khono har gått gjennom tynn is. Under forsøk på å komme opp igjen har han klart å få av seg den ene skien, men har blitt for kald og avkrefet til å redde seg. Det skjedde et sted mellom 84 og 85 grader på canadisk side.

Børge Ousland

Den spreke, danske damen Bettina Aller (39) har igjen forsøkt å gå på ski til Nordpolen. Nedenfor gir hun oss en beretning om turen.

Bettina har nå en god merittliste: Sommeren 1999 gikk hun på ski over innlandsisen på Grønland. I februar 2000 gjorde hun sitt første forsøk på å gå til Nordpolen, men ble stoppet av isbjørner (se Polarboken 1999-2000). Og så i 2001 enda et forsøk som hun her forteller om:

Jeg startet ut fra Cap Arctichevskiy d. 2 mars 2001 og etter at piloterne hadde skålet for mig i vodka, fløy helikopteren tilbake og jeg var alene på isen. De to andre ekspedisjoner, Børge Ousland og de to englændere Ben og Pen, skulle først starte dagen efter. Jeg var jublende glad og full af energi, dette var jo hvad jeg havde arbejdet for å længe, og nu stod jeg endelig her på Polarhavet, med skiene pegende mod Nord. Isen var virkelig god, så jeg fik gået godt de første dagene. Dog var det vanskeligt at sætte op camp, da isen var ret tynd, og der var ikke meget sne at sætte pluggene i, eller til at smelte til drikke vand. Om natten blæste det fra syd øst, så der var god drift den rigtige retning. Allerede 2. dag så jeg mange spor af isbjørn, og tredje dag fik jeg ham at se. Han gik rundt mig en tid og kom hele tiden lidt tættere på. Jeg gentog mit «nummer» fra sidste år, med at slå på gryten med spaden, råbe og lave larm, men isbjørnen var helt uanfægtet. Til sidst skød jeg et skræmme skud i luften, og da luntede den væk, stille og roligt. Uheldigvis havde jeg taget votterne af for at være klar til at skyte, og dette gav mig svær frost i to fingre.

Næste morgen lå jeg i teltet, efter en nat med mye blæst, og hørte noget vælte utenfor teltet. Mit værste marerit har altid været at en isbjørn kommer helt op til mit telt, medens

jeg ligger i min sovepose; så da jeg hørte lydene, tænkte jeg: «Nej Bettina, det er IKKE en isbjørn, lad nu være med at være hysterisk . . .» Da jeg så så omridset af en stor pote på teltkanten, var jeg ikke mere i tvivl; det var en isbjørn og den var meget meget tæt på . . . Jeg havde problemer med at komme op af mine to soveposer, men halvt ude af dem, oppe på den ene albue, fik jeg fat i revolveren, og åbnede teltåbningen. Der stod han, mindre end en meter fra mig, med hovedet sænket mot teltåbningen; jeg skød et varsels skud akkurat ved siden af hovedet hans, og heldigvis luntede han af endnu engang.

På grund af mine to forfrosne fingre, blev jeg hentet ut; og heldigvis får jeg lov til at beholde alle mine fingre.

Ja, det var lidt om min tur, men jeg kan da sige at Nordpolen er ikke ude af mit system . . .

Nordpolen 2002

Franskmannen Jean-Louis Etienne ble i april fløyet ut til Nordpolen. Han hadde med seg en spesialbygd sekskantet kapsel med diameter på 3,5 meter som han bodde i. Med seg hadde han en grønlandshund fra Longyearbyen. Den skulle holde bjørn unna, men det ble aldri noen nærkontakt med bjørn.

Kapselen drev sørover til 86°, og under driften utførte Etienne vitenskapelige observasjoner. Bl.a. samlet han plankton i nett under isen.

Kilde: Svalbardposten 12/7-2002

Norsk Polarklubb

Klubben har hatt følgende møter i 2000 og 2001:

2000

22. januar i Det Norske Videnskapsakademi. Et hyllingsmøte for Helge Ingstad. Det var arrangert i samarbeid med Det Norske Geografiske Selskap, FRAM-komiteen og Polarklubben.

16. februar på Polhøgda. Kjell Isaksen: *Pelssel og pingviner på Bouvet-øya*.

8. mars på Polhøgda. Lars G. Aanensen: «*Nunavut*», *den nye eskimostatens i Canada*. Møtet var årsmøte og styret ble: Formann: Fridtjof Mehlum. Styremedlemmer: Kirsten Sunde Andersen, Susan Barr, Helge Irgens Høeg og Odd Lønø. Varamenn: Trond Eiken og Øystein Wiig. Revisor: Otto Salvigsen.

4. mai på Sjøfartsmuseet. Fred Goldberg: *Roald Amundsens livshistorie uttrykt ved frimerker, prospektkort, postkort og brev*. Etter foredraget gikk alle ombord i FRAM hvor FRAM-komiteens formann Olav Orheim hadde en kort orientering om Goldbergs samlinger.

17. oktober i Universitetets aula. Thor Heyerdahl: *Snorres Kongesaeger i tverrfaglig belysning*. Hovedarrangør var Norsk Geografisk Selskap.

25. oktober på Polhøgda. Ole Petter Rekvig: *Hjalmar Dahle*.

22. november på Polhøgda. Ingvald Wahl: *Kvithvalfangst ved Svalbard*.

2001

7. februar på Polhøgda. Guldborg Søvik og Lars R. Hole: *I Otto Sverdrups kjølvann, 100 år etter*.

14. mars på Polhøgda. Steinar Wikan: *Johan Koren, gutten Norge glemte*. Møtet var årsmøte. Styret ble gjenvalgt. Pr. 31.12.2000 hadde klubben 760 medlemmer, derav to æresmedlemmer (Tore Gjelsvik og Odd Lønø) og en innbudt (Thoralv Lund).

25. september i Universitetets aula. Liv Arnesen: *I med- og motvind over Antarktiskontinentet*.

10. oktober på Polhøgda. Jan Gunnar Winther: *Mye mer vær enn før – opplever vi menneskeskapte klimaendringer?*

21. november på Polhøgda. Tore W. Topp: *Quest-ekspedisjonen 1936-37 og oppfølging av den i 2001*.